

Monitor Brede Welvaart & Sustainable Development Goals 2020

Verklaring van tekens

.	Gegevens ontbreken
*	Voorlopig cijfer
**	Nader voorlopig cijfer
x	Geheim
–	Nihil
–	(Indien voorkomend tussen twee getallen) tot en met
0 (0,0)	Het getal is kleiner dan de helft van de gekozen eenheid
Niets (blank)	Een cijfer kan op logische gronden niet voorkomen
2019–2020	2019 tot en met 2020
2019/2020	Het gemiddelde over de jaren 2019 tot en met 2020
2019/'20	Oogstjaar, boekjaar, schooljaar enz., beginnend in 2019 en eindigend in 2020
2017/'18–2019/'20	Oogstjaar, boekjaar, enz., 2017/'18 tot en met 2019/'20

In geval van afronding kan het voorkomen dat het weergegeven totaal niet overeenstemt met de som van de getallen.

Colofon

Uitgever
Centraal Bureau voor de Statistiek
Henri Faasdreef 312, 2492 JP Den Haag
www.cbs.nl

Ontwerp, opmaak en realisatie: CCN Creatie, i.s.m. Textcetera
en Studio Janneke Hendriks, Den Haag

Inlichtingen
Tel. 088 570 70 70
Via contactformulier: www.cbs.nl/infoservice

© Centraal Bureau voor de Statistiek, Den Haag/Heerlen/Bonaire, 2020.
Verveelvoudigen is toegestaan, mits het CBS als bron wordt vermeld.

Voorwoord

Wereldwijd groeit de vraag naar betere maatstaven voor brede welvaart. In het maatschappelijk debat is het bruto binnenlands product (bbp), een graadmeter voor de omvang van de economie, veelal nog steeds de dominante indicator op basis waarvan het debat over welvaart in een land plaatsvindt en de grond waarop nieuw beleid wordt ontwikkeld. Brede welvaart omvat echter veel meer dan economie en inkomen; het gaat ook over de gezondheid, het onderwijsniveau en het gevoel van veiligheid van mensen, de toegankelijkheid van voorzieningen, de kwaliteit van de natuurlijke leefomgeving, en vele andere factoren.

Deze publicatie beschrijft de ontwikkeling van de brede welvaart in Nederland tot en met 2019. De grote impact van COVID-19 op vele aspecten van de samenleving, komt in deze editie dus niet aan de orde. De grote betekenis echter van zaken als toegankelijkheid van de zorg voor iedereen, sociale vangnetten, vertrouwen in instituties, toegang tot schone natuur en zo meer voor het welbevinden van mensen en de kwaliteit van leven, wordt door deze ontwikkelingen eens te meer duidelijk. Dat maakt het begrip brede welvaart nog relevanter dan voorheen, ook voor de vormgeving van de samenleving na deze crisis.

Steeds vaker stellen politici, beleidsmakers, bedrijven en burgers de vraag of het huidige welvaartsniveau op termijn wel houdbaar is. Daarnaast is het van belang te kijken hoe deze brede welvaart over de bevolking verdeeld is. Om de voortgang op het gebied van specifieke beleidsdomeinen in kaart te brengen, zijn in deze publicatie de duurzame ontwikkelings-doelen, ofwel de Sustainable Development Goals (SDG's) van de Verenigde Naties (VN) als thematische grondslag gebruikt. Alle 193 leden van de VN, waaronder Nederland, tekenden in 2015 voor dit ambitieuze pakket van 17 doelstellingen dat in 2030 gerealiseerd moet zijn.

In de eerste hoofdstukken van de publicatie wordt voortgebouwd op de methodiek en dimensies van de voorgaande edities, waarbij aandacht geschonken wordt aan zowel brede welvaart 'hier en nu' als de druk die het huidige welvaartsniveau legt op volgende generaties ('later') en op andere landen ('elders'). Hierin volgt het CBS de internationale aanbevelingen voor het meten van brede welvaart van de Conference of European Statisticians (CES). Hoewel de focus van de monitor blijft liggen op ontwikkelingen op de middellange termijn (in deze editie 2012–2019) en de meest recente jaarmutatie, zijn aan deze editie tijdreeksen vanaf 1995 toegevoegd. Daardoor is het voor het eerst mogelijk om ontwikkelingen op de korte en middellange termijn in de context te plaatsen van de afgelopen 25 jaar.

Een veelgehoorde wens is om zo actueel mogelijke cijfers op te nemen. In deze editie is daarom veel aandacht besteed aan de tijdigheid van de cijfers. Waar mogelijk zijn speciaal voor deze publicatie al eerste voorlopige uitkomsten over 2019 berekend. Deze versnelde cijfers zijn als zodanig herkenbaar in de dashboards. Daarnaast is aandacht besteed aan de verdeling van de huidige brede welvaart naar achtergrondkenmerken zoals geslacht, herkomst, onderwijsniveau en leeftijd. Ter verdieping is eveneens gekeken naar de extremen in deze verdeling: de opeenstapeling van bovengemiddeld gunstige dan wel minder gunstige resultaten naar persoonskenmerken.

Hoofdstuk 4 van de publicatie laat de voortgang zien op elk van de 17 SDG's. Hiertoe is de lijst van SDG-indicatoren die in VN-verband is opgesteld als basis genomen. Voor elke SDG heeft het CBS de bijbehorende SDG-indicatoren verrijkt met CES-indicatoren die juist in de Nederlandse context interessant zijn (SDG^{plus}). Daardoor ontstaat een completer beeld van de voortgang van Nederland op het gebied van de 17 doelen dan met alleen SDG-indicatoren mogelijk is.

De Monitor verschijnt op Verantwoordingsdag en wordt door de minister van Economische Zaken en Klimaat samen met een kabinetsreactie aan de Tweede Kamer aangeboden. Het rapport beoogt zo bij te dragen aan een bredere basis voor het Verantwoordingsdebat.

Directeur-Generaal (wnd.)
Dr. A.H. Kroese
Den Haag, Heerlen, Bonaire, mei 2020

Inhoud

Voorwoord 3
Overkoepelend beeld Monitor Brede Welvaart & de Sustainable Development Goals 2020 7
Literatuur 24

1. Inleiding 25

1.1 Opzet publicatie 25
1.2 Internationale aanbeveling 26
1.3 Definitie van brede welvaart 26
1.4 Het meten van brede welvaart en de SDG's 29
Literatuur 32

2. Brede-welvaarttrends 33

2.1 Selectie van thema's en indicatoren 33
2.2 Brede welvaart 'hier en nu' 35
2.3 Brede welvaart 'later' 44
2.4 Brede welvaart 'elders' 51
Literatuur 57

3. Verdeling van brede welvaart 58

3.1 Selectie van thema's en indicatoren 59
3.2 Samenvattend beeld 59
3.3 Brede welvaart naar bevolkingsgroepen 62
3.4 Cumulatie van gunstige en ongunstige uitkomsten 102
Literatuur 107

4. Duurzame ontwikkelingsdoelen (SDG's) in de Nederlandse context 110

4.1 Samenvattend beeld 111
4.2 Het meten van de SDG's in Nederland 114
4.3 Selectie van thema's en indicatoren 115

SDG 1 Geen armoede 118
SDG 2 Geen honger 120
SDG 3 Goede gezondheid welzijn 122
SDG 4 Kwaliteitsonderwijs 125
SDG 5 Gendergelijkheid 127
SDG 6 Schoon water en sanitair 130
SDG 7 Betaalbare duurzame energie 132
SDG 8.1 Waardig werk en economische groei: economie en productiefactoren 134
SDG 8.2 Waardig werk en economische groei: arbeid en vrije tijd 136
SDG 9.1 Industrie, innovatie en infrastructuur: infrastructuur en mobiliteit 139
SDG 9.2 Industrie, innovatie en infrastructuur: duurzame bedrijvigheid 141
SDG 9.3 Industrie, innovatie en infrastructuur: kennis en innovatie 143
SDG 10.1 Ongelijkheid verminderen: sociale samenhang en ongelijkheid 145

SDG 10.2 Ongelijkheid verminderen: financiële houdbaarheid **147**
SDG 11.1 Duurzame steden en gemeenschappen: wonen **149**
SDG 11.2 Duurzame steden en gemeenschappen: leefomgeving **151**
SDG 12 Verantwoorde consumptie en productie **154**
SDG 13 Klimaatactie **157**
SDG 14 Leven in het water **159**
SDG 15 Leven op het land **160**
SDG 16.1 Vrede, justitie en sterke publieke diensten: veiligheid en vrede **163**
SDG 16.2 Vrede, justitie en sterke publieke diensten: instituties **166**
SDG 17 Partnerschap om doelstellingen te bereiken **168**

4.4 Samenvattend beeld van de SDG^{plus}-doelstellingen in de Nederlandse context **169**
Literatuur **173**

Afkortingen **175**

Overkoepelend beeld Monitor Brede Welvaart & de Sustainable Development Goals 2020

Deze publicatie schetst de ontwikkeling van de brede welvaart en de SDG's in Nederland in 2019. De grote invloed die COVID-19 en de daarmee verband houdende maatregelen op onze economie en de samenleving hebben, blijven in deze Monitor dan ook onbesproken. Dat betekent overigens niet dat het begrip brede welvaart niet van grote betekenis is wanneer wordt gekeken naar de maatschappelijke uitdagingen waarmee Nederland zich nu geconfronteerd ziet. Tal van aspecten die de kwaliteit van leven bepalen, worden meer dan voorheen in besluitvormingsprocedures betrokken. Het begrip brede welvaart en het behalen van de SDG's blijken daardoor relevanter dan ooit.

Deze Monitor beschrijft de ontwikkeling van de brede welvaart in het 'hier en nu', de potentiële brede welvaart van komende generaties ('later') en het effect van ons handelen op de brede welvaart in andere landen ('elders'). Dat wordt gedaan aan de hand van een gestructureerde set indicatoren die de vele aspecten van brede welvaart beschrijven. Naast economie en arbeid gaat het daarbij ook om zaken als gezondheid, onderwijs en leefomgeving. Hierbij wordt gekeken naar ontwikkelingen in het meest recente jaar, trends over de afgelopen acht jaren (de middellange termijn: 2012–2019) en, waar beschikbaar, langetermijnontwikkelingen vanaf 1995.[1] Per indicator wordt ook gekeken naar de positie van Nederland binnen de Europese Unie (EU). Vervolgens wordt de verdeling van de huidige brede welvaart tussen verschillende groepen in de bevolking onder de loep genomen.

Tot slot wordt in deze publicatie gekeken naar de voortgang richting het behalen van de 17 Sustainable Development Goals (SDG's) in Nederland, op basis van zowel de SDG- als brede-welvaartindicatoren (de SDG^{plus}-indicatoren). De SDG's zijn in 2015 opgesteld door de Verenigde Naties (VN) en door 193 landen ondertekend (VN, 2015). De SDG's sluiten goed aan bij het streven naar een hogere brede welvaart. Onderliggende principes van de SDG-agenda zoals het uitgangspunt van 'leave no one behind', de aandacht voor onze voetafdruk en de vijf p's (people, planet, peace, prosperity & partnership) zijn alle zeer relevant voor onze kwaliteit van leven en voor de toekomstbestendigheid van die levenskwaliteit.

Samenvattend beeld

In 2019 stond Nederland er economisch gezien sterk voor. In de woorden van Klaas Knot, president van De Nederlandsche Bank, kreeg de Nederlandse economie een 9 (Head Topics, 2020). Met ons bbp en de werkgelegenheid zat het in 2019 dus wel goed. De materiële welvaart was hoog en is sterk gestegen in de afgelopen jaren. Tegelijkertijd valt op dat niet alle brede-welvaartsaspecten de laatste jaren 1-op-1 zijn meegegroeid met het bbp. Dat geldt ook voor een aantal materiële aspecten. Zo steeg het volume van het bbp vanaf 1995 met meer dan 60 procent, maar namen het reëel beschikbaar inkomen en het volume van de consumptie van huishoudens met ruim 40 procent toe. En op een aantal immateriële punten zijn we achteruitgegaan.

Nederland is kwetsbaar op het gebied van natuurlijk kapitaal. Vergeleken met andere EU-landen bevindt Nederland zich op veel onderdelen onderaan de ranglijst. Het stikstofoverschot behoort tot de hoogste in Europa en de capaciteit en het aandeel aan hernieuwbare energie behoren tot de laagste. Ook nemen, op één neutrale ontwikkeling na, alle biodiversiteits-indicatoren trendmatig af. Wel stijgt het areaal beheerde natuur en neemt de capaciteit aan hernieuwbare energie sterk toe.

Bij het thema gezondheid is het beeld wisselend. Vergeleken met andere EU-landen behoort Nederland op dit onderdeel tot de middengroep. De gezonde levensverwachting van vrouwen is relatief laag en het overgewicht onder de Nederlandse bevolking neemt al decennialang gestaag toe. Ook lijkt de samenleving iets drukker en meer gehaast te worden. De filedruk neemt toe, de tevredenheid met de vrije tijd neemt af, en in lijn daarmee daalt ook het percentage mensen dat vrijwilligerswerk doet en het aantal contacten met familie, vrienden of buren. Verder neemt de werkgerelateerde psychische vermoeidheid toe, en daalt het aandeel psychisch gezonden in de totale bevolking. Mogelijk is dit een keerzijde van de hoge en de laatste jaren sterk toegenomen arbeidsparticipatie. Ter relativering moet daarbij wel worden opgemerkt dat in Nederland vergeleken met andere EU-landen relatief veel vrijwilligerswerk wordt verricht en dat de tevredenheid met de vrije tijd nog altijd relatief hoog is vergeleken met andere landen.

Het is evenwel niet zo dat Nederland alleen in materieel opzicht vooruitgang heeft geboekt. Ook ons welzijn is de laatste jaren toegenomen en bevindt zich Europees gezien op een hoog niveau. Ditzelfde kan gezegd worden voor ons vertrouwen in de medemens en in instituties. Nederland is een 'high-trust society'. Ook neemt de veiligheid verder toe. Dit is een goede basis voor brede welvaart, net als een solide economie. Bij die economie zijn anno 2019 enkele kanttekeningen te plaatsen. Allereerst heeft het feit dat de Nederland een handeldrijvende natie is zowel positieve als negatieve effecten. Die handelsrelatie werkt ook voor andere landen welvaartsverhogend. Maar Nederland onttrekt er ook veel grondstoffen mee, zowel uit andere landen als uit eigen land.

De verdeling van de brede welvaart is ook niet voor iedereen gelijk. Met name laagopgeleiden en mensen met een niet-westerse migratieachtergrond kennen gemiddeld genomen een minder brede welvaart dan anderen. Vooral het opleidingsniveau is onderscheidend. Bij een lager opleidingsniveau is er een grote kans op een lage brede welvaart in tal van opzichten. Wat dat betreft is migratieachtergrond als factor minder onderscheidend. Ook profiteert niet iedereen van de toenemende materiële welvaart, zoals blijkt uit een groeiende armoedekloof, een hoger aandeel huishoudens in langdurige armoede en een stijgend aantal daklozen. Wel staat Nederland er op het gebied van materiële welvaart en welzijn goed voor vergeleken met de andere landen in de EU. Bij de indicatoren behorend bij SDG 1 (Geen armoede) is een zelfde beeld zichtbaar. Ook daar bevindt ons land zich in de Europese kopgroep.

Brede welvaart in het hier en nu

De huidige brede welvaart in Nederland wordt getoond aan de hand van acht thema's, te weten welzijn, materiële welvaart, gezondheid, arbeid en vrije tijd, wonen, samenleving, veiligheid en milieu.

Uitleg Brede-welvaarttrends (BWT)

De binnenste ring van de Brede-welvaarttrends (BWT) geeft informatie over de middellangetermijntrend (gebaseerd op beschikbare datapunten in de jaren 2012–2019). De buitenste ring geeft de gemiddelde mutatie in het laatste verslagjaar ten opzichte van het voorgaande jaar. Wijs in de figuur een indicator aan om te zien wat daar is gemeten. Doorklikken geeft meer informatie over de ontwikkeling in Nederland en de positie ten opzichte van de andere EU-landen. Waar mogelijk zijn tijdreeksen opgenomen vanaf 1995.

Voor trends en voor de meest recente jaarlijkse mutaties is de betekenis van kleuren:

GROEN
de indicator beweegt in de richting die wordt geassocieerd met een stijging van de brede welvaart.

GRIJS
de indicator stijgt of daalt niet significant.

ROOD
de indicator beweegt in de richting die wordt geassocieerd met een daling van de brede welvaart.

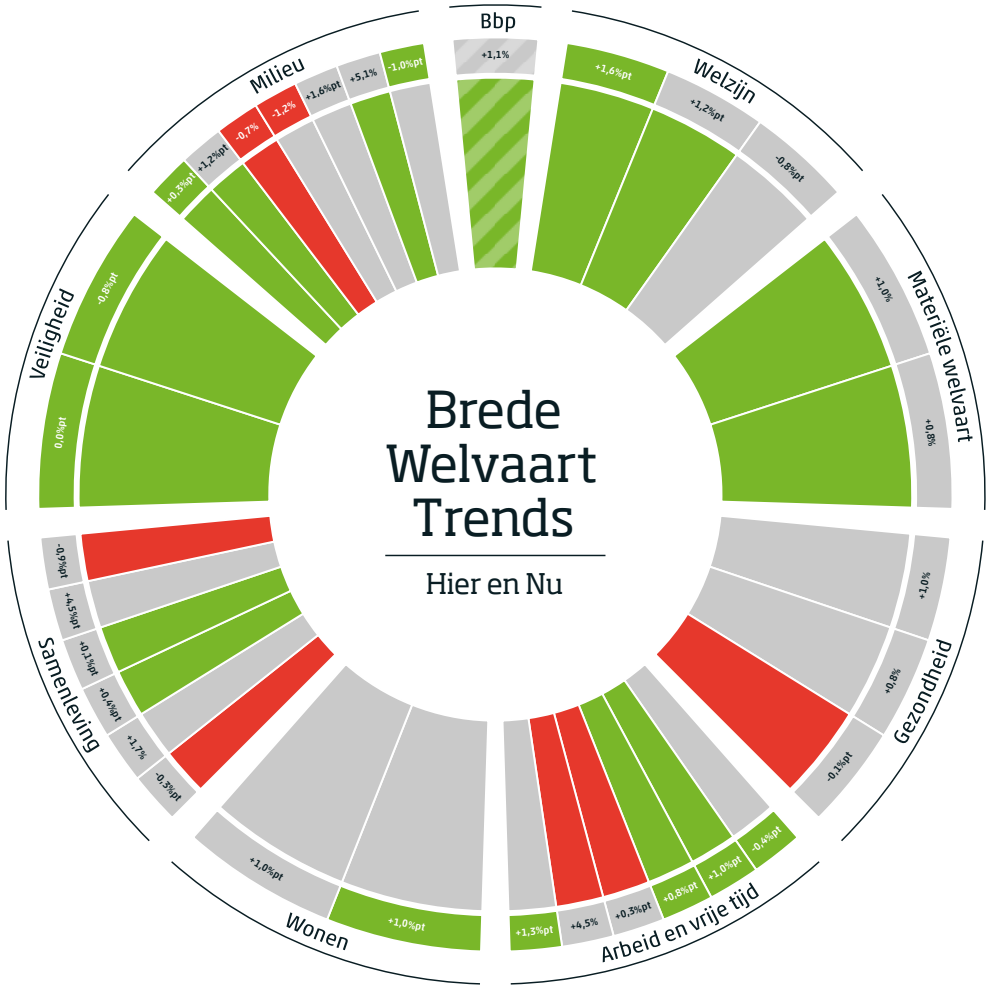
Voor posities is de betekenis van kleuren:

GROEN
Nederland staat in het bovenste kwartiel van de EU-ranglijst.

GRIJS
Nederland staat in het midden van de EU-ranglijst.

ROOD
Nederland staat in het onderste kwartiel van de EU-ranglijst.

Brede-welvaarttrends (BWT): hier en nu

Legenda

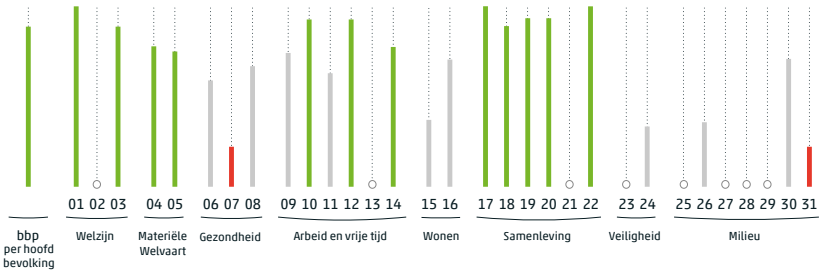

Positie in EU

De balken geven de positie aan van Nederland in de Europese Unie per indicator.

Legenda

- Bovenin EU-ranglijst
- Middenpositie
- Onderin EU-ranglijst
- Geen data

01 Tevredenheid met het leven / **02** Persoonlijke welzijnsindex / **03** Ervaren regie over het eigen leven / **04** Mediaan besteedbaar inkomen / **05** Individuele consumptie / **06** Gezonde levensverwachting mannen / **07** Gezonde levensverwachting vrouwen / **08** Overgewicht / **09** Langdurige werkloosheid / **10** Nettoarbeidsparticipatie / **11** Hoogopgeleide bevolking / **12** Tevredenheid met vrije tijd / **13** Tijdverlies door files en vertraging / **14** Tevredenheid met werk (werknemers) / **15** Kwaliteit van woningen / **16** Tevredenheid met woning / **17** Contact met familie, vrienden of buren / **18** Inspraak en verantwoordingsplicht / **19** Vertrouwen in instituties / **20** Vertrouwen in mensen / **21** Ontwikkeling normen en waarden / **22** Vrijwilligerswerk / **23** Vaak onveilig voelen in de buurt / **24** Slachtofferschap van misdaad / **25** Beheerde natuur in NNN / **26** Kwaliteit van zwemwater binnenwateren / **27** Fauna van zoetwater en moeras / **28** Fauna van het land / **29** Stikstofdepositie en landnatuur / **30** Stedelijke blootstelling aan fijnstof ($PM_{2.5}$) / **31** Milieuproblemen

Welzijn. De mate waarin mensen tevreden zijn met hun leven bepaalt hun welzijn. In Nederland gaat het hiermee overwegend goed. Zowel de tevredenheid met het leven als het persoonlijke welzijn zijn de laatste acht jaar trendmatig toegenomen. De tevredenheid met het leven was sinds de start van de meting in 1997 niet eerder zo groot als in 2019. Voor indicatoren waarvoor bij dit thema een internationale vergelijking mogelijk is, valt op dat Nederland zeer hoog scoort. Er bestaan wel verschillen tussen bevolkingsgroepen. Zo zijn mensen in de leeftijd van 65 tot 75 jaar bovengemiddeld tevreden met het leven, terwijl personen tussen de 25 en 35 juist benedengemiddeld tevreden zijn. Ook hoogopgeleiden en mensen met een Nederlandse achtergrond zijn bovengemiddeld tevreden, terwijl laagopgeleiden en mensen met een niet-westerse migratieachtergrond benedengemiddeld tevreden zijn.

Materiële welvaart. Deze wordt gemeten met het inkomen dat mensen te besteden hebben en de goederen en diensten die ze hiermee kunnen aanschaffen. De ontwikkeling en het niveau van de materiële welvaart zijn positief. Zowel het besteedbaar inkomen als de individuele consumptie neemt trendmatig toe. De individuele consumptie lag in 2019 op het hoogste niveau van de voorbije vijfentwintig jaar. Ook in vergelijking met andere EU-landen is onze materiële welvaart hoog. Wel bestaan er substantiële verschillen tussen bevolkingsgroepen. Die verschillen hangen zowel samen met leeftijd, opleidingsniveau en migratieachtergrond.

Gezondheid. Gezondheid is bepalend voor de kwaliteit van leven. Een ziekte of beperking belemmert iemands mogelijkheden om deel te nemen aan de samenleving. Qua gezondheid gaat Nederland er op veel aspecten niet op vooruit. Overgewicht, dat een negatief effect heeft op de gezondheid, komt ondertussen voor bij meer dan de helft van de personen van 20 jaar en ouder. En dit neemt trendmatig toe. Vanaf 1995 nam het aandeel mensen met overgewicht vrijwel onafgebroken toe en in 2014 lag het percentage voor het eerst boven de 50. Daarentegen nemen het aantal rokers en het alcoholgebruik verder af (SDG 3.5.2). Het percentage mannen met overgewicht is hoger dan dat van vrouwen. Ook hebben laagopgeleiden vaker overgewicht dan hoogopgeleiden. Verder neemt overgewicht tot en met de leeftijdsgroep van 65 tot 75 jaar toe met de leeftijd. Qua gezonde levensverwachting staan Nederlandse mannen in de Europese middengroep, maar bevinden Nederlandse vrouwen nog steeds zich in de Europese achterhoede.

Arbeid en vrije tijd. Brede welvaart hangt voor veel mensen sterk af van het hebben van passend en betaald werk. Daar staat tegenover dat ook vrije tijd meespeelt bij brede welvaart. Een goede opleiding is van groot belang voor de mogelijkheden op de arbeidsmarkt. Qua arbeid en vrije tijd is het beeld gemengd. Zo neemt de nettoarbeidsparticipatie trendmatig toe, evenals het aandeel hoogopgeleiden in de bevolking. Beide lagen in 2019 op het hoogste niveau van de voorbije vijfentwintig jaar. Het tijdverlies door files nam tussen 2012 en 2019 echter weer toe. Tussen 2008 en 2012 namen de files onder invloed van de economische crisis juist af. De tevredenheid met de vrije tijd neemt trendmatig af. De meeste ontwikkelingen van 2018 op 2019 bij dit thema waren positief. Zo was de langdurige werkloosheid significant lager dan in 2018 en was er sprake van een duidelijke toename van de nettoarbeidsparticipatie, het aandeel hoogopgeleiden en de tevredenheid met het werk. In vergelijking met andere EU-landen staat Nederland op de meeste onderdelen hoog op de ranglijst. Er zijn wel verschillen tussen bevolkingsgroepen, bijvoorbeeld naar opleidingsniveau. Waar 82 procent van de hoogopgeleiden betaald werk heeft, geldt dit voor 72 procent van de middelbaar opgeleiden en de helft van de laagopgeleiden.

Wonen. Een goed dak boven het hoofd behoort tot de eerste levensbehoeften. Mensen geven dan ook een substantieel deel van hun inkomen uit aan hun huisvesting. Qua wonen gaat Nederland er niet veel op voor- of achteruit en bezet Nederland een middenpositie in de EU. In 2019 is de kwaliteit van de woningen significant verbeterd. Er zijn ook qua wonen significante verschillen tussen groepen in de bevolking. Zo rapporteren jongeren relatief vaak

gebreken aan de woning en ouderen juist relatief weinig. Ook ervaren mensen met een niet-westerse achtergrond vaker gebreken aan de woning dan mensen met een Nederlandse achtergrond.

Samenleving. Een essentieel onderdeel van brede welvaart vormt een samenleving waaraan iedereen kan deelnemen en waarin mensen kunnen vertrouwen op elkaar en op instituties als de overheid en het rechtssysteem. Wat dit betreft is het beeld gemengd. Trendmatig is het percentage mensen dat georganiseerd vrijwilligerswerk verricht afgenomen. Ook qua contact met familie, vrienden of buren is sprake van een afnemende trend. Het vertrouwen in instituties en in andere mensen neemt daarentegen trendmatig toe. Op alle aspecten van de samenleving neemt Nederland in vergelijking met andere Europese landen een hoge positie in. Met name rond het hebben van vertrouwen in andere mensen zijn er echter wel verschillen naar geslacht, leeftijd, onderwijsniveau en migratieachtergrond. Waar minder dan de helft van de laag-opgeleiden vertrouwen heeft in anderen, is dat voor middelbaar opgeleiden 60 procent en voor hoogopgeleiden 80 procent.

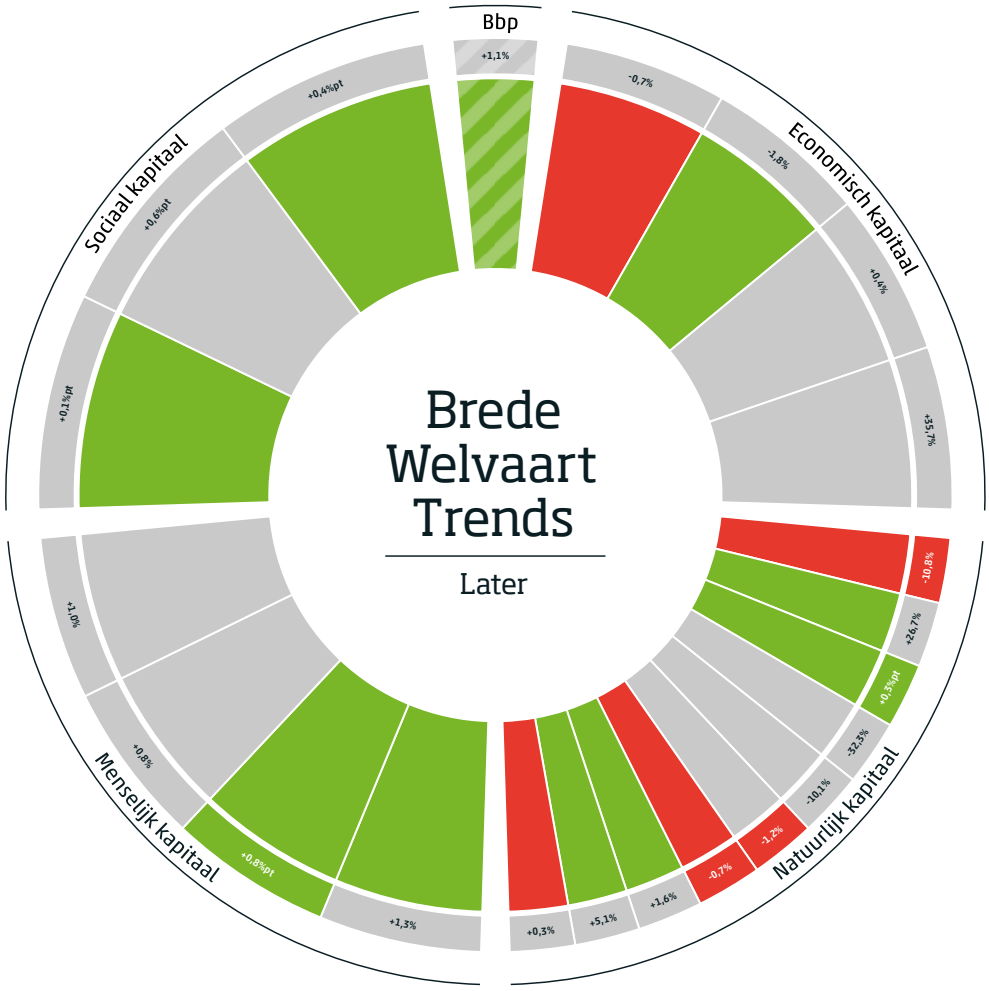
Veiligheid. Misdaad kan ingrijpende gevolgen hebben voor de slachtoffers. Qua impact van het verschijnsel misdaad zijn zowel het feitelijke risico op slachtofferschap als het gevoel van (on)veiligheid van belang. Het beeld hieromtrent is positief. Het percentage mensen dat zich vaak onveilig voelt in de eigen buurt neemt trendmatig af. Tussen 2008 en 2013 nam het percentage nog wel toe, maar na 2014 is een dalende lijn ingezet. Ook het slachtofferschap van misdrijven daalt trendmatig. Beiden waren in 2019 significant lager dan in 2018. Qua aantal slachtoffers doet Nederland het Europees gezien gemiddeld. Hoogopgeleiden geven bovengemiddeld vaak aan slachtoffer te zijn geweest van (traditionele) criminaliteit, maar een benedengemiddeld aandeel van hen voelt zich vaak onveilig in de eigen buurt.
Bij laagopgeleiden is dit andersom.

Milieu. Schone lucht, schoon water, gezonde natuur en een gezonde bodem zijn belangrijke levensbehoeften. Het beeld bij dit thema is gemengd. Hoewel meerdere trends positief zijn, zijn er in 2019 zowel veranderingen ten gunste als ten ongunste opgetreden. Het areaal beheerde natuur binnen Natuur Netwerk Nederland stijgt trendmatig. Dit is het netwerk van bestaande en nog aan te leggen natuur, en omvat zowel nationale parken als agrarisch natuurbeheer en terrein aangekocht voor natuurontwikkeling. Ook stijgt de kwaliteit van het zwemwater in binnenwateren en daalt de blootstelling aan fijnstof in de steden. Daarentegen dalen de soortenrijkdom en de populatie van dieren die typerend zijn voor zoetwater en moeras.
De fauna van zoetwater en moeras nam tussen 1995 en 2008 toe, bleef vervolgens enkele jaren stabiel, en toont vanaf 2014 een achteruitgang. Daarnaast is sprake van een afname van stadsvogels en vogels van het boerenland en nam het aantal bedreigde soorten op de rode lijst toe (SDG 15.5.1). In 2019 was het percentage mensen dat milieuproblemen ervaart wel significant lager dan in 2018. Qua milieu staat Nederland er in vergelijking met andere EU-landen veelal slecht tot gemiddeld voor. Overigens kan niet voor alle indicatoren een vergelijking gemaakt worden.

Brede welvaart later

Brede welvaart ´later´ betreft de hulpbronnen die volgende generaties nodig hebben om eenzelfde niveau van welvaart te kunnen bereiken als hun ouders. Deze hulpbronnen worden hierbij aangeduid als ´kapitaal´. Uitgangspunt is dat de hoeveelheid kapitaal per inwoner voor de vier verschillende kapitaalvormen op zijn minst gelijk moet blijven, willen volgende generaties een zelfde niveau van welvaart kunnen genieten.

Brede-welvaarttrends (BWT): later

Legenda

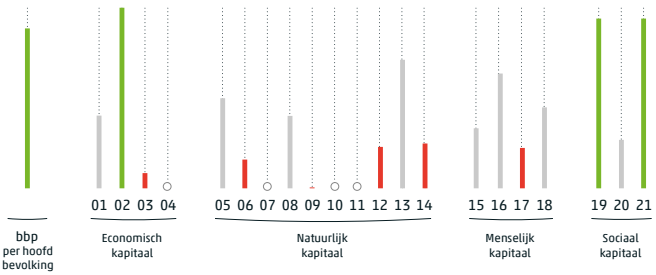

Positie in EU

De balken geven de positie aan van Nederland in de Europese Unie per indicator.

Legenda

- Bovenin EU-ranglijst
- Middenpositie
- Onderin EU-ranglijst
- Geen data

01 Fysieke kapitaalgoederenvoorraad / **02** Kenniskapitaalgoederenvoorraad / **03** Gemiddelde schuld per huishouden / **04** Mediaan vermogen van huishoudens / **05** Fossiele energiereserves / **06** Opgesteld vermogen hernieuwbare elektriciteit / **07** Beheerde natuur in NNN / **08** Fosforoverschot / **09** Stikstofoverschot / **10** Fauna van het land / **11** Fauna van zoetwater en moeras / **12** Oppervlakte- en grondwaterwinning / **13** Stedelijke blootstelling aan fijnstof ($PM_{2.5}$) / **14** Cumulatieve CO^2-emissies / **15** Gewerkte uren / **16** Hoogopgeleide bevolking / **17** Gezonde levensverwachting vrouwen / **18** Gezonde levensverwachting mannen / **19** Vertrouwen in mensen / **20** Discriminatiegevoelens / **21** Vertrouwen in instituties

Economisch kapitaal. Nederlands fysieke kapitaalgoederenvoorraad daalt trendmatig, maar de kenniskapitaalgoederenvoorraad neemt wel toe. Qua kenniskapitaal staat Nederland bovenaan in de EU. De schulden van huishoudens, die in de context van brede welvaart als een negatief economisch kapitaal gezien worden, zijn echter relatief hoog.

Natuurlijk kapitaal. Qua natuurlijk kapitaal staat Nederland er – Europees gezien – zwak voor. Trendmatig zijn er zowel neerwaartse als opwaartse ontwikkelingen. De fossiele energiereserves nemen trendmatig af, en de fauna van zoetwater en moeras gaat achteruit. Ook nemen de cumulatieve CO_2-emissies trendmatig toe. Dit draagt bij aan een afname van de brede welvaart. Aan de andere kant neemt het opgestelde vermogen aan hernieuwbare energie trendmatig toe, evenals de omvang van het Natuur Netwerk Nederland. De hoeveelheid stedelijk fijnstof en de oppervlakte- en grondwaterwinning nemen trendmatig af. Deze factoren bewerkstelligen een toename van de brede welvaart. In de internationale vergelijking staat Nederland veelal in de achterhoede of in de middenmoot. Zo kent Nederland een groot stikstofoverschot per hectare cultuurgrond, en een relatief laag opgesteld vermogen aan hernieuwbare energie. Dat vermogen laat over de lange termijn bekeken overigens wel een zeer sterke toename zien.

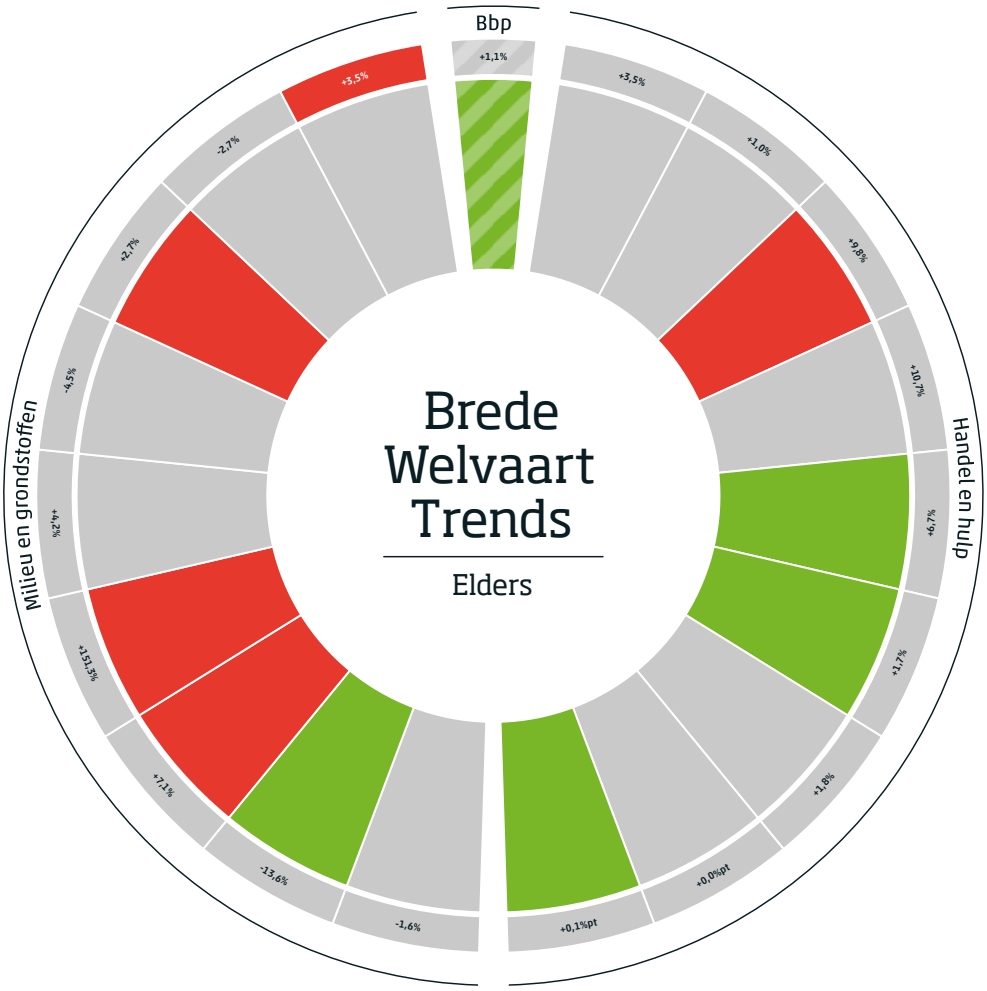
Menselijk kapitaal. Qua menselijk kapitaal kent Nederland belangrijke opwaartse trends. Zo neemt het aantal gewerkte uren per inwoner trendmatig toe. Dit was de laatste vijfentwintig jaar nog niet zo hoog als in 2019. Het aandeel hoogopgeleiden op de totale bevolking stijgt trendmatig en was in 2019 significant hoger dan het jaar ervoor. In de voorbije vijfentwintig jaar nam dit aandeel vrijwel continu toe. Vergeleken met andere Europese landen neemt Nederland op veel terreinen een middenpositie in. Wel is de gezonde levensverwachting van vrouwen in Nederland vergeleken met die in de andere EU-landen laag.

Sociaal kapitaal. Het sociaal kapitaal van Nederland is redelijk groot en stijgend. Zowel het vertrouwen in instituties als het vertrouwen in andere mensen is groot vergeleken met andere landen in de EU. Bovendien nemen beide vormen van vertrouwen trendmatig toe.
In vergelijking met andere EU-landen voelt echter een aanzienlijk deel van de bevolking zich behoren tot een gediscrimineerde groep. Dit aandeel heeft geen duidelijke op- of neerwaartse trend.

Brede welvaart elders

De Nederlandse samenleving heeft ook invloed op de rest van de wereld, wat weerspiegeld wordt in de brede welvaart 'elders'. Centraal staan hierin de stromen van inkomens en hulpbronnen tussen Nederland en het buitenland. Binnen de brede welvaart ´elders´ worden de thema's handel en hulp, en milieu en grondstoffen onderscheiden.

Brede-welvaarttrends (BWT): elders

Legenda

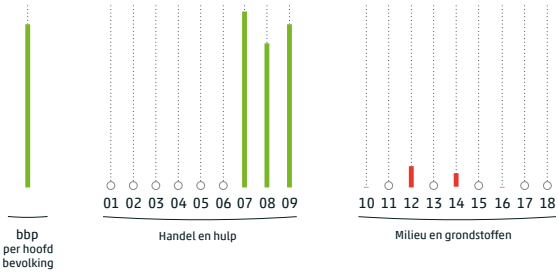

Positie in EU

De balken geven de positie aan van Nederland in de Europese Unie per indicator.

Legenda

- Bovenin EU-ranglijst
- Middenpositie
- Onderin EU-ranglijst
- Geen data

01 Invoer van goederen totaal / **02** Invoer van goederen uit Europa / **03** Invoer van goederen uit Afrika / **04** Invoer van goederen uit Amerika / **05** Invoer van goederen uit Azië / **06** Invoer van goederen uit Oceanië / **07** Totale invoer uit LDC's / **08** Ontwikkelingshulp / **09** Overdrachten / **10** Invoer fossiele energiedragers / **11** Invoer fossiele energiedragers uit LDC's / **12** Invoer metalen / **13** Invoer metalen uit LDC's / **14** Invoer niet-metaal mineralen / **15** Invoer niet-metaal mineralen uit LDC's / **16** Invoer biomassa / **17** Invoer biomassa uit LDC's / **18** Broeikasgasvoetafdruk

Handel en hulp. Qua handel en hulp zijn de trends overwegend neutraal of positief. Zo nam de waarde van de invoer van goederen uit Azië en Oceanië toe en was ook de trend bij de overdrachten opwaarts. Voor zowel de betreffende invoerstromen als de overdrachten geldt dat deze in 2019 het hoogst waren in vijfentwintig jaar. De trend van de goedereninvoer uit Afrika is

neerwaarts, maar deze invoer was in 2019 wel significant hoger dan in 2018. Voor die indicatoren waarvoor een internationale vergelijking mogelijk is, staat Nederland hoog op de Europese ranglijst. Hierbij speelt de Rotterdamse haven een grote rol.

Milieu en grondstoffen Qua milieu en grondstoffen is het beeld minder positief. Zo stijgen de ingevoerde hoeveelheden biomassa en metalen trendmatig, net als de invoer van metalen uit de armste landen. Uit het oogpunt van het behoud van grondstoffen voor volgende generaties elders worden deze trends als negatief voor brede welvaart gezien. De totale invoer van metalen was het hoogste in vijfentwintig jaar. Ook de invoer van biomassa was nog niet eerder zo hoog. De invoer van de metalen uit de armste landen steeg in 2019 significant. Ook de broeikasgasvoetadruk laat een grote stijging zien van 2018 op 2019, maar de trend is nog steeds neutraal. De invoer van fossiele energiedragers uit de armste landen daalt wel trendmatig. Dit is de enige indicator bij dit thema die zich ontwikkelt in de richting van een toename van brede welvaart. Internationaal gezien staat Nederland bij dit thema in de achterhoede.

Verdeling van brede welvaart

De brede welvaart in het hier en nu is niet gelijk verdeeld. Er zijn bevolkingsgroepen die op veel indicatoren bovengemiddeld scoren, wat duidt op een hogere brede welvaart. Dat geldt vooral voor mensen zonder migratieachtergrond en voor mensen met een hoog onderwijsniveau. Aan de andere kant zijn er groepen die juist vaak een score onder het gemiddelde hebben. Dat geldt het meest voor de groepen met een westerse of niet-westerse migratieachtergrond en voor mensen met een laag opleidingsniveau. Naar leeftijd is de brede welvaart redelijk gelijkmatig verdeeld. Mannen en vrouwen hebben zelfs evenveel gunstige en ongunstige uitkomsten.

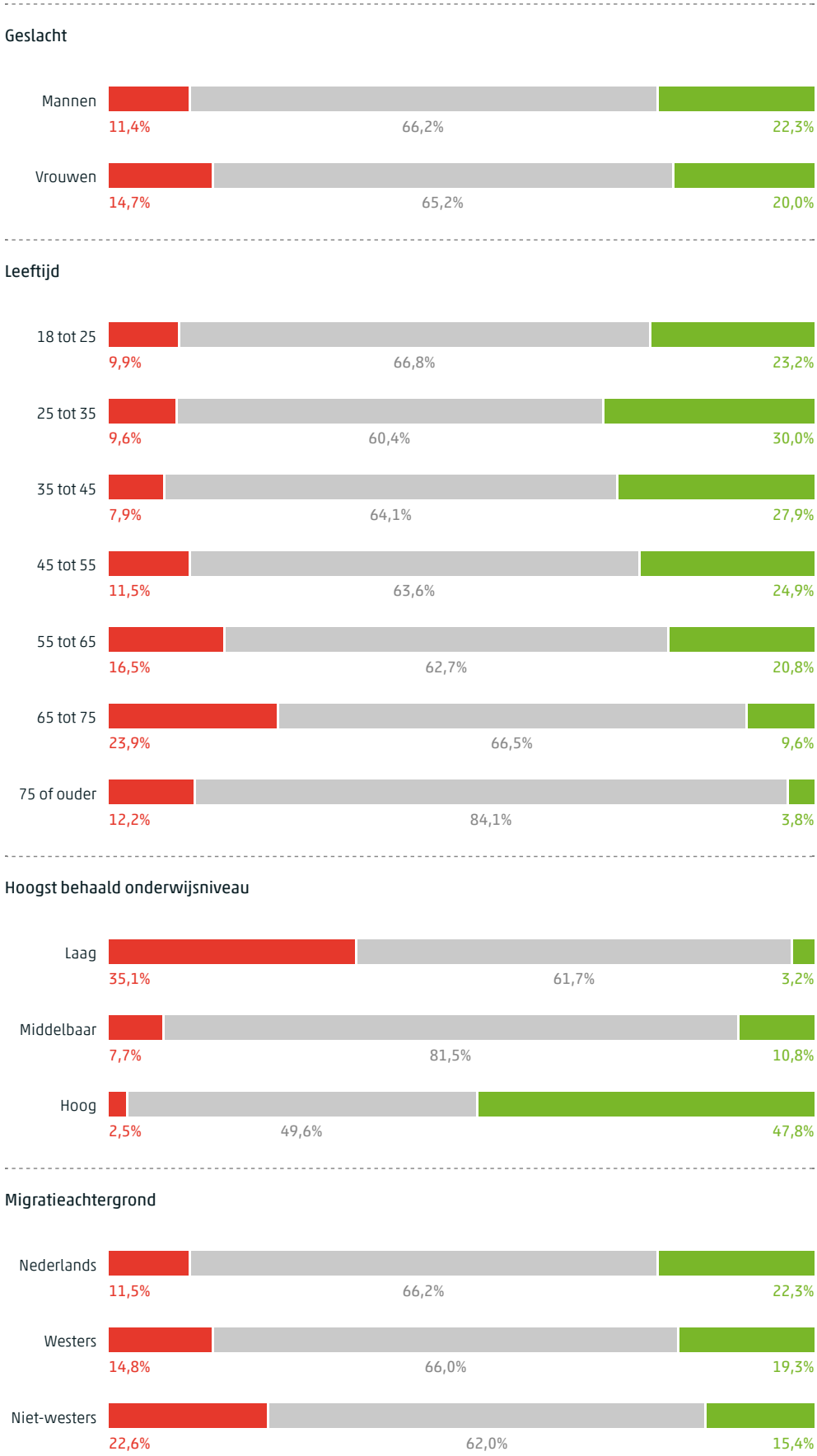
Verdeling van brede welvaart

Indicatoren waar bevolkingsgroepen een significant hogere (groen) of lagere (rood) welvaart hebben dan het nationaal gemiddelde (grijs).

Bij de verdeling van de brede welvaart over groepen zoals hierboven wordt uitgegaan van groepsgemiddelden of groepstotalen. Er kan echter ook op ander niveau worden gekeken: kent een groep veel individuen die op veel aspecten van brede welvaart negatief of juist positief scoren? Uit deze analyse blijkt dat migratieachtergrond minder bepalend is voor het stapelen van positieve of negatieve uitkomsten dan op basis van groepsgemiddelden verwacht mag worden. Stapeling van ongunstige uitkomsten komt wel wat vaker voor bij mensen met een westerse of niet-westerse migratieachtergrond dan bij mensen met een Nederlandse achtergrond. Dit ligt anders bij onderwijsniveau. Laagopgeleiden hebben maar zelden een stapeling van gunstige uitkomsten, hoogopgeleiden maar zelden een stapeling van ongunstige uitkomsten. Daarnaast hebben relatief veel personen jonger dan 55 jaar veel gunstige uitkomsten, terwijl personen van 65 tot 75 jaar het vaakst aan de onderkant van de verdeling zitten. De verschillen tussen individuele mannen en vrouwen zijn niet groot, al zitten mannen net iets vaker aan de bovenkant van de verdeling dan vrouwen.

Stapeling van gunstige en ongunstige resultaten voor tien brede welvaartsindicatoren

Sustainable Development Goals

De voortgang van Nederland ten aanzien van de 17 duurzame ontwikkelingsdoelen wordt in deze monitor gemeten aan de hand van bijna 250 verschillende indicatoren. Voor alle 17 doelen wordt gekeken naar de internationale positie van Nederland per indicator, in vergelijking met de andere EU-landen. Daarnaast is per SDG-doel voor alle indicatoren gekeken of er sprake is van een trend in de richting van het doel, een neutrale trend of een beweging verder van het doel af. De twee figuren hieronder vullen elkaar dus aan: de eerste figuur geeft informatie over de ontwikkelingen (Beweegt Nederland sinds 2012 de goede kant op?) en de tweede over de huidige stand in Nederland in vergelijking met die in andere landen (Hoe doet Nederland het in vergelijking met andere landen?). Het komt voor dat een indicator zich vanaf 2012 in de richting van het doel beweegt, maar dat Nederland desondanks een plek in de Europese achterhoede bezet. Dit is bijvoorbeeld het geval bij het aandeel hernieuwbare energie. Maar het komt ook voor dat Nederland zich in de goede richting beweegt terwijl het internationaal al koploper is, zoals bij de nettoarbeidsparticipatie.

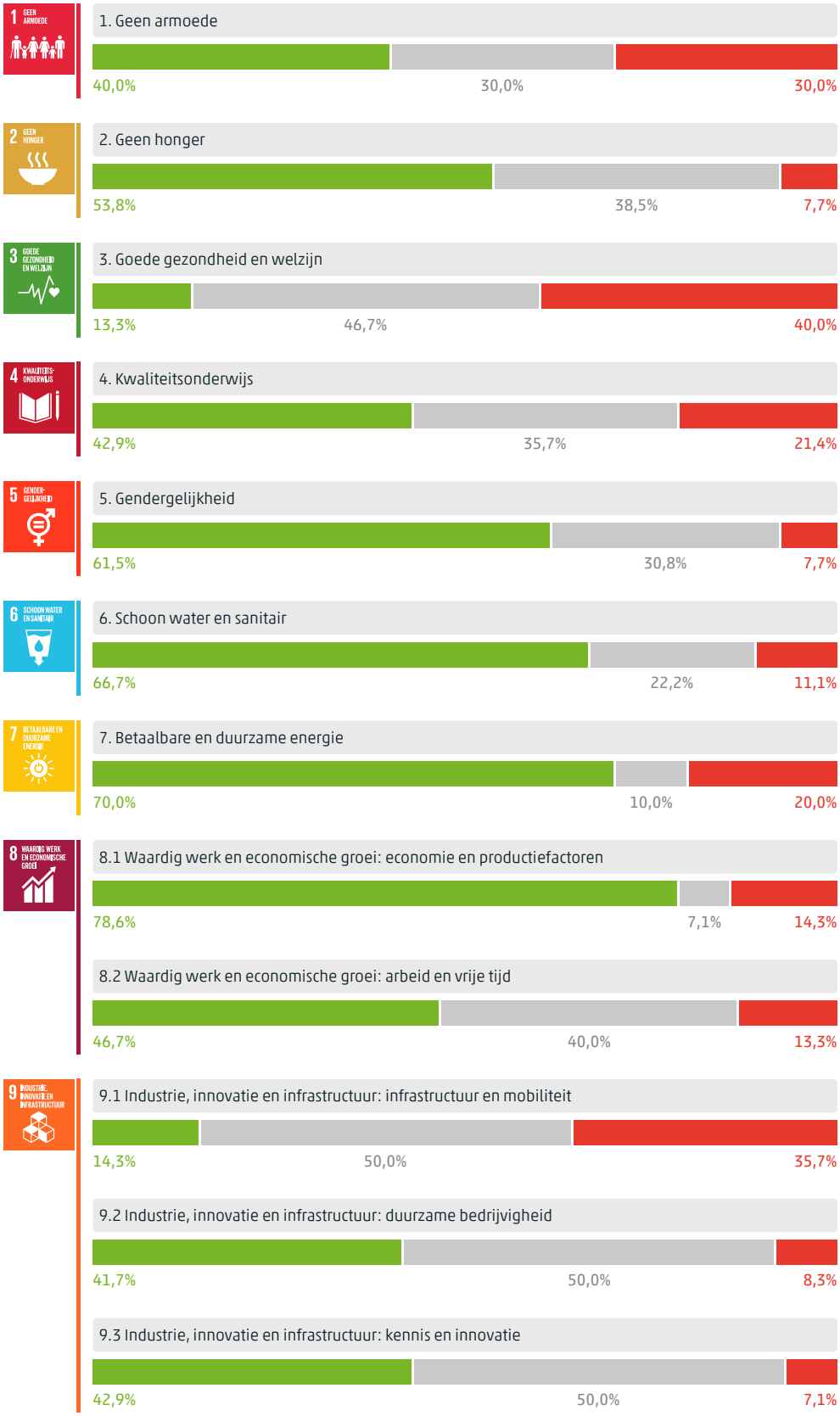
Voor wat betreft de trendmatige ontwikkeling tussen 2012 en 2019 laat Nederland bij meerdere SDG's een overwegend positief beeld zien. Hier beweegt Nederland naar het doel toe. Dit is het geval voor SDG 5 (gendergelijkheid), SDG 6 (schoon water en sanitair), SDG 7 (betaalbare en duurzame energie), SDG 8 (waardig werk en economische groei: economie en productiefactoren) en SDG 11 (duurzame steden en gemeenschappen: leefomgeving).

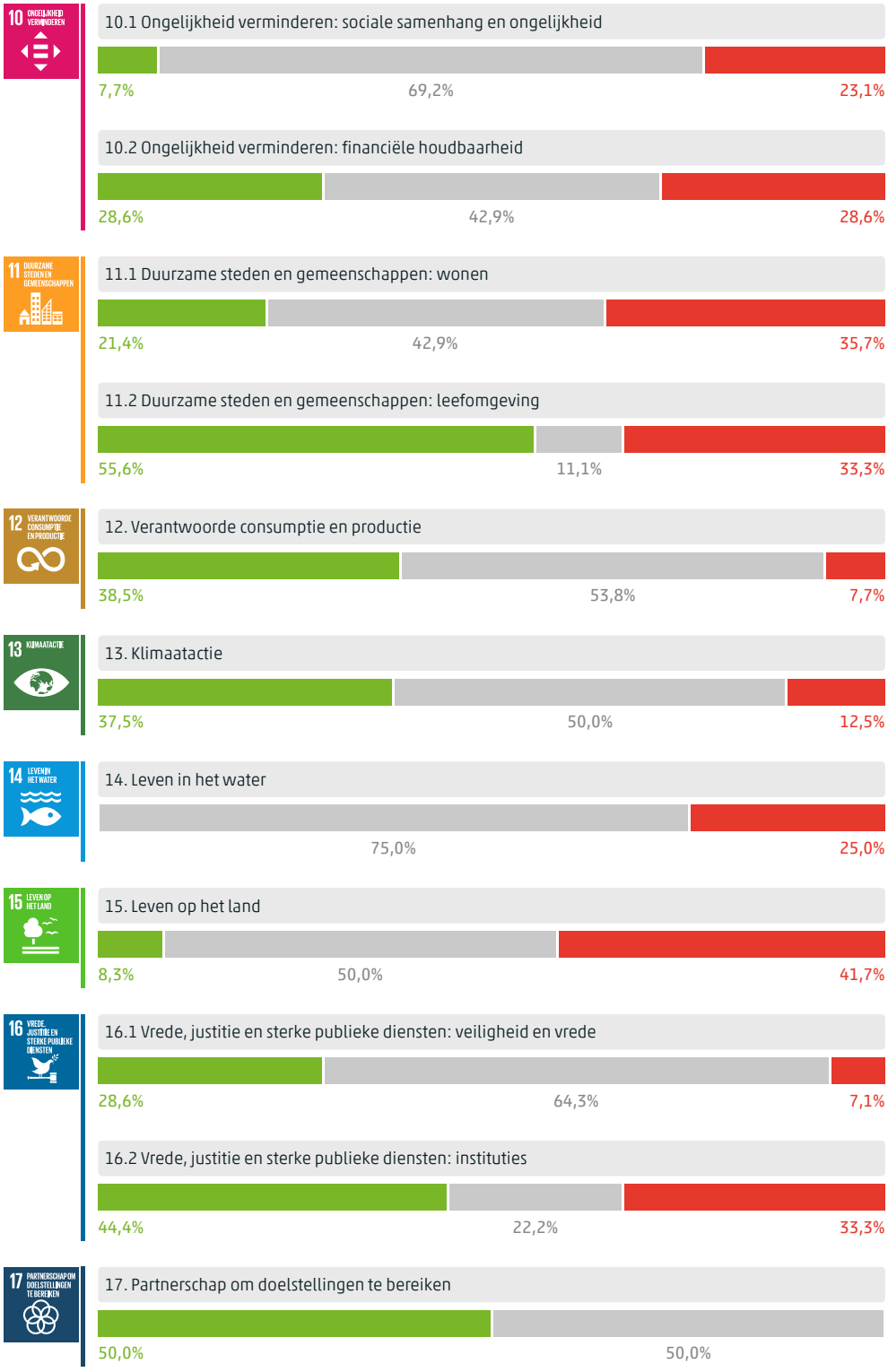
Bij sommige SDG's beweegt Nederland zich juist van het doel af: SDG 3 (goede gezondheid en welzijn), SDG 9 (industrie, innovatie en infrastructuur: mobiliteit), SDG 11 (duurzame steden en gemeenschappen: wonen), SDG 15 (leven op het land) en SDG 16.2 (vrede, justitie en sterke publieke diensten: instituties). Qua leefomgeving (SDG 11) is het beeld gemengd. Deze SDG heeft zowel veel trends in de richting van het doel als veel trends die duiden op verwijdering van het doel.

Vergeleken met andere EU-landen blijft Nederland koploper bij SDG 1 (geen armoede), SDG 9.3 (industrie, innovatie en infrastructuur: kennis en innovatie), SDG 10.1 (ongelijkheid verminderen: sociale samenhang en ongelijkheid), SDG 16.2 (vrede, justitie en sterke publieke diensten: instituties) en SDG 17 (partnerschap om doelstellingen te bereiken). Nederland blijft juist in de achterhoede bij SDG 7 (betaalbare en duurzame energie), SDG 13 (klimaatactie) en SDG 15 (leven op het land).

Trends in Nederland van de SDG^{plus}-doelstellingen

Deze figuur toont per doelstelling het aandeel in het totale aantal gemeten indicatoren.

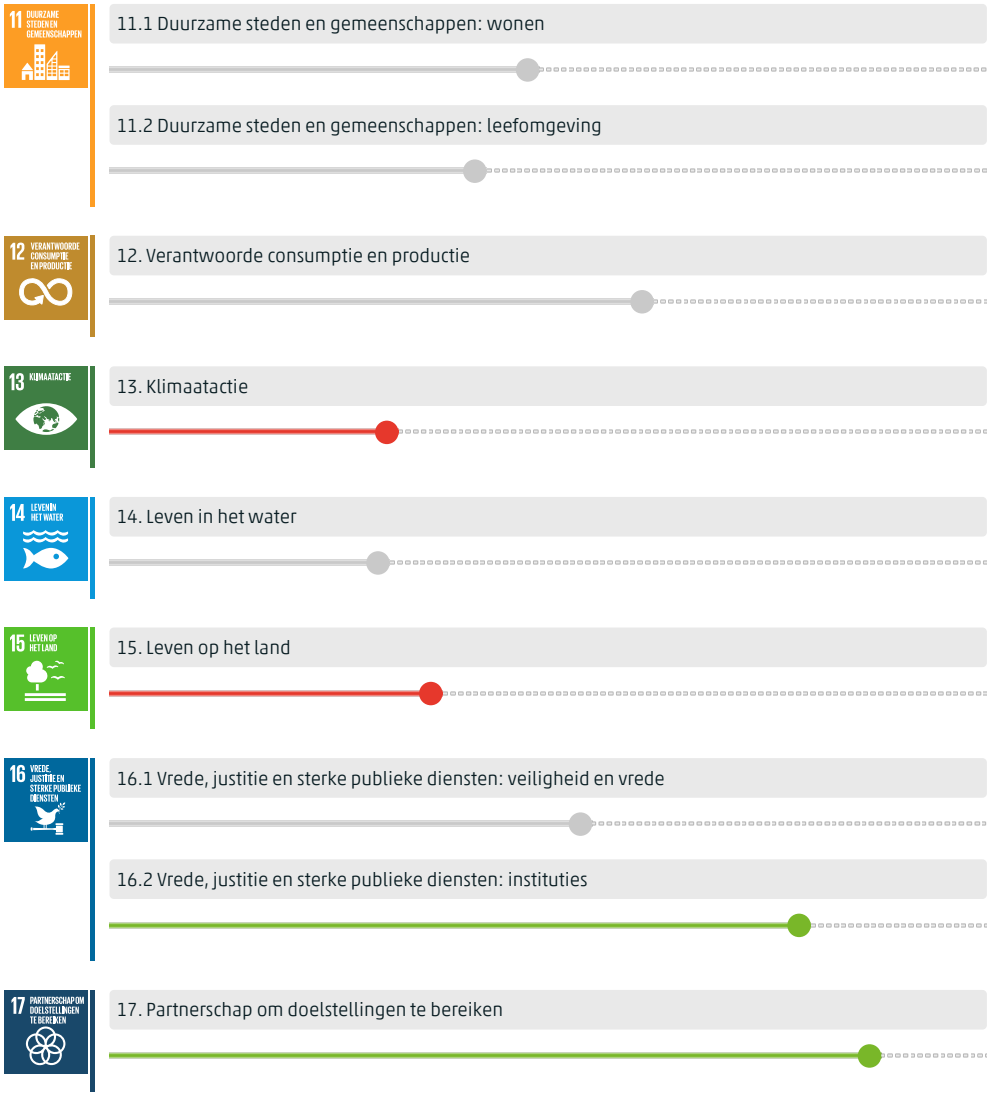

10.1 Ongelijkheid verminderen: sociale samenhang en ongelijkheid
7,7%
69,2%
23,1%
10.2 Ongelijkheid verminderen: financiële houdbaarheid
28,6%
42,9%
28,6%
11.1 Duurzame steden en gemeenschappen: wonen
21,4%
42,9%
35,7%
11.2 Duurzame steden en gemeenschappen: leefomgeving
55,6%
11,1%
33,3%
12. Verantwoorde consumptie en productie
38,5%
53,8%
7,7%
13. Klimaatactie
37,5%
50,0%
12,5%
14. Leven in het water
75,0%
25,0%
15. Leven op het land
8,3%
50,0%
41,7%
16.1 Vrede, justitie en sterke publieke diensten: veiligheid en vrede
28,6%
64,3%
7,1%
16.2 Vrede, justitie en sterke publieke diensten: instituties
44,4%
22,2%
33,3%
17. Partnerschap om doelstellingen te bereiken
50,0%
50,0%

Positie van Nederland binnen de EU per SDG^{plus}-doelstelling

Deze figuur toont per doelstelling het gemiddelde over de gemeten indicatoren.

Literatuur

VN, 2015, Resolution adopted by the General Assembly on 25 September 2015: *Transforming our world: the 2030 Agenda for Sustainable development*. United Nations, New York.

Head Topics, 2020, *DNB-president Knot: een 9 voor de economie, maar huizenmarkt een probleem.*

1. Inleiding

Op verzoek van de Tweede Kamer heeft het kabinet in 2017 het CBS gevraagd een Monitor Brede Welvaart te ontwikkelen.[1] Het doel van de Monitor is om politiek en maatschappij inzicht te verschaffen in de brede welvaart in Nederland, én om de stand van zaken te geven ten aanzien van de SDG's. Er wordt daarbij gekeken naar de brede welvaart in het hier en nu. Maar ook naar het effect van onze huidige welvaart op de volgende generaties en de rest van de wereld. Het CBS tracht dit zo objectief mogelijk te doen. Dat doen we in deze monitor met behulp van een gestructureerde set indicatoren en een beschrijving van de geconstateerde ontwikkelingen in de tijd. Het is aan politiek en samenleving om, op basis van deze informatie en waar zij dat nodig vinden, keuzes te maken en prioriteiten te stellen.

De eerste Monitor Brede Welvaart verscheen in 2018. De tweede editie, waarin destijds ook de monitoring van de Sustainable Development Goals (SDG's) werd opgenomen, verscheen in 2019. De Monitor is nu voor de derde keer samengesteld ten behoeve van het Verantwoordingsdebat in mei. Op basis van de evaluaties van de eerste twee edities is de Monitor op een aantal punten verder verbeterd.

1.1 Opzet publicatie

Deze publicatie beschrijft de ontwikkeling van de brede welvaart en de SDG's in Nederland in 2019. De grote invloed die COVID-19 en de daarmee verband houdende maatregelen op onze economie en de samenleving hebben, blijft in deze Monitor dan ook nog onbesproken. Dat betekent overigens niet dat het begrip brede welvaart niet van grote betekenis is wanneer wordt gekeken naar de maatschappelijke uitdagingen waarmee Nederland zich nu geconfronteerd ziet. Tal van aspecten die de kwaliteit van leven bepalen, worden meer dan voorheen in besluitvormingsprocedures betrokken. Het begrip brede welvaart en het behalen van de SDG's is daardoor relevanter dan ooit.

Brede welvaart wordt gedefinieerd als onze huidige kwaliteit van leven en de mate waarin deze ten koste gaat van die van generaties na ons of mensen uit andere delen van de wereld. In hoofdstuk 2 van de Monitor wordt allereerst de brede welvaart beschreven van de inwoners van Nederland in het 'hier en nu'. Aansluitend worden de gevolgen geschetst van ons huidig welvaartsniveau voor de brede welvaart van toekomstige Nederlandse generaties en van mensen in andere landen. Aanvullend wordt in hoofdstuk 3 beschreven hoe de brede welvaart 'hier en nu' is verdeeld over verschillende bevolkingsgroepen.

In hoofdstuk 4 van de Monitor staan de SDG's centraal. De SDG's kunnen gezien worden als internationaal afgesproken doelstellingen op het terrein van de brede welvaart en de houdbaarheid van deze welvaart over de langere termijn. Per SDG wordt aandacht besteed aan de geleverde inspanningen om het doel te bereiken, het tot dusverre behaalde resultaat en de perceptie van de bevolking met betrekking tot het thema.

In het huidige hoofdstuk wordt eerst stilgestaan bij de internationale aanbevelingen en afspraken die ten grondslag liggen aan de presentatie van de brede welvaart en de SDG's in deze Monitor. Vervolgens wordt uitgebreid ingegaan op de gehanteerde definitie van brede welvaart en de gekozen onderverdeling ervan in thema's. Ten slotte wordt aandacht besteed aan de operationalisering van de monitor brede welvaart: de concrete meting van de diverse thema's verbonden aan brede welvaart en de SDG's aan de hand van gekozen indicatorensets.

1.2 Internationale aanbevelingen

De Monitor is op aanbeveling van de Tijdelijke Kamercommissie Brede Welvaart opgesteld conform de Conference of European Statisticians (CES) Recommendations on Measuring Sustainable Development (UNECE, 2014). Het CES-meetsysteem is een internationale richtlijn voor het meten van brede welvaart en duurzaamheid. Duurzaam wil hier zeggen dat de brede welvaart hier en nu niet ten koste gaat van die van latere generaties of andere delen van de wereld.

Met het CES-meetsysteem hebben statistische bureaus een wetenschappelijk onderbouwde 'gemeenschappelijke taal' ontwikkeld om brede welvaart in kaart te brengen. Het CES-meetsysteem is gebaseerd op het rapport van Stiglitz, Sen en Fitoussi (2009) en de wetenschappelijke inzichten die daaraan ten grondslag liggen. Inmiddels zijn de CES-aanbevelingen door circa 65 landen onderschreven en zijn statistische bureaus en internationale organisaties, waaronder de Organisatie voor Economische Samenwerking en Ontwikkeling (OESO), over de hele wereld bezig om de aanbevelingen te implementeren. De welvaartsmetingen op basis van de aanbevelingen dienen ter ondersteuning van beleid en politiek, zonder hier echter richting aan te geven.

In het CES-meetsysteem wordt de brede welvaart 'hier en nu' onderscheiden van die 'later' en 'elders'. De thema's die bij 'hier en nu' worden gemeten zijn bepaald op basis van nationale en internationale literatuur en enquêtes waarin burgers is gevraagd welke onderwerpen zij voor hun kwaliteit van leven belangrijk vinden. Daarbij is het tevens de vraag in hoeverre het welvaartstreven in Nederland op dit moment een weerslag heeft op de brede welvaart van toekomstige generaties ('later') en van mensen elders in de wereld ('elders').

De SDG's zijn hier in dit CES-meetsysteem geïntegreerd. De SDG's zijn in 2015 opgesteld door de VN en door 193 landen ondertekend (VN, 2015). De SDG's sluiten goed aan bij het streven naar brede welvaart. Onderliggende principes van de SDG-agenda zoals het uitgangspunt van 'leave no one behind', de aandacht voor onze voetafdruk en de vijf P's (people, planet, peace, prosperity & partnership) zijn alle zeer relevant voor onze kwaliteit van leven en voor de toekomstbestendigheid van die levenskwaliteit.

1.3 Definitie van brede welvaart

De in de Monitor gehanteerde definitie sluit aan bij gangbare internationale definities en luidt:

Brede welvaart betreft de kwaliteit van leven in het hier en nu en de mate waarin deze al dan niet ten koste gaat van die van latere generaties en/of van die van mensen elders in de wereld.

Vanuit deze drie dimensies van brede welvaart zijn in deze monitor drie dashboards ontwikkeld:
- brede welvaart 'hier en nu'
- brede welvaart 'later'
- brede welvaart 'elders'

Brede welvaart 'hier en nu'

Brede welvaart 'hier en nu' betreft de persoonlijke kenmerken van mensen en de kwaliteit van de omgeving waarin zij leven. En meer in het algemeen hun materiële welvaart en welzijn, en hun beleving daarvan. Juist omdat welvaart een breed begrip is, wordt een groot aantal

thema's in het 'hier en nu'-dashboard onderscheiden. Elk thema gebruikt vervolgens specifieke indicatoren waarmee een beeld geschetst kan worden van de ontwikkelingen binnen het thema.

De acht hoofdthema's met betrekking tot de brede welvaart 'hier en nu' zijn:

- **Welzijn**. In bespiegelingen over de brede welvaart staat welzijn centraal. Welzijn is hier gedefinieerd als de waardering voor het eigen leven en wordt gemeten middels de mate waarin mensen tevreden zijn met hun leven, in welke mate zij regie ervaren over hun leven en de persoonlijke welzijnsindex. Die laatste index combineert acht aspecten van het leven tot één overkoepelend cijfer.
- **Materiële welvaart**. De materiële welvaart wordt gevormd door het inkomen dat mensen te besteden hebben, en de goederen en diensten die zij met dit inkomen kunnen aanschaffen en waarmee zij zelf invulling en kleur kunnen geven aan hun leven.
- **Gezondheid**. Gezondheid is sterk bepalend voor de kwaliteit van leven. Zowel de daadwerkelijke gezondheid als de ervaren gezondheid. Een (chronische) ziekte beperkt onder meer iemands mogelijkheden om actief en volwaardig deel te nemen aan de samenleving. De levenskwaliteit wordt ook in belangrijke mate bepaald door (gezonde) voeding. Eén van de grootste problemen op dat vlak is momenteel bijvoorbeeld dat van overgewicht.
- **Arbeid en vrije tijd**. Brede welvaart hangt voor veel mensen sterk af van het hebben van passend en betaald werk. Daar staat tegenover dat ook vrije tijd grote invloed heeft op de levenskwaliteit die mensen ervaren. Werk en vrije tijd moeten dan ook in balans zijn. Hiervoor zijn vele factoren van belang. Een goede opleiding is bijvoorbeeld belangrijk voor het hebben van een gunstige uitgangspositie op de arbeidsmarkt.
- **Wonen**. Een goed en betaalbaar dak boven het hoofd is één van de eerste levensbehoeften. Nederlanders geven een substantieel deel van hun inkomen uit aan hun huisvesting.
- **Samenleving**. Een samenleving waaraan iedereen kan deelnemen en waarin mensen kunnen vertrouwen op elkaar en op instituties als de overheid en het rechtssysteem vormt ook een onderdeel van brede welvaart. Ook de omvang en kwaliteit van sociale contacten en daarmee de mate waarin mensen in het maatschappelijk leven participeren, zijn belangrijke welvaartsaspecten.
- **Veiligheid**. Misdaad en ervaren (on)veiligheid grijpen direct in op de kwaliteit van leven van burgers. Zowel feitelijk risico op slachtofferschap als het gevoel van (on)veiligheid doen ertoe.
- **Milieu**. Schone lucht, schoon drink- en oppervlaktewater, voldoende (gezonde) natuur en biodiversiteit, alsmede een niet vervuilde bodem zijn belangrijke algemene levensbehoeften. Hoge fijnstofconcentraties in de lucht kunnen tot ernstige gezondheidsklachten leiden, zoals astma en COPD. In een dichtbevolkt land als Nederland is het ook belangrijk dat bepaalde gebieden er primair zijn voor de natuur, zodat flora en fauna zich daar kunnen handhaven en zich goed kunnen ontwikkelen.

Brede welvaart 'later'

Brede welvaart 'later' betreft de hulpbronnen die volgende generaties nodig hebben om een zelfde niveau van welvaart te kunnen bereiken als de huidige generatie. De keuzes die alle Nederlanders gezamenlijk maken in het hier en nu hebben uiteraard consequenties voor de volgende generaties in Nederland. Om de kwaliteit van leven op peil te houden zijn allerlei hulpbronnen nodig. Deze worden hier aangeduid als 'kapitaal'; vier soorten kapitaal worden daarbij onderscheiden: economisch, natuurlijk, menselijk en sociaal. De hoeveelheid kapitaal per inwoner moet op zijn minst gelijk blijven, willen volgende generaties een zelfde niveau van welvaart kunnen bereiken.

De vier soorten kapitaal voor de brede welvaart 'later' zijn:

- **Economisch kapitaal**. Dit omvat de machines en werktuigen, de ICT, het kenniskapitaal en de infrastructuur die nodig zijn voor het opbouwen van materiële welvaart en het genereren van economische groei. Het gaat hier om fysieke kapitaalgoederen die vooral voor het economisch proces van belang zijn. Ook het kenniskapitaal, onder andere gevoed door de investeringen in onderzoek en ontwikkeling, is belangrijk voor het functioneren van de Nederlandse economie. Schuld wordt gezien als negatief economisch kapitaal.
- **Natuurlijk kapitaal**. Dit betreft niet alleen grondstoffenvoorraden (voor Nederland vooral fossiele energiedragers zoals aardolie en aardgas), maar ook de kwaliteit van natuur en milieu. Hieronder vallen biodiversiteit (gemeten aan de hand van fauna van het land en fauna van zoetwater en moeras, maatstaven voor soortenrijkdom), de algemene kwaliteit van de atmosfeer (samenhangend met CO2-emissies) en de lokale kwaliteit van bodem, water en lucht. Ook de capaciteit aan hernieuwbare vormen van energie wordt onder het natuurlijk kapitaal geschaard, omdat hiermee zowel de intering op niet-hernieuwbare energiebronnen als de uitstoot van broeikasgassen kan worden tegengegaan. Natuurlijk kapitaal vormt een eerste levensvoorwaarde.
- **Menselijk kapitaal**. Hierbij staat de factor arbeid centraal. Het omvat het aantal uren dat mensen werken evenals de kwaliteit van het arbeidspotentieel afgemeten aan gezondheid en opleidingsniveau. Dit zijn tevens aspecten die de productiviteit van arbeid mede bepalen.
- **Sociaal kapitaal**. Dit geeft de kwaliteit van sociale verbanden in de samenleving weer. Het wordt gemeten als de omvang van het vertrouwen dat burgers hebben in elkaar en in de belangrijkste instituties. Naast het vertrouwen van alle burgers wordt ook gekeken naar het vertrouwen tussen verschillende groepen onderling, aan de hand van een indicator over discriminatiegevoelens. Deze beschrijft in hoeverre mensen zich onderdeel voelen van bepaalde groepen in de samenleving die ervaren dat zij niet volledig aan het maatschappelijk proces kunnen deelnemen of in hun hoedanigheid niet volledig worden geaccepteerd.

Brede welvaart 'elders'

Brede welvaart 'elders' betreft de effecten van Nederlandse keuzes op banen, inkomens, (niet-hernieuwbare) hulpbronnen en het milieu in andere landen. Veel keuzes die Nederlanders maken, hebben immers consequenties voor mensen in andere landen. De goederen en diensten die in Nederland worden ingevoerd, zijn veelal in andere landen geproduceerd. Dat levert elders banen en inkomens op, maar het legt ook een druk op de (niet-hernieuwbare) hulpbronnen en het milieu in andere landen. In navolging van het rapport van de Commissie Brundtland (WCED, 1987) wordt in de Monitor bijzondere aandacht besteed aan de armste landen in de wereld. Deze groep wordt hier vertegenwoordigd door de 47 armste landen volgens criteria van de VN, de 'least developed countries' (LDC's).

Hoofdthema's met betrekking tot de brede welvaart 'elders' zijn handel en hulp. Deze zijn samengenomen als een thema:

- **Handel**. De handel die Nederland met andere landen drijft, kan de welvaart in die landen vergroten. In deze editie van de Monitor worden de invoercijfers in meer detail gepubliceerd dan in eerdere edities. Zo worden nu ook de invoer uit Europa, Amerika, Azië, Afrika en Oceanië apart onderscheiden.
- **Ontwikkelingssamenwerking en overdrachten**. Ontwikkelingshulp die Nederland geeft aan ontwikkelingslanden kan de brede welvaart in die landen vergroten. Hetzelfde geldt voor geld dat migranten overmaken aan familieleden in hun land van herkomst. Overigens kan worden aangetekend dat deze overdrachten niet noodzakelijkerwijs tot een grotere welvaart leiden, aangezien de manier waarop deze gelden wordt besteed niet altijd de welvaart van de hele samenleving ten goede komt.

Het tweede hoofdthema met betrekking tot de brede welvaart 'elders' is milieu en grondstoffen:

– **Milieu en grondstoffen**. Niet-hernieuwbare hulpbronnen worden ingevoerd en (hier of elders) gebruikt om goederen en diensten te produceren. Dit gebruik leidt tot uitputting van deze hulpbronnen in het buitenland, wat vooral een grote impact heeft op de (latere) welvaart in de armste landen. De goederen en diensten die uit andere landen worden ingevoerd zijn zoals gezegd elders geproduceerd. Die productie kan aldaar gepaard gegaan zijn met bijvoorbeeld CO_2-emissies. Deze emissies, die direct gerelateerd zijn aan de Nederlandse consumptie, zijn mede bepalend voor de broeikasgasvoetafdruk van Nederland.

1.4 Het meten van brede welvaart en de SDG's

Hoofdlijnen

Een eerste, essentiële vraag die bij het meten van brede welvaart gesteld moet worden, is of deze kan worden uitgedrukt in één getal. En of we dat wel zouden moeten willen. Dit zou aan de ene kant erg handig zijn. Hiermee zou bijvoorbeeld kunnen worden nagegaan in hoeverre de groei van het bruto binnenlands product (bbp) gepaard gaat met een grotere brede welvaart. Het is echter niet mogelijk de diverse uiteenlopende welvaartsaspecten op een objectieve wijze te combineren in één indicator. Welk gewicht zouden we bijvoorbeeld moeten toekennen aan uiteenlopende zaken als gezonde overheidsfinanciën, gezondheid, natuur, veiligheid en onderwijs, om maar een paar belangrijke aspecten van welvaart te noemen? Verschillende groepen burgers, politieke partijen en maatschappelijke organisaties zullen deze uiteenlopende aspecten bovendien allemaal anders wegen. En de gewichten zullen ook niet constant zijn in de tijd. Los van de kwestie van het vaststellen van gewichten, zou een enkelvoudig cijfer voor de brede welvaart ook geen recht doen aan de complexiteit van het begrip brede welvaart. Een situatie van een zwakker wordend onderwijs bij een stijgende veiligheid is bijvoorbeeld een andere dan die van een beter wordend onderwijs bij een dalende veiligheid. Ook al zou het eindcijfer voor de brede welvaart in beide situaties hetzelfde zijn. Juist de afzonderlijke – zeer diverse – aspecten van de brede welvaart moeten in ogenschouw worden genomen om een totaalindruk te verkrijgen. En ook om te zien hoe verschillende aspecten van brede welvaart met elkaar kunnen conflicteren.

Om deze redenen, en in navolging van aanbevelingen gedaan in de internationale statistische wereld, is hier dan ook gekozen om de uiteenlopende welvaartsaspecten niet in één indicator samen te vatten. In de Monitor wordt dan ook een gestructureerde set van indicatoren gepresenteerd, gerangschikt in de drie dimensies en hun onderliggende thema's. Het beeld van de stand en de ontwikkeling van de brede welvaart wordt gegeven door al deze indicatoren tezamen.

De integratie van de meetsystemen van de brede welvaart (CES-raamwerk) met de SDG's binnen één publicatie kent grote voordelen. Zowel inhoudelijk als beleidsmatig bestrijken beide begrippen immers eenzelfde terrein: een duurzame(re) wereld en de weg er naar toe. Waar de benadering van de brede welvaart een algemene intentie uitspreekt (een brede welvaart die inclusief en duurzaam is in het 'hier en nu', 'later' en 'elders'), is deze in de SDG-agenda vertaald in concrete doelstellingen. Dit laatste geeft beleidsmakers meer concrete handvatten. De twee agenda's kunnen elkaar dan ook in belangrijke mate versterken. Dit blijkt ook duidelijk uit de positieve reacties die er zijn gekomen vanuit de samenleving (onder meer tijdens het SDG-event dat in mei 2019 na Verantwoordingsdag is georganiseerd) en de overheid

(tal van ministeries hebben aangegeven de koppeling van brede welvaart en SDG's zeer relevant te vinden voor hun werk).

De koppeling van het brede-welvaartraamwerk en de SDG's heeft ook geholpen om de SDG-agenda meer concreet te kunnen vertalen naar de Nederlandse context. Met de brede-welvaartsindicatoren is het mogelijk om belangrijke onderliggende principes van de SDG-agenda, die moeilijk meetbaar zijn, toch inzichtelijk te maken. Hierbij gaat het vooral om het streven van de SDG-agenda naar evenwicht tussen de brede welvaart in het 'hier en nu', voor mensen 'elders' en het zorgvuldig omgaan met de belangen van toekomstige generaties ('later'). Verder helpt de integratie van de beide meetsystemen ook om de voortgang op de verschillende beleidsterreinen beter in kaart te brengen, dankzij de concrete doelen die met de SDG's gesteld worden. Ten slotte geven de brede-welvaartindicatoren in hoofdstuk 3 ook een duidelijk beeld of mensen kunnen profiteren van welvaartsontwikkelingen of juist achterblijven. Deze concrete invulling helpt om het 'leave no one behind'-principe in de SDG's beter in beeld te brengen.

Standen en posities versus trends

Zowel bij de brede-welvaarttrends als bij de SDG's wordt voor de indicatoren de meest recente stand gegeven, alsmede de berekende trend over de periode 2012–2019. Bij de brede-welvaarttrends presenteert het CBS ook de meest recente jaarmutatie. Ook wordt voor veel indicatoren aangegeven welke positie Nederland inneemt in de Europese Unie (EU). Voor zowel de trend als de positie in de EU wordt ook een kwalificatie gegeven. Voor de trend is dat positief (groen), neutraal (grijs) of negatief (rood). Voor de positie is dat hoog (groen), midden (grijs) of laag (rood).

Soms kunnen positieve ontwikkelingen op het ene terrein gepaard gaan met negatieve ontwikkelingen op het andere: zo kan het stimuleren van economische groei een hogere uitstoot van schadelijke stoffen tot gevolg hebben. Andersom kunnen maatregelen die erop gericht zijn om bijvoorbeeld de broeikasgasuitstoot te verkleinen, leiden tot een lagere economische groei. De Monitor doet in dergelijke gevallen nadrukkelijk geen uitspraken over welke ontwikkelingen het meest wenselijk zijn. Bij de indicatoren in de dashboards wordt bij het bepalen van trend en positie uitgegaan van het primaire of eerste-orde-effect op de brede welvaart. Het is aan politiek en samenleving om waar nodig op basis van deze inzichten verdere keuzes te maken en prioriteiten te stellen.

De selectie van indicatoren

De indicatoren horend bij de thema's die raken aan brede welvaart zijn geselecteerd aan de hand van het conceptuele raamwerk dat het CES-meetsysteem biedt. Dit is gedaan om een duidelijke en traceerbare link te houden met dit internationale en breed geaccepteerde conceptuele raamwerk. Iedere indicator in de Monitor is relevant binnen een thema uit het raamwerk.

De ontwikkelingen en standen die de indicatoren geven, worden gepresenteerd in hoofdstuk 2 (Brede-welvaarttrends). Het betreft gemiddelden of totalen voor heel Nederland.

In hoofdstuk 3 wordt de verdeling over bevolkingsgroepen gepresenteerd voor indicatoren uit het dashboard voor de brede welvaart 'hier en nu'. Waar het niet mogelijk was om indicatoren over de gekozen bevolkingsgroepen uit te splitsen, is een alternatieve indicator geselecteerd of is het betreffende thema niet opgenomen.

In hoofdstuk 4 wordt een set indicatoren gebruikt die laat zien hoe Nederland zich in het licht van de 17 SDG's in de Nederlandse beleidscontext ontwikkelt. Hier wordt het conceptuele onderscheid tussen de dimensies 'hier en nu', 'later' en 'elders' losgelaten, omdat de SDG-

agenda dit onderscheid niet maakt. De indicatoren in hoofdstuk 4 worden per SDG en per beleidsthema gerangschikt. Hierbij zijn de volgende categorieën indicatoren opgenomen:

- Een selectie uit de internationaal afgestemde indicatorenset van de SDG's, namelijk die die voor de Nederlandse context relevant zijn. Hierbij wordt voortgebouwd op eerder werk dat het CBS heeft gedaan op het gebied van de SDG's (CBS 2016a, 2018c). Ook in de huidige editie zijn nog niet alle voor Nederland relevante SDG-indicatoren opgenomen. Voor een aantal indicatoren moet aanvullend dataonderzoek worden verricht omdat de datakwaliteit niet voldoende is om te worden ingepast in de systematiek van de Monitor. Zo is niet altijd 'tijdige' informatie voor handen; in een aantal gevallen is de meest recente informatie slechts beschikbaar voor 2016 of 2017. Daarnaast beschikt het CBS ook niet altijd over goede tijdreeksen, die noodzakelijk zijn om na te gaan in hoeverre indicatoren een significant stijgende of dalende trend vertonen. Daarbij valt ook op dat er een grote nadruk ligt op 'hier en nu'-indicatoren, terwijl indicatoren die iets zeggen over het gebruik van hulpbronnen minder sterk vertegenwoordigd zijn. Daarnaast zijn relatief veel 'inputindicatoren' opgenomen in de SDG-lijst, maar zijn indicatoren die iets zeggen over de uitkomsten dunner gezaaid.
- Vrijwel alle indicatoren waarmee in hoofdstuk 2 de staat van de brede welvaart is beschreven en die aan het CES-raamwerk zijn ontleend. Hierbij zijn sommige beleidsthema's beter gedekt dan andere. Deze CES-indicatoren zijn toegevoegd om de balans in de indicatorenset te waarborgen.
- Aanvullende indicatoren met betrekking tot middelen die worden ingezet, de mogelijkheden die dit creëert, het gebruik dat van mogelijkheden wordt gemaakt, de uitkomsten die aan dat gebruik zijn gerelateerd en de beleving van burgers.

Kwaliteit en tijdigheid van de data

Datakwaliteit is een belangrijk criterium bij het selecteren van indicatoren. Dit betreft de validiteit ten aanzien van het thema, de betrouwbaarheid van de beschikbare bronnen, de volledigheid en internationale vergelijkbaarheid van gegevens en de interne consistentie door de tijd. Het is van belang dat een indicator ook voor de andere EU-landen beschikbaar is, aangezien de positie van Nederland op de EU-ranglijst voor de verschillende welvaartsthema's een belangrijk onderdeel van deze Monitor is.

Indicatoren die ook voor uiteenlopende demografische groepen beschikbaar zijn (zoals voor jongeren en ouderen, mannen en vrouwen, hoog- en laagopgeleiden) verdienen de voorkeur. Daarmee kunnen namelijk ook verdelingsaspecten van brede welvaart worden beschreven, zoals in hoofdstuk 3 van deze Monitor.

Aan de selectie van indicatoren is veel aandacht besteed, met name aan de tijdige beschikbaarheid van indicatoren. Soms zijn goede indicatoren wel beschikbaar, maar ligt het meest recente cijfer te ver terug in de tijd om relevant te zijn voor een publicatie die bestemd is voor een Kamerdebat. Om de tijdigheid van de indicatoren te verbeteren, zijn forse inspanningen verricht om ervoor te zorgen dat zoveel mogelijk informatie voor het meest recente jaar (in deze editie: 2019) beschikbaar is. In sommige gevallen zijn deze cijfers gemarkeerd met een noot (A). Dit betekent dat het CBS een eerste indicatie van het cijfer voor 2019 heeft gebruikt om het politieke debat te faciliteren. De kans bestaat dat dit snelle cijfer bij latere publicatie bijgesteld wordt.

In een zeer beperkt aantal gevallen is een indicator opgenomen waarvoor het aantal datapunten ontoereikend is om een trend te kunnen berekenen. Bij deze indicatoren is in de dashboards noot (B) geplaatst, zodat herkenbaar is dat het in die gevallen niet gaat om een

stabiele of neutrale trend maar om het ontbreken van een trendmeting.

Doordat in deze publicatie standaardmethoden voor de berekening van ontwikkelingen en jaarmutaties worden toegepast op alle indicatoren, is het mogelijk dat er afwijkingen ten opzichte van andere CBS-publicaties optreden.

Voor deze Monitor is de gegevensverzameling **afgesloten op 9 maart 2020**. Niet alle in deze publicatie opgenomen data zijn van het CBS afkomstig. In de metadata worden de exacte bronnen steeds vermeld. Hiertoe publiceert het CBS tabellen op de website met alle gebruikte datareeksen.

Uitbreidingen van de dataset: tijdreeksen en regionale verdelingen

Het CBS heeft met deze editie van de Monitor ook lange tijdreeksen van de indicatoren beschikbaar gesteld. In de tabellen bij deze Monitor zijn – waar mogelijk – voor het eerst reeksen opgenomen vanaf 1995. Ook publiceert het CBS een nieuwe visualisatie bij de Monitor waarin de positie van Nederland door de tijd heen te volgen is.
Daarnaast zijn er ontwikkelingen om brede welvaart zoals gemeten in de Monitor ook naar regio's te verbijzonderen. Het kabinet investeert in de periode 2018–2022 950 miljoen euro in de Regio Envelop. Hiermee worden Regio Deals ondersteund waarin grote maatschappelijke uitdagingen worden aangepakt. Alle Regio Deals dienen bij te dragen aan de ontwikkeling van de brede welvaart.
Het ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit wil de brede welvaartsontwikkeling op regionaal niveau volgen om de bijdrage van Regio Deals aan de brede welvaart te kunnen beoordelen. Hiervoor is een monitor nodig waarin de basisinformatie in samenhang wordt gepresenteerd. Het CBS heeft hiervoor het conceptueel kader ontwikkeld, aansluitend bij deze Monitor (CBS 2019).

Literatuur

CBS, 2016, *Meten van SDG's : een eerste beeld voor Nederland.* Centraal Bureau voor de Statistiek, Den Haag/Heerlen/Bonaire.

CBS, 2017, *CBS Ontwikkelt Monitor Brede Welvaart.* Centraal Bureau voor de Statistiek, Den Haag/Heerlen/Bonaire.

CBS, 2018, *Duurzame ontwikkelingsdoelen: de stand voor Nederland.* Centraal Bureau voor de Statistiek, Den Haag/Heerlen/Bonaire.

CBS, 2019, *Conceptueel kader regionale Monitor Brede Welvaart.* Centraal Bureau voor de Statistiek, Den Haag/Heerlen/Bonaire.

Stiglitz, J. E., A. Sen en J. -P. Fitoussi, 2009, *Report by the Commission on the Measurement of Economic Performance and Social Progress.* Commission on the Measurement of Economic Performance and Social Progress, Parijs.

UNECE, 2014, *Conference of European Statisticians (CES) Recommendations on Measuring Sustainable Development.* United Nations, New York/Genève.

WCED, 1987, *Our Common Future.* World Commission on Environment and development, Oxford.

1. Voor verdere informatie over de opdrachtverstrekking aan het CBS en het Kamerdebat over de Monitor Brede Welvaart, zie CBS (2017).

2. Brede-welvaarttrends

In het maatschappelijke debat over welvaart is het bbp vaak een dominante economische indicator. Brede welvaart gaat echter over meer dan alleen economie. Mensen hechten ook veel waarde aan zaken als goede gezondheid, kwalitatief hoogstaand onderwijs, sociale contacten, culturele identiteit, betrouwbare politiek en goed bestuur. Daarnaast stellen politici, beleidsmakers, bedrijven en burgers zich in toenemende mate de vraag of het huidige welvaartsniveau op lange termijn wel houdbaar is. De keuzes die we in Nederland maken, kunnen gevolgen hebben voor de brede welvaart van mensen in andere landen. Er is een grote maatschappelijke behoefte aan goede informatie over welvaart in een breder perspectief. In deze Monitor presenteert het CBS een verzameling indicatoren die de relevante aspecten van brede welvaart op een systematische manier in kaart brengt.

2.1 Selectie van thema's en indicatoren

Doel van de Monitor, en in het bijzonder dit hoofdstuk, is om aan te geven hoe Nederland ervoor staat met betrekking tot de brede welvaart 'hier en nu', 'later' en 'elders'. Hiervoor is een set indicatoren gebruikt waarvoor data beschikbaar waren of konden worden gemaakt. Niet voor alle aspecten van brede welvaart zijn de ideale indicatoren voorhanden. De indicatoren die hier worden gepresenteerd zijn geselecteerd aan de hand van het conceptuele raamwerk van het CES-meetsysteem (UNECE, 2014). Hoe het gesteld is met de diverse thema's uit dit raamwerk wordt gemeten aan de hand van een of meer indicatoren. De selectie van indicatoren en de statistische methoden waarmee de dashboards zijn samengesteld worden beschreven in de toelichting bij deze Monitor (CBS, 2020). Waar cijfers speciaal zijn gemaakt ten behoeve van de Monitor is dit in de betreffende dashboards aangegeven met een noot (A). Deze cijfers geven een eerste indicatie. In hoofdstuk 2 heeft het CBS voor deze editie van de Monitor voor de volgende indicatoren jaarcijfers voor 2019 geraamd om het politieke debat te faciliteren. Het gaat hier om versnelde ramingen die speciaal voor deze publicatie zijn gemaakt:

- de indicatoren met betrekking tot de gezonde levensverwachting van mannen en vrouwen in het 'hier en nu'-dashboard;
- de indicatoren met betrekking tot fossiele energiereserves, fosfor- en stikstofoverschot, cumulatieve CO_2-emissies en de al eerder genoemde gezonde levensverwachting van mannen en vrouwen in het 'later'-dashboard;
- een aantal invoerindicatoren (invoer uit de LDC's, invoer van mineralen, metalen, niet-metaal-mineralen en biomassa) en de broeikasgasvoetafdruk in het 'elders'-dashboard.

Kleurcodes

De Monitor gebruikt kleuren om de resultaten van verschillende indicatoren vergelijkbaar te maken. Voor iedere indicator wordt gekeken naar (de richting van) de middellangetermijntrend in Nederland in de periode 2012–2019 en naar de positie van Nederland in de EU-28 in het meest recente jaar met voldoende observaties.

Voor trends is de betekenis van kleuren:

GROEN
De trend beweegt in de richting die wordt geassocieerd met een stijging van de brede welvaart.

GRIJS
De trend stijgt of daalt niet significant. (In de dashboards is deze kleur weggelaten.)

ROOD
De trend beweegt in de richting die wordt geassocieerd met een daling van de brede welvaart.

Voor posities is de betekenis van kleuren:

GROEN
Nederland staat in het bovenste kwartiel van de EU-ranglijst.

GRIJS
Nederland staat in het midden van de EU-ranglijst.

ROOD
Nederland staat in het onderste kwartiel van de EU-ranglijst.

Bij het bepalen van de kleurcodes is alleen gekeken naar de eerste-orde-effecten. Zo is een stijging van de individuele consumptie in de eerste orde goed voor de consument. In de tweede orde kan hogere consumptie echter gepaard gaan met bijvoorbeeld milieuvervuiling, obesitas, waterverbruik en CO_2-uitstoot in andere landen.
Wanneer Nederland voor een indicator een trend heeft die zich beweegt in de richting die wordt geassocieerd met een daling van de brede welvaart en binnen Europa een positie in het laagste kwartiel heeft, dan wordt dit in de monitor als een 'rode' trend en een 'rode' positie aangegeven. De kleurcode geeft de lezer het signaal dat hij of zij goed moet kijken naar het fenomeen waarvoor de indicator een indicatie geeft: er is blijkbaar iets aan de hand. Hetzelfde geldt overigens voor een volledig groene indicator: daar gaat blijkbaar iets goed. De kleuraanduidingen hebben slechts een signaalfunctie. Er is nadrukkelijk niet sprake van een normatieve duiding. De Monitor geeft aan hoe Nederland er voorstaat op uiteenlopende aspecten van brede welvaart, en toont hierbij de afruilen waar we als samenleving mee worden geconfronteerd. Het is aan politiek en beleid om afwegingen te maken en beleidsconclusies te trekken. Speciaal voor deze Monitor is voor een aantal indicatoren een voorlopige raming gemaakt voor 2019. Deze eerste indicatie kan op een later moment nog worden bijgesteld.

Betekenis van voetnoten in de dashboards:

A. Het CBS heeft voor de Monitor een jaarcijfer voor het meest recente jaar geraamd om het politieke debat te faciliteren. Dit is een voorlopige eerste berekening.
B. Bij deze indicator zijn binnen de periode 2012–2019 niet genoeg datapunten beschikbaar om een trend te kunnen berekenen.
C. Bij deze indicator is voor 2018 en 2019 de projectie van het PBL gebruikt.
D. Het CBS heeft voor de Monitor een jaarcijfer voor 2018 en 2019 geraamd om het politieke debat te faciliteren. Dit is een voorlopige eerste berekening.
E. Deze indicator krijg in hoofdstuk 4 bij SDG 17, i.t.t. hoofdstuk 2 BWT-wiel 'elders', wel een welvaartsduiding. Deze indicator is in de SDG-agenda gedefinieerd. Iedere SDG-indicator

heeft een gewenste richting. Meer uitgaven wordt vanuit dit perspectief gezien als stijgende welvaart.

F. **Het CBS heeft voor de Monitor een jaarcijfer voor 2018 geraamd om het politieke debat te faciliteren. Dit geeft een eerste indicatie. Voor 2019 is ook de projectie van het PBL gebruikt.**

G. **De datakwaliteit is onvoldoende voor een trendbepaling.**

2.2 Brede welvaart 'hier en nu'

Voor brede welvaart is niet alleen de actuele stand van belang, maar ook de middellangetermijnontwikkeling, oftewel de trend, en de kortetermijnontwikkeling, oftewel de meest recente jaarmutatie. In deze paragraaf wordt achtereenvolgens ingegaan op:

- de trendmatige ontwikkeling in de periode 2012–2019;
- de meest recente jaarlijkse veranderingen;
- de positie van Nederland op de EU-ranglijst in het meest recente jaar waarvoor internationale data beschikbaar zijn.

In het 'hier en nu'-dashboard worden acht grote thema's onderscheiden. Hieronder wordt aangegeven wat het belang is van die verschillende thema's in het licht van brede welvaart.

- **Welzijn**. In bespiegelingen over de brede welvaart staat welzijn centraal. Welzijn is hier gedefinieerd als de mate waarin mensen tevreden zijn met hun leven.
- **Materiële welvaart.** De materiële welvaart wordt gevormd door het inkomen dat mensen te besteden hebben, en de goederen en diensten die zij met dit inkomen kunnen aanschaffen en waarmee zij invulling en kleur kunnen geven aan hun leven.
- **Gezondheid**. Gezondheid is bepalend voor de kwaliteit van leven. Een (chronische) ziekte beperkt iemands mogelijkheden om deel te nemen aan de samenleving. De levenskwaliteit wordt ook in belangrijke mate bepaald door gezonde voeding. Een van de grootste problemen op dat vlak is momenteel dat van overgewicht.
- **Arbeid en vrije tijd**. Brede welvaart hangt voor veel mensen sterk af van het hebben van passend en betaald werk. Daar staat tegenover dat vrije tijd grote invloed heeft op de levenskwaliteit die mensen ervaren. Werk en vrije tijd moeten dan ook in balans zijn. Een goede opleiding is daarbij essentieel voor het hebben van goede mogelijkheden op de arbeidsmarkt.
- **Wonen**. Een goed dak boven het hoofd is een eerste levensbehoefte. Nederlanders geven een substantieel deel van hun inkomen uit aan hun huisvesting.
- **Samenleving**. Een samenleving waaraan iedereen kan deelnemen en waarin mensen kunnen vertrouwen op elkaar en op instituties als de overheid en het rechtssysteem vormt ook een onderdeel van brede welvaart. Ook de omvang van sociale contacten en daarmee de mate waarin mensen in het maatschappelijk leven participeren, is een belangrijk welvaartsaspect.
- **Veiligheid**. Misdaad grijpt direct in op de kwaliteit van leven van slachtoffers. Zowel het feitelijke risico op slachtofferschap als het gevoel van (on)veiligheid doen ertoe.
- **Milieu**. Schone lucht, schoon water, gezonde natuur en een bodem zonder gif zijn belangrijke levensbehoeften. Hoge fijnstofconcentraties in de lucht kunnen tot ernstige gezondheidsklachten leiden, zoals astma en COPD. In een dichtbevolkt land als Nederland is het ook belangrijk dat bepaalde gebieden er primair zijn voor de natuur, zodat flora en fauna zich daar kunnen handhaven en zich goed kunnen ontwikkelen.

2.2.1 Brede welvaart hier en nu

Welzijn

:) **87,3%** van de Nederlanders geeft het leven een 7 of hoger in 2019 ↑

1e in EU van 16 in 2018

Tevredenheid met het leven

64,7% van de bevolking van 18+ geeft een 7 of hoger in 2019 ↑

Persoonlijke welzijnsindex

47,5% ervaart in hoge mate eigen regie (score tenminste 4 van 5) in 2018

4e in EU van 28 in 2017

Ervaren regie over het eigen leven

Materiële welvaart

€ 25 620 per huishouden (prijzen 2015) in 2018 ↑

7e in EU van 28 in 2018

Mediaan besteedbaar inkomen

€ 26 289 per inwoner (prijzen 2015) in 2019 ↑

5e in EU van 17 in 2019

Individuele consumptie

Gezondheid

64,8 jaren bij geboorte, in 2019

16e in EU van 28 in 2018

Gezonde levensverwachting mannen [A)]

63,2 jaren bij geboorte, in 2019

22e in EU van 28 in 2018

Gezonde levensverwachting vrouwen [A)]

51,0% van de bevolking van 20+ heeft overgewicht in 2019 ↑

10e in EU van 28 in 2016

Overgewicht

Arbeid en vrije tijd

1,0% van de beroepsbevolking was een jaar of langer werkloos in 2019

8e in EU van 28 in 2018

Langdurige werkloosheid

68,8% van de bevolking van 15-74 jaar in 2019 ↑

3e in EU van 28 in 2018

Nettoarbeidsparticipatie

39,7% van de bevolking 25-64 jaar heeft hoger onderwijs diploma in 2019 ↑

11e in EU van 28 in 2019

Hoogopgeleide bevolking

74,2% van de bevolking van 18+ is (zeer) tevreden in 2019 ↓

3e in EU van 28 in 2013

Tevredenheid met vrije tijd

3,85 voertuigverliesuren per inwoner in 2018 ↑

Tijdverlies door files en vertraging

77,9% van de werknemers van 15-74 jaar is (zeer) tevreden in 2019

7e in EU van 28 in 2017

Tevredenheid met werk (werknemers)

Wonen

85,2% van de inwoners heeft een woning zonder grote gebreken in 2019

18e in EU van 28 in 2018

Kwaliteit van woningen

87,5% van de bevolking van 18+ is (zeer) tevreden in 2019

9e in EU van 28 in 2017

Tevredenheid met woning

Samenleving

72,2% van bevolking van 15+ gemiddeld minstens 1 keer per week contact in 2019

1e in EU van 16 in 2018

Contact met familie, vrienden of buren

1,60 score op schaal van -2,5 (zwak) tot (2,5) deugdelijk in 2018

4e in EU van 28 in 2018

Inspraak en verantwoordingsplicht

63,1% van de bevolking van 15+ heeft voldoende vertrouwen in 2019

2e in EU van 16 in 2018

Vertrouwen in instituties

61,8% van de bevolking van 15+ vindt de meeste mensen te vertrouwen in 2019

2e in EU van 16 in 2018

Vertrouwen in mensen

46,7% van de bevolking van 18+ vindt ze vooruitgegaan of gelijk gebleven in 2018

Ontwikkeling normen en waarden

46,7% van bevolking van 15+ verrichtte georganiseerd vrijwilligerswerk in 2019

1e in EU van 28 in 2015

Vrijwilligerswerk

Veiligheid

1,4% van de bevolking van 15+ voelt zich vaak onveilig in 2019

Vaak onveilig voelen in de buurt

13,7% van de bevolking van 15+ was slachtoffer in 2019

11e in EU van 16 in 2018

Slachtofferschap van misdaad

Milieu

20,6% van het totale landoppervlak in 2018

Beheerde natuur in NNN

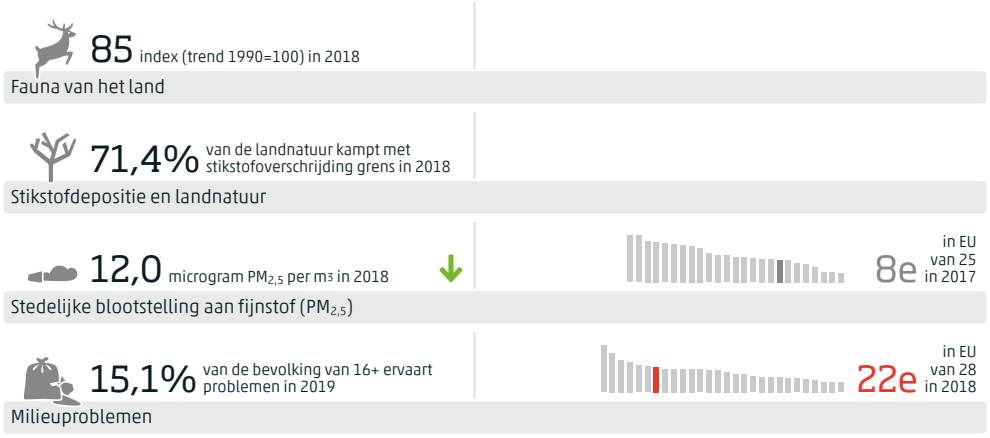
73,8% heeft de kwalificatie 'uitstekend' in 2019

17e in EU van 26 in 2018

Kwaliteit van zwemwater binnenwateren

140 index (trend 1990=100) in 2018

Fauna van zoetwater en moeras

Trends

Hieronder worden de belangrijkste trendmatige ontwikkelingen van de brede welvaart 'hier en nu' in de periode 2012–2019 beschreven. In het dashboard brede welvaart 'hier en nu' worden acht thema's onderscheiden.

Bij drie thema's laten de indicatoren een stabiele of stijgende welvaart zien, namelijk 'welzijn', 'materiële welvaart' (zie ook het grote aandeel van indicatoren met een groene trend in de dashboards van SDG 8 (waardig werk en economische groei) in hoofdstuk 4, en 'veiligheid'.

Voor het thema 'gezondheid' laten de indicatoren een stabiele of dalende welvaart zien. Dit is in lijn met de conclusie in hoofdstuk 4 dat SDG 3 (goede gezondheid en welzijn) een relatief groot aandeel indicatoren met een rode trend heeft.

Voor het thema 'wonen' is de ontwikkeling vrij gelijkmatig en kan geen duidelijke trend worden aangegeven.

In het geval van 'arbeid en vrije tijd', 'samenleving' en 'milieu' is het beeld gemengd. Er zijn zowel indicatoren die een stijgende als indicatoren die een dalende welvaart tonen.

Stijgende welvaart

De volgende indicatoren in het 'hier en nu'-dashboard bewegen zich in de richting die met stijgende welvaart wordt geassocieerd:

- Tevredenheid met het leven: deze tevredenheid wordt gemeten als het percentage van de bevolking van Nederland van 18 jaar en ouder dat tevreden is met het leven (score van 7–10 als antwoord op de vraag 'Kunt u op een schaal van 1–10 aangeven in welke mate u tevreden bent met het leven dat u nu leidt. Een 1 staat voor volledig ontevreden en 10 voor volledig tevreden?'). Dit percentage is gestegen van 85,1 in 2012 tot 87,3 in 2019.
- Persoonlijke welzijnsindex: deze index wordt gemeten met behulp van twaalf indicatoren die acht verschillende dimensies van brede welvaart beschrijven. Voor elke dimensie is een score bepaald en de scores zijn vervolgens samengebracht in één cijfer. Deze maatstaf geeft aan welk percentage van de bevolking het betreffende aspect van welvaart of welzijn een cijfer van 7 of hoger geeft (op een schaal van 1–10). De acht scores zijn ieder met een gelijk gewicht gewogen. In 2013, het startjaar van de meting, gaf 55,6 procent van de bevolking een cijfer van 7 of hoger aan hun welbevinden. Dit aandeel is gestegen tot 64,7 procent in 2019.
- Mediaan besteedbaar inkomen: het betreft hier het inkomen per huishouden (voor inflatie gecorrigeerd, uitgedrukt in prijzen van 2015). Bij de berekening wordt gecorrigeerd voor verschillen in grootte en samenstelling van huishoudens. De mediaan is het middelste getal wanneer alle getallen van laag naar hoog worden gesorteerd. Dit inkomen is gestegen van 23 954 euro in 2012 tot 25 620 euro in 2018.

- Individuele consumptie: deze indicator betreft de zogenoemde werkelijke individuele consumptie, dat zijn consumptiegoederen en -diensten die huishoudens verwerven. Goederen en diensten die door de overheid en instellingen zonder winstoogmerk t.b.v. huishoudens (IZWH) worden gefinancierd en vervolgens als sociale overdrachten in natura aan de huishoudens worden geleverd, zijn inbegrepen. Hieronder vallen vooral uitgaven van de overheid op het gebied van gezondheid, onderwijs en sociale bescherming. Collectieve overheidsuitgaven aan bijvoorbeeld defensie of algemeen bestuur zijn niet inbegrepen. Het gaat om de waarde van de consumptie per inwoner (voor inflatie gecorrigeerd, uitgedrukt in prijzen van 2015). Deze consumptie is toegenomen van 25 256 euro in 2012 tot 26 289 euro in 2019.
- Nettoarbeidsparticipatie: deze indicator meet het aandeel van de werkzame beroepsbevolking in de totale leeftijdsgroep 15 tot 75 jaar (beroeps- en niet-beroepsbevolking). Dit cijfer bedroeg 66,4 procent in 2012 en is gestegen tot 68,8 procent in 2019.
- Hoogopgeleide bevolking: het feit dat de bijdrage van onderwijs aan de brede welvaart hier wordt gemeten aan de hand van de relatieve omvang van de hoogopgeleide bevolking wil niet zeggen dat andere vormen van opleiding, zoals beroepsopleidingen en vakmanschap, voor de brede welvaart niet van belang zijn. Wel is het duidelijk dat hoogopgeleide mensen over het algemeen een hogere welvaart bereiken op tal van maatschappelijke terreinen (zie hoofdstuk 3). De hoogopgeleide bevolking wordt gemeten als het percentage van de bevolking van 25 tot 65 jaar dat succesvol een tertiaire opleiding (op het niveau van hbo of wo) heeft afgerond. Dit aandeel steeg van 32,7 procent in 2012 tot 39,7 procent in 2019.
- Vertrouwen in instituties (SDG 16.6.2): dit vertrouwen wordt gemeten als het percentage van de bevolking van 15 jaar en ouder dat voldoende vertrouwen heeft in instituties (score van 6 of hoger op een schaal van 1–10). Hierbij worden drie instituties meegenomen: de Tweede Kamer, politie en rechters. Het percentage van de bevolking dat vertrouwen heeft in deze instituties steeg van 57,5 in het startjaar van de meting 2012 tot 63,1 in 2019.
- Vertrouwen in mensen: hier gaat het om het percentage van de bevolking van mensen van 15 jaar en ouder, dat stelt dat mensen in het algemeen te vertrouwen zijn. Dit aandeel steeg van 58,3 procent in 2012 tot 61,8 procent in 2019.
- Vaak onveilig voelen in de buurt (SDG 16.1.4): deze indicator heeft betrekking op het percentage van de bevolking van 15 jaar en ouder dat zich vaak onveilig voelt in de eigen buurt. Dit percentage is gedaald van 1,7 in 2012 naar 1,4 in 2019.
- Slachtofferschap van misdaad (SDG's 11.7.2 en 16.1.3): gemeten als het percentage van de bevolking van 15 jaar en ouder dat als privépersoon slachtoffer van misdaad is geweest. Cybercrime is in deze cijfers overigens niet inbegrepen. Het slachtofferschap van misdaad daalde van 19,8 procent in 2012 tot 13,7 procent in 2019.
- Beheerde natuur in Natuur Netwerk Nederland (NNN): natuur wordt in Nederland na 2011 beschermd binnen het NNN. Dit is het netwerk van bestaande en nieuw aan te leggen natuur, waaronder zowel de nationale parken als de Natura 2000-gebieden vallen, alsook agrarisch natuurbeheer en terrein aangekocht voor natuurontwikkeling. In 2012 besloeg het areaal van het NNN 17,3 procent van het Nederlandse landoppervlak. In 2018 is dit aandeel 20,6 procent. Het gaat hierbij overigens om voorlopige cijfers.
- Kwaliteit van zwemwater binnenwateren: het percentage dat van uitstekende kwaliteit is voor de gezondheid van zwemmers, steeg van 65,6 in 2012 tot 73,8 in 2019.
- Stedelijke blootstelling aan fijnstof ($PM_{2,5}$) in stedelijke gebieden (SDG 11.6.2): deze blootstelling aan fijnstof wordt uitgedrukt in het aantal microgram per m^3. Fijnstof is schadelijk voor de gezondheid en leidt vooral tot een verslechtering van de conditie van mensen met hart- en longaandoeningen. De blootstelling aan fijnstof daalde van 13,6 procent in 2012 naar 12,0 procent in 2018.

Dalende welvaart

De volgende indicatoren in het 'hier en nu'-dashboard bewegen zich in de richting die met afnemende welvaart wordt geassocieerd:

- Overgewicht (SDG 2.2.2): het overgewicht wordt gemeten als het percentage van de bevolking van 20 jaar en ouder met een 'body mass index' (BMI) van 25 kg/m^2 of hoger. Dit aandeel is toegenomen van 47,9 procent in 2012 tot 51,0 procent in 2019.
- Tevredenheid met de vrije tijd: deze tevredenheid wordt gemeten als het percentage van de bevolking van 18 jaar en ouder dat tevreden of zeer tevreden is met de hoeveelheid vrije tijd die ze hebben. Dit percentage is gedaald van 75,7 in 2013 tot 74,2 in 2019.
- Tijdverlies door files en vertraging: deze maatstaf van het Kennisinstituut voor Mobiliteitsbeleid voor congestie op het hoofdwegennet wordt uitgedrukt in het aantal voertuigverliesuren per inwoner. Dit cijfer steeg van 2,75 in 2012 naar 3,85 in 2018.
- Contact met familie, vrienden of buren: deze contacten worden gemeten als het percentage van de bevolking van 15 jaar en ouder dat gemiddeld minstens één keer per week om sociale redenen familie, vrienden of buren ontmoet. Dit aandeel is gedaald van 76,2 procent in 2012 tot 72,2 procent in 2019.
- Vrijwilligerswerk: het gaat hierbij om het percentage van de bevolking van 15 jaar en ouder dat in de voorafgaande 12 maanden vrijwilligerswerk heeft verricht voor organisaties of verenigingen. Het kan daarbij gaan om bestuurlijk werk of andere activiteiten. Dit aandeel is gedaald van 50,5 procent in 2012 tot 46,7 procent in 2019.
- Fauna van zoetwater en moeras: deze indicator beschrijft de trend in populaties of verspreiding (afhankelijk van de soort) van fauna kenmerkend voor zoetwater en moeras. De indicator is opgebouwd uit onderliggende cijfers betreffende 142 inheemse soorten kenmerkend voor zoetwater en moeras: zoogdieren (5 soorten), broedvogels (29 soorten), vissen (36 soorten), amfibieën (14 soorten), libellen (57 soorten) en vlinders (1 soort). Deze diersoorten zijn geselecteerd omdat zij kenmerkend zijn voor zoetwater en moeras. Deze indicator is een index met als basis 1990=100. Na vanaf 1990 jarenlang te zijn gestegen, is deze index gedaald van 143 in 2012 tot 140 in 2018.

Trendomslagen

Bij zeven indicatoren in het dashboard 'hier en nu' heeft er een trendomslag plaatsgevonden. Voor zes indicatoren is er een omslag in positieve richting. In de voorgaande trendperiode (2011–2018) waren de trends voor 'tevredenheid met het leven', 'individuele consumptie', 'nettoarbeidsparticipatie' en 'vaak onveilig voelen in de buurt' stabiel. Deze stabiele (grijze) trends zijn nu omgeslagen in groene trends. Voor 'tevredenheid met het werk (werknemers)' en 'tevredenheid met de woning' is de voorheen rode trend omgeslagen in de richting van een stabiele trend. In al deze gevallen is er sprake van vooruitgang vanuit een brede welvaartsoptiek. Alleen de indicator 'vrijwilligerswerk' laat een achteruitgang zien: was de trendmatige ontwikkeling voor deze indicator voorheen nog stabiel (grijs), nu is deze dalend (rood).

Meest recente veranderingen

Het dashboard brede welvaart 'hier en nu' laat voor tien indicatoren een beduidende vergroting van de brede welvaart zien in het meest recente jaar. De 'langdurige werkloosheid', 'vaak onveilig voelen in de buurt', omvang van het 'slachtofferschap van misdaad' en ervaren 'milieuproblemen' laten alle een daling zien. Dit draagt bij aan een stijging van de brede welvaart in het meest recente jaar. De welvaart vertoont in het meest recente jaar daarnaast ook een beduidende toename bij 'tevredenheid met het leven', 'nettoarbeidsparticipatie', 'hoogopgeleide bevolking', 'tevredenheid met werk', 'kwaliteit woningen' en 'beheerde natuur in NNN'.

In twee gevallen vindt er een ontwikkeling plaats die een duidelijke daling van de welvaart

meebrengt in het meest recente jaar, te weten bij 'fauna van zoetwater en moeras' en 'fauna van het land'.

Posities op de EU-ranglijst

Hieronder wordt aangegeven wat het niveau van brede welvaart 'hier en nu' in Nederland is in vergelijking met de 27 andere landen in de EU (het Verenigd Koninkrijk was in 2019 nog lid van de EU en is inbegrepen). Waar mogelijk is Nederland met alle EU-lidstaten vergeleken (aangegeven met de EU-28); waar niet voor alle landen (recente) data beschikbaar waren, is de vergelijking uitgevoerd met minder lidstaten.

Samenvattend beeld

Voor vier welvaartsthema's staat Nederland qua indicatoren middenin of hoog op de Europese ranglijst: 'welzijn', 'materiële welvaart' (zie ook de hoge scores voor SDG 1 (geen armoede) in figuur 4.1.2), 'arbeid en vrije tijd' en 'samenleving'.
Bij de thema's 'gezondheid' en 'milieu' nemen de indicatoren een midden- tot lage positie in op de EU-ranglijst. De lage scores op het gebied van natuur en milieu sporen ook met de uitkomsten van hoofdstuk 4, waar blijkt dat Nederland het op het gebied van SDG 7 (betaalbare en duurzame energie), SDG 13 (klimaatactie) en SDG 15 (leven op het land) relatief slecht doet vergeleken met de andere EU-landen.
Voor de thema's 'veiligheid' en 'wonen' geldt dat de Nederlandse welvaart naar Europese maatstaven gemiddeld is.

Veranderde positie op de EU-ranglijst

Voor slechts één indicator is de positie op de EU-ranglijst wezenlijk veranderd: waar Nederland voor wat betreft de 'ervaren milieuproblemen' in 2017 nog een middenpositie op de ranglijst innam (17e van de 28 landen), bevindt ons land zich nu onderaan de ranglijst (22e van de 28 landen).
Meer specifiek kijkend naar de indicatoren binnen de verschillende thema's, staat Nederland bij de volgende indicatoren hoog op de Europese ranglijst.
Thema welzijn:
- Tevredenheid met het leven: 1^{e} van 16 landen (2018)
- Ervaren regie over het eigen leven: 4^{e} van 28 landen (2017)

Thema materiële welvaart:
- Mediaan besteedbaar inkomen: 7^{e} van 28 landen (2018)
- Individuele consumptie: 5^{e} van 17 landen (2019)

Thema arbeid en vrije tijd:
- Nettoarbeidsparticipatie: 3^{e} van 28 landen (2018)
- Tevredenheid met vrije tijd: 3^{e} van 28 landen (2013)
- Tevredenheid met werk: 7^{e} van 28 landen (2017)

Thema samenleving:
- Contact met familie, vrienden of buren: 1^{e} van 16 landen (2018). Bij de internationale vergelijking gaat het niet om buren maar om collega's die je sociaal ontmoet.
- Inspraak en verantwoordingsplicht: 4^{e} van 28 landen (2018)
- Vertrouwen in instituties (SDG 16.6.2): 2^{e} van 16 landen (2018)
- Vertrouwen in mensen: 2^{e} van 16 (2018)
- Vrijwilligerswerk: 1^{e} van 28 (2015)

Bij de volgende indicatoren staat Nederland laag op de Europese ranglijst:
Thema gezondheid:

- Gezonde levensverwachting vrouwen (SDG 3.4.1): 22e van 28 landen (2018). (Mannen nemen Europees gezien bij gezonde levensverwachting een middenpositie in).
- Milieuproblemen: 22e van 28 landen (2018)

Uitleg Brede-welvaarttrends (BWT)

De binnenste ring van de Brede-welvaarttrends (BWT) geeft informatie over de middellangetermijntrend (gebaseerd op beschikbare datapunten in de jaren 2012–2019). De buitenste ring geeft de gemiddelde mutatie in het laatste verslagjaar ten opzichte van het voorgaande jaar. Wijs in de figuur een indicator aan om te zien wat daar is gemeten. Doorklikken geeft meer informatie over de ontwikkeling in Nederland en de positie ten opzichte van de andere EU-landen. Waar mogelijk zijn tijdreeksen opgenomen vanaf 1995.

Voor trends en voor de meest recente jaarlijkse mutaties is de betekenis van kleuren:

GROEN
de indicator beweegt in de richting die wordt geassocieerd met een stijging van de brede welvaart.

GRIJS
de indicator stijgt of daalt niet significant.

ROOD
de indicator beweegt in de richting die wordt geassocieerd met een daling van de brede welvaart.

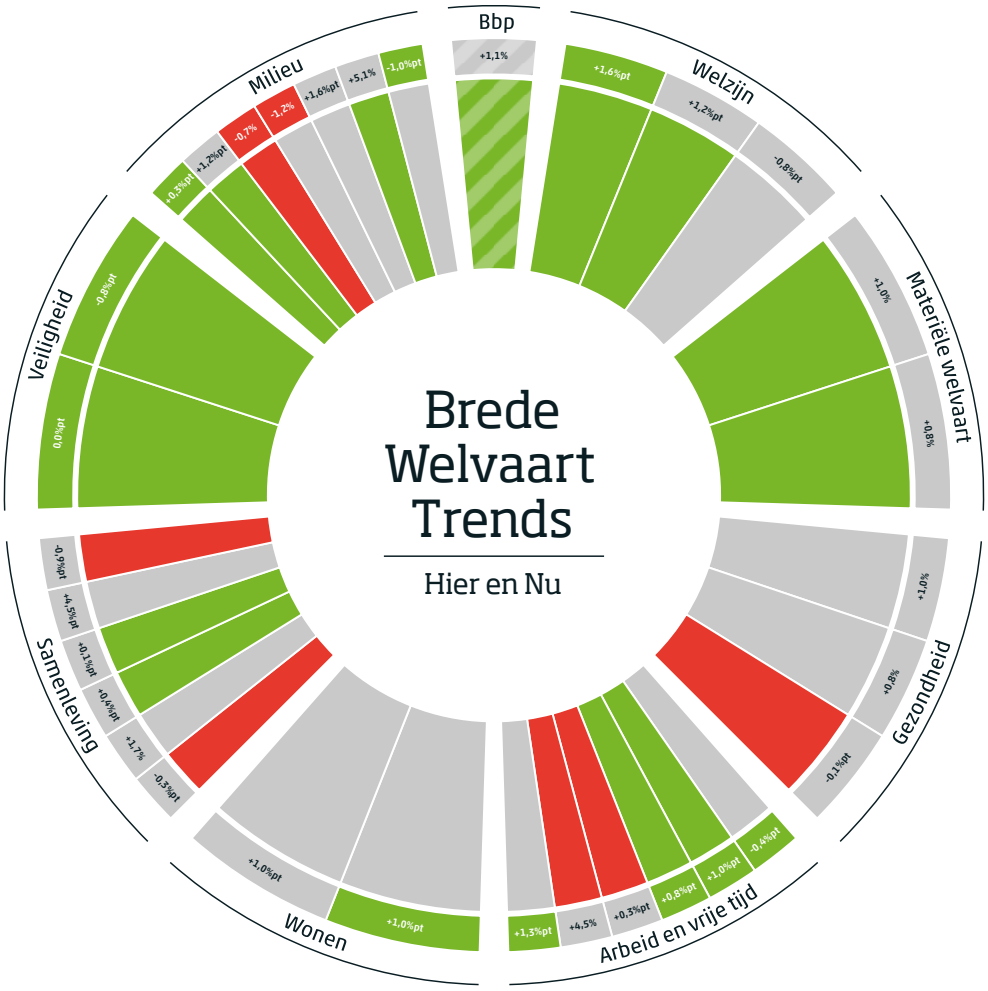
Voor posities is de betekenis van kleuren:

GROEN
Nederland staat in het bovenste kwartiel van de EU-ranglijst.

GRIJS
Nederland staat in het midden van de EU-ranglijst.

ROOD
Nederland staat in het onderste kwartiel van de EU-ranglijst.

2.2.2 Brede-welvaarttrends (BWT): hier en nu

Legenda

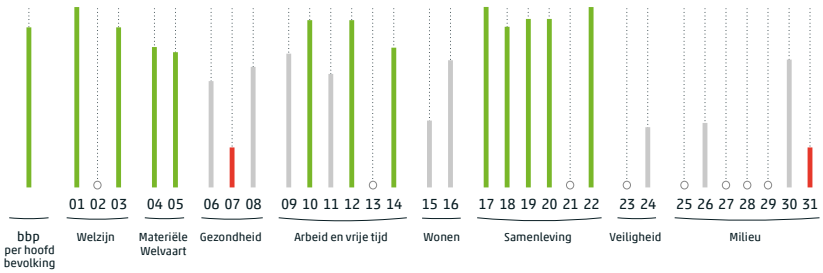

Positie in EU

De balken geven de positie aan van Nederland in de Europese Unie per indicator.

Legenda

- Bovenin EU-ranglijst
- Middenpositie
- Onderin EU-ranglijst
- Geen data

01 Tevredenheid met het leven / **02** Persoonlijke welzijnsindex / **03** Ervaren regie over het eigen leven / **04** Mediaan besteedbaar inkomen / **05** Individuele consumptie / **06** Gezonde levensverwachting mannen / **07** Gezonde levensverwachting vrouwen / **08** Overgewicht / **09** Langdurige werkloosheid / **10** Nettoarbeidsparticipatie / **11** Hoogopgeleide bevolking / **12** Tevredenheid met vrije tijd / **13** Tijdverlies door files en vertraging / **14** Tevredenheid met werk (werknemers) / **15** Kwaliteit van woningen / **16** Tevredenheid met woning / **17** Contact met familie, vrienden of buren / **18** Inspraak en verantwoordingsplicht / **19** Vertrouwen in instituties / **20** Vertrouwen in mensen / **21** Ontwikkeling normen en waarden / **22** Vrijwilligerswerk / **23** Vaak onveilig voelen in de buurt / **24** Slachtofferschap van misdaad / **25** Beheerde natuur in NNN / **26** Kwaliteit van zwemwater binnenwateren / **27** Fauna van zoetwater en moeras / **28** Fauna van het land / **29** Stikstofdepositie en landnatuur / **30** Stedelijke blootstelling aan fijnstof ($PM_{2,5}$) / **31** Milieuproblemen

2.3 Brede welvaart 'later'

In deze paragraaf wordt een overzicht gegeven van de trendmatige ontwikkeling van de brede welvaart 'later' in de periode 2012–2019, van de meest recente jaarlijkse veranderingen en van de positie van Nederland op de EU-ranglijst in het meest recente jaar waarvoor internationale data beschikbaar zijn. Eerst wordt stilgestaan bij wat er onder brede welvaart 'later' wordt verstaan.

Brede welvaart 'later' gaat over de hulpbronnen die volgende generaties nodig hebben om minimaal een zelfde niveau van welvaart te kunnen bereiken als de huidige generatie. De keuzes die alle Nederlanders gezamenlijk maken in het hier en nu hebben consequenties voor de volgende Nederlandse generaties. Om de kwaliteit van leven op peil te houden, zijn allerlei hulpbronnen nodig, hier aangeduid als 'kapitaal'. We onderscheiden hier economisch, natuurlijk, menselijk en sociaal kapitaal. Belangrijk is het dat de hoeveelheid kapitaal per inwoner op de langere termijn minimaal constant is.

Economisch kapitaal omvat de machines en werktuigen, de ICT, het kenniskapitaal en de infrastructuur die nodig zijn voor het opbouwen van materiële welvaart en het genereren van economische groei. Het gaat hier om fysieke kapitaalgoederen die vooral voor het economisch proces van belang zijn. Ook het kenniskapitaal, onder andere gevoed door de investeringen in onderzoek en ontwikkeling, is belangrijk voor het functioneren van de Nederlandse economie. Schuld wordt gezien als negatief economisch kapitaal.

Natuurlijk kapitaal omvat verschillende typen hulpbronnen. Het gaat niet alleen om grondstoffenvoorraden (voor Nederland vooral fossiele energiedragers zoals aardolie en aardgas), maar ook om de kwaliteit van natuur en milieu. Hieronder vallen de biodiversiteit (gemeten aan de hand van fauna van zoetwater en moeras en fauna van het land, die gezien kunnen worden als maatstaven voor soortenrijkdom), de algemene kwaliteit van de atmosfeer (samenhangend met CO_2-emissies) en de lokale kwaliteit van bodem, water en lucht. Ook capaciteit van hernieuwbare vormen van energie wordt onder het natuurlijk kapitaal geschaard, omdat hiermee zowel de intering op niet-hernieuwbare energiebronnen als de uitstoot van broeikasgassen kan worden tegengegaan.

Bij het menselijk kapitaal staat de factor arbeid centraal. Hierbij gaat het niet alleen om het aantal gewerkte uren, maar ook om de kwaliteit van het arbeidspotentieel in termen van opleidingsniveau en gezondheid.

Het sociaal kapitaal ten slotte geeft de kwaliteit van sociale verbanden in de samenleving. In navolging van de CES Recommendations (UNECE, 2014) wordt sociaal kapitaal gemeten als de omvang van het vertrouwen dat burgers hebben in elkaar en in de belangrijkste instituties. De literatuur over sociaal kapitaal benadrukt dat naast het vertrouwen van alle burgers, ook moet worden gekeken naar vertrouwen tussen verschillende groepen. Dit wordt in de Monitor aangegeven met de indicator over discriminatiegevoelens. Deze beschrijft in hoeverre mensen zich onderdeel voelen van bepaalde groepen in de samenleving die ervaren dat zij niet volledig aan het maatschappelijk proces kunnen deelnemen of in hun hoedanigheid niet volledig worden geaccepteerd.

2.3.1 Brede welvaart later

Economisch kapitaal

€ 148 per gewerkt uur (prijzen 2015) in 2018 ↓
Fysieke kapitaalgoederenvoorraad

7e in EU van 11 in 2018

€ 10,91 per gewerkt uur (prijzen 2015) in 2018 ↑
Kenniskapitaalgoederenvoorraad

1e in EU van 12 in 2018

€ 99 972 per huishouden (lopende prijzen) in 2018
Gemiddelde schuld per huishouden

23e in EU van 25 in 2018

€ 38 400 per huishouden (lopende prijzen) in 2018
Mediaan vermogen van huishoudens

Natuurlijk kapitaal

0,5 terajoules per inwoner in 2019 ↓
Fossiele energiereserves [A]

7e in EU van 13 in 2017

656,2 megawatt elektrisch vermogen per miljoen inwoners in 2019 ↑
Opgesteld vermogen hernieuwbare elektriciteit

22e in EU van 26 in 2018

20,6% van het totale landoppervlak in 2018 ↑
Beheerde natuur in NNN

5,2 kilogram fosfor per hectare cultuurgrond in 2019
Fosforoverschot [A]

10e in EU van 16 in 2017

162,9 kilogram stikstof per hectare cultuurgrond in 2019
Stikstofoverschot [A]

17e in EU van 17 in 2017

85 index (trend 1990=100) in 2018
Fauna van het land

140 index (trend 1990=100) in 2018 ↓
Fauna van zoetwater en moeras

471 m³ per inwoner in 2018 ↓
Oppervlakte- en grondwaterwinning

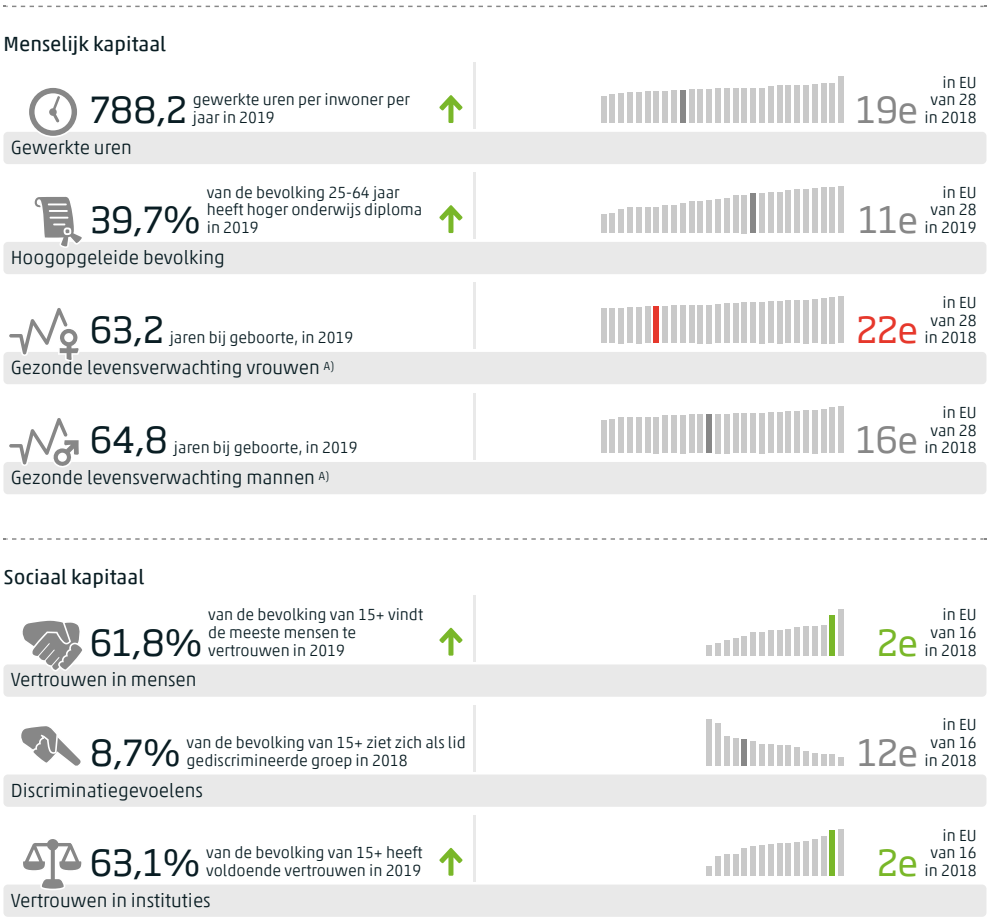
11e in EU van 14 in 2017

12,0 microgram $PM_{2,5}$ per m³ in 2018 ↓
Stedelijke blootstelling aan fijnstof ($PM_{2,5}$)

8e in EU van 25 in 2017

7,65 ton CO_2 per inwoner sinds 1860, in 2019 ↑
Cumulatieve CO_2-emissies [A]

13e in EU van 17 in 2014

In dit dashboard staat voor iedere indicator achtereenvolgens het meest recente cijfer voor Nederland, de trend in de periode 2012–2019, een grafiek van de EU-ranglijst en de positie van Nederland in de EU.

Trends

Hieronder worden de belangrijkste trendmatige ontwikkelingen van de brede welvaart 'later' in de periode 2012–2019 beschreven.

Samenvattend beeld

Bij menselijk kapitaal en sociaal kapitaal laten alle indicatoren een stabiele tot stijgende trend zien. Bij economisch en natuurlijk kapitaal is het beeld gemengd, al naar gelang naar welk type van hulpbronnen wordt gekeken.

Stijgende welvaart

De volgende indicatoren in het 'later'-dashboard bewegen zich in de richting die met stijgende welvaart wordt geassocieerd:

- Kenniskapitaalgoederenvoorraad: kenniskapitaal omvat een aantal immateriële kapitaalgoederen zoals research and development-kapitaal, computersoftware en databanken, en overige immateriële activa zoals evaluaties en exploratie van minerale reserves alsmede originele intellectuele eigendommen. Het kenniskapitaal wordt gemeten in euro's per gewerkt uur (in constante prijzen 2015) en steeg van 9,1 euro in 2012 tot 10,9 euro per gewerkt uur in 2018.
- Opgesteld vermogen hernieuwbare elektriciteit: in dit opgesteld vermogen worden wind-, water- en zonne-energie meegenomen. Capaciteit voor opwekking van elektriciteit uit

biomassa is niet in de berekeningen meegenomen. Het opgesteld vermogen, uitgedrukt in megawatt elektriciteit per miljoen inwoners, is gestegen van 164,3 in 2012 tot 656,2 in 2019.

- Oppervlakte- en grondwaterwinning: het betreft het totaal aan onttrekkingen van vers water (oppervlakte- en grondwater) in m^3 per inwoner. Het gaat om zoetwater; winning van brak en zoutwater is niet inbegrepen. Deze wateronttrekking daalt van 641 m^3 per inwoner in 2012 tot 471 m^3 per inwoner in 2018.
- Gewerkte uren: dit wordt gemeten als het totale aantal uren dat zelfstandigen en werknemers werkelijk hebben gewerkt gedeeld door de omvang van de bevolking in personen. Dit aantal is gestegen van 744,0 uur in 2012 tot 788,2 in 2019.

Ook bij de beheerde natuur in NNN, de stedelijke blootstelling aan fijnstof (SDG 11.6.2), de hoogopgeleide bevolking, het vertrouwen in mensen en het vertrouwen in instituties is de welvaart gestegen. Deze indicatoren, die ook hun effect hebben op de brede welvaart 'hier en nu', zijn al in de vorige paragraaf besproken.

Dalende welvaart

De volgende indicatoren in het 'later'-dashboard bewegen zich in de richting die met afnemende welvaart wordt geassocieerd:

- Fysieke kapitaalgoederenvoorraad: deze betreft materiële activa die langer dan een jaar in het productieproces worden gebruikt. De fysieke kapitaalgoederenvoorraad is gewaardeerd in constante prijzen 2015 en wordt uitgedrukt in termen van de waarde van de kapitaalgoederenvoorraad per gewerkt uur. In cultuur gebrachte activa zijn inbegrepen. Gewerkte uren betreft het totale aantal uren dat werknemers en/of zelfstandigen gedurende de verslagperiode werkelijk hebben gewerkt. Niet-gewerkte uren wegens verlof of ziekte tellen dus niet mee. Deze kapitaalgoederenvoorraad is gedaald van 151 euro per gewerkt uur in 2012 tot 148 euro in 2019.
- Fossiele energiereserves: deze reserves betreffen de hoeveelheid aardolie en aardgas die in Nederland is aangetroffen en die ook uit commercieel en sociaal-maatschappelijk oogpunt winbaar lijkt. Dit getal is vermeerderd met de hoeveelheid olie en gas waarvan de winning aannemelijk is. Deze reserves zijn gemeten in terajoules per inwoner. De fossiele energiereserves zijn gedaald van 2,4 terajoules per inwoner in 2012 tot 0,5 in 2019.
- Cumulatieve CO_2-emissies: het thema klimaatverandering zou idealiter in kaart worden gebracht met behulp van cijfers over de CO_2-concentratie in de atmosfeer. Zulke concentratiecijfers zijn moeilijk te verkrijgen; daarbij is het ook lastig na te gaan wat de bijdrage van Nederland is aan het CO_2-probleem. Daarom is besloten de cumulatieve CO_2-uitstoot van Nederland te berekenen vanaf het begin van de eerste industriële revolutie. Daartoe is de jaarlijkse uitstoot die vanaf 1860 is opgetreden bij elkaar opgeteld. Dit is een cijfer dat uiteraard niet kan dalen. Het is echter in de Monitor opgenomen om de historische omvang van de CO_2-problematiek te laten zien. De cumulatieve CO_2-uitstoot is gestegen van 7,45 ton per inwoner in 2012 tot 7,65 ton in 2019.

Ook de fauna van zoetwater en moeras vertoont een achteruitgang. Deze indicator is bij het 'hier en nu'-dashboard al beschreven.

De indicator cumulatieve CO_2-emissies per inwoner in het dashboard 'later' betreft de vanaf het begin van de industriële revolutie (hiervoor is 1860 genomen als startjaar) gecumuleerde CO_2-emissies. Elk jaar wordt de som berekend van de jaarlijkse CO_2 die is uitgestoten tot dan toe en gedeeld door de bevolkingsomvang vanaf 1860 tot heden. Deze over de lange termijn gecumuleerde uitstoot is uiteraard van belang. Deze beïnvloedt immers de kwaliteit van de atmosfeer en draagt daarmee – naar alle waarschijnlijkheid – bij aan de opwarming van de aarde. Recente emissiereeksen tonen in hoeverre de historische trend van stijgende uitstoot

(en concentratie) van CO_2 wordt gekeerd. Deze indicator (totale broeikasgasemissies berekend volgens de IPCC-voorschriften) maakt deel uit van SDG 13 (klimaatactie) in hoofdstuk 4. De jaarlijkse broeikasgasuitstoot op Nederlands grondgebied per hoofd van de bevolking (SDG 13.2.1) neemt gestaag af. In 2012 en 2018 ging het respectievelijk om 11,7 en 10,9 ton CO_2-equivalenten per inwoner. Het CBS heeft voor deze Monitor al een eerste cijfer voor 2019 berekend, conform de methodiek van de Emissieregistratie (RIVM), en voor een groot deel gebaseerd op data van de Nederlandse Emissieautoriteit. Dit komt uit op 10,5 ton per inwoner. De daling zet door. De Urgenda-doelstelling voor de uitstoot van broeikasgassen is in 2020 minstens 25 procent reductie te bereiken ten opzichte van 1990. Met nog een jaar te gaan is 70,8 procent van deze doelstelling gehaald. Het betreft hier overigens geen doelstelling per hoofd van de bevolking.

Trendomslagen

Voor twee indicatoren in het 'later' dashboard is de trend omgeslagen. De 'fysieke kapitaalgoederenvoorraad', die voorheen een stabiele ontwikkeling vertoonde, laat nu een dalende trend zien. Voor de gewerkte uren zien we een verbetering. Hier is de trend die voorheen stabiel was, nu omgeslagen naar een die stijgt.

Meest recente veranderingen

Evenals bij de brede welvaart 'hier en nu', blijkt dat bij een aantal indicatoren de brede welvaart 'later' stijgt in het meest recente jaar. Voor twee indicatoren kan een duidelijke toename worden geconstateerd: 'beheerde natuur in NNN' en 'hoogopgeleide bevolking'. Voor de 'fossiele energiereserves', 'fauna van het land', alsmede 'fauna van zoetwater en moeras' kan in het laatste jaar een beduidende afname van de welvaart worden genoteerd.

Posities op de EU-ranglijst

Hieronder wordt aangegeven wat het niveau van brede welvaart 'later' in Nederland is in vergelijking met andere landen in de EU. Waar mogelijk is Nederland met alle EU-lidstaten vergeleken (aangegeven met de EU-28), waar niet voor alle landen (recente) data beschikbaar waren, is vergeleken met minder lidstaten.

Voor wat betreft het sociaal kapitaal neemt Nederland een gemiddelde tot hoge positie in op de EU-ranglijst. Bij menselijk en natuurlijk kapitaal is daarentegen sprake van een gemiddelde tot lage score. Voor het natuurlijk kapitaal zien we deze relatief lage scores in hoofdstuk 4 ook terug bij SDG 7 (betaalbare en duurzame energie), SDG 13 (klimaatactie) en SDG 15 (leven op land).

Bij het economische kapitaal is het beeld gemengd.

Veranderde positie op de EU-ranglijst

Een van de indicatoren uit het 'later' dashboard is zodanig verschoven op de EU-ranglijst dat de kleuraanduiding is veranderd: bij 'fosforoverschot' sloeg de positie om van rood naar grijs.

Meer specifiek kijkend naar de indicatoren binnen de verschillende thema's, staat- Nederland bij de volgende indicatoren hoog op de Europese ranglijst.
Thema economisch kapitaal:
- Kenniskapitaalgoederenvoorraad: 1^{e} van 12 landen (2018)

Thema sociaal kapitaal:
- Vertrouwen in mensen: 2^{e} van 16 landen (2018)
- Vertrouwen in instituties: 2^{e} van 16 landen (2018)

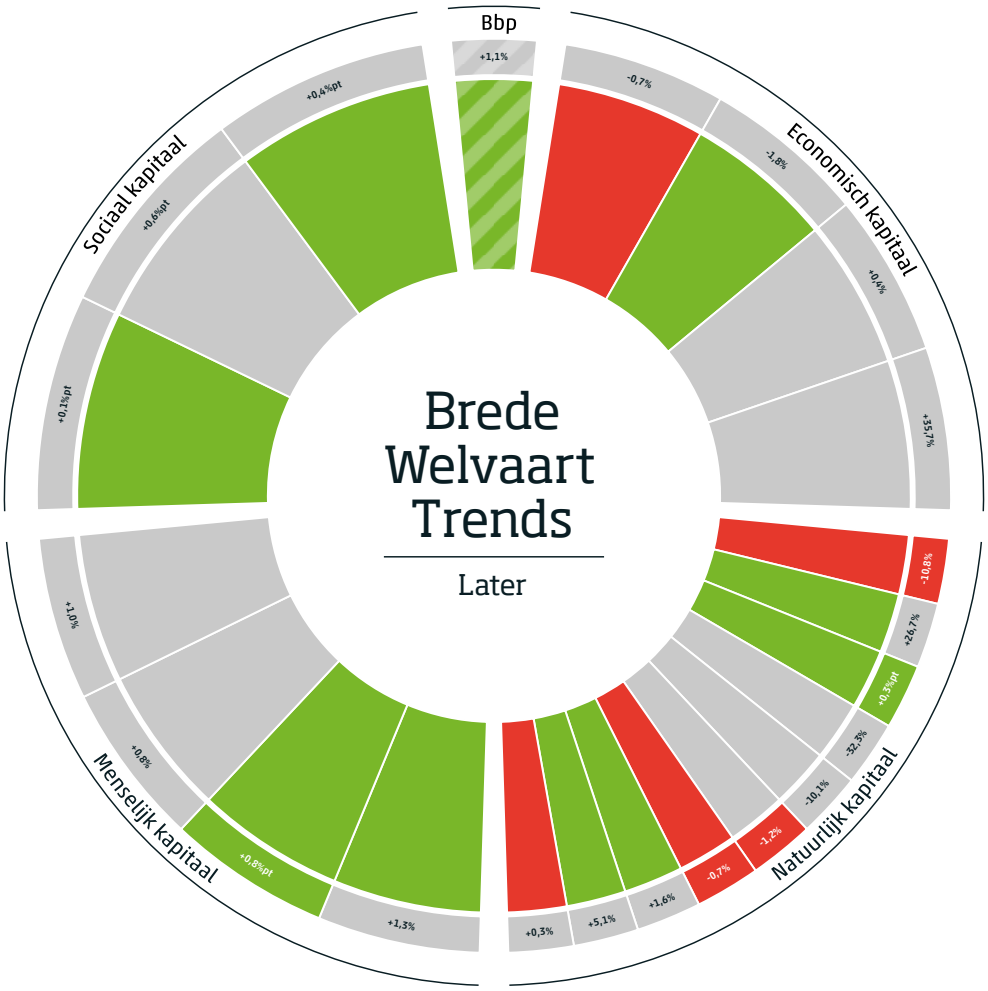
Voor de volgende indicatoren staat Nederland laag op de Europese ranglijst:

Thema economisch kapitaal:
- Gemiddelde schuld per huishouden: 23^{e} van 25 landen (2018)

Thema natuurlijk kapitaal:
- Opgesteld vermogen hernieuwbare elektriciteit: 22^{e} van 26 landen (2018)
- Stikstofoverschot: 17^{e} van 17 landen (2017)
- Oppervlakte- en grondwaterwinning: 11^{e} van 14 landen (2017)
- Cumulatieve CO_2-emissies: 13^{e} van 17 landen (2014)

Thema menselijk kapitaal:
- Gezonde levensverwachting vrouwen (SDG 3.4.1): 22^{e} van 28 landen (2018)

2.3.2 Brede-welvaarttrends (BWT): later

Legenda

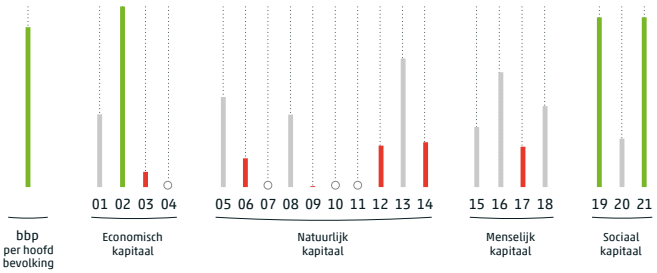

Positie in EU

De balken geven de positie aan van Nederland in de Europese Unie per indicator.

Legenda

- Bovenin EU-ranglijst
- Middenpositie
- Onderin EU-ranglijst
- Geen data

01 Fysieke kapitaalgoederenvoorraad / **02** Kenniskapitaalgoederenvoorraad / **03** Gemiddelde schuld per huishouden / **04** Mediaan vermogen van huishoudens / **05** Fossiele energiereserves / **06** Opgesteld vermogen hernieuwbare elektriciteit / **07** Beheerde natuur in NNN / **08** Fosforoverschot / **09** Stikstofoverschot / **10** Fauna van het land / **11** Fauna van zoetwater en moeras / **12** Oppervlakte- en grondwaterwinning / **13** Stedelijke blootstelling aan fijnstof ($PM_{2.5}$) / **14** Cumulatieve CO^2-emissies / **15** Gewerkte uren / **16** Hoogopgeleide bevolking / **17** Gezonde levensverwachting vrouwen / **18** Gezonde levensverwachting mannen / **19** Vertrouwen in mensen / **20** Discriminatiegevoelens / **21** Vertrouwen in instituties

2.4 Brede welvaart 'elders'

In deze paragraaf wordt een overzicht gegeven van de trendmatige ontwikkeling van de brede welvaart 'elders' in de periode 2012–2019, van de meest recente jaarlijkse veranderingen en van de positie van Nederland op de EU-ranglijst in het meest recente jaar waarvoor internationale data beschikbaar zijn. Eerst wordt stilgestaan bij de opbouw van het 'elders'-dashboard.

Het dashboard brede welvaart 'elders' beschrijft de manier waarop Nederland zijn brede welvaart in het 'hier en nu' opbouwt, en welke effecten dat heeft op de rest van de wereld. In navolging van de CES Recommendations worden daarom de stromen van inkomens en hulpbronnen tussen Nederland en het buitenland in kaart gebracht.

In dit dashboard wordt bijzondere aandacht gegeven aan de allerarmste ontwikkelingslanden, de LDC's. Met deze nadruk op de armste landen worden de aanbevelingen van het Brundtland-rapport (WCED, 1987) gevolgd, de studie waardoor het meetsysteem van brede welvaart in de Monitor is geïnspireerd. Dit rapport betoogt dat de brede welvaart in de wereld alleen *duurzaam* in stand kan worden gehouden, als die tussen noord en zuid gelijker verdeeld wordt. Deze thematiek vormt ook een wezenlijk aspect van de agenda van de SDG's. Ook hier staat centraal hoe de allerarmste landen in 2030 een hoger niveau van brede welvaart kunnen bereiken, en wat westerse landen kunnen doen om dit proces van welvaartsstijging te ondersteunen.

In de CES Recommendations wordt duurzame ontwikkeling dan ook een kwestie van rechtvaardige verdeling genoemd. Hierbij gaat het niet alleen om een rechtvaardige verdeling van de welvaart tussen de huidige generatie en de volgende generaties in Nederland, maar ook om een rechtvaardige verdeling tussen de hoge-inkomenslanden en de armere landen. In dit verband wordt overigens nadrukkelijk vermeld dat de Monitor de belangrijkste stromen van inkomens en hulpbronnen alleen in kaart brengt; wat daarin wenselijk of rechtvaardig is, is aan politiek en samenleving om te bepalen. De Monitor biedt de cijfers om dat debat te kunnen voeren.

Over het algemeen wordt deze 'elders'-benadering niet in de beschrijving van de brede welvaart betrokken. De meeste landen beperken zich tot een vergelijking van de manier waarop de brede welvaart zich 'hier en nu' ontwikkelt, en hoe het verbruik van vooral niet-hernieuwbare hulpbronnen de welvaart in de toekomst onder druk zet. Het is overigens goed te begrijpen dat in de meeste landen zo'n perspectief ontbreekt: er zijn tot op heden weinig indicatoren beschikbaar om de stroom van inkomens en hulpbronnen tussen landen – en op mondiale schaal – goed te beschrijven.

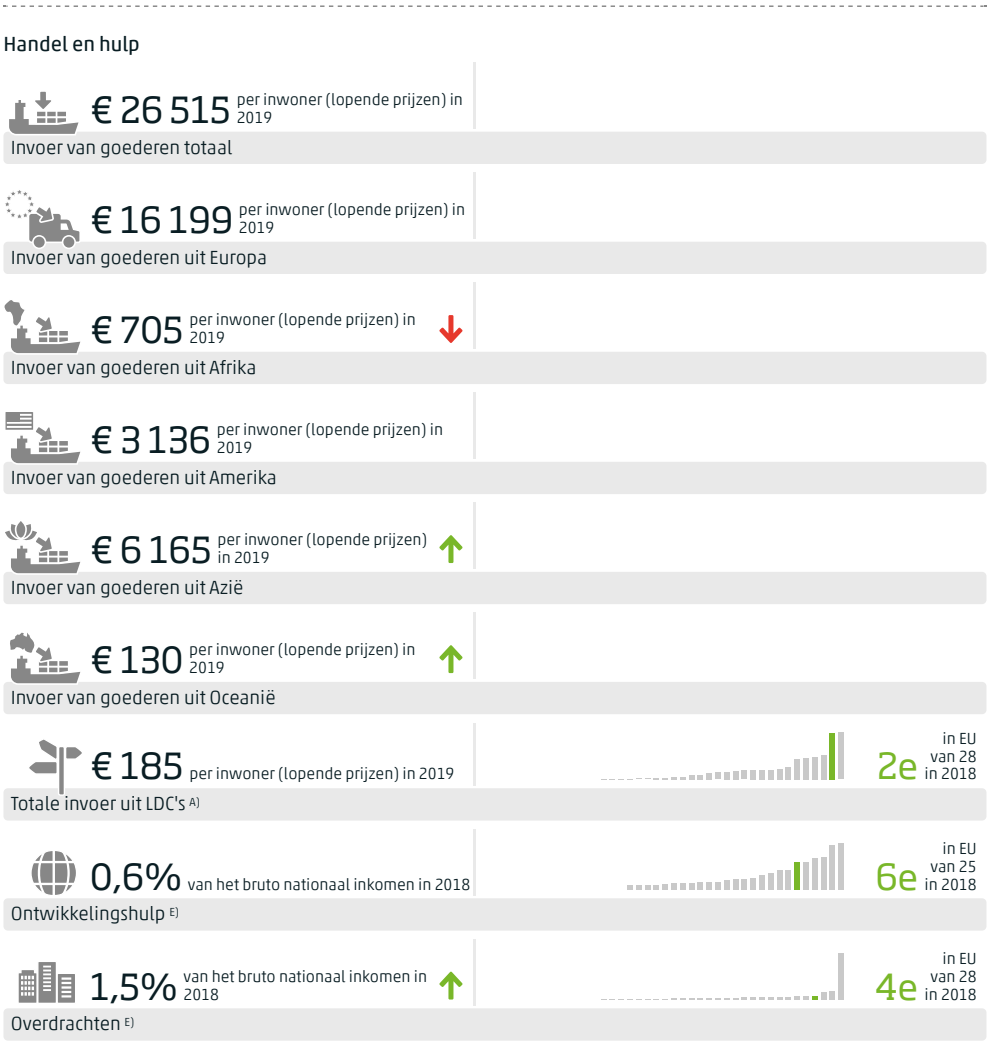
De CES Recommendations laten dit ook zien. De 'elders'-dimensie kan pas werkelijk goed worden weergegeven als we naast de stromen van inkomens, ook alle stromen van kapitaal (natuurlijk, economisch, menselijk en sociaal kapitaal) kunnen beschrijven. Daarnaast is het van essentieel belang goed inzicht te krijgen in de ecologische voetafdruk die Nederland in de rest van de wereld achterlaat.

Voor wat betreft de invoercijfers voor grondstoffen moet worden opgemerkt dat deze inclusief wederuitvoer zijn. Dat betekent dat bepaalde goederen die na een kleine bewerking in Nederland te hebben ondergaan direct naar andere landen worden geëxporteerd in de cijfers opgenomen zijn. Hierdoor kan volgens sommige onderzoekers een te somber beeld worden geschetst van de milieudruk die Nederland op de rest van de wereld legt. Hier kunnen twee kanttekeningen worden geplaatst. Ten eerste is het niet zo dat Nederland hier economisch in het geheel geen baat bij heeft: de op- en overslagactiviteiten van met name de Rotterdamse haven en de vervoerssector profiteren immers sterk van deze wederuitvoer. Ten tweede heeft

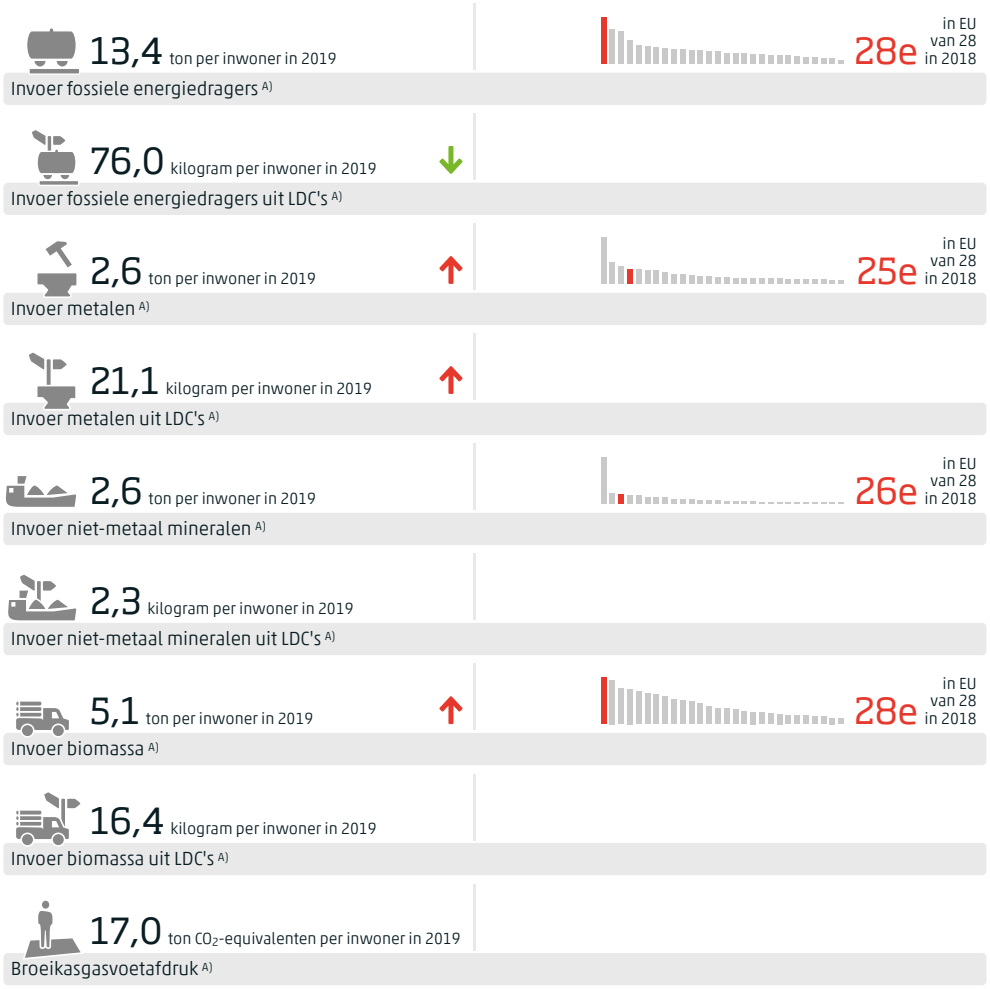
het CBS een gevoeligheidsanalyse uitgevoerd om te kijken of Nederland ook na een tentatieve correctie voor wederuitvoer nog steeds de lage positie op de EU-ranglijst inneemt, zoals al jaren gerapporteerd (Langenberg en Smits, 2015). Dan blijkt dat ook na een dergelijke correctie, Nederland nog altijd (per hoofd van de bevolking) een grote importeur van niet-hernieuwbare hulpbronnen is. Het zou het mooiste zijn als de invoercijfers gecorrigeerd zouden kunnen worden voor wederuitvoer. Dit blijkt in technisch opzicht vooralsnog heel lastig te zijn.

Ook in deze editie van de Monitor ligt de nadruk op de stromen van inkomens (thema 'handel en hulp') en het gebruik dat Nederland maakt van het natuurlijk kapitaal van andere landen (thema 'milieu en grondstoffen').

2.4.1 Brede welvaart elders

Milieu en grondstoffen

In dit dashboard staat voor iedere indicator achtereenvolgens het meest recente cijfer voor Nederland, de trend in de periode 2012–2019, een grafiek van de EU-ranglijst en de positie van Nederland in de EU.

Onder het thema 'handel en hulp' wordt gekeken naar de wijze waarop Nederland een positieve bijdrage kan leveren aan de brede welvaart van andere landen. Hierbij wordt in navolging van het Brundtland-rapport speciaal gedacht aan de inkomensstromen tussen Nederland en de LDC's. De invoer van Nederland uit ontwikkelingslanden wordt verondersteld een positieve invloed te hebben op de welvaart van onze handelspartners: deze handel brengt werkgelegenheid met zich mee en genereert inkomens voor producenten en handelaren aldaar. Uiteraard hangt het er wel vanaf in welke producten er wordt gehandeld. Als het gaat om de invoer van niet-hernieuwbare hulpbronnen, dan kan die vanuit een ecologische optiek kritischer worden bekeken. Dit aspect van handel wordt in het thema 'milieu en grondstoffen' beschreven. In tegenstelling tot in eerdere edities, is de invoer nu ook onderscheiden naar een aantal werelddelen. Hierdoor kan worden nagegaan of de handel met de Global South geïntensiveerd is of niet. De manier waarop de westerse wereld (Global North) economisch verbonden is met de ontwikkelingslanden (Global South) is immers een belangrijk onderwerp in het Brundtland-rapport.

Een andere manier waarop de welvaart in ontwikkelingslanden positief beïnvloed kan worden, is door de overdrachten van migranten naar hun land van herkomst of door ontwikkelingshulp.

Een toename van deze financiële stromen wordt in het dashboard als groen weergegeven. Sommige vormen van handel kunnen vanuit een welvaartsoptiek kritischer worden bekeken. Het gaat dan vooral om de invoer van grondstoffen. Het thema 'milieu en grondstoffen' gaat na in hoeverre Nederland druk legt op het milieu of de grondstofvoorraden van andere landen. Zoals gezegd, handel wordt in principe gezien als welvaartsbevorderend (zie de dimensie 'handel en hulp'). Als hierdoor echter de voorraad natuurlijk kapitaal daalt, dan is dat – net als in het 'later'-dashboard – potentieel ongunstig voor de ontwikkeling van de brede welvaart op de langere termijn. Daarnaast is het van belang te weten welke voetafdruk Nederland in de rest van de wereld achterlaat. In theorie is het mogelijk dat Nederland aan allerlei duurzaamheidsnormen voldoet, maar de vervuilende activiteiten naar 'elders' verplaatst en bijvoorbeeld producten importeert die op een zeer milieuonvriendelijke manier zijn geproduceerd.

De vraag kan worden gesteld waarom het van belang is om specifiek aandacht te besteden aan de importen van natuurlijk hulpbronnen uit de LDC's. Vooral in veel Afrikaanse landen leidt deze handel in natuurlijke hulpbronnen tot problemen die de brede welvaart aldaar kunnen verlagen. De opbrengsten van de exporten vanuit met name Afrika worden overwegend consumptief besteed en komen dikwijls vooral een kleine elite ten goede. Bij hoge prijzen voor grondstoffen worden arbeid en kapitaal steeds meer ingezet in de exploitatie van natuurlijke hulpbronnen. Dit draagt bij aan een eenzijdige economische structuur. In de literatuur wordt in dit verband gewezen op de zogenaamde 'resource curse'.

Verder blijkt dat er een sterke relatie bestaat tussen enerzijds de mate waarin landen voor hun economische groei afhankelijk zijn van natuurlijke hulpbronnen, en anderzijds de mate van maatschappelijke ongelijkheid, corruptie en het optreden van spanningen in de samenleving. Het bestaan van een dergelijke 'resource curse' is overigens niet onvermijdelijk: Botswana en Chili zijn voorbeelden van landen waar de opbrengsten uit de uitvoer van natuurlijke hulpbronnen aan brede lagen van de bevolking ten goede zijn gekomen.

Trends

Hieronder worden de belangrijkste trendmatige ontwikkelingen van de brede welvaart 'elders' in de periode 2012–2019 beschreven.

Samenvattend beeld

Het thema 'handel en hulp' laat een stabiele tot positieve ontwikkeling zien. Bij de uitgaven aan ontwikkelingssamenwerking is de trend stabiel. Hetzelfde geldt voor de invoer van Nederland uit de LDC's. De trend van de invoer uit heel Afrika (zowel LDC's als niet-LDC's) is dalend.
De overdrachten van migranten aan familieleden in het land van herkomst zijn daarentegen toegenomen. Bij het thema 'milieu en grondstoffen' is het beeld gemengd.

Stijgende welvaart

De volgende indicatoren in het 'elders'-dashboard bewegen zich in de richting die met stijgende welvaart wordt geassocieerd:

- Invoer van goederen uit Azië: waarde in euro's (lopende prijzen) van de uit Aziatische landen ingevoerde goederen per hoofd van de bevolking. In de periode 2012–2019 is deze invoer gestegen van 5 006 tot 6 165 euro per inwoner.
- Invoer van goederen uit Oceanië: waarde in euro's (lopende prijzen) van de uit Oceanië ingevoerde goederen per hoofd van de bevolking. In de periode 2012–2019 is deze invoer gestegen van 87 tot 130 euro per inwoner.
- Overdrachten: overdrachten door migranten vanuit Nederland naar mensen uit hun land van herkomst. Dit bedrag is uitgedrukt als percentage van het bbp en is gestegen van 1,1 procent in 2012 tot 1,5 procent in 2018.

– Invoer fossiele energiedragers uit LDC's: deze handelscijfers worden ontleend aan de 'material flow accounts' en zijn uitgedrukt in kg per inwoner. De invoer daalde van 152,7 kg in 2012 tot 76,0 kg in 2019, waarmee er relatief minder aanspraak is gemaakt op het natuurlijk kapitaal van de LDC's.

Dalende welvaart

De volgende indicatoren in het 'elders'-dashboard bewegen zich in de richting die met afnemende welvaart wordt geassocieerd:

– Invoer van goederen uit Afrika: waarde in euro's (lopende prijzen) van de uit Afrikaanse landen ingevoerde goederen per hoofd van de bevolking. In de periode 2012–2019 is deze invoer gedaald van 976 euro tot 705 euro per inwoner.
– Invoer van metalen (totaal, alle landen): ingevoerde hoeveelheid metalen in tonnen per inwoner, afkomstig uit alle landen van de wereld. Deze invoer is in de periode 2012–2019 gestegen van 2,2 naar 2,6 ton per inwoner. Vanuit duurzaamheidsperspectief is er een groter beslag op het natuurlijk kapitaal van andere landen gelegd.
– Invoer van metalen uit LDC's: deze invoer is toegenomen van 3,9 kg per inwoner in 2012 naar 21,1 kg in 2019.
– Invoer biomassa (totaal, uit alle landen): deze invoer is uitgedrukt in de hoeveelheid biomassa en afgeleide producten van vooral organisch materiaal, in tonnen per inwoner. Het kan verbazing wekken dat de invoer van biomassa in de Monitor vanuit een brede-welvaartsoptiek als onwenselijk wordt gezien. Immers, is het niet veel beter als Nederland biomassa importeert dan fossiele brandstoffen? Dat is zeker zo, maar ook met de invoer van biomassa maakt Nederland aanspraak op de natuurlijke hulpbronnen elders in de wereld. Daarnaast is het niet altijd duidelijk of deze biomassa ook daadwerkelijk op een duurzame wijze is voortgebracht. De hoeveelheid geïmporteerde biomassa is gestegen van 4,6 ton per inwoner in 2012 tot 5,1 ton in 2019.

Trendomslagen

In het 'elders'-dashboard is voor zeven indicatoren sprake van een trendomslag. Bij vier indicatoren is er sprake van een omslag in een positieve richting: voor 'ontwikkelingshulp', 'invoer van biomassa uit LDC's en de 'invoer van fossiele energiedragers' is de trendkleur die voorheen rood was, nu grijs. Voor wat betreft de 'invoer van goederen uit Azië' blijkt dat deze in het laatste jaar is omgeslagen van grijs naar groen: de stabiele trend is nu een significant stijgende geworden. Dit wijst op een toename van de brede welvaart. Voor de 'invoer van metalen (uit de hele wereld)' en de 'invoer van metalen uit LDC's', was de trendkleur voorheen grijs; deze is nu rood. De trend van de 'invoer van niet-metaal mineralen (uit de hele wereld)' was voorheen groen en is nu grijs. Bij deze indicatoren neemt de brede welvaart af.

Meest recente veranderingen

Voor het dashboard brede welvaart 'elders' is het beeld neutraal waar het de meest recente veranderingen betreft. Alleen de forse toename van de 'broeikasgasvoetafdruk' heeft een neerwaarts effect op de brede welvaart.

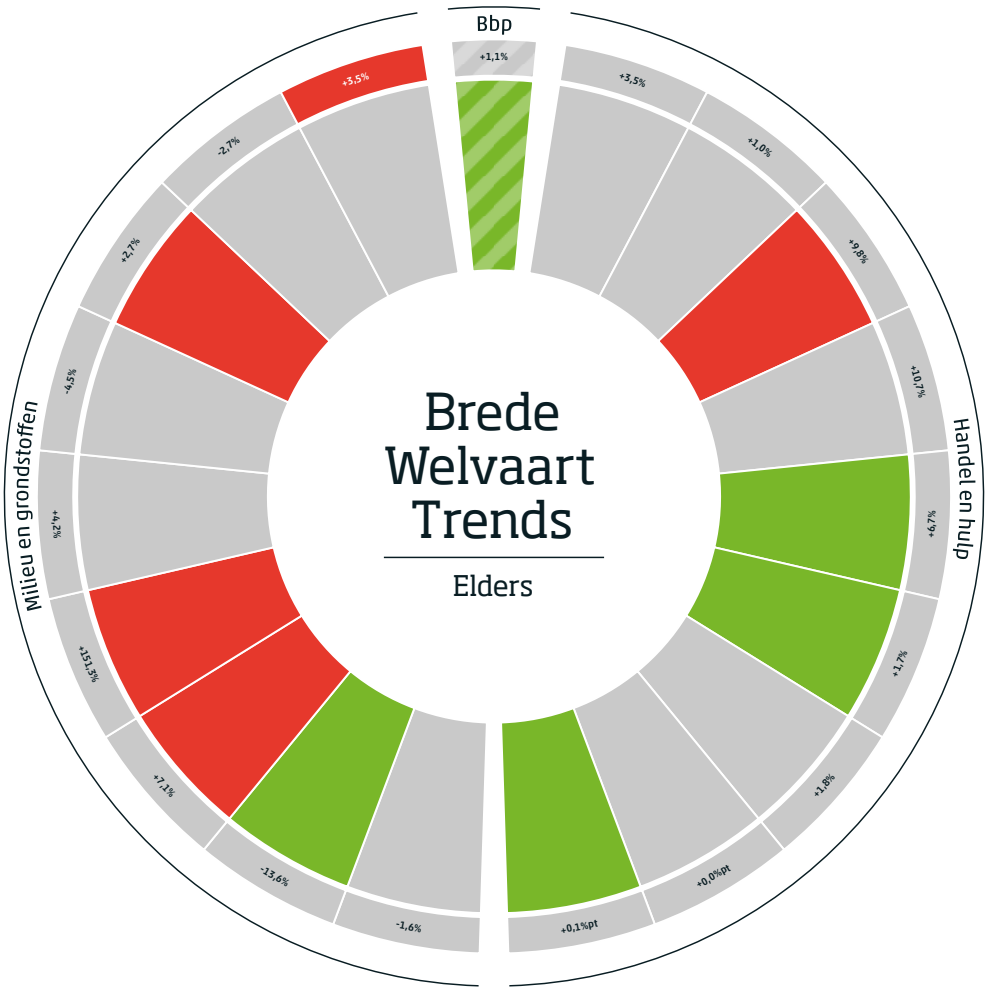
Posities op de EU-ranglijst

Hieronder wordt beschreven wat het niveau van brede welvaart 'elders' voor Nederland is in vergelijking met andere landen in de EU-28.

Samenvattend beeld

Voor wat betreft de waarde van de 'totale invoer uit LDC's', 'ontwikkelingshulp' en 'overdrachten' uit thema 'handel en hulp' staat Nederland boven aan in de EU-ranglijst. Voor het thema 'milieu en grondstoffen' staat Nederland juist in de onderste regionen van deze lijst.

2.4.2 Brede-welvaarttrends (BWT): elders

Legenda

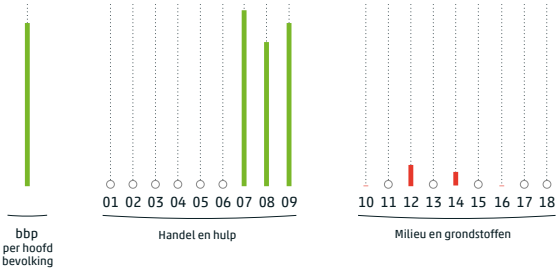

Positie in EU

De balken geven de positie aan van Nederland in de Europese Unie per indicator.

Legenda

- Bovenin EU-ranglijst
- Middenpositie
- Onderin EU-ranglijst
- Geen data

01 Invoer van goederen totaal / **02** Invoer van goederen uit Europa / **03** Invoer van goederen uit Afrika / **04** Invoer van goederen uit Amerika / **05** Invoer van goederen uit Azië / **06** Invoer van goederen uit Oceanië / **07** Totale invoer uit LDC's / **08** Ontwikkelingshulp / **09** Overdrachten / **10** Invoer fossiele energiedragers / **11** Invoer fossiele energiedragers uit LDC's / **12** Invoer metalen / **13** Invoer metalen uit LDC's / **14** Invoer niet-metaal mineralen / **15** Invoer niet-metaal mineralen uit LDC's / **16** Invoer biomassa / **17** Invoer biomassa uit LDC's / **18** Broeikasgasvoetafdruk

Meer specifiek kijkend naar de indicatoren binnen de verschillende thema's, staat Nederland voor de volgende indicatoren hoog op de Europese ranglijst:

Thema handel en hulp:
- Totale invoer uit LDC's (SDG 17.11.1): 2e van 28 landen (2018)
- Ontwikkelingshulp (SDG 17.2.1): 6e van 25 landen (2018)
- Overdrachten (SDG 17.3.2): 4e van 28 landen (2018)

Voor een aantal indicatoren laat Nederland een lage score op de EU-ranglijst zien:

Thema milieu en grondstoffen:
- Invoer fossiele energiedragers: 28e van 28 landen (2018)
- Invoer metalen: 25e van 28 landen (2018)
- Invoer niet-metaal mineralen: 26e van 28 landen (2018)
- Invoer biomassa: 28e van 28 landen (2018)

Literatuur

CBS, 2020, *Monitor Brede Welvaart & de Sustainable Development Goals 2020: een toelichting.* Centraal Bureau voor de Statistiek, Den Haag, Heerlen, Bonaire.

Langenberg, H. en J.P. Smits, 2015, *Invoer uit LDC's: geworteld in koloniale tijden?* Internationaliseringsmonitor, 2015-4. Centraal Bureau voor de Statistiek, Den Haag, Heerlen, Bonaire.

UNECE, 2014, *Conference of European Statisticians (CES) Recommendations on Measuring Sustainable Development.* United Nations, New York/Genève.

WCED, 1987, *Our Common Future.* World Commission on Environment and Development, Oxford.

3. Verdeling van brede welvaart

Het voorgaande hoofdstuk schetste een beeld van de brede welvaart voor Nederland als geheel. Dat beeld is grotendeels gebaseerd op totalen en gemiddelden van de Nederlandse bevolking. Groepen in Nederland met een hogere of lagere brede welvaart zijn in die cijfers niet zichtbaar. Daarom wordt in dit hoofdstuk ingegaan op de verdeling van brede welvaart tussen bevolkingsgroepen. Dat gebeurt in paragraaf 3.3. Daarna wordt in paragraaf 3.4 beschreven in hoeverre er bij individuen binnen de onderscheiden bevolkingsgroepen sprake is van een opeenstapeling van gunstige of ongunstige uitkomsten met betrekking tot aspecten van brede welvaart.

Kleurcodes

De Monitor gebruikt kleuren om de uitkomsten van verschillende indicatoren vergelijkbaar te maken. In dit hoofdstuk wordt in paragraaf 3.3 bij iedere indicator gekeken of bevolkingsgroepen afwijken van het landelijk gemiddelde. Alleen bij mannen en vrouwen wordt gekeken of beide groepen van elkaar afwijken.

Voor de indicatoren die gebaseerd zijn op enquêtes is gekeken of de afwijking statistisch significant is ($p<0,05$). De indicator voor materiële welvaart is gebaseerd op integrale gegevens. Daar is gekeken of een bevolkingsgroep meer dan 5 procent afwijkt van het gemiddelde.

De betekenis van de kleuren is:

GROEN

De betreffende bevolkingsgroep is op dit terrein welvarender dan gemiddeld.

GRIJS

De betreffende bevolkingsgroep wijkt op dit terrein niet significant af van het gemiddelde.

ROOD

De betreffende bevolkingsgroep is op dit terrein minder welvarend dan gemiddeld.

De kleuraanduidingen hebben slechts een signaalfunctie. Er is nadrukkelijk geen sprake van een normatieve duiding. De Monitor geeft aan hoe verschillende bevolkingsgroepen in Nederland er op de uiteenlopende aspecten van brede welvaart feitelijk voorstaan en of hun welvaart van elkaar verschilt. Het is aan politiek en beleid om op basis van deze informatie te komen tot afwegingen en beleidsconclusies.

3.1 Selectie van thema's en indicatoren

In dit hoofdstuk wordt de verdeling van de brede welvaart 'hier en nu' onder bevolkingsgroepen beschreven. De indicatoren die worden gebruikt staan in tabel 3.1.1. Er zijn geen verdelingsdata voorhanden voor alle indicatoren uit het 'hier en nu'-dashboard. Ook leent niet elke indicator zich voor een verdeling, denk bijvoorbeeld aan een indicator als biodiversiteit, die niet aan personen toebedeeld kan worden. Op een paar punten is daarom afgeweken van het 'hier en nu'-dashboard; zie de toelichting bij deze Monitor voor meer informatie hierover (CBS, 2020a).

Er worden in dit hoofdstuk verschillende bevolkingsgroepen onderscheiden op basis van een aantal persoonskenmerken: geslacht, leeftijd, hoogst behaald onderwijsniveau (laag, middelbaar en hoog[1]) en migratieachtergrond[2] (Nederlands, westers en niet-westers). Uiteraard zijn dit niet de enige kenmerken die onderscheidend zijn voor de mate waarin mensen een hoge dan wel lage brede welvaart hebben.

3.1.1 Indicatoren voor verdeling van brede welvaart

Thema 'hier en nu'	Indicator voor verdeling
Welzijn	Tevredenheid met het leven
	Persoonlijk welzijn
Materiële welvaart	Gestandaardiseerd besteedbaar inkomen
Gezondheid	Ervaren gezondheid
	Overgewicht
Arbeid en vrije tijd	Hoogst behaald onderwijsniveau
	Nettoarbeidsparticipatie
	Langdurige werkloosheid
	Tevredenheid met werk
	Tevredenheid met de reistijd woon-werkverkeer
	Tevredenheid met vrije tijd
Wonen	Kwaliteit van de woning
	Tevredenheid met de woning
Samenleving	Contacten met familie, vrienden en buren
	Vrijwilligerswerk
	Vertrouwen in mensen
	Vertrouwen in instituties
Veiligheid	Slachtofferschap van criminaliteit
	Onveiligheidsgevoelens in de buurt
Milieu	Last van milieuproblemen in woonomgeving

3.2 Samenvattend beeld

Dit hoofdstuk beschrijft hoe de brede welvaart in het 'hier en nu' is verdeeld over diverse bevolkingsgroepen. Zijn er groepen met een sterk afwijkende brede welvaart? Figuur 3.2.1 geeft een overzicht van de verdeling van de brede welvaart per bevolkingsgroep, zoals die in paragaaf 3.3 voor de twintig indicatoren uitgebreid staat beschreven. In de figuur is te zien waar de betreffende groep gemiddeld een hogere (groen) of lagere (rood) welvaart heeft dan het nationale gemiddelde.[3]
Daarnaast wordt in dit hoofdstuk onderzocht (paragraaf 3.4) of er bij mensen uit specifieke groepen sprake is van cumulatie van (on)gunstige uitkomsten: in hoeverre is er sprake van een stapeling van meerdere (on)gunstige uitkomsten bij dezelfde mensen?

Dit zijn de belangrijkste conclusies:

- Brede welvaart hangt het sterkst samen met onderwijsniveau en migratieachtergrond.
- De groep laagopgeleiden komt op relatief veel indicatoren lager dan gemiddeld uit. Voor de groep hoogopgeleiden is dit juist andersom: zij scoren op veel indicatoren bovengemiddeld op brede welvaart. De middelbaar opgeleiden zitten hier tussenin. Op individueel niveau wordt dit patroon binnen de onderwijsniveaus bevestigd. Bij ruim een derde van de laagopgeleiden cumuleert het aantal ongunstige uitkomsten, terwijl maar heel weinig laagopgeleiden (3,2 procent) aan de bovenkant van de verdeling met een stapeling van gunstige uitkomsten zitten. Van de hoogopgeleiden zit bijna de helft aan de bovenkant van de verdeling en is cumulatie van ongunstige uitkomsten een zeldzaamheid. Kijkend naar de bovenkant van de verdeling is de kans dus vrij groot om een hoogopgeleide aan te treffen. Aan de onderkant zal dit vaker een laagopgeleide zijn.
- De bevolkingsgroep met een Nederlandse achtergrond heeft op 18 van de 20 indicatoren een bovengemiddelde score, wijzend op een hogere brede welvaart, terwijl de groepen mensen met een migratieachtergrond juist vaak een score onder het gemiddelde hebben. Dat geldt in iets sterkere mate voor de groep met een niet-westerse migratieachtergrond dan voor de mensen met een westerse achtergrond.
  Op individueel niveau is het beeld binnen de herkomstgroepen genuanceerder. Bij mensen met een migratieachtergrond komt cumulatie van negatieve uitkomsten weliswaar vaker voor dan bij mensen met een Nederlandse achtergrond, maar het verschil is beperkter dan verwacht mag worden op basis van de groepsuitkomsten van de afzonderlijke indicatoren. Opeenstapeling van ongunstige uitkomsten komt vaker voor bij mensen met een niet-westerse dan bij mensen met een westerse migratieachtergrond.
- Naar leeftijd bekeken zijn de verschillen in brede welvaart kleiner dan naar onderwijsniveau en migratieachtergrond. Bij de meeste leeftijdsgroepen zijn de aantallen gunstige en ongunstige uitkomsten (vrijwel) in evenwicht. De groep 35- tot 45-jarigen telt echter twee gunstige uitkomsten meer dan ongunstige. Bij de groep 55- tot 65-jarigen is dat andersom. Op individueel niveau komt cumulatie van gunstige uitkomsten wat vaker voor bij 55-minners. Stapeling van ongunstige uitkomsten komt het meest voor bij 65- tot 75-jarigen.
- De brede welvaart van mannen en vrouwen verschilt nauwelijks. Dit geldt vooral op groepsniveau, waar beide geslachten evenveel gunstige als ongunstige uitkomsten hebben. Op individueel niveau zijn er wel kleine verschillen. Bij mannen komt cumulatie van gunstige uitkomsten iets meer voor dan bij vrouwen en cumulatie van ongunstige uitkomsten iets minder.

Het verschil in cumulatie van gunstige dan wel ongunstige uitkomsten is het grootst tussen laag- en hoogopgeleiden. Dit is ook het geval als de onderlinge samenhangen tussen de persoonskenmerken worden meegenomen en er bijvoorbeeld wordt gecorrigeerd voor de lagere gemiddelde leeftijd van hoogopgeleiden. Na onderwijsniveau is leeftijd het meest onderscheidend, gevolgd door migratieachtergrond en tot slot geslacht.

3.2.1 Verdeling van brede welvaart

Indicatoren waar bevolkingsgroepen een significant hogere (groen) of lagere (rood) welvaart hebben dan het nationaal gemiddelde (grijs).

3.3 Brede welvaart naar bevolkingsgroepen

Welzijn

Subjectief welzijn of het welbevinden van de bevolking is een belangrijk aspect van brede welvaart, omdat dit sterk verweven is met de kwaliteit van leven (Diener en Suh, 1997). Informatie over het welbevinden van mensen geeft inzicht in hoe zij hun eigen leven waarderen, los van objectieve maatstaven zoals de hoogte van het inkomen of de positie op de arbeidsmarkt. Het subjectief welzijn onder de volwassen Nederlandse bevolking is de afgelopen twee decennia weinig veranderd; al sinds eind jaren negentig van de vorige eeuw is een grote meerderheid van de volwassenen naar eigen zeggen gelukkig en tevreden met het leven (Van Beuningen en Moonen, 2019).
In deze paragraaf over het subjectief welzijn komen de tevredenheid met het leven en het persoonlijk welzijn aan bod. Voor meer informatie over het welzijn van de Nederlandse bevolking, zie CBS (2020b).

Tevredenheid met het leven

In 2019 zei 87,3 procent van de volwassenen in Nederland tevreden te zijn met zijn of haar leven, 10,3 procent was niet tevreden en niet ontevreden en een relatief kleine groep van 2,4 procent zei ontevreden met het leven te zijn.[4]

- 25- tot 35-jarigen zijn minder vaak tevreden met het leven dan de Nederlandse bevolking als geheel. Van hen zegt 85,4 procent tevreden te zijn. Daarentegen zijn 65- tot 75-jarigen met 90,0 procent vaker dan gemiddeld tevreden met het leven.
- Laagopgeleiden zijn met 84,0 procent minder vaak dan gemiddeld tevreden met het leven. Ook vergeleken met de hoogopgeleiden zijn ze minder vaak tevreden. Middelbaar opgeleiden wijken niet af van het gemiddelde, maar zijn wel minder vaak tevreden met het leven dan hoogopgeleiden. Hoogopgeleiden zijn met 90,3 procent bovengemiddeld vaak tevreden met het leven.
- Mensen met een Nederlandse achtergrond zijn met 88,5 procent bovengemiddeld vaak positief over het leven. Ook vergeleken met mensen met een westerse of niet-westerse migratieachtergrond komen ze hoger uit. Mensen met een niet-westerse migratieachtergrond zijn met 81,3 procent minder vaak dan gemiddeld tevreden met het leven.

Hoeveel mensen zijn tevreden met het leven?

87,3%
Totaal

Geslacht

87,1%
Mannen

87,6%
Vrouwen

Leeftijd

86,1%
18 tot 25

85,4%
25 tot 35

87,5%
35 tot 45

86,3%
45 tot 55

88,9%
55 tot 65

90,0%
65 tot 75

87,1%
75 jaar en ouder

Hoogst behaald onderwijsniveau

84,0%
Laag

87,5%
Middelbaar

90,3%
Hoog

Migratieachtergrond

88,5%
Nederlandse achtergrond

85,7%
Westerse achtergrond

81,3%
Niet-westerse achtergrond

Persoonlijk welzijn

De Persoonlijke Welzijnsindex (PWI) is een samenvattende maat voor het welbevinden van mensen op verschillende terreinen van het leven, waarbij twaalf indicatoren behorend tot acht relevante levensdomeinen worden gecombineerd tot één cijfer. Hierbij komen onder andere het oordeel van mensen over hun gezondheid, hun financiële situatie en hun woonomgeving aan bod (Van Beuningen et al., 2015.[5] De PWI heeft een score van 1 tot en met 10. Mensen met een score van 7 of hoger hebben een hoog persoonlijk welzijn.

In 2019 had 64,7 procent van de volwassen bevolking een hoog persoonlijk welzijn, 2,8 procent een laag persoonlijk welzijn (score van 1 tot 5) en 32,5 procent zat daar tussenin.

- Onder mannen is het aandeel met hoog persoonlijk welzijn met 67,6 procent hoger dan onder vrouwen, waar dit 61,9 procent is. Dit komt met name omdat vrouwen zich over het algemeen vaker onveilig voelen dan mannen.
- Onder 18- tot 35-jarigen is het aandeel met een hoog persoonlijk welzijn hoger dan gemiddeld. Onder 45- tot 65-jarigen is dit percentage lager dan gemiddeld. De overige leeftijdsgroepen verschillen niet van het gemiddelde. Leeftijdsgroepen verschillen vooral op het gebied van de tevredenheid met de gezondheid en vertrouwen in instituties; jongere leeftijdsgroepen beoordelen deze aspecten vaker positief dan 45- tot 65-jarigen.
- Hoogopgeleiden hebben vaker dan gemiddeld en vaker dan middelbaar en laagopgeleiden een hoog persoonlijk welzijn. Middelbaar opgeleiden, maar vooral laagopgeleiden, zitten op het gebied van persoonlijk welzijn onder het gemiddelde. Dit patroon is hetzelfde voor alle onderdelen van de PWI met uitzondering van de tevredenheid met het sociale leven. Er zijn voornamelijk grote verschillen te zien bij tevredenheid met de opleidingskansen, zorgen over de financiële toekomst en vertrouwen in instituties.
- Personen met een Nederlandse achtergrond hebben meer dan gemiddeld, en meer dan mensen met een migratieachtergrond, een hoog persoonlijk welzijn. Mensen met een westerse migratieachtergrond en vooral ook mensen met een niet-westerse achtergrond hebben minder vaak dan gemiddeld een hoog persoonlijk welzijn. Personen met een niet-westerse achtergrond geven gemiddeld een lagere waardering aan de meeste onderdelen van hun leven dan personen met een Nederlandse achtergrond. Dat geldt echter niet voor de mate waarin zij vertrouwen hebben in de Tweede Kamer en in rechters.

Hoeveel mensen hebben een hoog persoonlijk welzijn?

64,7%
Totaal

Geslacht

67,6%
Mannen

61,9%
Vrouwen

Leeftijd

68,5%
18 tot 25

67,9%
25 tot 35

65,6%
35 tot 45

60,8%
45 tot 55

62,2%
55 tot 65

64,5%
65 tot 75

66,1%
75 jaar en ouder

Hoogst behaald onderwijsniveau

54,6%
Laag

62,3%
Middelbaar

76,1%
Hoog

Migratieachtergrond

67,3%
Nederlandse achtergrond

61,2%
Westerse achtergrond

50,7%
Niet-westerse achtergrond

Materiële welvaart

De financiële situatie van mensen is van belang voor meerdere aspecten van hun leven. Een hoger welvaartsniveau biedt meer kansen en keuzemogelijkheden, bijvoorbeeld op het terrein van wonen, sociale activiteiten en gezondheid. Daarnaast zorgt een goede financiële positie voor meer zekerheid. Het mediane (gestandaardiseerd) besteedbaar inkomen wordt hier als indicator voor de materiële welvaart gebruikt.[6] Dit is een goede maat om welvaartsniveaus van huishoudens onderling te kunnen vergelijken, omdat dit inkomenscijfer gecorrigeerd is voor verschillen in grootte en samenstelling van huishoudens. Materiële welvaart is overigens breder dan alleen het inkomen. In de reguliere CBS-statistieken wordt welvaart weergegeven door het inkomen, de bestedingen en het vermogen van het huishouden. Aanvullend wordt ook wel gebruik gemaakt van de combinatie tussen inkomen en vermogen. Zie CBS (2019a; 2019b) voor meer gedetailleerde informatie over de financiële situatie van huishoudens in Nederland.

Gestandaardiseerd besteedbaar inkomen

In 2018 bedroeg het mediane inkomen van huishoudens in Nederland 26,5 duizend euro.[7] Het gemiddelde inkomen was hoger, namelijk 29,5 duizend euro. Het rekenkundig gemiddelde ligt hoger dan de mediaan doordat inkomens aan de bovenkant van de inkomensladder het gemiddelde naar boven trekken. Om de invloed van die hoge inkomens te beperken, wordt hierna telkens het mediane inkomen beschreven.

- De hoogte van het inkomen heeft een duidelijke relatie met de leeftijd van de hoofdkostwinner van het huishouden. Jongere huishoudens hebben doorgaans minder te besteden: de volwassenen in deze huishoudens staan nog aan het begin van hun carrière. Vervolgens loopt het mediane inkomen een tijdje op met de leeftijd. Huishoudens met een 35- tot 65-jarige hoofdkostwinner hebben meer dan gemiddeld te besteden. Vanaf het bereiken van de pensioenleeftijd neemt het inkomen weer wat af, tot ruim 21 duizend euro onder 75-plus-huishoudens.
- Het hoogst behaalde onderwijsniveau laat ook een duidelijke relatie zien met de hoogte van het inkomen. Hoe hoger opgeleid de hoofdkostwinner in een huishouden is, hoe hoger het mediane inkomen. Dit loopt van ruim 20 duizend euro onder laagopgeleiden tot ruim 34 duizend onder hoogopgeleiden. Het inkomen van middelbaar opgeleiden zit daar tussenin.
- Het mediane inkomen van huishoudens met een niet-westerse hoofdkostwinner ligt met bijna 19 duizend euro relatief laag. Voor een deel hangt dit samen met het relatief vaak laagopgeleid zijn van mensen met een niet-westerse achtergrond. Hoofdkostwinners met een westerse migratieachtergrond hebben met hun huishouden in doorsnee bijna 25 duizend euro te besteden, wat ook lager is dan gemiddeld. Huishoudens met een Nederlandse achtergrond hebben het meest te besteden.

Hoe hoog is het mediane inkomen van huishoudens?

€ 26 500

Totaal

Leeftijd

€ 11 200

jonger dan 25

€ 26 200

25 tot 35

€ 28 100

35 tot 45

€ 30 300

45 tot 55

€ 30 500

55 tot 65

€ 25 400

65 tot 75

€ 21 400

75 jaar en ouder

Hoogst behaald onderwijsniveau

€ 20 500

Laag

€ 26 000

Middelbaar

€ 34 300

Hoog

Migratieachtergrond

€ 27 700

Nederlandse achtergrond

€ 24 600

Westerse achtergrond

€ 18 900

Niet-westerse achtergrond

Gezondheid

Het welzijn van mensen hangt sterk samen met hun gezondheid (CBS, 2016). Een slechte gezondheid gaat vaak samen met een lager welzijn en kan daarnaast ook zorgen voor problemen op het gebied van bijvoorbeeld werk, sociaal leven en wonen. Hier worden de ervaren gezondheid en het hebben van overgewicht als indicatoren voor gezondheid gebruikt. Voor meer informatie over de gezondheid en de leefstijl van de Nederlandse bevolking, zie CBS (2020c, 2020d).

Ervaren gezondheid

De ervaren gezondheid is het oordeel van mensen over hun eigen gezondheid; dit is een goede indicator voor de algemene gezondheidstoestand. Concreet gaat het om het percentage dat de eigen gezondheid als goed of zeer goed beoordeelt. In 2019 vond 78,7 procent van de Nederlandse bevolking de eigen gezondheid goed of zeer goed.

- Bij mannen lag het aandeel met een (zeer) goede ervaren gezondheid hoger dan bij vrouwen. Vrouwen hebben ook vaker last van langdurige aandoeningen, lichamelijke beperkingen en belemmeringen door pijn dan mannen (CBS, 2020c).
- Het percentage mensen dat de eigen gezondheid als (zeer) goed ervaart neemt af met het oplopen van de leeftijd. Jongere mensen, tot en met de leeftijdsgroep van 25 tot 35 jaar, oordelen vaker dan gemiddeld positief; mensen in de leeftijdsgroepen vanaf 45 jaar juist minder vaak. Ouderen hebben ook vaker gezondheidsklachten zoals langdurige aandoeningen, lichamelijke beperkingen en belemmeringen door pijn (CBS, 2020c).
- Hoogopgeleiden[8] rapporteren vaker dan gemiddeld een (zeer) goede gezondheid: 84 procent. Ook middelbaar opgeleiden zitten net boven het gemiddelde, maar vergeleken met de hoogopgeleiden hebben ze minder vaak een (zeer) goede gezondheid. Laagopgeleiden komen met 59 procent ruim onder het gemiddelde en ruim onder de hoogopgeleiden uit. Voor een deel hangt dit samen met het feit dat laagopgeleiden gemiddeld ouder zijn dan hoogopgeleiden. Maar ook binnen groepen met een vergelijkbare leeftijd geldt dat een hogere opleiding vaker gepaard gaat met een (zeer) goede ervaren gezondheid.
- Mensen met een Nederlandse achtergrond zijn meer dan gemiddeld positief over de eigen gezondheid. Mensen met een niet-westerse migratieachtergrond zijn dat juist minder vaak. Kijken we naar de herkomstgroepen onderling dan geven mensen met een niet-westerse migratieachtergrond minder vaak dan mensen met een Nederlandse achtergrond aan de gezondheid als (zeer) goed te ervaren; dit ondanks het feit dat mensen met een niet-westerse achtergrond gemiddeld relatief jong zijn en jongeren doorgaans positiever oordelen over hun gezondheid.

Hoeveel mensen vinden hun gezondheid (zeer) goed?

78,7%

Totaal

Geslacht

81,2%

Mannen

76,3%

Vrouwen

Leeftijd

95,1%

jonger dan 15

87,5%

15 tot 25

85,9%

25 tot 35

79,6%

35 tot 45

75,6%

45 tot 55

69,4%

55 tot 65

68,0%

65 tot 75

55,1%

75 jaar en ouder

Hoogst behaald onderwijsniveau (25 jaar of ouder)

58,8%

Laag

75,0%

Middelbaar

84,3%

Hoog

Migratieachtergrond

79,3%

Nederlandse achtergrond

77,4%

Westerse achtergrond

76,4%

Niet-westerse achtergrond

Overgewicht

Of iemand overgewicht heeft, wordt vastgesteld aan de hand van de 'body mass index'(BMI). Deze wordt berekend door het gewicht van een persoon in kilogrammen te delen door het kwadraat van diens lengte in meters. Voorbeeld: een persoon van 90,0 kg en een lengte van 1,80 m heeft een BMI van 90,0/1,80*1,80 = 27,8. Bij volwassenen is er sprake van overgewicht bij een BMI van 25 of hoger; voor jongeren gelden andere grenswaarden, afhankelijk van leeftijd en geslacht. Het aandeel personen met overgewicht in de bevolking van 4 jaar en ouder was 44,1 procent in 2019. Dat aandeel was opgebouwd uit 31,4 procent mensen met matig overgewicht (BMI van 25 tot 30) en 12,7 procent met ernstig overgewicht, ook wel obesitas genoemd (BMI van 30 of meer).

- Overgewicht komt meer voor bij mannen dan bij vrouwen, respectievelijk 48 en 40 procent.
- Leeftijd en overgewicht hangen samen. In de leeftijdsgroepen tot 35 jaar is het aandeel mensen met overgewicht benedengemiddeld, vanaf 35 jaar is het bovengemiddeld. In de allerhoogste leeftijdsgroep (75 jaar en ouder) neemt het aandeel met overgewicht wel weer iets af, maar ook daar is het nog wel bovengemiddeld.
- Laagopgeleiden[9] hebben bovengemiddeld vaak overgewicht. Dat geldt in mindere mate ook voor middelbaar opgeleiden. Hoogopgeleiden hebben juist minder vaak dan gemiddeld een BMI van 25 of meer. Niet alleen ten opzichte van het gemiddelde, maar ook ten opzichte van de hoogopgeleiden hebben laag- en middelbaar opgeleiden relatief vaak overgewicht.
- Mensen met een migratieachtergrond hebben ten opzichte van de gemiddelde bevolking en ten opzichte van de mensen met een Nederlandse achtergrond iets vaker overgewicht. Dat geldt zowel voor mensen met een westerse als mensen met een niet-westerse migratieachtergrond. Mensen met een Nederlandse achtergrond hebben met 43 procent iets minder dan gemiddeld overgewicht.

Hoeveel mensen hebben overgewicht?

44,1%

Totaal

Geslacht

48,1%

Mannen

40,1%

Vrouwen

Leeftijd

12,7%

4 tot 15

21,7%

15 tot 25

39,4%

25 tot 35

49,9%

35 tot 45

56,7%

45 tot 55

58,1%

55 tot 65

60,3%

65 tot 75

54,3%

75 jaar en ouder

Hoogst behaald onderwijsniveau (25 jaar of ouder)

61,8%

Laag

55,9%

Middelbaar

42,1%

Hoog

Migratieachtergrond

43,1%

Nederlandse achtergrond

47,8%

Westerse achtergrond

46,7%

Niet-westerse achtergrond

Arbeid en vrije tijd

Werk is belangrijk voor mensen, omdat ze hiermee inkomen verdienen en actief deelnemen aan de samenleving. Langdurige werkloosheid kan negatieve gevolgen hebben voor de brede welvaart. Naast het hebben van betaald werk zijn ook arbeidsomstandigheden en de balans tussen werk en vrije tijd van belang. Bij dit thema komen de nettoarbeidsparticipatie, langdurige werkloosheid en de tevredenheid met het werk aan bod, alsmede de tevredenheid met de reistijd van en naar het werk en die over de hoeveelheid vrije tijd. Voor meer informatie over de arbeidsmarktsituatie van de Nederlandse bevolking, zie CBS (2020e). Naast voornoemde indicatoren valt ook het hoogst behaalde onderwijsniveau onder het thema arbeid en vrije tijd. Een opleiding is van belang om een baan te kunnen vinden en gaat vaak gepaard met meer mogelijkheden om het eigen leven naar wens in te richten. Daarnaast hangt een hoger onderwijsniveau positief samen met levensduur, gezondheid en maatschappelijke participatie, en beïnvloedt het daarmee indirect de brede welvaart, zowel 'hier en nu' als 'later'.

Onderwijsniveau

In 2019 was 32,5 procent van de Nederlandse bevolking van 15 tot 75 jaar hoogopgeleid. Dat wil zeggen dat ze een diploma in het hoger beroepsonderwijs of wetenschappelijk onderwijs hebben behaald. Vrouwen zijn net zo vaak hoogopgeleid als mannen.

- Voor de leeftijdsgroepen vanaf 25 jaar geldt hoe ouder, hoe lager het percentage hoogopgeleiden. Waar 48,5 procent van de 25- tot 35-jarigen hoogopgeleid was, loopt dat percentage af met de leeftijd, tot 22,5 procent onder 65- tot 75-jarigen. Van de mensen in de leeftijd van 15 tot 25 jaar was maar 11,0 procent hoogopgeleid. Het merendeel van hen is onderwijsvolgend en zal naar verwachting nog een opleiding afronden.
- Mensen met een westerse migratieachtergrond waren met 38,6 procent meer dan gemiddeld en meer dan mensen met een Nederlandse achtergrond hoogopgeleid. Voor mensen met een niet-westerse migratieachtergrond was dit juist andersom: van hen was 25,2 procent hoogopgeleid. Bij personen met een Nederlandse achtergrond was het aandeel hoogopgeleiden met 32,9 procent iets groter dan gemiddeld.

Hoeveel mensen zijn hoogopgeleid?

32,5%

Totaal

Geslacht

32,5%

Mannen

32,5%

Vrouwen

Leeftijd

11,0%

15 tot 25

48,5%

25 tot 35

45,8%

35 tot 45

35,5%

45 tot 55

30,4%

55 tot 65

22,5%

65 tot 75

Migratieachtergrond

32,9%

Nederlandse achtergrond

38,6%

Westerse achtergrond

25,2%

Niet-westerse achtergrond

Nettoarbeidsparticipatie

In 2019 had 68,8 procent van de bevolking van 15 tot 75 jaar betaald werk. Hierbij gaat het om werkzaamheden ongeacht de arbeidsduur. Werkenden met een kleine deeltijdbaan worden daarom ook meegeteld.

- In 2019 bedroeg de nettoarbeidsparticipatie van mannen 73,2 procent, tegenover 64,4 procent voor vrouwen.
- Van de jongeren van 15 tot 25 jaar werkte 65,3 procent. Dat is lager dan gemiddeld, maar een groot deel van deze groep is dan ook nog onderwijsvolgend. De nettoarbeidsparticipatie was met circa 85 procent het hoogst onder 25- tot 55-jarigen. Onder 55- tot 65-jarigen was dat met 69,7 procent wat lager, maar nog altijd bovengemiddeld. Van de 65- tot 75-jarigen had 13,9 procent betaald werk. Het grootste deel van hen is gepensioneerd.
- Onder hoogopgeleiden was de nettoarbeidsparticipatie met 81,8 procent het hoogst, hoger dan gemiddeld en hoger dan onder middelbaar en laagopgeleiden. De arbeidsparticipatie van middelbaar opgeleiden was met 72,2 procent ook bovengemiddeld. Van de groep laagopgeleiden had 49,5 procent betaald werk; dat is minder dan gemiddeld.
- Mensen met een Nederlandse achtergrond hadden een hogere nettoarbeidsparticipatie, zowel vergeleken met het gemiddelde als vergeleken met mensen met een migratieachtergrond. Bij personen met een westerse migratieachtergrond lag de nettoarbeidsparticipatie onder het gemiddelde. Dit gold nog sterker voor de mensen met een niet westerse-migratieachtergrond.

Hoeveel mensen hebben betaald werk?

68,8%

Totaal

Geslacht

73,2%

Mannen

64,4%

Vrouwen

Leeftijd

65,3%

15 tot 25

85,7%

25 tot 35

85,8%

35 tot 45

84,3%

45 tot 55

69,7%

55 tot 65

13,9%

65 tot 75

Hoogst behaald onderwijsniveau

49,5%

Laag

72,2%

Middelbaar

81,8%

Hoog

Migratieachtergrond

70,1%

Nederlandse achtergrond

67,6%

Westerse achtergrond

61,7%

Niet-westerse achtergrond

Langdurige werkloosheid

In 2019 was 1,0 procent van de beroepsbevolking langdurig – dat wil zeggen minimaal twaalf aaneengesloten maanden – werkloos.

- De langdurige werkloosheid was relatief hoog onder 55- tot 65-jarigen (1,9 procent van de beroepsbevolking in deze leeftijdsgroep) en 65- tot 75-jarigen (2,6 procent). Personen van 15 tot 45 jaar waren het minst vaak langdurig werkloos (minder dan 1,0 procent).
- Hoogopgeleiden waren met 0,7 procent minder dan gemiddeld en ook minder dan middelbaar en laagopgeleiden langdurig werkloos. Laagopgeleiden waren met 1,5 procent juist bovengemiddeld vaak langdurig werkloos.
- Ook naar migratieachtergrond zijn er verschillen. Onder mensen met een Nederlandse achtergrond was de langdurige werkloosheid het laagst (0,8 procent), lager dan gemiddeld en lager dan bij mensen met een migratieachtergrond. Personen met een westerse migratieachtergrond (1,4 procent) en vooral ook personen met een niet-westerse achtergrond (2,2 procent) waren bovengemiddeld vaak langdurig werkloos. De langdurige werkloosheid onder personen met een niet-westerse migratieachtergrond was daarmee bijna drie keer zo hoog als onder personen met een Nederlandse achtergrond.

Hoeveel mensen zijn langdurig werkloos?

1,0%
Totaal

Geslacht

1,0%
Mannen

1,0%
Vrouwen

Leeftijd

0,6%
15 tot 25

0,6%
25 tot 35

0,8%
35 tot 45

1,0%
45 tot 55

1,9%
55 tot 65

2,6%
65 tot 75

Hoogst behaald onderwijsniveau

1,5%
Laag

1,0%
Middelbaar

0,7%
Hoog

Migratieachtergrond

0,8%
Nederlandse achtergrond

1,4%
Westerse achtergrond

2,2%
Niet-westerse achtergrond

Tevredenheid met werk

In 2019 was 77,9 procent van alle werknemers[10] van 15 tot 75 jaar tevreden met hun werk. Dit blijkt uit de Nationale Enquête Arbeidsomstandigheden (NEA) van CBS en TNO.

- Werknemers van 25 tot 35 jaar waren met 75,4 procent wat minder vaak dan gemiddeld tevreden met hun werk. Werknemers van 45 tot 55 jaar (78,8 procent) en met name die van 65 tot 75 jaar (84,4 procent) waren juist vaker tevreden.
- Hoogopgeleide werknemers waren relatief vaak tevreden met hun werk, zowel vergeleken met het gemiddelde als vergeleken met middelbaar en laagopgeleide. Die laatste twee groepen zaten op het gebied van werktevredenheid (net) onder het gemiddelde.
- Werknemers met een Nederlandse achtergrond (80,0 procent) waren vaker tevreden met hun werk, zowel vergeleken met het gemiddelde als vergeleken met werknemers met een westerse (71,5 procent) en niet-westerse migratieachtergrond (69,4 procent). De beide groepen met migratieachtergrond zaten daarmee onder het gemiddelde.

Hoeveel mensen zijn tevreden met het werk?

77,9%
Totaal

Geslacht

78,2%
Mannen

77,7%
Vrouwen

Leeftijd

78,2%
15 tot 25

75,4%
25 tot 35

78,2%
35 tot 45

78,8%
45 tot 55

78,3%
55 tot 65

84,4%
65 tot 75

Hoogst behaald onderwijsniveau

76,2%
Laag

77,3%
Middelbaar

79,9%
Hoog

Migratieachtergrond

80,0%
Nederlandse achtergrond

71,5%
Westerse achtergrond

69,4%
Niet-westerse achtergrond

Tevredenheid met de reistijd woon-werkverkeer

In 2019 was 82,6 procent van de werkende volwassenen tot 75 jaar in Nederland tevreden met hun reistijd van en naar het werk. Over die reistijd was 5,2 procent ontevreden en 12,2 procent tevreden noch ontevreden. Deze cijfers hebben betrekking op personen van 18 tot 75 jaar met betaald werk van twaalf uur of meer per week.

- 25- tot 35-jarigen zijn minder vaak tevreden met hun reistijd van en naar het werk dan gemiddeld: 77,8 procent van hen is hier tevreden over. Mensen van 55 tot 65 jaar zijn vaker dan gemiddeld tevreden over de woon-werkreistijd: 85,1 procent zegt hierover tevreden te zijn.
- Hoogopgeleiden zijn minder vaak tevreden over de reistijd van en naar hun werk dan gemiddeld en dan laag- en middelbaar opgeleiden. Laag- en middelbaar opgeleiden zijn vaker dan gemiddeld tevreden over hun reistijd. Van de hoogopgeleiden is 79,0 procent hierover tevreden, terwijl van de laagopgeleiden 87,4 en van de middelbaar opgeleiden 84,9 procent tevreden is.
- Mensen met een Nederlandse achtergrond zijn vaker tevreden over de woon-werkreistijd dan gemiddeld en dan mensen met een westerse of niet-westerse migratieachtergrond. Mensen met een westerse achtergrond zijn minder vaak tevreden dan gemiddeld. Waar van de mensen met een Nederlandse achtergrond 83,7 procent tevreden is, is dit onder mensen met een westerse migratieachtergrond 77,1 procent en onder niet-westersen 79,9 procent. Het verschil tussen mensen met een Nederlandse en een niet-westerse achtergrond hangt samen met leeftijdsverschillen: niet-westerse werkenden zijn gemiddeld jonger dan Nederlandse werkenden en jongeren zijn minder vaak tevreden met hun reistijd. Het verschil tussen mensen met een Nederlandse en een westerse achtergrond kan hier niet aan worden toegeschreven.

Hoeveel mensen zijn tevreden met de reistijd naar werk?

82,6%

Totaal

Geslacht

81,8%

Mannen

83,6%

Vrouwen

Leeftijd

82,6%

18 tot 25

77,8%

25 tot 35

83,8%

35 tot 45

84,2%

45 tot 55

85,1%

55 tot 65

80,3%

65 tot 75

Hoogst behaald onderwijsniveau

87,4%

Laag

84,9%

Middelbaar

79,0%

Hoog

Migratieachtergrond

83,7%

Nederlandse achtergrond

77,1%

Westerse achtergrond

79,9%

Niet-westerse achtergrond

Tevredenheid met vrije tijd

In 2019 was 74,2 procent van de volwassenen in Nederland tevreden met de hoeveelheid vrije tijd die ze hadden, 7,5 procent was hier ontevreden mee en 18,3 procent was tevreden noch ontevreden.

- Mannen zijn minder vaak tevreden dan vrouwen over de hoeveelheid vrije tijd die ze hebben, namelijk 72,9 tegen 75,4 procent. Dit hangt samen met verschillen in leeftijd en onderwijsniveau: onder de 18-plussers zijn de vrouwen gemiddeld iets ouder dan de mannen en gemiddeld genomen lager opgeleid. Ouderen en laagopgeleiden zijn vaker tevreden met hun vrije tijd.
- Mensen van verschillende leeftijden oordelen anders over hoe tevreden ze zijn met de hoeveelheid beschikbare vrije tijd. Mensen van 18 tot 55 jaar zijn minder vaak dan gemiddeld tevreden met hun hoeveelheid vrije tijd, terwijl 55-plussers juist vaker dan gemiddeld tevreden zijn. Met name 65-plussers zijn vaker tevreden: 92,9 procent van de 65- tot 75-jarigen is tevreden met hun vrije tijd, onder 75-plussers is dit 91,7 procent. Mensen van 65 jaar en ouder hebben met ruim 50 uur per week ook aanzienlijk meer vrije tijd dan anderen; het gemiddelde lag in 2016 op bijna 44 uur per week (SCP, 2018).
- Laagopgeleiden zijn met 78,2 procent vaker dan gemiddeld en vaker dan hoogopgeleiden tevreden met de hoeveelheid vrije tijd. Hoogopgeleiden zijn met 71,7 procent minder vaak tevreden dan gemiddeld. Dit verschil hangt samen met verschillen in leeftijd en arbeidsduur: hoogopgeleiden zijn gemiddeld jonger en werken meer uren. Ze hebben ook minder vrije tijd: ruim 41 uur per week, tegenover bijna 47 uur per week onder laagopgeleiden (SCP, 2018). Het verschil tussen laag- en hoogopgeleiden valt weg als gecorrigeerd wordt voor arbeidsduur of leeftijd.
- Mensen met een Nederlandse achtergrond zijn meer dan gemiddeld en meer dan mensen met een migratieachtergrond content met de beschikbare vrije tijd. Mensen met een niet-westerse migratieachtergrond zijn met 64,3 procent minder dan gemiddeld tevreden met hun hoeveelheid vrije tijd. Het verschil tussen mensen met een Nederlandse en die met een westerse achtergrond valt weg als rekening gehouden wordt met arbeidsduur; het verschil tussen mensen met een Nederlandse en een niet-westerse achtergrond blijft bestaan.

Hoeveel mensen zijn tevreden met de hoeveelheid vrije tijd?

74,2%
Totaal

Geslacht

72,9%
Mannen

75,4%
Vrouwen

Leeftijd

69,9%
18 tot 25

64,7%
25 tot 35

63,8%
35 tot 45

67,0%
45 tot 55

78,0%
55 tot 65

92,9%
65 tot 75

91,7%
75 jaar en ouder

Hoogst behaald onderwijsniveau

78,2%
Laag

74,1%
Middelbaar

71,7%
Hoog

Migratieachtergrond

76,0%
Nederlandse achtergrond

72,4%
Westerse achtergrond

64,3%
Niet-westerse achtergrond

Wonen

De woonsituatie van mensen is relevant voor de kwaliteit van hun leven. Niet alleen het woongenot is van belang, er kleven ook gezondheidsrisico's aan woningen met schimmel of vocht. Daarom wordt hier gekeken naar verschillende gebreken die een woning kan hebben en daarnaast naar de tevredenheid met de woning. Zie Van Beuningen (2018) voor meer informatie over de relatie tussen het welbevinden van mensen, de woning en de woonomgeving.

Kwaliteit van de woning

In 2019 gaf 14,8 procent van de mensen aan dat hun woning minimaal één van de volgende gebreken heeft: een lekkend dak, vochtige muren, vloeren of funderingen, of verrotte raamkozijnen of vloeren.

- Personen in de leeftijdsgroepen van 15 tot 45 jaar wonen vaker dan gemiddeld in een woning met dergelijke gebreken. Ouderen vanaf 65 jaar melden die gebreken juist minder vaak.
- Mensen met een hoog onderwijsniveau[11] geven iets minder dan gemiddeld aan te wonen in een woning met één of meer gebreken. Personen met een middelbaar onderwijsniveau rapporteren dergelijke gebreken vaker dan hoogopgeleiden.
- Personen met een Nederlandse achtergrond wonen minder vaak dan gemiddeld in een woning met vocht- of rottingsproblemen. Personen met een niet-westerse achtergrond hebben hier met 22,4 procent vaker dan gemiddeld en ook vaker dan mensen met een Nederlandse achtergrond mee te maken.

Hoeveel mensen hebben een of meer gebreken aan hun woning?

14,8%
Totaal

Geslacht

14,6%
Mannen

15,0%
Vrouwen

Leeftijd

15,7%
jonger dan 15

18,0%
15 tot 25

17,7%
25 tot 35

16,6%
35 tot 45

14,7%
45 tot 55

13,9%
55 tot 65

10,0%
65 tot 75

8,6%
75 jaar en ouder

Hoogst behaald onderwijsniveau (16 jaar of ouder)

14,2%
Laag

15,0%
Middelbaar

13,8%
Hoog

Migratieachtergrond

13,6%
Nederlandse achtergrond

13,9%
Westerse achtergrond

22,4%
Niet-westerse achtergrond

Tevredenheid met de woning

In 2019 was 87,5 procent van de volwassenen tevreden met hun woning, 8,0 procent was niet tevreden en niet ontevreden en de overige 4,5 procent was ontevreden. Huurders zijn minder vaak tevreden met hun woning dan woningeigenaren (CBS, 2019c; CBS 2019d).

- 25- tot 45-jarigen zijn minder vaak dan gemiddeld tevreden met de woning. Vooral bij de groep van 25 tot 35 jaar is het aandeel tevredenen relatief laag: 75,8 procent van hen is tevreden, tegenover 85,6 procent van de 35- tot 45-jarigen. Mensen van 55 jaar en ouder zijn juist vaker dan gemiddeld content met hun woning: meer dan 90 procent van hen is tevreden.
- Personen met een Nederlandse achtergrond zijn vaker dan gemiddeld tevreden met hun woning. Ook vergeleken met mensen met een migratieachtergrond zijn ze vaker tevreden. Mensen met een niet-westerse migratieachtergrond zijn minder vaak dan gemiddeld tevreden met hun woning.

Hoeveel mensen zijn tevreden met de woning?

87,5%

Totaal

Geslacht

87,3%

Mannen

87,8%

Vrouwen

Leeftijd

85,7%

18 tot 25

75,8%

25 tot 35

85,6%

35 tot 45

86,9%

45 tot 55

91,6%

55 tot 65

94,8%

65 tot 75

95,3%

75 jaar en ouder

Hoogst behaald onderwijsniveau

88,5%

Laag

87,3%

Middelbaar

87,8%

Hoog

Migratieachtergrond

89,7%

Nederlandse achtergrond

85,3%

Westerse achtergrond

75,3%

Niet-westerse achtergrond

Samenleving

Het thema samenleving omvat indicatoren op het gebied van participatie en vertrouwen. Beide zijn pijlers van sociale cohesie. De overheid zette de afgelopen jaren steeds meer in op een participatiesamenleving waarin mensen meer zelf verantwoordelijk zijn voor het inrichten van hun leven en zorg dragen voor hun omgeving. Vertrouwen is van belang voor mensen afzonderlijk, maar ook voor de samenleving als geheel. Voor het individu draagt vertrouwen bij aan een hoger welbevinden, onder meer omdat het prettiger is om omgeven te worden door mensen en instellingen die men vertrouwt. Binnen de samenleving kan een hogere mate van vertrouwen een betere samenwerking bevorderen, evenals de bereidheid om anderen te helpen (OECD, 2017). Voor meer informatie over participatie en vertrouwen in Nederland, zie Schmeets (2018a, 2018b) en Schmeets en Exel (2020).

Contacten met familie, vrienden en buren

In 2019 had in totaal gemiddeld 72,2 procent van de mensen van 15 jaar en ouder wekelijks contact met familie, vrienden en/of buren. Het gaat hierbij om alle vormen van contact, van persoonlijk 'face-to-face' contact, tot telefonisch contact en contact via tekstberichten of e-mail. In het algemeen hebben mensen in Nederland met name wekelijks familie- en/ of vriendencontact; wekelijks burencontact komt minder vaak voor. In 2019 had gemiddeld 82,6 procent van de Nederlandse bevolking van 15 jaar en ouder wekelijks contact met buitenshuis wonende familie, 76,0 procent met vrienden of kennissen en 58,2 procent met buren. Het gemiddelde wekelijkse contact over de drie groepen is het totaalcijfer; het gaat hierbij dus niet om het percentage dat wekelijks contact met minimaal een van deze drie groepen heeft.

- Vrouwen hebben vaker wekelijks sociale contacten dan mannen: 74,6 procent van de vrouwen heeft wekelijks contact en 69,8 procent van de mannen.
- Mensen in de leeftijd van 45 tot 65 jaar hebben minder vaak wekelijkse contacten dan gemiddeld, terwijl 65-plussers juist vaker wekelijkse contacten hebben. De verschillen tussen de leeftijdsgroepen zijn relatief klein.
- Hoogopgeleiden hebben minder dan gemiddeld en minder dan laagopgeleiden wekelijks contact. Laagopgeleiden hebben met name vaker wekelijks contact met buren.
- Mensen met een Nederlandse achtergrond hebben vaker dan gemiddeld wekelijkse contacten. Mensen met een westerse migratieachtergrond hebben deze contacten juist wat minder vaak, zowel ten opzichte van het gemiddelde als ten opzichte van de mensen met een Nederlandse achtergrond. Mensen met een westerse migratieachtergrond hebben minder vaak wekelijkse familie- en vriendencontacten dan mensen met een Nederlandse achtergrond, er is geen verschil in burencontacten.
  heeft, en de groep 45- tot 55-jarigen, waarvan dit 61,8 procent is.
- Hoogopgeleiden hebben met 74,1 procent bovengemiddeld vaak vertrouwen in instituties. Middelbaar opgeleiden en vooral laagopgeleiden hebben minder vaak vertrouwen, zowel vergeleken met het gemiddelde als met de hoogopgeleiden.

Hoeveel mensen hebben wekelijks contact met familie, vrienden en/of buren?

72,2%
Totaal

Geslacht

69,8%
Mannen

74,6%
Vrouwen

Leeftijd

73,3%
15 tot 25

72,5%
25 tot 35

72,1%
35 tot 45

70,2%
45 tot 55

70,1%
55 tot 65

74,7%
65 tot 75

74,4%
75 jaar en ouder

Hoogst behaald onderwijsniveau

73,2%
Laag

72,4%
Middelbaar

71,3%
Hoog

Migratieachtergrond

72,8%
Nederlandse achtergrond

69,6%
Westerse achtergrond

70,9%
Niet-westerse achtergrond

Vrijwilligerswerk

In 2019 zei iets minder dan de helft van de Nederlandse bevolking van 15 jaar en ouder (46,7 procent) in het voorafgaande jaar vrijwilligerswerk voor een organisatie of vereniging te hebben gedaan. Voor sportverenigingen, scholen en in de verzorging wordt het vaakst vrijwilligerswerk gedaan (Schmeets en Arends, 2020).

- Vrouwen zetten zich in 2019 iets vaker dan mannen in als vrijwilliger: 47,9 ten opzichte van 45,5 procent. In eerdere jaren waren er geen statistisch significante verschillen tussen mannen en vrouwen (Schmeets en Arends, 2020).
- Mensen van 35 tot 55 jaar doen bovengemiddeld vaak vrijwilligerswerk, terwijl 25- tot 35-jarigen en 75-plussers zich juist minder vaak dan gemiddeld inzetten als vrijwilliger.
- Hoogopgeleiden doen met 56,6 procent vaker dan gemiddeld vrijwilligerswerk. Ook doen ze dit vaker dan middelbaar en laagopgeleiden. Middelbaar opgeleiden (48,7 procent) doen iets meer dan gemiddeld aan vrijwilligerswerk, laagopgeleiden doen dat met 34,7 procent juist minder dan gemiddeld. Wel stoppen laagopgeleiden die vrijwilligerswerk doen hier aanmerkelijk meer tijd in dan hoogopgeleiden (CBS, 2018a).
- Personen met een Nederlandse achtergrond doen met 49,9 procent vaker dan gemiddeld vrijwilligerswerk en vaker dan mensen met een migratieachtergrond. Personen met een westerse (38,4 procent) en niet-westerse (34,1 procent) migratieachtergrond doen dit minder dan gemiddeld. Wel besteden vrijwilligers met een niet-westerse achtergrond gemiddeld meer tijd aan vrijwilligerswerk dan mensen met een Nederlandse of westerse achtergrond (Arends en Schmeets, 2018).

Hoeveel mensen doen vrijwilligerswerk?

46,7%

Totaal

Geslacht

45,5%

Mannen

47,9%

Vrouwen

Leeftijd

44,8%

15 tot 25

42,3%

25 tot 35

54,7%

35 tot 45

53,4%

45 tot 55

46,2%

55 tot 65

47,7%

65 tot 75

31,7%

75 jaar en ouder

Hoogst behaald onderwijsniveau

34,7%

Laag

48,7%

Middelbaar

56,6%

Hoog

Migratieachtergrond

49,9%

Nederlandse achtergrond

38,4%

Westerse achtergrond

34,1%

Niet-westerse achtergrond

Vertrouwen in mensen

Van de Nederlandse bevolking van 15 jaar en ouder hadden in 2019 ruim zes op de tien personen vertrouwen in de medemens: 61,8 procent had vertrouwen in anderen, de rest vond dat je in de omgang met anderen niet voorzichtig genoeg kan zijn.

- Mannen hebben vaker vertrouwen in anderen dan vrouwen: 63,9 ten opzichte van 59,8 procent.
- Van de verschillende leeftijdsgroepen hebben 65-plussers minder vertrouwen in andere mensen dan gemiddeld. Mensen in de leeftijd van 25 tot 55 jaar hebben juist vaker vertrouwen in anderen dan gemiddeld. De verschillen tussen de leeftijdsgroepen houden deels verband met verschillen in onderwijsniveau: ouderen zijn gemiddeld lager opgeleid en laagopgeleiden hebben minder vaak vertrouwen in anderen dan hoogopgeleiden.
- Hoogopgeleiden hebben met 80,0 procent bovengemiddeld vaak vertrouwen in de medemens. Middelbaar opgeleiden (60,2 procent) en vooral laagopgeleiden (44,4 procent) hebben dit vertrouwen juist minder dan gemiddeld. Beide groepen hebben dit ook minder dan de hoogopgeleiden.
- Personen met een Nederlandse achtergrond hebben relatief vaak vertrouwen in anderen. Mensen met een migratieachtergrond hebben dit vertrouwen juist wat minder, zowel vergeleken met het gemiddelde als vergeleken met de mensen met een Nederlandse achtergrond.

Hoeveel mensen hebben vertrouwen in anderen?

61,8%
Totaal

Geslacht

63,9%
Mannen

59,8%
Vrouwen

Leeftijd

60,3%
15 tot 25

65,8%
25 tot 35

68,5%
35 tot 45

65,5%
45 tot 55

59,9%
55 tot 65

56,5%
65 tot 75

51,6%
75 jaar en ouder

Hoogst behaald onderwijsniveau

44,4%
Laag

60,2%
Middelbaar

80,0%
Hoog

Migratieachtergrond

64,7%
Nederlandse achtergrond

57,1%
Westerse achtergrond

47,2%
Niet-westerse achtergrond

Vertrouwen in instituties

Bij het vertrouwen in instituties gaat het hier om het gemiddelde vertrouwen in de politie, rechters en de Tweede Kamer. Gemiddeld had 63,1 procent van de 15-plussers in 2019 vertrouwen in deze drie instituties. Het gaat hierbij niet om het percentage dat in alle drie de instituties vertrouwen heeft, maar het gemiddelde percentage over de drie instituties. Het vertrouwen in de politie was met 75,3 procent het hoogst, gevolgd door het vertrouwen in rechters (73,6 procent) en dat in de Tweede Kamer (40,0 procent). Meer informatie over institutioneel vertrouwen is te vinden op StatLine (CBS, 2019e).

- Het percentage dat vertrouwen heeft in instituties is lager naarmate de leeftijd hoger is. Jongere mensen van 15 tot 45 jaar hebben vaker dan gemiddeld vertrouwen in instituties, 55-plussers hebben hier minder vaak vertrouwen in dan gemiddeld. De 15- tot 25-jarigen hebben met 70,9 procent het vaakst vertrouwen in instituties. Er is een daling in vertrouwen zichtbaar tussen de groep van 35 tot 45 jaar, waarvan 67,8 procent vertrouwen in instituties heeft, en de groep 45- tot 55-jarigen, waarvan dit 61,8 procent is.
- Hoogopgeleiden hebben met 74,1 procent bovengemiddeld vaak vertrouwen in instituties. Middelbaar opgeleiden en vooral laagopgeleiden hebben minder vaak vertrouwen, zowel vergeleken met het gemiddelde als met de hoogopgeleiden.

Hoeveel mensen hebben vertrouwen in instituties?

63,1%

Totaal

Geslacht

63,1%

Mannen

63,0%

Vrouwen

Leeftijd

70,9%

15 tot 25

69,5%

25 tot 35

67,8%

35 tot 45

61,8%

45 tot 55

58,7%

55 tot 65

54,7%

65 tot 75

55,1%

75 jaar en ouder

Hoogst behaald onderwijsniveau

53,3%

Laag

61,0%

Middelbaar

74,1%

Hoog

Migratieachtergrond

63,4%

Nederlandse achtergrond

62,2%

Westerse achtergrond

61,5%

Niet-westerse achtergrond

Veiligheid

Fysieke onveiligheid kan leiden tot al dan niet permanente fysieke beschadiging, fysiek letsel of zelfs de dood. Daarnaast kan het een bron van onzekerheid en ongerustheid zijn. Slachtoffers van criminaliteit kunnen bijvoorbeeld financiële of emotionele schade oplopen, die de kwaliteit van leven negatief kan beïnvloeden (Lamet en Wittebrood, 2009). Daarnaast speelt ook de (on)veiligheidsbeleving een rol bij het veiligheidsaspect van brede welvaart: in hoeverre voelen mensen zich veilig? Beide aspecten komen hieronder aan bod. Voor meer informatie over veiligheidsbeleving en slachtofferschap van de Nederlandse bevolking, zie (CBS, 2020f)

Slachtofferschap van traditionele criminaliteit

In 2019 zei 13,7 procent van de Nederlandse bevolking van 15 jaar en ouder slachtoffer te zijn geweest van criminaliteit in de twaalf voorafgaande maanden. Daarbij gaat het om gewelds-, vermogens-, en vandalismedelicten. Vermogensdelicten waren hiervan het meest voorkomend (8,6 procent); vandalisme (5,1 procent) en geweld (2,0 procent) kwamen minder vaak voor.

- Mannen zijn met 14,3 procent iets vaker slachtoffer van criminaliteit dan vrouwen (13,0 procent).
- Het percentage slachtoffers van criminaliteit neemt af naarmate de leeftijd toeneemt. Het percentage mensen in de leeftijdsgroepen tot 55 jaar dat slachtoffer is geweest, is hoger dan gemiddeld, terwijl dit in de leeftijdsgroepen vanaf 55 jaar lager is. In de leeftijdsgroepen 15 tot 25 en 25 tot 35 jaar wordt het meest slachtofferschap gerapporteerd, bij de 75-plussers het minst.
- Het percentage slachtoffers van criminaliteit is hoger dan gemiddeld onder hoopopgeleiden (16,2 procent) en lager onder laagopgeleiden (10,8 procent). Middelbaar opgeleiden wijken niet af van het gemiddelde, maar zijn, net als laagopgeleiden, wel minder vaak slachtoffer dan hoogopgeleiden.
- Mensen met een Nederlandse achtergrond geven minder vaak dan gemiddeld aan slachtoffer van criminaliteit te zijn geweest (13,1 procent). Mensen met een migratie-achtergrond, zowel westers als niet-westers, zijn relatief vaak slachtoffer. Met bijna 16 procent komen deze groepen hoger uit dan het gemiddelde en hoger dan de groep met een Nederlandse achtergrond.

Hoeveel mensen zijn slachtoffer van criminaliteit?

13,7%
Totaal

Geslacht

14,3%
Mannen

13,0%
Vrouwen

Leeftijd

17,4%
15 tot 25

17,7%
25 tot 35

14,5%
35 tot 45

14,5%
45 tot 55

12,4%
55 tot 65

8,7%
65 tot 75

7,3%
75 jaar en ouder

Hoogst behaald onderwijsniveau

10,8%
Laag

14,0%
Middelbaar

16,2%
Hoog

Migratieachtergrond

13,1%
Nederlandse achtergrond

15,7%
Westerse achtergrond

15,8%
Niet-westerse achtergrond

Onveiligheidsgevoelens in de buurt

In 2019 voelde 14,4 procent van de 15-plussers in Nederland zich wel eens onveilig in de eigen buurt en gaf 1,4 procent aan zich vaak onveilig te voelen.

- Relatief meer vrouwen (1,7 procent) dan mannen (1,1 procent) voelen zich vaak onveilig.
- Van de mensen van 25 tot 35 jaar voelt een meer dan gemiddeld aandeel (1,9 procent) zich vaak onveilig in de eigen buurt. Oudere mensen, vanaf 65 jaar, voelen zich juist minder vaak onveilig.
- Vergeleken met het gemiddelde is het percentage laagopgeleiden dat zich vaak onveilig voelt hoger. Bij hoogopgeleiden is dit juist wat lager. Vergeleken met de hoogopgeleiden voelt een iets groter deel van zowel de laag- als de middelbaar opgeleiden zich vaak onveilig.
- Ook naar migratieachtergrond zijn er verschillen in de mate waarin mensen zich vaak onveilig voelen in de eigen buurt. Vergeleken met het gemiddelde voelen mensen met een Nederlandse achtergrond zich minder vaak onveilig (1,0 procent) en mensen met een westerse (1,8 procent) en vooral ook niet-westerse (3,4 procent) migratieachtergrond juist vaker. Ook vergeleken met de mensen met een Nederlandse achtergrond komen deze onveiligheidsgevoelens meer voor bij mensen met een migratieachtergrond.

Hoeveel mensen voelen zich vaak onveilig in hun eigen buurt?

1,4%
Totaal

Geslacht

1,1%
Mannen

1,7%
Vrouwen

Leeftijd

1,4%
15 tot 25

1,9%
25 tot 35

1,6%
35 tot 45

1,5%
45 tot 55

1,3%
55 tot 65

1,1%
65 tot 75

0,8%
75 jaar en ouder

Hoogst behaald onderwijsniveau

1,6%
Laag

1,5%
Middelbaar

1,1%
Hoog

Migratieachtergrond

1,0%
Nederlandse achtergrond

1,8%
Westerse achtergrond

3,4%
Niet-westerse achtergrond

Milieu

Milieuvervuiling in de omgeving kan gezondheidsproblemen veroorzaken en een negatief effect hebben op de kwaliteit van leven (OECD, 2017b; WHO, 2018). In 2017 gaf ruim de helft van de volwassenen in Nederland aan dat zij lucht, bodem en water sterk vervuild vinden. Ook zei 85 procent zich zorgen te maken over het milieu; meer dan de helft hiervan zei zich zorgen te maken over het milieu in de eigen omgeving (CBS, 2018b). Hier wordt het ervaren van last van vervuiling in de woonomgeving gebruikt als indicator voor het thema milieu.

Last van milieuproblemen in woonomgeving

In 2019 gaf 15,1 procent van de Nederlandse bevolking aan last te ervaren van vervuiling in de woonomgeving. Daarbij gaat het specifiek om vervuiling of andere milieuproblemen, zoals rook, stof, stank of vervuild water.

- Jongeren tot 25 jaar geven minder vaak dan gemiddeld aan dat ze last hebben van milieuvervuiling, evenals 75-plussers. Mensen in de leeftijd van 55 tot 75 jaar hebben hier juist wat vaker last van dan gemiddeld.
- Mensen met een middelbaar onderwijsniveau[12] geven vaker dan gemiddeld aan last te hebben van vervuiling. Ook vergeleken met hoopopgeleiden geven ze dit vaker aan.
- Mensen met een Nederlandse achtergrond geven minder dan gemiddeld aan last te hebben van milieuvervuiling in de woonomgeving. Mensen met een migratieachtergrond, zowel westers als niet-westers, ervaren juist relatief vaak vervuiling, zowel vergeleken met het gemiddelde als met mensen met een Nederlandse achtergrond.

Hoeveel mensen hebben vaak last van milieuvervuiling in hun woonomgeving?

15,1%
Totaal

Geslacht

15,1%
Mannen

15,0%
Vrouwen

Leeftijd

13,7%
jonger dan 15

12,4%
15 tot 25

16,2%
25 tot 35

14,9%
35 tot 45

15,7%
45 tot 55

18,5%
55 tot 65

16,3%
65 tot 75

11,7%
75 jaar en ouder

Hoogst behaald onderwijsniveau (16 jaar of ouder)

15,2%
Laag

16,2%
Middelbaar

15,0%
Hoog

Migratieachtergrond

14,3%
Nederlandse achtergrond

17,8%
Westerse achtergrond

17,4%
Niet-westerse achtergrond

3.4 Cumulatie van gunstige en ongunstige uitkomsten

In de voorgaande paragrafen is gekeken naar de mate waarin de brede welvaart 'hier en nu' van verschillende bevolkingsgroepen op afzonderlijke indicatoren afwijkt van die voor de totale bevolking. Ook zijn verschillen in brede welvaart tussen bevolkingsgroepen onderling onderzocht. Dat een bevolkingsgroep op een indicator lager dan gemiddeld scoort wil echter nog niet zeggen dat alle mensen in deze groep laag op deze indicator scoren; of dat alle mensen in deze groep in het algemeen een lage brede welvaart hebben als we alle indicatoren tegelijkertijd in ogenschouw nemen. Terwijl gemiddeld bijvoorbeeld 87 procent van de mensen tevreden is met het leven, is dit onder laagopgeleiden 84 procent. Hoewel dit lager is dan gemiddeld, is ook het merendeel van deze groep tevreden. Wanneer we naar alle indicatoren voor de brede welvaart 'hier en nu' kijken, is de vraag of de gunstige en ongunstige uitkomsten verspreid zijn over allemaal verschillende personen in een bevolkingsgroep of juist voorkomen bij telkens dezelfde mensen binnen de groep. In dat laatste geval is sprake van een cumulatie van gunstige of ongunstige uitkomsten. In deze paragraaf kijken we of deze cumulatie van (on)gunstige uitkomsten voorkomt. Indien dit het geval is, is kijken we in welke mate cumulatie voorkomt en wat de kenmerken zijn van de personen bij wie dit voorkomt.

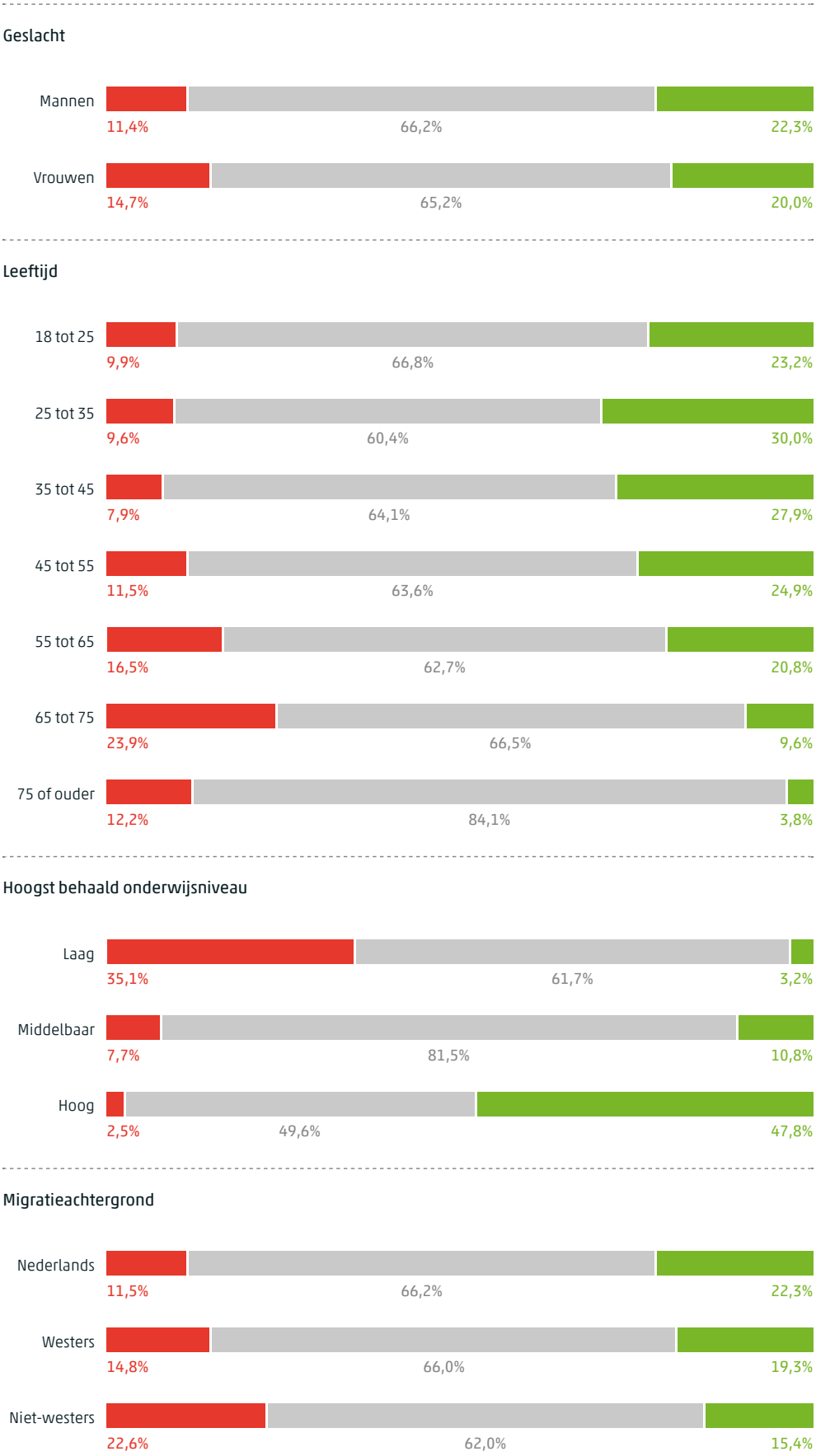
Het onderzoek naar de mate waarin er op individueel niveau sprake is van cumulatie van gunstige en ongunstige uitkomsten is gebaseerd op het onderzoek Sociale samenhang & Welzijn van het CBS. Hieraan zijn gegevens uit de Integrale Inkomens- en Vermogensstatistiek gekoppeld. Per persoon is bepaald hoe hij of zij 'scoort' op diverse indicatoren van brede welvaart. De indicatoren die daarbij geselecteerd zijn, vallen onder de veertien oorspronkelijke CES-thema's van het 'hier en nu'. Het uitgangspunt is om één indicator mee te nemen voor elk van de oorspronkelijke veertien thema's, idealiter een die beschikbaar is voor de gehele volwassen bevolking. In totaal waren voor tien van de veertien thema's bruikbare gegevens beschikbaar, zie tabel 3.4.1. Uitgebreidere informatie is te vinden in de toelichting bij deze Monitor (CBS, 2020a).

3.4.1 Indicatoren voor cumulatie van gunstige en ongunstige uitkomsten

CES-thema	Indicator	Ongunstig	Midden	Gunstig
Subjectief welzijn	Tevredenheid met het leven	Score 1–4	Score 5–6	Score 7–10
Consumptie en inkomen	Gestandaardiseerd besteedbaar huishoudensinkomen	Laagste 20%-groep	Middelste drie 20%-groepen	Hoogste 20%-groep
Gezondheid	Ervaren gezondheid	Minder dan goed	-	(Zeer) goed
Voeding	Body mass index (BMI)	Ernstig overgewicht, ondergewicht	Matig overgewicht	Gezond gewicht
Arbeid	Arbeidsparticipatie	Heeft geen betaald werk, jonger dan 75 jaar	Heeft geen betaald werk, 75 jaar of ouder	Heeft betaald werk
Vrije tijd	Tevredenheid met de hoeveelheid vrije tijd	Score 1–4	Score 5–6	Score 7–10
Onderwijs	Hoogst behaald onderwijsniveau	Laag onderwijsniveau	Middelbaar onderwijsniveau	Hoog onderwijsniveau
Wonen	Tevredenheid met de woning	Score 1–4	Score 5–6	Score 7–10
Vertrouwen	Vertrouwen in mensen	Heeft geen vertrouwen	-	Heeft wel vertrouwen
Instituties	Vertrouwen in instituties (politie, rechters, Tweede Kamer)	Vertrouwen in geen van de drie instituties	Vertrouwen in een of twee instituties	Vertrouwen in alle drie instituties

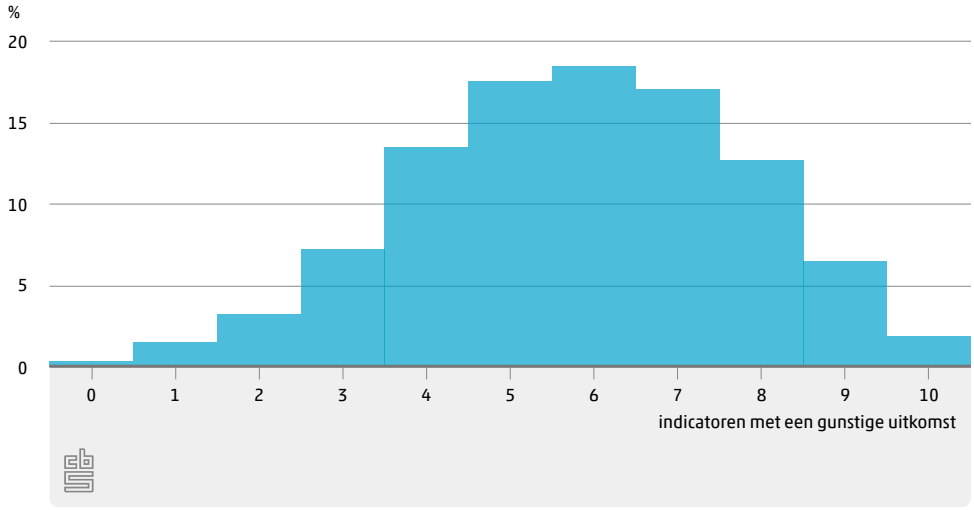
Gemiddeld hadden mensen in 2019 op 5,8 van de tien indicatoren een gunstige en op 1,7 indicatoren een ongunstige uitkomst. Deze gemiddelden komen overeen met 2018. De groep mensen die met acht of meer gunstige uitkomsten een hoge brede welvaart heeft, wordt hier de bovenkant van de verdeling genoemd. Deze groep beslaat 21 procent van de bevolking. De groep mensen met minimaal vier ongunstige uitkomsten wordt hier de onderkant van de verdeling genoemd; 13 procent van de bevolking behoort tot deze groep. De rest van de mensen (66 procent) vormt het midden van de verdeling.
Uit de samenvattende gegevens van de indicatoren in figuur 3.2.1 in paragraaf 3.2 bleek dat zowel het onderwijsniveau als de migratieachtergrond van mensen sterk samenhangt met het hebben van een boven- of benedengemiddelde welvaart. De verschillen tussen leeftijdsgroepen zijn kleiner, en ook de verschillen tussen mannen en vrouwen blijken relatief klein. Hieronder wordt voor dezelfde groepen beschreven in hoeverre er sprake is van cumulatie van (on)gunstige uitkomsten bij individuele personen binnen die groepen.

3.4.2 Stapeling van gunstige en ongunstige resultaten voor tien brede welvaartsindicatoren

- **Onderwijsniveau.** Wanneer gekeken wordt naar de cumulatie van gunstige en ongunstige uitkomsten blijken de verschillen tussen onderwijsniveaus groot. Bijna de helft van de hoogopgeleiden behoort tot de bovenkant van de verdeling met een hoge brede welvaart, tegenover 11 procent van de middelbaar opgeleiden en 3 procent van de laagopgeleiden. Laagopgeleiden zitten vaker aan de onderkant van de verdeling; dat geldt voor 35 procent. Onder middelbaar en hoogopgeleiden liggen die aandelen met respectievelijk 8 en 3 procent beduidend lager. De stapeling van gunstige uitkomsten concentreert zich dus sterk bij hoogopgeleiden, terwijl de stapeling van ongunstige uitkomsten vooral voorkomt bij laagopgeleiden.
  Als we uitgaan van de verdeling van gunstige en ongunstige uitkomsten blijkt dat van alle mensen die aan de bovenkant van de verdeling zitten, bijna 76 procent hoogopgeleid is. Bij de onderkant van de verdeling zijn de laagopgeleiden juist oververtegenwoordigd met 68 procent. Als we dus inzoomen op de bovenkant van de verdeling, is de kans relatief groot dat we een hoogopgeleide treffen, bij de onderkant van de verdeling zal dit vaker een laagopgeleide zijn.
- **Migratieachtergrond.** Wanneer naar de cumulatie van gunstige en ongunstige uitkomsten bij mensen van verschillende achtergronden wordt gekeken, is een meer genuanceerd beeld te zien dan uit figuur 3.2.1 naar voren komt. Weliswaar behoren mensen met een niet-westerse migratieachtergrond relatief vaak tot de onderkant (23 procent) en minder vaak tot de bovenkant van de verdeling (15 procent), maar de verschillen met mensen met een Nederlandse en met een westerse achtergrond zijn kleiner dan verwacht mag worden op basis van de uitkomsten van de afzonderlijke indicatoren. Het blijkt dat de ongunstige uitkomsten onder mensen met een niet-westerse achtergrond vooral voorkomen bij de eerste generatie. Naast het feit dat de tweede generatie jonger is, spelen gezondheids-verschillen, het hebben van betaald werk en de arbeidsduur en daarmee samenhangende inkomensverschillen een rol.
- **Leeftijd.** Mensen in de leeftijd van 25 tot 45 jaar zitten relatief vaak aan de bovenkant van de verdeling. Onder 65-plussers is dat veel minder vaak het geval: 10 procent van de 65- tot 75-jarigen en 4 procent van de 75-plussers. Aan de onderkant van de verdeling zien we relatief veel 65- tot 75-jarigen. Bijna een kwart van hen zit aan de onderkant van de verdeling, tegenover maximaal 10 procent van de personen tot 45 jaar. Dat ouderen relatief vaak onderaan de verdeling voorkomen, is deels omdat zij vaker gezondheidsproblemen en minder vaak betaald werk hebben. Ouderen scoren met name vaker ongunstig dan jongeren op vertrouwen in anderen, gezondheid en onderwijsniveau.
- **Geslacht.** Waar mannen iets vaker aan de bovenkant van de verdeling zitten (22 procent) dan vrouwen (20 procent), is het verschil aan de onderkant van de verdeling wat groter. Van de vrouwen zit 15 procent aan de onderkant tegen 11 procent van de mannen. Vrouwen scoren met name vaker ongunstig ten opzichte van mannen op vertrouwen in anderen, onderwijsniveau en betaald werk. Het verschil tussen mannen en vrouwen in het aandeel dat aan de onderkant van de verdeling zit, is klein vergeleken met de verschillen tussen andere bevolkingsgroepen.

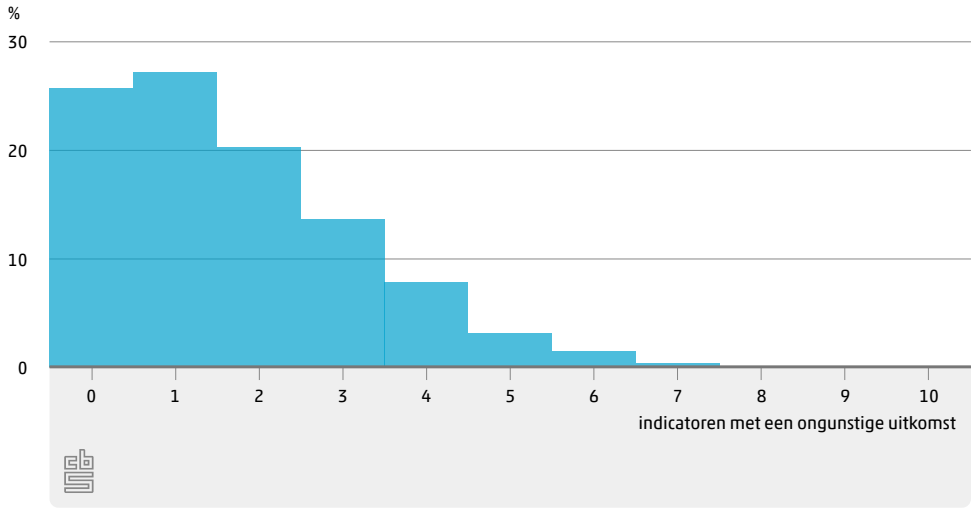
3.4.3 Verdeling van het aantal indicatoren met een gunstige uitkomst per bevolkingsgroep

Totaal

Geslacht | Leeftijd | Onderwijsniveau | Migratieachtergrond

3.4.4 Verdeling van het aantal indicatoren met een ongunstige uitkomst per bevolkingsgroep

Totaal

Geslacht | Leeftijd | Onderwijsniveau | Migratieachtergrond

De kenmerken van de bevolking die in dit hoofdstuk aan bod zijn gekomen, hangen deels met elkaar samen. Zo zijn mensen met een niet-westerse migratieachtergrond doorgaans relatief jong en ook vaker laagopgeleid en zijn ouderen vaker laagopgeleid in vergelijking met de totale bevolking. Wanneer rekening wordt gehouden met deze samenhangen blijkt het hoogst behaalde onderwijsniveau het meest van belang voor het aantal indicatoren waarop mensen een gunstige of ongunstige uitkomst hebben. Daarna is de leeftijd het meest onderscheidend, gevolgd door de migratieachtergrond en tot slot geslacht.
Niet alleen de kenmerken van de bevolking, maar ook de indicatoren hangen deels met elkaar en met de stapelingseffecten samen. De ervaren gezondheid en het al dan niet hebben van betaald werk blijken voor de meeste onderscheiden bevolkingsgroepen de sterkste samenhang te hebben met het aantal gunstige en ongunstige uitkomsten. Voor ouderen is het hebben van werk minder (65 tot 75 jaar) of niet relevant (75 jaar en ouder). Daarnaast is er voor een deel van de bevolkingsgroepen een sterke samenhang tussen het aantal gunstige uitkomsten met het hoogst behaald onderwijsniveau, de tevredenheid met de woning en de tevredenheid met de hoeveelheid vrije tijd.
Bij het aantal ongunstige uitkomsten is, naast gezondheid en werk, het vertrouwen in andere mensen van belang voor een groot deel van de bevolkingsgroepen.

Literatuur

Arends, J. en H. Schmeets, 2018, *Vrijwilligerswerk: activiteiten, duur en motieven.* Centraal Bureau voor de Statistiek, Den Haag/ Heerlen/Bonaire.

Beuningen, J. van, 2018, *Woning en woonomgeving gerelateerd aan tevredenheid met het leven.* Statistische Trends, Centraal Bureau voor de Statistiek, Den Haag/Heerlen/Bonaire.

Beuningen, J. van, K. van der Houwen en L. Moonen, 2014, *Measuring well-being. An analysis of different response scales.* Centraal Bureau voor de Statistiek,
Den Haag/ Heerlen/Bonaire.

Beuningen, J. van, C. Jol en L. Moonen, 2015, *De Persoonlijke Welzijnsindex. De ontwikkeling van een index voor subjectief welzijn.* Centraal Bureau voor de Statistiek,
Den Haag/ Heerlen/ Bonaire.

Beuningen, J. van, en L. Moonen, 2019, *Trends in geluk en tevredenheid. Statistische Trends,* Centraal Bureau voor de Statistiek, Den Haag/Heerlen/Bonaire.

CBS, 2016, *Gezondheid, relaties en werk belangrijker voor geluk dan geld.* Centraal Bureau voor de Statistiek, Den Haag/Heerlen/Bonaire.

CBS, 2018a, *Laagstopgeleide vrijwilligers maken meer uren.* Centraal Bureau voor de Statistiek, Den Haag/Heerlen/Bonaire.

CBS, 2018b, *Meer mensen vinden milieu sterk vervuild.* Centraal Bureau voor de Statistiek, Den Haag/Heerlen/Bonaire.

CBS, 2019a, *Welvaart in Nederland 2019.* Centraal Bureau voor de Statistiek,
Den Haag/Heerlen/Bonaire.

CBS, 2019b, *Armoede en sociale uitsluiting 2019.* Centraal Bureau voor de Statistiek, Den Haag/Heerlen/Bonaire.

CBS, 2019c, *Huurders minder tevreden met woning.* Centraal Bureau voor de Statistiek, Den Haag/ Heerlen/Bonaire.

CBS, 2019d, *Woontevredenheid; kenmerken woningen, regio's.* Centraal Bureau voor de Statistiek, Den Haag/ Heerlen/Bonaire.

CBS, 2019e, *Vertrouwen in mensen en in organisaties; persoonskenmerken.* Centraal Bureau voor de Statistiek, Den Haag/ Heerlen/ Bonaire.

CBS, 2020a, *Monitor Brede Welvaart & de Sustainable Development Goals 2020: een toelichting.*

CBS, 2020b, *Welzijn; kerncijfers, persoonskenmerken.* Centraal Bureau voor de Statistiek, Den Haag/ Heerlen/Bonaire.

CBS, 2020c, *Gezondheid en zorggebruik; persoonskenmerken,* (geraadpleegd op 13-3-2020).

CBS, 2020d, *Leefstijl en (preventief) gezondheidsonderzoek; persoonskenmerken*, (geraadpleegd op 13-3-2020).

CBS, 2020e, *De arbeidsmarkt in cijfers 2019.* Centraal Bureau voor de Statistiek, Den Haag/ Heerlen/Bonaire.

CBS, 2020f, *Veiligheidsmonitor 2019.* Centraal Bureau voor de Statistiek, Den Haag/Heerlen/ Bonaire.

Diener, E en E. Suh, 1997, *Measuring Quality of Life: Economic, Social and Subjective Indicators.* Social Indicators Research, 40 (1–2), blz. 189–216.

Lamet, W. en K. Wittebrood, 2009, *Nooit meer dezelfde. Gevolgen van misdrijven voor slachtoffers.* Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.

OECD, 2017a, OECD *Guidelines on Measuring Trust.* OECD Publishing, Parijs.

OECD, 2017b, *How's life? 2017: Measuring Well-being.* OECD Publishing, Parijs.

Schmeets, H., 2018a, *Participatie op de kaart.* Statistische Trends, Centraal Bureau voor de Statistiek, Den Haag/Heerlen/Bonaire.

Schmeets, H., 2018b, *Vertrouwen op de kaart.* Statistische Trends, Centraal Bureau voor de Statistiek, Den Haag/Heerlen/Bonaire.

Schmeets, H. en J. Arends, 2020, *Vrijwilligerswerk en welzijn.* Statistische Trends, Centraal Bureau voor de Statistiek, Den Haag/ Heerlen/Bonaire.

Schmeets, H., en J. Exel (2020). *Vertrouwen, maatschappelijk onbehagen en pessimisme*. CBS, statistische trends. Centraal Bureau voor de Statistiek, Den Haag/Heerlen/Bonaire.

SCP, 2018, *Alle ballen in de lucht. Tijdsbesteding in Nederland en de samenhang met kwaliteit van leven.* Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.

Stiglitz, J. E., A. Sen en J. –P. Fitoussi, 2009, *Report by the Commission on the Measurement of Economic Performance and Social Progress.* Commission on the Measurement of Economic Performance and Social Progress, Parijs.

WHO, 2018, *How air pollution is destroying our health.* World Health Organization. (geraadpleegd op 4-2-2020).

1. Voor het hoogst behaald onderwijsniveau is gebruik gemaakt van de Standaard Onderwijsindeling 2016 in drie niveaus. Laag onderwijsniveau omvat groep 1 t/m 8 van het (speciaal) basisonderwijs, de eerste 3 leerjaren van havo/vwo, alle leerwegen van het vmbo en de entree-opleiding (mbo1). Middelbaar onderwijsniveau omvat de bovenbouw van havo/vwo, de basisberoepsopleiding (mbo 2), de vakopleiding (mbo 3) en de middenkader- en specialistenopleidingen (mbo 4). Hoog onderwijsniveau omvat de associate degree, de hbo- en wo-bachelor, de hbo- en wo-masters en wo-doctorsopleidingen.
2. Voor meer informatie over (de afbakening van) migratieachtergrond ga naar https://www.cbs.nl/nl-nl/onze-diensten/methoden/begrippen?tab=p#id=persoon-met-een-migratieachtergrond-.
3. Mannen en vrouwen zijn met elkaar vergeleken en niet met het landelijke gemiddelde.
4. De tevredenheid met het leven wordt gemeten op een schaal van 1 tot en met 10, waarbij een score van 7 of hoger als 'tevreden' wordt gezien (zie Van Beuningen et al. (2014) voor meer informatie over hoe dit is bepaald).
5. De thema's die in de PWI aan bod komen, zijn gebaseerd op de aanbevelingen van Stiglitz et al. (2009).
6. Omdat deze indicator wordt gemeten op het niveau van huishoudens, wordt bij de verdeling naar bevolkingsgroepen gekeken naar de kenmerken van de hoofdkostwinner van het huishouden.
7. De inkomensbedragen in deze paragraaf zijn allemaal in prijzen van 2018.
8. De cijfers over ervaren gezondheid naar onderwijsniveau hebben betrekking op de bevolking van 25 jaar en ouder. In de visualisatie is voor de kleurbepaling van de onderwijsniveaus dan ook een vergelijking gemaakt tussen de cijfers voor de onderwijsniveaus en het cijfer voor de totale bevolking van 25 jaar en ouder (73,6%).
9. De cijfers over overgewicht naar onderwijsniveau hebben betrekking op de bevolking van 25 jaar en ouder. In de visualisatie is voor de kleurbepaling van de onderwijsniveaus dan ook een vergelijking gemaakt tussen de cijfers voor de onderwijsniveaus en het cijfer voor de totale bevolking van 25 jaar en ouder (53,1 procent).
10. Omdat de NEA uitsluitend betrekking heeft op werknemers kan hier de tevredenheid met het werk niet voor alle werkenden worden beschreven.
11. De cijfers over kwaliteit van de woning naar onderwijsniveau hebben betrekking op de bevolking van 16 jaar en ouder. In de visualisatie is voor de kleurbepaling van de onderwijsniveaus dan ook een vergelijking gemaakt tussen de cijfers voor de onderwijsniveaus en het cijfer voor de totale bevolking van 16 jaar en ouder (14,6 procent).
12. De cijfers over milieuproblemen naar onderwijsniveau hebben betrekking op de bevolking van 16 jaar en ouder. In de visualisatie is voor de kleurbepaling van de onderwijsniveaus dan ook een vergelijking gemaakt tussen de cijfers voor de onderwijsniveaus en het cijfer voor de totale bevolking van 16 jaar en ouder (15,4 procent).

4. Duurzame ontwikkelingsdoelen (SDG's) in de Nederlandse context

In dit hoofdstuk gaat het niet om de brede welvaart als geheel maar om afzonderlijke thema's binnen de brede welvaart. Hierbij staan de 17 Sustainable Development Goals (de duurzaamheidsdoelen van de Verenigde Naties) centraal. De stand van zaken, de trend in Nederland en de positie van Nederland in de EU worden per doel beschreven aan de hand van een aantal indicatoren.

De VN hebben 17 mondiale doelen vastgesteld en aan ieder doel zijn meer concrete doelstellingen gekoppeld. In september 2015 verbonden regeringsleiders van 193 landen zich aan deze agenda voor duurzame ontwikkeling, die loopt tot 2030. Voor deze doelstellingen zijn, naast de internationaal vastgelegde indicatoren, door het CBS indicatoren gezocht die passen in de Nederlandse context. In sommige gevallen wordt dan ook verwezen naar beleidsdoelen die door de Nederlandse overheid of de EU zijn gesteld.

Voor ieder van de SDG-doelen worden indicatoren gepresenteerd die informatie geven over middelen die worden ingezet, over bestaande mogelijkheden en het gebruik daarvan, over uitkomsten, en over de beleving daarvan onder burgers. Waar deze bestaan, worden per thema kwantitatieve beleidsdoelen vermeld.

4.1 Samenvattend beeld

De figuren 4.1.1 en 4.1.2 vatten samen hoe Nederland er op het gebied van de SDG's voor staat. Hierbij moet worden opgemerkt dat het gaat om een rapportage over de voor Nederland relevante SDG's en dat er in wezen sprake is van een SDG-'plus' rapportage. Los van de officiële SDG-indicatoren zoals vastgesteld door de VN, zijn namelijk ook CES-indicatoren toegevoegd, in lijn met de opdracht van de Monitor Brede Welvaart. In paragraaf 4.3 wordt dieper ingegaan op de vraag welke indicatoren gebruikt zijn om de 17 SDG's te beschrijven.

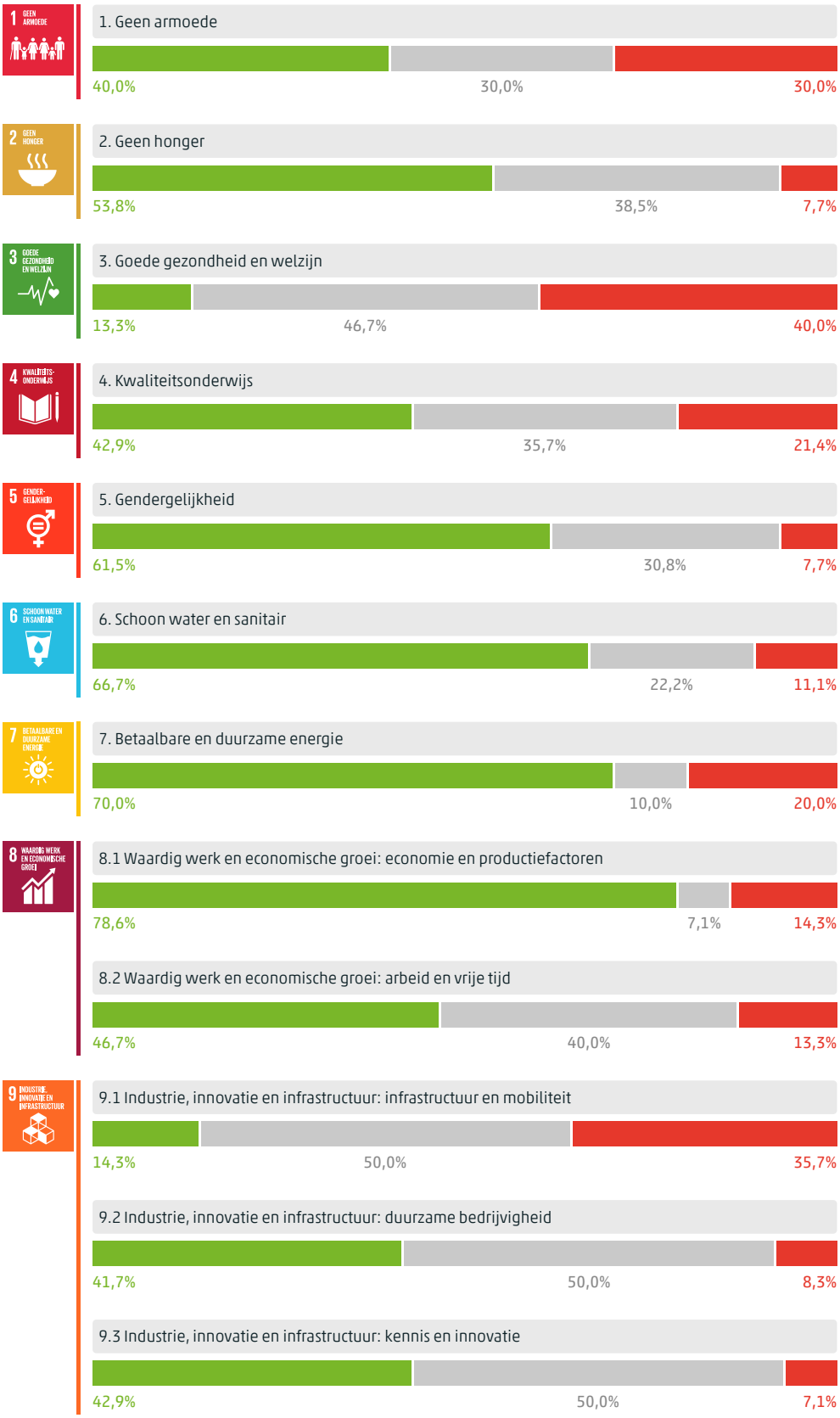
Voor wat betreft de trendmatige ontwikkeling van de SDG's, valt op dat er relatief veel indicatoren een groene trendkleur hebben (en zich daarmee naar het gestelde doel toe bewegen). Dit is het geval voor SDG 5 (gendergelijkheid), SDG 6 (schoon water en sanitair), SDG 7 (betaalbare en duurzame energie), SDG 8 (waardig werk en economische groei: economie en productiefactoren) en SDG 11 (duurzame steden en gemeenschappen: leefomgeving).

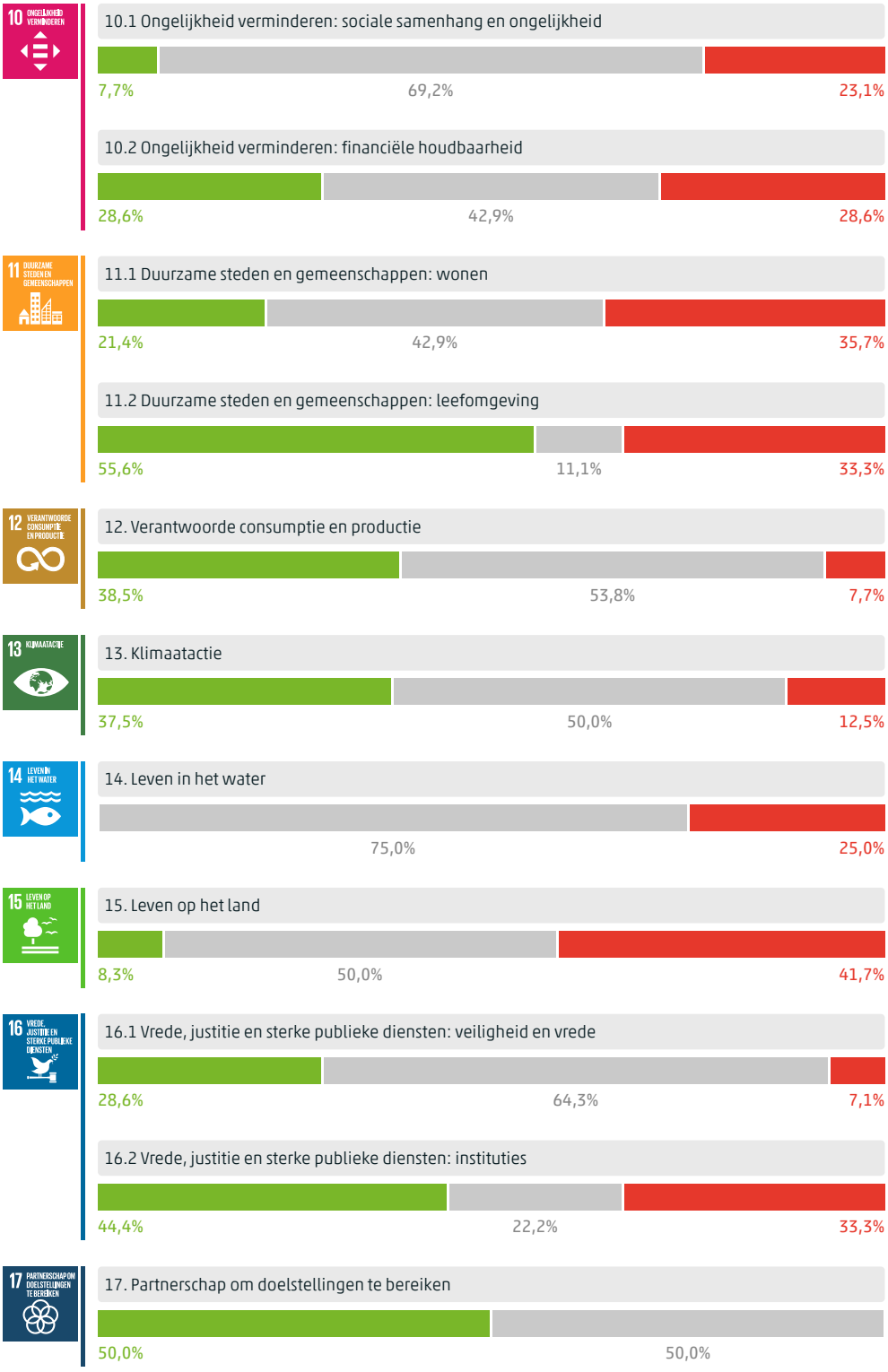
Bij de volgende SDG's zien we juist een relatief groot aantal indicatoren dat een rode trendkleur toont (zich daarmee juist verwijderend van het gestelde doel): SDG 3 (goede gezondheid en welzijn), SDG 9 (industrie, innovatie en infrastructuur: mobiliteit), SDG 11 (duurzame steden en gemeenschappen: wonen), SDG 15 (leven op het land) en SDG 16.2 (vrede, justitie en sterke publieke diensten: instituties).

Het dashboard leefomgeving van SDG 11 telt veel groene, maar ook veel rode trends.

4.1.1 Trends in Nederland van de SDG^{plus}-doelstellingen

Deze figuur toont per doelstelling het aandeel in het totale aantal gemeten indicatoren.

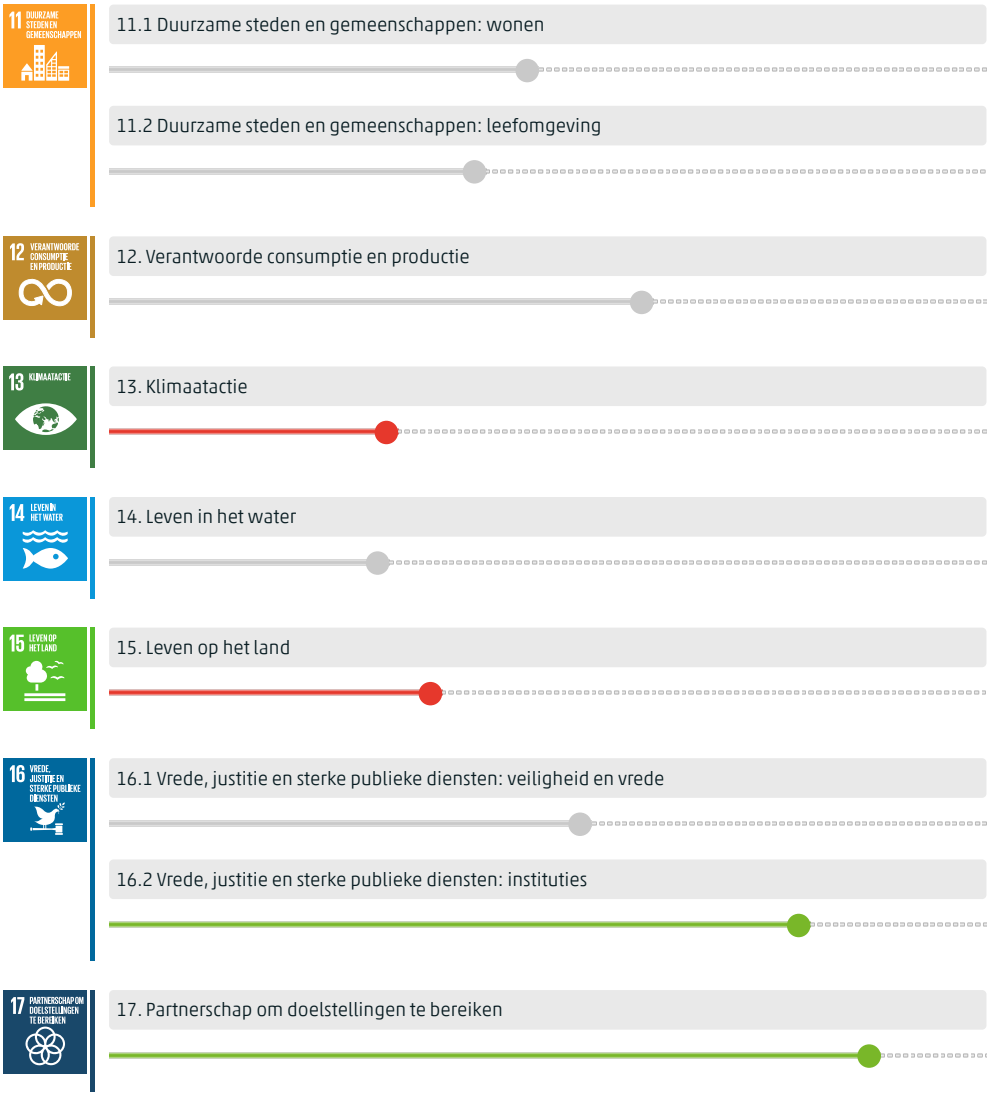
Voor wat betreft de vergelijking met de EU-landen is het beeld grotendeels onveranderd: Nederland blijft koploper bij SDG 1 (geen armoede), SDG 9.3 (industrie, innovatie en infrastructuur: kennis en innovatie), SDG 10.1 (ongelijkheid verminderen: sociale samenhang en ongelijkheid), SDG 16.2 (vrede, justitie en sterke publieke diensten: instituties) en SDG 17 (partnerschap om doelstellingen te bereiken).

Nederland blijft in de achterhoede bij de thema's van SDG 7 (betaalbare en duurzame energie), SDG 13 (klimaatactie)en SDG 15 (leven op het land).

4.1.2 Positie van Nederland binnen de EU per SDG^{plus}-doelstelling

Deze figuur toont per doelstelling het gemiddelde over de gemeten indicatoren.

4.2 Het meten van de SDG's in Nederland

De doelstellingen (goals) van de 17 SDG's zijn verder uitgewerkt in 169 sub-doelstellingen (targets). De regeringen van de VN-lidstaten zijn verantwoordelijk voor de monitoring van de voortgang ten aanzien van de goals en de targets. Uiteraard spelen de nationale statistiekbureaus hierin een belangrijke rol.

De integratie van de meetsystemen van de brede welvaart (CES-raamwerk) met de SDG's binnen één publicatie kent grote voordelen. Zowel inhoudelijk als beleidsmatig bestrijken beide kaders eenzelfde terrein. Waar de benadering van de brede welvaart een algemene intentie uitspreekt (een brede welvaart die inclusief en duurzaam is in het 'hier en nu', 'later' en 'elders'), wordt deze in de SDG-agenda vertaald in concrete doelstellingen. Dit geeft beleidsmakers meer concrete handvatten. De beide agenda's kunnen elkaar dan ook in belangrijke mate versterken. Dit blijkt ook duidelijk uit de positieve reacties die er zijn gekomen vanuit de samenleving (onder meer tijdens het SDG-event dat in mei 2019 na Verantwoordingsdag is georganiseerd) en ook door de overheid. Tal van ministeries hebben aangegeven de koppeling van brede welvaart en SDG's zeer relevant te vinden voor hun werk.

De koppeling van het brede-welvaartsraamwerk en de SDG's heeft ook geholpen om de SDG-agenda te kunnen vertalen naar de Nederlandse context. Met de brede-welvaartsindicatoren is het mogelijk om belangrijke onderliggende principes van de SDG-agenda, die moeilijk meetbaar zijn, toch inzichtelijk te maken. Hierbij gaat het vooral om het streven van de 2030-agenda naar evenwicht tussen de brede welvaart in het 'hier en nu', voor mensen 'elders' en het zorgvuldig omgaan met de belangen van toekomstige generaties ('later'). Voorts helpt de integratie van de beide meetsystemen ook om de voortgang op de verschillende beleids-terreinen beter in kaart te brengen, dankzij de concrete doelen die met de SDG's gesteld worden. Ten slotte geven de brede-welvaartindicatoren in hoofdstuk 3 ook een duidelijk beeld of mensen kunnen profiteren van welvaartsontwikkelingen of juist achterblijven. Deze concrete invulling helpt om het 'leave no one behind'-principe in de SDG's te meten.

4.3 Selectie van thema's en indicatoren

Voor elke SDG is een selectie gemaakt van indicatoren, die gezamenlijk een zogenaamd dashboard vormen. Deze dashboards geven voor elke indicator informatie over het meest actuele cijfer en de richting van de meerjarige trend, evenals de internationale positie van Nederland in de EU. De SDG-dashboards in dit hoofdstuk zijn relevant voor de Nederlandse beleidscontext en kunnen worden gezien als SDG^{plus} dashboards, aangezien er meer dan alleen officiële VN-indicatoren in vermeld worden. In dit hoofdstuk zijn de volgende indicatoren opgenomen:

- Indicatoren van de SDG's[1] die in het huidige beleidsdebat relevant zijn. Hierbij wordt voortgebouwd op eerder werk dat het CBS op het gebied van de SDG's heeft uitgevoerd. In deze editie staan nog niet alle voor Nederland relevante SDG-indicatoren opgenomen. Voor een aantal van de huidige indicatoren moet aanvullend dataonderzoek worden verricht. Zo is niet altijd tijdige informatie voor handen, ook al heeft het CBS waar mogelijk geprobeerd de informatie sneller beschikbaar te stellen. In een aantal gevallen is de meest recente informatie slechts beschikbaar voor 2016 of eerder. Daarnaast zijn goede tijdreeksen niet altijd beschikbaar; deze zijn noodzakelijk om na te gaan in hoeverre indicatoren een significant stijgende of dalende trend vertonen. Alleen met dergelijke informatie kunnen immers de kleuren voor de dashboards worden vastgesteld.
- Vrijwel alle indicatoren waarmee in hoofdstuk 2 de staat van de brede welvaart is beschreven en die aan het CES-raamwerk zijn ontleend, staan tevens onder de 17 verschillende SDG's gerangschikt. Sommige SDG's zijn daarbij beter gedekt dan andere. Daarbij valt op dat er in het werk van de VN een grote nadruk ligt op 'hier en nu'-indicatoren, terwijl indicatoren die iets zeggen over het gebruik van hulpbronnen minder sterk vertegenwoordigd zijn. Daarnaast staan er relatief veel 'input'-indicatoren opgenomen in de SDG-lijst, maar komen indicatoren die iets zeggen over de uitkomsten er bekaaider vanaf. Daar waar nodig worden in de dashboards CES-indicatoren toegevoegd om de balans in de indicatorenset te waarborgen.
- De dashboards tellen ook aanvullende indicatoren met betrekking tot middelen die worden ingezet, de mogelijkheden die dit creëert, het gebruik dat van mogelijkheden wordt gemaakt, de uitkomsten die aan dat gebruik zijn gerelateerd, en de beleving van burgers.

Het aantal potentiële indicatoren was voor sommige van de thema's in hoofdstuk 4 zo groot, dat een aantal SDG-doelen in verschillende thema's en bijbehorende dashboards verdeeld is. Voor iedere SDG is een verzameling indicatoren van beperkte omvang samengesteld. De selectie van indicatoren is gebaseerd op een systematiek van beslisregels. Het doel van deze systematiek is om de verzameling indicatoren zo evenwichtig en neutraal mogelijk te maken.

Bij sommige indicatoren in de dashboards kan er aanleiding zijn tot discussie over de

interpretatie ervan. Ten eerste is er bij een aantal indicatoren voor middelen en mogelijkheden de vraag wat het verwachte effect is op brede welvaart. Voorbeelden zijn uitgaven aan gezondheidszorg, ontwikkelingssamenwerking, gewerkte uren in het onderwijs, en milieu-investeringen. Een stijgende trend geeft niet aan dat er per definitie sprake is van een welvaartsstijging. Het ligt er aan of de verhoogde inzet van middelen ook daadwerkelijk vruchten afwerpt. Of deze uitgaven, investeringen of gewerkte uren doelmatig zijn of 'nodig', hangt af van de gewenste uitkomsten en is aan het beleidsdebat. Het meetsysteem hanteert het uitgangspunt dat al deze aspecten (middelen, mogelijkheden, gebruik, uitkomsten en beleving) in samenhang bezien worden in dit debat.

De selectie van indicatoren, de statistische methoden waarmee de dashboards zijn samengesteld, en de beslisregels voor de observaties die in de tekst worden beschreven zijn belicht in de toelichting bij deze publicatie (CBS, 2020). Voor sommige indicatoren is de internationale vergelijking gedaan op basis van data die conceptueel afwijken van de Nederlandse data die zijn gebruikt om de trendmatige ontwikkeling in kaart te brengen.

Bij alle beleidsthema's is gezocht naar indicatoren die afkomstig zijn uit een betrouwbare bron, die zo tijdig mogelijk zijn, internationaal vergelijkbaar zijn en door de tijd heen consistent gemeten worden. Bij gelijke geschiktheid van indicatoren gaf datakwaliteit de doorslag. In een aantal gevallen weegt de beleidsrelevantie zwaarder dan de datakwaliteit. Voor een deel van de indicatoren is echter geen internationale vergelijking mogelijk omdat vergelijkbare data voor andere landen niet voorhanden zijn.

Kleurcodes

De Monitor gebruikt kleuren om de resultaten van verschillende indicatoren vergelijkbaar te maken. Voor iedere indicator wordt gekeken naar de richting van de trend in Nederland in de periode 2012–2019 en naar de positie van Nederland in de EU-28 in het meest recente jaar met voldoende observaties.

Voor trends is de betekenis van kleuren:

GROEN
De trend beweegt in de richting die wordt geassocieerd met een stijging van de brede welvaart.

GRIJS
De trend stijgt of daalt niet significant.

ROOD
De trend beweegt in de richting die wordt geassocieerd met een daling van de brede welvaart.

Voor posities is de betekenis van kleuren:

GROEN
Nederland staat in het bovenste kwartiel van de EU-ranglijst.

GRIJS
Nederland staat in het midden van de EU-ranglijst, tussen het eerste en het derde kwartiel van de frequentieverdeling.

ROOD
Nederland staat in het onderste kwartiel van de EU-ranglijst.

Bij het bepalen van de kleurcodes kijken we alleen naar de eerste-orde-effecten. Zo is een stijging van de individuele consumptie in de eerste orde goed voor de consument. In de tweede orde gaat hogere consumptie gepaard met milieuvervuiling, obesitas, waterverbruik en CO_2-uitstoot in andere landen, enzovoorts.

Wanneer Nederland voor een indicator een trend heeft die zich beweegt in de richting die wordt geassocieerd met een daling van de brede welvaart en binnen Europa een positie in het laagste kwartiel heeft, dan observeert het CBS in de monitor een 'rode' trend en een 'rode' positie. De kleurcode geeft de lezer het signaal dat hij of zij goed moet kijken naar het fenomeen waarvoor de indicator een indicatie geeft. Er is blijkbaar iets aan de hand. Hetzelfde geldt overigens voor een volledig groene indicator: daar gaat blijkbaar iets goed. Middelen en mogelijkheden worden niet geduid in de context van meer of minder brede welvaart, maar alleen in termen van meer of minder beschikbare middelen.

De kleuraanduidingen hebben slechts een signaalfunctie. Er is nadrukkelijk geen sprake van een normatieve duiding. De Monitor geeft aan hoe Nederland er op de uiteenlopende aspecten van brede welvaart voorstaat, en toont hierbij de afruilen waar we als samenleving mee worden geconfronteerd. Het is aan politiek en beleid om op basis van deze informatie te komen tot afwegingen en beleidsconclusies.

Betekenis van voetnoten in de dashboards:

A. Het CBS heeft voor de Monitor een jaarcijfer voor het meest recente jaar geraamd om het politieke debat te faciliteren. Dit is een voorlopige eerste berekening.
B. Bij deze indicator zijn binnen de periode 2012–2019 niet genoeg datapunten beschikbaar om een trend te kunnen berekenen.
C. Bij deze indicator is voor 2018 en 2019 de projectie van het PBL gebruikt.
D. Het CBS heeft voor de Monitor een jaarcijfer voor 2018 en 2019 geraamd om het politieke debat te faciliteren. Dit is een voorlopige eerste berekening.
E. Deze indicator krijg in hoofdstuk 4 bij SDG 17, i.t.t. hoofdstuk 2 BWT-wiel 'elders', wel een welvaartsduiding. Deze indicator is in de SDG-agenda gedefinieerd. Iedere SDG-indicator heeft een gewenste richting. Meer uitgaven wordt vanuit dit perspectief gezien als stijgende welvaart.
F. Het CBS heeft voor de Monitor een jaarcijfer voor 2018 geraamd om het politieke debat te faciliteren. Dit geeft een eerste indicatie. Voor 2019 is ook de projectie van het PBL gebruikt.
G. De datakwaliteit is onvoldoende voor een trendbepaling.

SDG 1 Geen armoede

SDG 1 is gericht op de afname van armoede in al haar vormen. Zowel financiële aspecten als de impact van armoede op het leven van mensen maken daar deel van uit. De materiële welvaart van personen is hier afgebakend als het (gestandaardiseerd) besteedbaar inkomen van het huishouden waar ze deel van uitmaken. Dit inkomen is de basis voor hun bestedingen, besparingen of beleggingen. Bij een laag besteedbaar inkomen is er kans op armoede. Als het huishouden daarnaast kampt met ernstige financiële problemen of weinig actief is op de arbeidsmarkt bestaat voor personen die er deel van uitmaken ook het risico van sociale uitsluiting. Verder heeft de hoogte van het besteedbaar inkomen invloed op de bestaanszekerheid die mensen ervaren.

De armoedeproblematiek in Nederland is van een andere orde dan die in de allerarmste landen van de wereld, maar ook in Nederland lopen mensen risico op (relatieve) armoede.
Dit dashboard laat zien hoe de inkomens in Nederland zich ontwikkelen, hoe groot het risico op inkomensarmoede of sociale uitsluiting is en in hoeverre mensen financiële zorgen hebben (SDG 1.2). Voor wat betreft de trendmatige ontwikkeling is het beeld gemengd. Sommige indicatoren laten een stijgende, andere een dalende welvaartstrend zien. Voor wat betreft de positie op de EU-ranglijst is het beeld eenduidig: voor alle indicatoren die internationaal vergeleken konden worden, geldt dat Nederland een plaats in de Europese voorhoede inneemt.

Middelen en mogelijkheden hebben betrekking op financiële middelen die mensen tot hun beschikking hebben en de eventuele ondersteuning daarbij. Het gemiddeld gestandaardiseerd besteedbaar inkomen per huishouden kwam in 2018 uit op 28 521 euro. Dit bedrag is gecorrigeerd voor inflatie, zodat inkomens beter in de tijd vergelijkbaar zijn. Bij de berekening is ook gecorrigeerd voor verschillen in grootte en samenstelling van huishoudens (standaardisatie). Zeer hoge inkomens trekken het gemiddelde omhoog; de mediaan van het besteedbaar inkomen was met 25 620 euro dan ook lager dan het gemiddeld besteedbaar inkomen. Nederland staat hoog op de Europese ranglijst bij deze indicatoren. Indien het gestandaardiseerd besteedbaar inkomen sterker stijgt dan de consumentenprijzen, neemt de koopkracht van de bijbehorende huishoudensleden toe. De mediane koopkrachtverandering van de bevolking in 2018 ten opzichte van dezelfde bevolking in 2017 kwam uit op 0,3 procent. Dit betekent een lichte koopkrachtverbetering (waarbij overigens de helft van de bevolking de koopkracht minder ziet toenemen of zelfs ziet dalen).

Gebruik betreft het gebruik van verschillende vormen van financiële ondersteuning. Er zijn voor deze categorie op dit moment geen indicatoren bekend die voldoen aan de kwaliteitseisen van deze publicatie.

Uitkomsten hebben betrekking op het aandeel mensen met risico op armoede of sociale uitsluiting. Bijna 17 procent van de bevolking liep in 2018 risico op armoede of sociale uitsluiting. Nederland neemt met dit relatief lage percentage een hoge positie in binnen de EU. Het risico is in bijna alle landen teruggelopen, in lijn met de EU2020 doelstelling van een significante daling (Ministerie van Economische Zaken, 2017a; Europese Commissie, 2010).
Het beschikken over betaalbare zelfstandige woonruimte wordt gerekend tot de basis-behoeften van mensen. In 2018 sliepen 23 van elke 10 duizend inwoners in de leeftijd van 18 tot 65 jaar in een tijdelijke opvang, de open lucht of een overdekte openbare ruimte.
Dit waren vooral mannen. De trend is stijgend: in 2012 verkeerden 16 van de 10 duizend inwoners in deze situatie. Het deel van de bevolking dat rond moet komen van een inkomen beneden de kritische inkomensgrens, is in Nederland in 2018 iets opgelopen, naar 13,3 procent. Nederland zakte daarmee naar de zesde plaats op de internationale ranglijst, nog altijd een hoge positie. De armoedekloof – dat is hoever het mediane inkomen van armen onder de

armoedegrens ligt – is groter geworden. Binnen de EU bezet Nederland hiermee echter ook voor deze indicator een hoge positie. Het probleem van langdurige armoede, volgens de definitie van het CBS, neemt eveneens toe. Ruim drie procent van de huishoudens heeft al vier jaar of langer een laag inkomen. Tegenover deze stijgende trends staat een geleidelijke afname van het percentage kinderen tot en met twaalf jaar dat volgens het SCP leeft in een huishouden met een inkomen onder het 'niet-veel-maar-toereikend'-criterium. Voor deze indicator kan een trendomslag worden geconstateerd: waar deze indicator eerder nog grijs was, is de trend nu groen.

Beleving gaat over de ervaren bestaanszekerheid. Het percentage mensen dat zegt zich veel zorgen te maken over hun financiële toekomst is afgenomen. In 2019 kampte een op de vier volwassenen met dergelijke zorgen, in 2013 – het eerste jaar van deze meting – was dit nog een op de drie.

SDG 1 Geen armoede

Middelen en mogelijkheden

€ 28 521 per huishouden (prijzen 2015) in 2018 ↑
Gemiddeld besteedbaar inkomen

7e in EU van 28 in 2018

€ 25 620 per huishouden (prijzen 2015) in 2018 ↑
Mediaan besteedbaar inkomen

7e in EU van 28 in 2018

0,3% verandering van koopkracht in 2018
Mediane koopkracht

Uitkomsten

16,7% van de bevolking in 2018
[SDG1.2.2] Risico op armoede of sociale uitsluiting

5e in EU van 28 in 2018

23 van elke 10 000 inwoners had geen woonruimte in 2018 ↑
Daklozen

13,3% van de bevolking leeft onder armoedegrens (60% mediane inkomen) in 2018
[SDG1.2.1] Relatieve armoede

6e in EU van 28 in 2018

18,3% verschil tussen armoedegrens en mediane inkomen armen in 2018 ↑
[SDG1.2.1] Armoedekloof

7e in EU van 28 in 2018

3,3% van de huishoudens heeft een langdurig laag inkomen in 2018 ↑
Huishoudens met een langdurig laag inkomen

9,1% van de kinderen t/m 12 jaar leeft in huishouden met ontoereikend inkomen in 2017 ↓
Kinderen in armoede

Beleving

25,2% van de bevolking van 18+ maakt zich veel zorgen in 2019 ↓
Zorgen over financiële toekomst

SDG 2 Geen honger

SDG 2 betreft een einde aan honger. Vergeleken met andere landen komt ondervoeding en voedselonzekerheid in Nederland niet vaak voor. In dit dashboard wordt daarom het accent gelegd op de duurzaamheid van de voedselproductie (SDG 2.4) en de impact van de voedselproductie op de kwaliteit van de leefomgeving en het dierenwelzijn. Het dashboard omvat ook SDG 12.3, die tot doel heeft om in 2030 de voedselverspilling per inwoner ten opzichte van 2015 te halveren (Ministerie van Economische Zaken, 2017b).

Het beeld bij de trends in Nederland is overwegend positief. Bij de positie ten opzichte van andere EU-landen is het beeld sterk wisselend, met posities zowel in de voor- als in de achterhoede. Zo is in Nederland de productie van de landbouw zeer hoog in vergelijking met andere landen in de EU-28, maar zijn het areaal biologische landbouw en het areaal voor eiwitrijke gewassen internationaal gezien zeer klein.

Middelen en mogelijkheden betreffen de hoeveelheid land en arbeid die ter beschikking staat ten behoeve van de voedselproductie. Het areaal cultuurgrond neemt in Nederland trendmatig af en besloeg in 2018 43,7 procent van de totale oppervlakte. Bij de productie van de landbouw per arbeidsjaar is de trend neutraal en de internationale positie hoog; Nederland staat hiermee op de tweede positie binnen de EU.

Gebruik betreft de wijze waarop en de mate van duurzaamheid waarmee voedsel geproduceerd wordt. Het areaal waarop biologische landbouw wordt toegepast neemt trendmatig toe en besloeg in 2018 3,2 procent van het totale areaal cultuurgrond. Internationaal gezien is dat een klein aandeel. Eiwitrijke gewassen zoals peulvruchten en sojabonen worden in toenemende mate geteeld, waarmee meer vleesvervangend voedsel ter beschikking komt. Het areaal van deze gewassen besloeg 0,5 procent van het totale areaal cultuurgrond in 2019. De afzet van chemische gewasbeschermingsmiddelen per miljoen euro aan landbouwproductievolume daalt trendmatig. Desondanks kan het absolute verbruik per hectare hoog zijn en de milieuschade aanzienlijk. In vergelijking met andere EU-landen worden per verdiende euro aan landbouwproducten relatief weinig gewasbeschermingsmiddelen gebruikt. Ook het antibioticagebruik in de veehouderij daalde trendmatig.
De veestapeldichtheid is in Nederland zeer hoog. Hoewel een hoge veestapeldichtheid vanuit het perspectief van voedselproductie als positief geduid wordt, heeft deze vanuit het perspectief van dierenwelzijn en druk op het milieu ongewenste gevolgen. Nederland kent de hoogste veestapeldichtheid van Europa, hetgeen in de context van duurzame productie als negatief geduid wordt.

Uitkomsten beschrijven de betaalbaarheid van voedsel en de impact van voedselproductie op de leefomgeving en het dierenwelzijn. Het effect van productiemethoden in de landbouw op het lokale milieu en de waterkwaliteit is gerelateerd aan onder andere de benuttingspercentages van stikstof en fosfor. Van de totale stikstofaanvoer via meststoffen in 2019 werd 57 procent opgenomen door gewassen. Het overige deel van de stikstof vervluchtigt na mesttoediening naar de lucht (9 procent) of blijft achter in de bodem (34 procent), waarna het uitspoelt naar grond- en oppervlaktewater. Nederland staat qua stikstofbenutting internationaal gezien laag: dertiende van zeventien EU-landen in 2017. Het benuttingspercentage van fosfor ligt met 84 procent in 2019 een stuk hoger dan bij stikstof. Daarmee is evenwichtsbemesting voor fosfor in zicht. Zowel het marktaandeel van biologisch voedsel (3 procent in 2018) als het aandeel vlees met een duurzaamheidskenmerk (30 procent in 2018) neemt trendmatig toe. Het SDG-doel op het terrein van voedselverspilling betekent voor Nederland een streefdoel van 63 kg per inwoner in 2030. Tussen 2012 en 2017 nam de jaarlijkse voedselverspilling af van 136 kg naar 127 kg per inwoner.

Beleving betreft tevredenheid met de kwaliteit en het aanbod van voedsel en tevredenheid met de leefomgeving en het dierenwelzijn. Er zijn voor deze categorie op dit moment geen indicatoren bekend die voldoen aan de kwaliteitseisen van deze publicatie.

SDG 2 Geen honger

Middelen en mogelijkheden

43,7% van de totale oppervlakte in 2019 ↓

15e in EU van 27 in 2018

Cultuurgrond (akkerbouw, tuinbouw, veehouderij)

€168 miljoen (prijzen 2010) per 1000 arbeidsjaren in 2019

2e in EU van 28 in 2019

[SDG2.3.1] Productie landbouw

Gebruik

3,52 grootvee-eenheden per hectare cultuurgrond in 2019

28e in EU van 28 in 2016

[SDG2.4.1] Veestapeldichtheid

3,2% van het totaal areaal cultuurgrond in 2018 ↑

23e in EU van 28 in 2018

[SDG2.4.1] Biologische landbouw

0,5% van het totaal areaal cultuurgrond in 2019 ↑

18e in EU van 22 in 2018

Eiwitrijke gewassen

356,8 kg afzet per miljoen euro landbouwproductievolume in 2018 ↓

1e in EU van 17 in 2018

Chemische gewasbeschermingsmiddelen

71,0% van melkvee heeft weidegang in 2018

Weidegang van melkvee

0,074 gram per kilogram leven gewicht vee in 2018 ↓

Antibioticagebruik veehouderij

Uitkomsten

84,1% fosforafvoer via gewassen t.o.v. totale aanvoer fosfor in 2019

7e in EU van 16 in 2017

Benutting fosfor cultuurgrond [A)]

57,4% stikstofafvoer via gewassen t.o.v. totale aanvoer stikstof in 2019

13e in EU van 17 in 2017

Benutting stikstof cultuurgrond [A)]

3,0% van het totaal bestedingen aan voeding in 2018 ↑

Marktaandeel biologisch voedsel

30,0% van het verkochte vlees heeft een duurzaamheidskenmerk in 2018 ↑

Vlees met duurzaamheidskenmerk

127 kilogram per inwoner in 2017 ↓

[SDG12.3.1] Voedselverspilling

SDG 3 Goede gezondheid en welzijn

SDG 3 streeft naar een goede gezondheid voor mensen van alle leeftijden. Het voorkómen van voortijdige sterfte veroorzaakt door overdraagbare en niet-overdraagbare ziektes en psychische problemen staat hoog op de VN-agenda. Deze wereldwijde doelstellingen komen in Nederland onder andere terug in het Nationaal Preventieakkoord en het actieplan Verder met vaccineren. Het aanpakken van roken, overgewicht en problematisch alcoholgebruik – belangrijke oorzaken van ziektelast en vroegtijdige sterfte – kan de gezondheid van veel Nederlanders verbeteren (Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport, 2018a). Samen met andere organisaties werkt de Rijksoverheid in het Nationaal Preventieakkoord onder meer aan het bewerkstelligen van een rookvrije generatie in 2040. In het kader van een gezond gewicht zou volgens het akkoord in 2040 maximaal 38 procent van de volwassenen overgewicht hebben en maximaal 7,1 procent obesitas.
Ook hoog op de agenda staat het voorkómen van ernstige infectieziekten. Om deze ziekten te bestrijden moeten meer mensen gevaccineerd zijn. Met het actieplan Verder met vaccineren (Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport, 2018b) zet het kabinet in op maatregelen die de vaccinatiegraad kunnen verhogen om de bevolking zo goed mogelijk te beschermen tegen uitbraken van infectieziekten.

Voor wat betreft de ontwikkelingen door de tijd heen is het beeld voor SDG 3 gemengd. Van de indicatoren die een duidelijk trendmatige ontwikkeling laten zien, is er bij twee sprake van een stijgende welvaart en bij zes sprake van een welvaartsdaling. Kijken we naar de positie in de EU, dan blijkt Nederland voor vier indicatoren een hoge positie in te nemen, en staan we voor twee indicatoren in de lagere regionen van de lijst.

Middelen en mogelijkheden betreffen de middelen die worden ingezet om het zorgstelsel te onderhouden en te verbeteren. De uitgaven aan gezondheidszorg als percentage van het bbp lopen de laatste jaren terug. Met het aantal in de zorg gewerkte uren per inwoner staat Nederland bovenin de Europese ranglijst.

Gebruik betreft gedrag dat van invloed is op gezondheid en het gebruik dat mensen maken van de zorg. Twee belangrijke indicaties voor een gezonde leefstijl zijn overgewicht en roken. Het deel van de bevolking dat te zwaar is groeit. In 2019 had 51,0 procent van de bevolking van 20 jaar en ouder een BMI van 25,0 kg/m^2 of meer, gebaseerd op zelfrapportage over lichaamslengte en -gewicht. Het percentage van de bevolking dat rookt en het alcoholgebruik loopt wel geleidelijk terug; in 2019 rookte een vijfde van de bevolking van 12 jaar en ouder. De basisvaccinatiegraad voor mazelen is een indicator voor het gebruik van het zorgaanbod. Deze inenting wordt in Nederland gecombineerd met vaccinatie tegen rode hond en de bof (BMR). Vergeleken met andere Europese landen is de vaccinatiegraad laag, en vertoont deze verder door de tijd heen een dalende trend. Na een jarenlange daling lijkt de vaccinatiegraad van tweejarigen recent te stabiliseren. Cijfers over kinderen die in 2019 hun tweede verjaardag vierden, zijn er nog niet. Het RIVM verwacht dat de vaccinatiegraad onder deze groep hoger zal liggen, maar dat de door artsen en andere experts bepleite 95 procent nog niet wordt gehaald. Omdat de inenting pas op de leeftijd van veertien maanden wordt gegeven, lopen vooral baby's risico op ziekte of zelfs overlijden als ze met niet-gevaccineerde kinderen in aanraking komen.

Uitkomsten hebben betrekking op de actuele fysieke en psychische gezondheid van de bevolking in samenhang met de kwaliteit van de zorg. Diabetes is een van de meest voorkomende chronische ziekten. Overgewicht, weinig beweging en leeftijd spelen een rol bij de kans deze ziekte te krijgen. Inmiddels gebruikt bijna vijf procent van de bevolking diabetesmedicatie. De gemiddelde verpleegduur bij klinische opnamen is in Nederland korter dan in de andere EU-landen. Bij poliklinische zorg lopen de wachttijden op. Zorgaanbieders en

zorgverzekeraars hanteren hiervoor een maximaal aanvaardbare termijn van vier weken. In bijna 30 procent van de gevallen ligt het aantal dagen tussen de eerste afspraak en de start van de behandeling boven deze norm.

Een tamelijk directe manier om de actuele gezondheid van de bevolking te beoordelen is de gezonde levensverwachting, een maat waarin sterftekansen en ongezondheid worden gecombineerd. De gezonde levensverwachting kan op verschillende manieren worden berekend, omdat er meerdere manieren zijn om gezondheid af te bakenen. In deze Monitor is gekozen voor de variant van de levensverwachting (bij geboorte) in als goed of zeer goed ervaren gezondheid. Dit is in 2019 voor vrouwen ruim 63 jaren en voor mannen bijna 65 jaren. Vergeleken met vrouwen in andere EU-landen is de gezonde levensverwachting voor Nederlandse vrouwen relatief laag. Nederlandse mannen nemen in Europa een middenpositie in. De cijfers die gebruikt zijn voor het maken van de internationale vergelijking hebben overigens betrekking op een andere variant van de gezonde levensverwachting, namelijk de levensverwachting zonder GALI-beperkingen, waarbij GALI staat voor Global Activity Limitation Indicator.

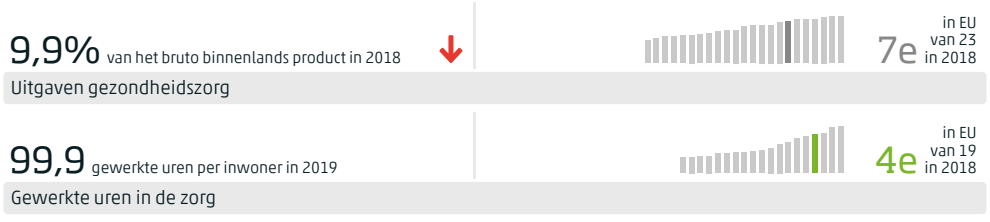
De psychische gezondheid van de bevolking wordt in de meest extreme vorm gemeten door te kijken naar de ontwikkeling van het aantal zelfdodingen. In aanvulling daarop laat de Mental Health Inventory zien hoe de eigen psychische gezondheid ervaren wordt, aan de hand van vijf vragen over hoe men zich in de voorafgaande vier weken voelde. Van de bevolking van 12 jaar en ouder behaalde 88,5 procent in 2019 een score van 60 of meer en wordt daarmee gezien als psychisch gezond. De trend is wel dalend.

Overigens kan in deze Monitor voor een aantal indicatoren een trendomslag worden geconstateerd. De indicator voor diabetesmedicatie die voorheen een dalende welvaart te zien gaf, laat nu een stabiel ontwikkelpad zien. Voor de wachttijden in de specialistische zorg en de psychisch gezonde bevolking is de stabiele trend evenwel omgeslagen naar een afnemende welvaart.

Beleving beschrijft de tevredenheid van burgers met de eigen gezondheid en het Nederlandse zorgstelsel. Bij het percentage van de bevolking dat de eigen gezondheid als heel goed ervaart is de trend dalend, hoewel het in 2019 iets hoger ligt dan in 2018. Nederland neemt binnen Europa een hoge positie in.

SDG 3 Goede gezondheid en welzijn

Middelen en mogelijkheden

Gebruik

51,0% van de bevolking van 20+ heeft overgewicht in 2019 ↑

10e in EU van 28 in 2016

[SDG2.2.2] Overgewicht

8,3 liters pure alcohol per inwoner (15+) in 2017 ↓

2e in EU van 13 in 2017

[SDG3.5.2] Alcoholgebruik

20,4% van de bevolking van 12+ rookt in 2019 ↓

4e in EU van 11 in 2017

[SDG3.5.2] Roken

92,9% van de kinderen van 2 jaar is gevaccineerd (BMR) in 2018 ↓

13e in EU van 20 in 2018

Vaccinatiegraad mazelen

Uitkomsten

4,7% van de bevolking heeft diabetesmedicatie in 2018

Diabetesmedicatie

5,2 dagen in 2018

1e in EU van 20 in 2017

Gemiddelde verpleegduur van klinische opnamen

64,8 jaren bij geboorte, in 2019

16e in EU van 28 in 2018

[SDG3.4.1] Gezonde levensverwachting mannen A)

63,2 jaren bij geboorte, in 2019

22e in EU van 28 in 2018

[SDG3.4.1] Gezonde levensverwachting vrouwen A)

28,7% van de wachttijden specialistische zorg is langer dan Treeknorm in 2018 ↑

Wachttijden specialistische zorg

2,5 per 1000 levend geboren kinderen in 2018

14e in EU van 23 in 2018

[SDG3.2.2] Neonatale sterfte

10,6 per 100 000 inwoners in 2018

14e in EU van 28 in 2016

[SDG3.4.2] Zelfdoding

88,5% van de bevolking van 12+ is psychisch gezond in 2019 ↓

11e in EU van 28 in 2017

Psychisch gezonde bevolking

Beleving

78,7% van de bevolking van 12+ vindt eigen gezondheid (zeer) goed in 2019 ↓

5e in EU van 28 in 2018

Ervaren gezondheid

SDG 4 Kwaliteitsonderwijs

SDG 4 betreft goed onderwijs voor iedereen. Adequaat onderwijs is voor mensen in alle leeftijdscategorieën en in alle levensfasen van belang, van voorschoolse educatie (SDG 4.2) tot 'een leven lang leren' (SDG 4.3). Vaardigheden van leerlingen (SDG 4.1) en de bevolking (SDG 4.6) kunnen worden gerelateerd aan de kwaliteit van het genoten onderwijs. Onderwijs zorgt er bovendien voor dat de huidige en toekomstige werkenden over vaardigheden beschikken die zij nodig hebben om te functioneren in een kennisintensieve omgeving (SDG 4.4).

Het beeld bij dit dashboard is gemengd, maar overwegend positief. Van de indicatoren die een duidelijke trendmatige ontwikkeling kennen, is voor zes indicatoren vanuit een welvaarts-optiek deze als positief te duiden en voor drie als negatief. Op de EU-ranglijst nemen zeven indicatoren een toppositie in, en staat er één in de achterhoede.

Middelen en mogelijkheden betreffen de omvang en betaalbaarheid van onderwijs. De overheidsuitgaven aan onderwijs als percentage van het bbp nemen af. Nederland bekleedt binnen Europa een middenpositie. Het aantal gewerkte uren in het onderwijs per inwoner is de afgelopen jaren juist toegenomen, maar dit blijft vergeleken met andere EU-landen laag.

Gebruik heeft betrekking op de participatie in het onderwijs. Bijna 98 procent van de kinderen in de leeftijdsgroep vanaf 4 jaar tot het begin van de leerplicht neemt al deel aan onderwijs. De trend is nog neerwaarts, maar de laatste jaren is de onderwijsdeelname van deze groep stabiel. Nederland staat bovenin in de Europese ranglijst. Bij schooluitval heeft ons land een middenpositie. Het Nederlandse beleidsdoel van minder dan 8 procent schooluitval in 2020 is behaald (Ministerie van Economische Zaken, 2020). Na een forse daling in 2017 liep de schooluitval in 2018 en 2019 weer op, maar de trend is nog dalend. In 2019 verliet 7,5 procent van de jongeren van 18 tot 25 jaar het onderwijs voortijdig, dus zonder startkwalificatie. Een startkwalificatie houdt in dat iemand ten minste een havo- of vwo-opleiding, een basisberoepsopleiding (mbo niveau 2) of een oude opleiding van vergelijkbaar niveau heeft afgerond. Voor voortijdig schoolverlaters zijn er twee doelstellingen, een internationale en een afgeleide nationale. De internationale doelstelling in deze Monitor betreft de totale groep voortijdig schoolverlaters van 18 tot 25 jaar, en zowel het door de overheid bekostigde onderwijs als het niet-bekostigde onderwijs. De nationale doelstelling betreft de nieuwe aanwas tot 23 jaar. Het CBS publiceert overigens beide cijfers. Bij de deelname aan 'leven lang leren' is de trend stijgend. Het ging in 2019 om 19,2 procent van de 25- tot 65-jarigen. Hiermee is het Nederlandse beleidsdoel van 20 procent in 2020 bijna bereikt (Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap, 2019). Binnen de EU neemt Nederland een hoge positie in.

Uitkomsten betreffen het bereikte opleidingsniveau en het niveau van specifieke vaardigheden. Het beleidsdoel voor 2020 van meer dan 40 procent tertiair of hoger opgeleiden onder 30- tot 35-jarigen is in 2010 al gehaald (Ministerie van Economische Zaken, 2020; Europese Commissie, 2010). Inmiddels is meer dan de helft van deze leeftijdsgroep hoogopgeleid. Dit doel komt nu binnen bereik van een veel ruimere leeftijdsgroep: bijna 40 procent van de bevolking van 25 tot 65 jaar was in 2019 hoogopgeleid. De trend is bij beide leeftijdsgroepen opwaarts. Het aandeel middelbaaropgeleiden, waaronder mensen met een praktijkonderwijsdiploma, is de laatste jaren teruggelopen. Hier is de trend neerwaarts. Bij de internationale vergelijking van het opleidingsniveau past een kanttekening: alle EU-landen rapporteren over het onderwijsniveau op basis van dezelfde internationale classificatie (ISCED), maar de onderwijssystemen verschillen sterk van land tot land. Dit kan bijdragen aan verschillen in opleidingsniveau.

Voldoende taal- en rekenvaardigheid is nodig om volwaardig te kunnen deelnemen aan de maatschappij. De toetsen van de onderwijsinspectie voor leerlingen in groep 8, de PISA-scores van 15-jarigen en de PIAAC-toetsen (onder de volwassen bevolking van 16 tot 66 jaar) geven een indruk van de opgedane vaardigheden.[2] Door de grote variatie aan eindtoetsen kan de onderwijsinspectie de vaardigheid van leerlingen momenteel niet eenduidig peilen. Cijfers voor 2018 die met eerdere jaren vergelijkbaar zijn komen er niet. Vanaf het schooljaar 2020/'21 zal op een nieuwe manier vastgesteld gaan worden of leerlingen voldoende vaardig zijn in lezen en rekenen. De internationale positie is ontleend aan het driejaarlijkse PISA-onderzoek onder 15-jarigen in de OESO-landen. De Nederlandse PIAAC-scores onder volwassenen zijn hoog vergeleken met andere landen, maar de laatste meting dateert uit 2012. PIAAC is een internationaal OESO-onderzoek onder de volwassen bevolking, dat slechts één keer in de tien jaar plaatsvindt. In 2018 is een nieuwe ronde gestart; de resultaten worden eind 2023 gepubliceerd. Digitale vaardigheden zijn in een kennisintensieve economie onmisbaar. Op dit punt voert Nederland in 2019 de Europese ranglijst aan.

Beleving heeft betrekking op hoe mensen onderwijs en opleidingskansen ervaren. Met de opleidingskansen zijn Nederlanders behoorlijk content: 82,4 procent van de volwassen bevolking was hier in 2019 tevreden over.

SDG 4 Kwaliteitsonderwijs

Middelen en mogelijkheden

5,1% van het bruto binnenlands product in 2018 ↓ — 13e in EU van 28 in 2018
Overheidsuitgaven aan onderwijs

41,2 gewerkte uren per inwoner in 2019 ↑ — 20e in EU van 25 in 2018
Gewerkte uren in het onderwijs

Gebruik

97,6% kinderen van 4 jaar tot leerplichtige leeftijd participeert in voorschoolse educatie in 2017 ↓ — 6e in EU van 28 in 2017
[SDG4.2.2] Participatie in voorschoolse educatie

7,5% van de bevolking van 18-24 jaar in 2019 ↓ — 10e in EU van 28 in 2019
Voortijdige schoolverlaters

19,2% van de bevolking van 25-64 jaar volgde onderwijs in de afgelopen 4 weken in 2019 ↑ — 5e in EU van 28 in 2019
[SDG4.3.1] Leven lang leren

Uitkomsten

39,1% van de bevolking van 15-64 jaar heeft een middelbare opleiding in 2019 ↓ — 21e in EU van 28 in 2019
Middelbaaropgeleide bevolking

39,7% van de bevolking 25-64 jaar heeft hoger onderwijs diploma in 2019 ↑ — 11e in EU van 28 in 2019
Hoogopgeleide bevolking

50,7% van de bevolking 30-34 jaar heeft hoger onderwijs diploma in 2019 ↑ — 6e in EU van 28 in 2019
Hoogopgeleide bevolking 30-34 jaar

48,0% van de leerlingen in groep 8 heeft streefniveau behaald in 2017

2e in EU van 28 in 2018

[SDG4.1.1] Rekenvaardigheden leerlingen

65,0% van de leerlingen in groep 8 heeft streefniveau behaald in 2017

14e in EU van 27 in 2018

[SDG4.1.1] Leesvaardigheden leerlingen

284,0 gemiddelde PIAAC-score (16-65 jaar) in 2012

2e in EU van 17 in 2012

[SDG4.6.1] Taalvaardigheid bevolking B)

280,3 gemiddelde PIAAC-score (16-65 jaar) in 2012

3e in EU van 17 in 2012

[SDG4.6.1] Rekenvaardigheid bevolking B)

79,0% van de bevolking (16-74) heeft tenminste digitale vaardigheden op basisniveau in 2019

1e in EU van 27 in 2019

[SDG4.4.1] Digitale vaardigheden

Beleving

82,4% van de bevolking van 18+ dat tevreden is in 2019 ↑

14e in EU van 28 in 2017

Tevredenheid met opleidingskansen

SDG 5 Gendergelijkheid

SDG 5 heeft betrekking op gelijke behandeling van mannen en vrouwen en op hun gelijkwaardige positie in de samenleving. De mate van gelijkheid wordt onder meer afgemeten aan verschil in beloning voor arbeid, arbeidsdeelname en de positie van vrouwen in bedrijfsleven en bestuur (SDG 5.5). Een andere specifieke doelstelling binnen deze SDG is het terugdringen van tegen vrouwen gericht geweld (SDG 5.2). Vanuit het streven naar een meer gelijke positie van vrouwen en mannen heeft het kabinet verschillende beleidsdoelen geformuleerd: meer economisch zelfstandige vrouwen, betere doorstroming van vrouwen naar hogere functies, dichten van de loonkloof tussen mannen en vrouwen en minder intimidatie en geweld tegen vrouwen (Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap, 2018).

Bij de trend in Nederland kleurt dit dashboard in meerderheid groen. Bij de positie is het beeld meer gemengd. Bij drie indicatoren heeft Nederland een sterke positie, maar bij drie andere indicatoren wordt een plaats in de Europese achterhoede ingenomen.

Middelen en mogelijkheden gaan over rechten en vrijheden van mannen en vrouwen en de mogelijkheid deze te gebruiken. Er zijn voor deze categorie op dit moment geen indicatoren bekend die voldoen aan de kwaliteitseisen van deze publicatie.

Gebruik betreft de mate waarin vrouwen en mannen maatschappelijk en economisch participeren. In het Nederlandse hoger onderwijs was in 2017 het merendeel (52,3 procent) van de studenten vrouw. In de meeste andere Europese landen is het percentage vrouwelijke studenten nog hoger. Als hier sprake is van een achterstand, dan is dit bij mannen.
Het percentage 15- tot 75-jarigen dat werkt (de nettoarbeidsparticipatie) is de laatste jaren zowel bij mannen als bij vrouwen toegenomen. Met respectievelijk 73,2 en 64,4 procent lag de participatiegraad van mannen in 2019 zo'n 9 procentpunt boven die van vrouwen. Het verschil wordt wel kleiner. In de EU-28 bevindt Nederland zich met deze arbeidsdeelname in de

voorhoede. Deze rangschikking houdt echter geen rekening met het aantal uren dat gewerkt wordt: veel vrouwen en relatief ook veel mannen in Nederland werken in deeltijd (tot 35 uur per week). Iets meer dan de helft van de werkenden had in 2019 een voltijdbaan. Bij de nettoarbeidsparticipatie van zowel mannen als vrouwen is een trendomslag opgetreden. In beide gevallen is een neutrale trend een stijgende geworden. Voor mannen valt daarbij op dat zij tijdens de economische crisis, tot 2014, te maken hadden met een dalende arbeidsparticipatie, terwijl die voor vrouwen gedurende die periode gelijk bleef.

Uitkomsten betreffen de effecten van participatie op gendergelijkheid. Een steeds groter deel van de bevolking is economisch zelfstandig: vier van de vijf mannen, en drie op de vijf vrouwen. Voor wat betreft de economische zelfstandigheid van mannen is de stabiele trend die voorheen kon worden geconstateerd, omgeslagen naar een stijgende trend. Het verschil in beloning tussen mannen en vrouwen wordt geleidelijk kleiner. Het uurloonverschil is afgenomen naar 14,3 procent in 2019. Nederland neemt binnen de EU hier een middenpositie in. Voor zowel vrouwen als mannen geldt dat het percentage hoogopgeleiden toeneemt. Bij vrouwen is het aandeel net iets groter dan bij mannen. Minder gunstig is het beeld bij leidinggevende functies. Vrouwen bezetten in 2018 een kwart van de posities in het hogere management en middenkader. Alleen in Italië is dit percentage lager. Het aandeel vrouwelijke volksvertegenwoordigers loopt terug. In 2019 was een derde van de Tweede Kamerleden vrouw, en Nederland is de afgelopen jaren naar een middenpositie binnen Europa gezakt op dit punt.

De gezonde levensverwachting, waarmee in dit geval de levensverwachting in als goed of zeer goed ervaren gezondheid wordt bedoeld, is voor vrouwen lager dan voor mannen. Vrouwen zullen bij geboorte naar verwachting ruim 63 jaar in als goed ervaren gezondheid leven. Bij mannen is dit bijna 65 jaar. Vergeleken met vrouwen in andere EU-landen bevinden Nederlandse vrouwen zich onderin de ranglijst. Mannen nemen in Europees perspectief een middenpositie in. De cijfers die gebruikt zijn voor het maken van de internationale vergelijking hebben overigens betrekking op een andere variant van de gezonde levensverwachting dan de cijfers die voor de berekening van de trend in Nederland gebruikt zijn. Bij de internationale vergelijking gaat het over de levensverwachting zonder GALI-beperkingen.

Minder intimidatie en geweld tegen vrouwen is een van de focuspunten in het kabinetsstreven naar sociale veiligheid voor alle burgers. Fysiek en/of seksueel geweld door de huidige of ex-partner is hier een aspect van. Hier is de trend dalend. In 2019 gaven 1,3 op de duizend vrouwen aan na hun vijftiende slachtoffer te zijn geweest van fysiek of seksueel geweld door de huidige of ex-partner.

Beleving gaat om de persoonlijke ervaring van gender(on)gelijkheid. Er zijn voor deze categorie op dit moment geen indicatoren bekend die voldoen aan de kwaliteitseisen van deze publicatie.

SDG 5 Gendergelijkheid

Gebruik

52,3% van de studenten in het hoger onderwijs in 2017

23e in EU van 27 in 2017

Aandeel vrouwen in hoger onderwijs

64,4% van de vrouwelijke bevolking van15-74 jaar in 2019 ↑

3e in EU van 28 in 2018

Nettoarbeidsparticipatie vrouwen

73,2% van de mannelijke bevolking van15-74 jaar in 2019 ↑

2e in EU van 28 in 2018

Nettoarbeidsparticipatie mannen

Uitkomsten

40,1% van de vrouwen van 25-64 jaar heeft hoger onderwijs afgerond in 2019 ↑

14e in EU van 28 in 2019

[SDG5] Hoogopgeleide vrouwen

39,3% van de mannen van 25-64 jaar heeft hoger onderwijs afgerond in 2019 ↑

5e in EU van 28 in 2019

[SDG5] Hoogopgeleide mannen

62,3% van de vrouwen van 15-65 jaar heeft minimaal 70 procent minimumloon in 2018 ↑

Economische zelfstandigheid vrouwen

80,5% van de mannen van 15-65 jaar heeft minimaal 70 procent minimumloon in 2018 ↑

Economische zelfstandigheid mannen

14,3% verschil in uurloon in 2019 ↓

12e in EU van 20 in 2018

[SDG5.1.1] Beloningsverschil mannen en vrouwen A)

24,8% van de managementposities wordt bezet door vrouwen in 2018

25e in EU van 26 in 2018

[SDG5.5.2] Aandeel vrouwen in managementposities

31,3% van de parlementaire zetels wordt bezet door vrouwen in 2019 ↓

11e in EU van 28 in 2019

[SDG5.5.1] Aandeel vrouwen in nationale parlement

63,2 jaren bij geboorte, in 2019

22e in EU van 28 in 2018

[SDG5] Gezonde levensverwachting vrouwen A)

64,8 jaren bij geboorte, in 2019

16e in EU van 28 in 2018

[SDG5] Gezonde levensverwachting mannen A)

1,3 op de 1 000 vrouwen van 15 of ouder maakt geweld mee door (ex-)partner in 2019 ↓

[SDG5.2.1] Fysiek en/of seksueel geweld door (ex-)partner

SDG 6 Schoon water en sanitair

De toegang tot schoon drinkwater en sanitaire voorzieningen is goed geregeld in Nederland. De focus van dit dashboard ligt daarom op waterkwaliteit (SDG 6.3) en de efficiëntie van watergebruik. Lozingen van vervuilende stoffen, direct of via de bodem, beïnvloeden de kwaliteit van binnenwateren en het grondwater. Met waterzuivering wordt de vervuiling veroorzaakt door deze emissies teruggebracht en wordt de waterkwaliteit verbeterd. Zuiniger zijn met water (een hogere waterproductiviteit) is van belang voor het verminderen van de druk op zoetwaterbronnen bij groeiende economische activiteit.

De trendmatige ontwikkeling in Nederland is bij dit dashboard overwegend positief.
Een uitzondering hierop is de ontwikkeling in aantallen dan wel verspreiding van diersoorten die kenmerkend zijn voor zoetwaternatuur. Hierbij is de laatste acht jaar een beperkte afname te zien, na twee decennia van toename. Een vergelijking met andere EU-landen is bij deze SDG voor slechts een klein aantal indicatoren mogelijk.

Middelen en mogelijkheden betreffen de middelen waarmee huishoudens worden voorzien van schoon en betaalbaar drinkwater. De drinkwatervoorziening is in Nederland zeer goed geregeld. De productiekosten van drinkwaterbedrijven zijn de laatste jaren afgenomen. Bij de gemiddelde prijs voor afnemers van drinkwater is de trend neutraal.

Gebruik betreft de onttrekking van water aan het milieu, de efficiëntie van drinkwatergebruik en de mate van zuivering van stedelijk afvalwater. De zuiveringsrendementen voor stikstof en fosfor bij de zuivering van stedelijk afvalwater zijn hoog: in 2018 respectievelijk 85 procent en 87 procent. Voor beide is de trend stijgend, wat duidt op een voortdurende verbetering van de efficiëntie van de waterzuivering. In 2018 werd per inwoner 471 m^3 zoetwater uit oppervlakte- en grondwater gewonnen. Het waterverbruik door de landbouw en drinkwaterbedrijven was in de droge zomer van 2018 hoger: de behoefte van de landbouwsector aan grondwater voor beregening was de grootste in 15 jaar. Omdat energiebedrijven daarentegen steeds minder zoetwater nodig hebben om te koelen, vlakt de winning per inwoner iets af. Vergeleken met andere EU-landen onttrekt Nederland per inwoner vrij veel water aan het oppervlakte- en grondwater, voornamelijk omdat het land veel koelwaterintensieve bedrijven heeft.
Dat koelwater is na lozing ook weer beschikbaar voor gebruik. De waterproductiviteit – een maatstaf voor efficiëntie van het watergebruik door het bedrijfsleven- is verder verbeterd en kwam in 2018 uit op 88,5 euro per m^3. In 2012 was dit nog 57,6 euro.

Uitkomsten hebben betrekking op de kwaliteit, betaalbaarheid en duurzaamheid van water in het algemeen en drinkwater in het bijzonder. Voor diersoorten die typerend zijn voor zoete wateren en moerassen is na een periode van gestage stijging recent sprake van een trendmatige afname. De oorzaken van deze daling zijn divers en per soortgroep verschillend. De waterkwaliteit verbetert weliswaar (langzaam) verder, maar is kennelijk nog lang niet overal voldoende voor deze specifieke diersoorten. De chemische en biologische water-kwaliteit wordt officieel eens in de zes jaar beoordeeld volgens de systematiek van de Europese Kaderrichtlijn Water. Deze gegevens zijn nu niet actueel en daarom hier niet opgenomen. Het algemene oordeel is dat de waterkwaliteit nog sterk moet verbeteren om in 2027 aan de eisen te voldoen. De kwaliteit van het zwemwater in de Nederlandse binnenwateren is in deze Monitor gekozen als alternatieve indicator. Ondanks de uitzonderlijk warme zomers van 2014, 2018 en 2019 is de kwaliteit van het zwemwater in het binnenland tussen 2012 en 2019 trendmatig verbeterd: in 2019 kreeg bijna 74 procent de kwalificatie 'uitstekend'. Deze indicator is zijdelings ook relevant voor de productie van drinkwater omdat in Nederland naast grondwater ook oppervlaktewater onttrokken wordt ten bate van de drinkwaterproductie.

Beleving betreft de tevredenheid met het drinkwater. De klanttevredenheid met het drinkwater was in 2015 – het laatste jaar met een landelijke meting – hoog.

SDG 6 Schoon water en sanitair

Middelen en mogelijkheden

€ 1,14 per m³ (lopende prijzen) in 2018 ↓
Productiekosten drinkwaterbedrijf

€ 1,53 per m³ drinkwater in 2018
Prijs van drinkwater (eindafnemers)

Gebruik

85% van alle stikstof in het afvalwater wordt verwijderd in 2018 ↑
Zuiveringsrendement stikstof stedelijk afvalwater

87% van alle fosfor in het afvalwater wordt verwijderd in 2018 ↑
Zuiveringsrendement fosfor stedelijk afvalwater

471 m³ per inwoner in 2018 ↓

11e in EU van 14 in 2017
Oppervlakte- en grondwaterwinning

€ 88 toegevoegde waarde per m³ (prijzen 2015) in 2018 ↑

10e in EU van 20 in 2016
[SDG6.4.1] Waterproductiviteit

Uitkomsten

140 index (trend 1990=100) in 2018 ↓
Fauna van zoetwater en moeras

73,8% heeft de kwalificatie 'uitstekend' in 2019 ↑

17e in EU van 26 in 2018
Kwaliteit van zwemwater binnenwateren

Beleving

8,5 score op schaal 1-10 (10= volledig tevreden) in 2015
Klanttevredenheid drinkwater [B)]

SDG 7 Betaalbare en duurzame energie

De beschikbaarheid, duurzaamheid en betaalbaarheid van energie waren de belangrijkste onderwerpen in de maatschappelijke en politieke debatten van de afgelopen jaren.
In Nederland is de beschikbaarheid van energie goed geregeld. Daarom is het dashboard van SDG 7 gericht op SDG's 7.2 (hernieuwbare energie) en 7.3 (energie-efficiëntie). De uitstoot van broeikasgassen (zie SDG 13 over klimaat) is vooral een gevolg van de verbranding van fossiele brandstoffen in elektriciteitscentrales, industrie, auto's, huizen en andere gebouwen.
De ontwikkeling en het gebruik van technologieën voor energiebesparing en hernieuwbare energiebronnen zijn een wezenlijk middel om energieverbruik en de afhankelijkheid van fossiele brandstoffen te verminderen. Dit heeft een positief effect op de brede welvaart in de toekomst.

Het beeld voor de trendmatige ontwikkelingen in Nederland is overwegend positief, met onder andere een toename van werkgelegenheid en investeringen in de groeiende duurzame-energiesector en een afname van het energieverbruik en de energie-intensiteit van de economie. In vergelijking met de andere EU-landen blijft Nederland voor veel van deze indicatoren echter ver achter.

Middelen en mogelijkheden betreffen de beschikbaarheid en betaalbaarheid van energie en de investeringen in duurzame energievoorziening. De trend van de investeringen in hernieuwbare energie en energiebesparingen is opwaarts, in 2019 ging het om 1,1 procent van het bbp. Ook de werkgelegenheid in de duurzame-energiesector is trendmatig toegenomen. Deze bedrijven zorgden volgens een eerste raming van het CBS en PBL in 2019 voor 0,9 procent van de totale werkgelegenheid. De vanuit economisch en maatschappelijk oogpunt winbaar geachte fossiele energiereserves zijn verder teruggelopen. Het in Nederland opgestelde vermogen voor hernieuwbare elektriciteit is in de periode 2012–2019 toegenomen van 164 naar 656 megawatt per miljoen inwoners. Vooral de laatste jaren is de groei uitzonderlijk: in 2019 was het vermogen ruim een kwart groter dan in 2018. Deze recente stijging is grotendeels toe te schrijven aan het elektrisch vermogen van installaties om zonnestroom op te wekken. Eind 2018 was voor het eerst meer vermogen beschikbaar voor de opwekking van elektriciteit uit zonne-energie dan voor winning van elektriciteit uit windenergie. Daar hoort de kanttekening bij dat het hier gaat om het opgestelde vermogen, niet om de daadwerkelijke opwekking van energie. Met name bij zonne-energie is de hoeveelheid stroom die in de Nederlandse situatie daadwerkelijk opgewekt wordt aanmerkelijk kleiner dan het potentiële vermogen. In 2018 bezette Nederland voor deze indicator de 22ste positie van 26 EU-landen.

Als indicator voor de betaalbaarheid van energie is gekeken naar de uitgaven aan energie door huishoudens als percentage van de totale consumptieve uitgaven. Dit aandeel daalt trendmatig en kwam in 2019 uit op 3,4 procent. Internationaal gezien geven Nederlandse huishoudens relatief weinig uit aan energie. Nederland staat in 2018 op de zevende plaats op de ranglijst van 27 EU-landen.

Gebruik betreft de hoeveelheid energie die wordt gebruikt en bespaard.[3] Het totale energieverbruik is afgenomen van 4 634 kg olie-equivalenten per inwoner in 2012 naar 4 282 kg in 2018. De trend is neerwaarts, maar Nederland bezet een plek in de achterhoede in de vergelijking met andere EU-landen. Ook de energie-intensiteit, een maat voor de energie-efficiëntie van de economie, nam van 2012 tot 2019 trendmatig af. Nederland bezette in 2018 een elfde positie binnen de EU.

Uitkomsten betreffen de betaalbaarheid, duurzaamheid en verspilling van energie.
Het verbruik van aardolieproducten is tussen 2012 en 2019 trendmatig gestegen, van 2,5 naar

3,5 ton per inwoner. De trend bij de invoer van fossiele energiedragers is neutraal, waar deze voorheen nog stijgend was. Nederland staat laatste op de EU-ranglijst in 2018, waarbij de kanttekening gemaakt moet worden dat een groot deel van deze invoer weer wordt uitgevoerd. Het aandeel hernieuwbare energie is trendmatig toegenomen naar 7,4 procent in 2018, ongeveer de helft van de beleidsdoelstelling van 14 procent hernieuwbare energie in 2020. Het aandeel hernieuwbare energie in Nederland was in 2018 het laagste van alle landen binnen de EU.

Beleving betreft de tevredenheid met de prijs en beschikbaarheid van energiebronnen. Er zijn voor deze categorie op dit moment geen indicatoren bekend die voldoen aan de kwaliteitseisen van deze publicatie.

SDG 7 Betaalbare en duurzame energie

Middelen en mogelijkheden

1,1% van het bruto binnenlands product in 2019 ↑
Investeringen hernieuwbare energie en besparingen [C]

0,9% van de totale werkgelegenheid in 2019 ↑
Werkgelegenheid duurzame energiesector [F]

0,5 terajoules per inwoner in 2019 ↓

7e in EU van 13 in 2017
Fossiele energiereserves [A]

656,2 megawatt elektrisch vermogen per miljoen inwoners in 2019 ↑

22e in EU van 26 in 2018
Opgesteld vermogen hernieuwbare elektriciteit

3,4% van de totale consumptieve uitgaven (lopende prijzen) in 2019 ↓

7e in EU van 27 in 2018
Uitgaven aan energie door huishoudens [A]

Gebruik

4 282 kilogram olie-equivalenten per inwoner in 2018 ↓

23e in EU van 28 in 2018
[SDG7.1.1] Totaal energieverbruik

124,1 kilogram olie-equivalent per 1000 euro bbp (prijzen 2010) in 2018 ↓

11e in EU van 28 in 2018
[SDG7.3.1] Energie-intensiteit van de economie

Uitkomsten

3,5 ton per inwoner in 2019 ↑
Verbruik van aardolieproducten

13,4 ton per inwoner in 2019

28e in EU van 28 in 2018
Invoer fossiele energiedragers [A]

7,4% van het totale eindverbruik energie in 2018 ↑

28e in EU van 28 in 2018
[SDG7.2.1] Hernieuwbare energie

SDG 8.1 Waardig werk en economische groei: economie en productiefactoren

Het bbp is een maat voor de omvang van de economie. Het kan op drie manieren worden berekend: uit de productie, uit de inkomens en uit de bestedingen. Een toename van het bbp zorgt op de korte termijn doorgaans voor meer welvaart (SDG 8.1). Er is ook een keerzijde: economische activiteiten kunnen op lange termijn schadelijk zijn voor de welvaart, de leefomgeving en het welbevinden. Voor de productie van goederen en diensten is input nodig van de productiefactoren kapitaal, arbeid en grondstoffen. Een belangrijke vraag is of deze duurzaam en productief worden ingezet (SDG's 8.2 en 8.4). Een tweede vraag is hoe de winsten en inkomens verdeeld worden tussen burgers en bedrijven. Al deze factoren bepalen samen in hoeverre economische groei efficiënt en duurzaam is.

Het beeld bij dit dashboard is zeer positief: elf indicatoren laten een trendmatige groei zien, tegen slechts twee waarbij vanuit oogpunt van brede welvaart een achteruitgang optreedt. Eenzelfde beeld is zichtbaar bij de internationale vergelijking. Voor acht indicatoren noteert Nederland een score in de Europese voorhoede, terwijl voor slechts één indicator een notering onderaan de ranglijst kan worden geconstateerd.

Middelen en mogelijkheden betreffen de hoeveelheid arbeid, kapitaal en kennis die wordt ingezet bij de productie van goederen en diensten. De trends in dit deel van het dashboard zijn opwaarts. Het aandeel van de bruto-investeringen in materiële vaste activa in het bbp is in Europees perspectief bescheiden. Bij het aantal gewerkte uren per inwoner neemt Nederland een middenpositie in. Het mediaan besteedbaar inkomen is vergeleken met andere landen hoog.

Gebruik betreft de productiviteit en duurzaamheid van de inzet van middelen. Hoe duurzaam en efficiënt productiefactoren worden ingezet, is mede af te meten aan een aantal economische ratio's. Ook dit deel van het dashboard geeft een overwegend gunstig beeld, maar er zijn wel kanttekeningen. De fysieke kapitaalgoederenvoorraad daalt trendmatig, waar voorheen sprake was van een stabiele trend. De arbeidsproductiviteit (toegevoegde waarde per gewerkt uur) is vergeleken met andere EU-landen hoog en de trend is opwaarts. Van alle landen in de EU gaat Nederland het meest efficiënt om met de in het productieproces verbruikte grondstoffen.
Ook bij de kenniskapitaalgoederenvoorraad en de consumptie is de trend stijgend en de positie hoog. Bij de consumptie is overigens sprake van een trendomslag: waar deze voorheen een stabiele trend vertoonde, is deze nu stijgend.
Uitkomsten hebben betrekking op het tempo, de efficiëntie en de houdbaarheid van economische groei. Bij het bbp per inwoner is de trend stijgend en heeft Nederland een hoge positie op de Europese ranglijst. Een actueel beleidsthema is de verdeling van winsten en beloning in de economie. De arbeidsinkomensquote (aiq) geeft hier een beeld van. De aiq is het aandeel van de beloning van arbeid van werknemers en zelfstandigen in het totale verdiende inkomen van Nederland, volgens de definitie gehanteerd door het CBS, het CPB en DNB. In 2019 kwam de aiq uit op 76,2 procent. Voor werkenden is een hogere aiq gunstig. De positie van Nederland ten opzichte van andere landen is indicatief. Een vergelijking met andere landen is lastig te maken omdat er veel definitieverschillen zijn. Hier is gebruik gemaakt van cijfers van de International Labour Organization (ILO). De grondstoffenvoetafdruk is in deze Monitor niet geactualiseerd; het CBS werkt aan het verbeteren van de methoden om dit te berekenen.
Beleving betreft het vertrouwen van consumenten en producenten. Vertrouwen in hoe het met de economie gaat, wordt in belangrijke mate door de conjunctuur bepaald, maar het economisch beleid heeft hier ook invloed op. De trends in dit deel van het dashboard kleuren groen. Toch is bij alle drie stemmingsindicatoren het beeld recentelijk minder florissant: het consumentenvertrouwen loopt vanaf de tweede helft van 2018 sterk terug, en in 2019 waren er

net iets meer pessimisten dan optimisten. Het producentenvertrouwen nam in deze periode ook af: ondernemers in de industrie zijn minder positief over de verwachte bedrijvigheid, hun orderpositie en hun voorraden. Eenzelfde beeld is zichtbaar voor het ondernemersvertrouwen bij niet-financiële bedrijven.

SDG 8.1 Waardig werk en economische groei: economie en productiefactoren

Middelen en mogelijkheden

16,9% van het bruto binnenlands product in 2019 ↑
Bruto investeringen in materiële vaste activa

13e in EU van 15 in 2018

788,2 gewerkte uren per inwoner per jaar in 2019 ↑
Gewerkte uren

19e in EU van 28 in 2018

€ 25 620 per huishouden (prijzen 2015) in 2018 ↑
Mediaan besteedbaar inkomen

7e in EU van 28 in 2018

Gebruik

€ 50 bruto toegevoegde waarde per gewerkt uur (prijzen 2015) in 2019 ↑
[SDG8.2.1] Arbeidsproductiviteit

3e in EU van 16 in 2019

€ 148 per gewerkt uur (prijzen 2015) in 2018 ↓
Fysieke kapitaalgoederenvoorraad

7e in EU van 11 in 2018

€ 10,91 per gewerkt uur (prijzen 2015) in 2018 ↑
Kenniskapitaalgoederenvoorraad

1e in EU van 12 in 2018

€ 4,17 bbp per kilogram materialenverbruik (prijzen 2010) in 2018 ↑
[SDG8.4.2] Grondstoffenproductiviteit

1e in EU van 28 in 2018

€ 26 289 per inwoner (prijzen 2015) in 2019 ↑
Individuele consumptie

5e in EU van 17 in 2019

Uitkomsten

€ 43 673 per inwoner (prijzen 2015) in 2019 ↑
[SDG8.1.1] Bruto binnenlands product

3e in EU van 19 in 2019

76,2% van het nationale inkomen is beloning voor arbeid in 2019
Arbeidsinkomensquote [A)]

1e in EU van 28 in 2017

9,7 ton per inwoner in 2017 ↑
Grondstoffenvoetafdruk

Beleving

-1 saldo % positieve en negatieve antwoorden (15+) in 2019 ↑

18e in EU van 28 in 2019

Consumentenvertrouwen

4,4 saldo % positief en negatief gestemde bedrijven in 2019 ↑

5e in EU van 28 in 2019

Producentenvertrouwen

10,0 saldo % positief en negatief gestemde bedrijven in 2019 ↑

Ondernemersvertrouwen

SDG 8.2 Waardig werk en economische groei: arbeid en vrije tijd

Het hebben van waardig werk is belangrijk voor het genereren van inkomsten, voor deelname aan de samenleving en voor de eigenwaarde van mensen. De vraag of ze aan werk kunnen komen en blijven, en of ze daarmee voldoende kunnen verdienen (SDG 8.5) is voor veel mensen belangrijk. Mensen willen bovendien kunnen werken onder goede arbeidsomstandigheden, met relevante en interessante werkzaamheden en in een goede balans met hun privéleven (SDG 8.8). Ook vrije tijd geeft zin aan het leven, door ontspanning, sociale contacten en persoonlijke ontwikkeling.

Het beeld bij dit dashboard is positief te noemen. De meeste indicatoren laten een trendmatige verbetering van de welvaart zien. Ook de posities op de Europese ranglijst zijn in de meeste gevallen hoog.

Middelen en mogelijkheden betreffen mogelijkheden voor deelname aan de arbeidsmarkt, het aantal beschikbare banen en de opbrengsten van werk. Begin 2020 bracht de Commissie Regulering van werk advies uit over de problemen op de arbeidsmarkt, de wenselijkheid van veranderingen en de mogelijke gevolgen voor regelgeving (Rijksoverheid, 2020a).
Bij ongewijzigd beleid ziet de commissie zowel een economisch, als een sociaal en maatschappelijk probleem. Dit deel van het dashboard ontwikkelt zich gunstig uit het oogpunt van brede welvaart. De hogere vacaturegraad is positief voor werkzoekenden: aan het eind van 2019 waren er per duizend banen 33 vacatures. Verder neemt de werkloosheid af en blijft een kleiner deel van het arbeidspotentieel onbenut. De werkloosheid is vergeleken met andere Europese landen laag en er zijn voor Nederlandse werkzoekenden relatief veel vacatures.
Wat betreft langdurige werkloosheid neemt Nederland een middenpositie in. De trend is hier neutraal, maar de laatste jaren komt langdurig werkloos zijn (twaalf maanden of langer) minder voor.

Gebruik betreft participatie op de arbeidsmarkt. In 2019 was 68,8 procent van alle 15- tot 75-jarigen aan het werk: de hoogste nettoarbeidsparticipatie van de afgelopen vijftig jaar. Voor deze indicator is de trend die voorheen stabiel was nu stijgend. Niet alleen in de tijd, maar ook vergeleken met andere EU-landen is dit percentage hoog. De brutoarbeidsparticipatie van deze leeftijdsgroep – het aandeel van de werkzame en werkloze beroepsbevolking samen – was met 71,2 procent nog wat hoger. De Nederlandse beleidsdoelstelling van een brutoarbeids-participatie van ten minste 80 procent voor de leeftijdsgroep van 20- tot 65-jarigen[4] is een aantal jaren geleden al behaald. Ook de gemiddelde arbeidsduur neemt toe, maar deze is met 27,6 gewerkte uren per werkende per week relatief laag vergeleken met andere Europese landen.

Uitkomsten betreffen arbeidsomstandigheden, veiligheid op het werk en de balans tussen werk en vrije tijd. Ondanks een toename aan het eind van de trendperiode blijft de trend bij het aantal niet-fatale arbeidsongevallen neutraal. Het gemiddelde Nederlandse uurloon is vergeleken met de andere EU-lidstaten hoog. Bij de psychische vermoeidheid door werk is de trend niet meer neutraal maar opwaarts. Het CBS en TNO rapporteerden dat in 2019 17,0 procent van de werknemers enkele keren per maand of vaker kampt met burn-outklachten.

Beleving betreft de vraag of mensen tevreden zijn over hun arbeidsomstandigheden, hun werk en hun vrije tijd. Uit onderzoek van het CBS en TNO blijkt dat 16,5 procent van de werknemers zich in 2019 zorgen maakte om het behoud van zijn of haar baan. De trend is dalend. Bij de verwachtingen van huishoudens over hun financiële situatie voor de komende twaalf maanden is de trend stijgend, al was het sentiment in 2019 minder positief. Volgens cijfers van het CBS en TNO was bijna driekwart van de werknemers in 2019 tevreden over zijn of haar arbeidsomstandigheden. Nederland was wat dit betreft in 2015 tweede van de EU.
De tevredenheid van werknemers met hun werk was ook groot vergeleken met andere EU-landen; de trend van deze indicator is omgeslagen van dalend naar neutraal. Over de vrije tijd was bijna drie kwart van de bevolking tevreden, hier daalt de trend.

SDG 8.2 Waardig werk en economische groei: arbeid en vrije tijd

Middelen en mogelijkheden

33 vacatures per 1000 banen op 31 december in 2019 ↑

3e in EU van 17 in 2018
Vacaturegraad

3,4% van de beroepsbevolking in 2019 ↓

4e in EU van 25 in 2019
[SDG8.5.2] Werkloosheid

1,0% van de beroepsbevolking was een jaar of langer werkloos in 2019

8e in EU van 28 in 2018
[SDG8.5.2] Langdurige werkloosheid

10,5% van het totale arbeidspotentieel kan (meer uren) werken in 2019 ↓

14e in EU van 27 in 2018
Onbenut arbeidspotentieel

Gebruik

68,8% van de bevolking van 15-74 jaar in 2019 ↑

3e in EU van 28 in 2018
Nettoarbeidsparticipatie

27,6 gewerkte uren per werkzame persoon per week in 2019 ↑

25e in EU van 27 in 2018
Arbeidsduur per week

Uitkomsten

€ 26,29 per uur (in prijzen 2015) in 2019

4e in EU van 27 in 2018

[SDG8.5.1] Beloning werknemers A)

1 452 gestandaardiseerde incidentie per 100 000 werkenden in 2017

17e in EU van 28 in 2017

[SDG8.8.1] Niet-fatale beroepsgerelateerde ongelukken

17,0% van de werknemers is psychisch vermoeid door werk in 2019 ↑

Psychische vermoeidheid door werk (werknemers)

Beleving

9,7% van de werknemers ervaart een disbalans tussen werk en privé in 2019

1e in EU van 26 in 2016

Werk-privé en/of privé-werk disbalans (werknemers)

16,5% van de werknemers maakt zich zorgen om baanbehoud in 2019 ↓

Zorgen baanbehoud (werknemers)

1 saldo % positieve en negatieve antwoorden van de bevolking van 15+ in 2019 ↑

21e in EU van 28 in 2019

Verwachting voor eigen financiële situatie

74,6% van de werknemers van 15-74 jaar is (zeer) tevreden in 2019

2e in EU van 28 in 2015

Tevredenheid met arbeidsomstandigheden (werknemers)

77,9% van de werknemers van 15-74 jaar is (zeer) tevreden in 2019

7e in EU van 28 in 2017

Tevredenheid met werk (werknemers)

74,2% van de bevolking van 18+ is (zeer) tevreden in 2019 ↓

3e in EU van 28 in 2013

Tevredenheid met vrije tijd

SDG 9.1 Industrie, innovatie en infrastructuur: infrastructuur en mobiliteit

Dit dashboard gaat over infrastructuur – SDG-subdoel 9.1 – maar ook over de mobiliteit van personen. Mobiliteit en infrastructuur stellen mensen in staat om te werken, contacten te onderhouden en hun vrije tijd in te vullen. Een groot deel van de persoonsmobiliteit betreft woon-werkverkeer met verschillende vervoerswijzen. Mobiliteit heeft ook nadelige effecten voor samenleving en milieu, onder andere tijdverlies als gevolg van files, onveiligheid in het verkeer en druk op het milieu.

De indicatoren van dit dashboard geven een minder rooskleurig beeld. Bij de trend laten vijf indicatoren een vermindering van de brede welvaart zien, terwijl twee zich gunstig ontwikkelen. Wat de positie van Nederland in de EU betreft is het beeld gemengd.

Middelen en mogelijkheden gaan over de beschikbare middelen voor onderhoud en ontwikkeling van het netwerk van infrastructuur en de mogelijkheden die dit biedt voor betaalbaar, veilig en efficiënt transport van personen en goederen. De lengte van het Nederlandse wegennet neemt toe. Een vitale schakel voor bereikbaarheid is goed en toegankelijk openbaar vervoer. Het CBS inventariseert momenteel de lengte van spoorwegen, lightrail, (snel)tram en metro. Het aandeel van de investeringen in grond-, weg- en waterbouw in het bbp loopt terug en de trend is neerwaarts. In 2019 ging het om 2,3 procent.

Gebruik beschrijft het volume van vervoersbewegingen met verschillende vervoermiddelen. Kijkend naar de relatie tussen vervoersbewegingen en de economie is er een trendmatige afname in de verhouding tussen het volume van personenvervoer en het bbp. Oftewel: het personenvervoer neemt minder snel toe dan de economie groeit. Dit wordt in het kader van mobiliteit als negatief gezien. De vermindering van de reizigerskilometers brengt echter ook verlichting van druk door vervuiling, energieverbruik en files met zich mee. Het meeste gemotoriseerde personenvervoer vindt plaats per auto (86 procent) of trein (11 procent). Deze verhouding is door de jaren heen stabiel. De afgelegde kilometers per fiets komen uit een andere databron en kunnen daardoor niet rechtstreeks vergeleken worden. De overheid stimuleert elektrisch autorijden omdat dit zuiniger en schoner is dan het rijden met een conventionele auto: de directe uitstoot van CO_2 is minder. Het aandeel elektrische auto's in het totale autopark is flink toegenomen, van 0,9 procent in 2012 tot 3,7 procent in 2019. Inmiddels is bekend dat deze stijging doorzet: aan het begin van 2020 was 4,6 procent van de auto's elektrisch. Nederland telde begin 2020 bijna 8,7 miljoen personenauto's. Het aantal auto's groeit nu sterker dan de bevolking van 18 jaar en ouder, wat betekent dat het autobezit per volwassen inwoner toeneemt.

Uitkomsten betreffen de effecten van mobiliteit, zoals files en vertragingen, ongelukken, vervuiling en geluidshinder. Door files en vertraging kost reizen meer tijd. Het aantal verkeersslachtoffers is relatief laag vergeleken met de andere EU-landen: in 2018 vielen er in het verkeer 39,3 doden per miljoen inwoners. Het overheidsstreven is nul verkeersdoden in 2050 (Ministerie van Infrastructuur en Waterstaat, SPV 2018).[5] De trend van de CO_2-uitstoot van het binnenlands verkeer en vervoer per inwoner is neutraal. Ook de Nederlandse luchtvaart draagt bij aan CO_2-uitstoot.[6] De uitstoot van de luchtvaart is al jaren relatief hoog vergeleken met andere landen: in 2018 bezette Nederland de 26e plek binnen de EU.

Beleving betreft geluidshinder en de tevredenheid met de woon-werkreistijd. Een toenemend percentage van de Nederlanders ervaart geluidsoverlast van verkeer of buren. In 2018 gold dat voor meer dan 27,1 procent van de huishoudens. In vergelijking met andere EU-landen is dat een hoog percentage. Slechts in twee andere EU-landen (Duitsland en Malta) is sprake van een hogere ervaren geluidsoverlast. De tevredenheid over de woon-werkreistijd is groot – 82,6 procent in 2019 – maar de trend daalt.

SDG 9.1 Industrie, innovatie en infrastructuur: infrastructuur en mobiliteit

Middelen en mogelijkheden

2,3% van het bruto binnenlands product in 2019 ↓
Investeringen in grond-, weg- en waterbouw

4,15 kilometer per km² landoppervlakte in 2018 ↑
Netdichtheid openbare wegen

Gebruik

90,1 volume t.o.v. bbp, index (2010=100) in 2017 ↓

21e in EU van 28 in 2017
[SDG9.1.2] Personenvervoer

98,8 volume t.o.v. bbp, index (2010=100) in 2017

14e in EU van 28 in 2017
[SDG9.1.2] Vrachtvervoer

85,7% van het totaal aantal reizigerskilometers in 2017

5e in EU van 28 in 2017
Autogebruik

11,4% van het totaal aantal reizigerskilometers in 2017

2e in EU van 26 in 2017
Treingebruik

846,4 kilometer per inwoner in 2017
Fietsgebruik

3,7% van het totaal aantal personenauto's in 2019 ↑
Elektrische personenauto's

Uitkomsten

3,85 voertuigverliesuren per inwoner in 2018 ↑
Tijdverlies door files en vertraging

39,3 verkeersdoden per miljoen inwoners in 2018

5e in EU van 28 in 2017
[SDG3.6.1] Doden in het verkeer

1 987,3 kilogram per inwoner in 2019
CO_2-uitstoot binnenlands verkeer en vervoer A)

753,1 kilogram per inwoner in 2019

26e in EU van 28 in 2018
CO_2-uitstoot nationale luchtvaartmaatschappijen A)

Beleving

27,1% van de huishoudens ervaart geluidshinder in 2018 ↑

26e in EU van 28 in 2018
Geluidshinder verkeer en buren

82,6% van de werkende bevolking van 18-74 is tevreden in 2019 ↓
Tevredenheid reistijd woon-werkverkeer

SDG 9.2 Industrie, innovatie en infrastructuur: duurzame bedrijvigheid

SDG-subdoelen 9.2, 9.3 en 9.4 betreffen de versterking en verduurzaming van het bedrijfsleven en de toegang van kleine bedrijven tot hoogwaardige markten en financiering. Veel van deze onderwerpen vallen onder de noemer maatschappelijk verantwoord ondernemen (mvo). Mvo loopt door veel SDG's heen[7]: toegang tot krediet voor kleinere bedrijven, aandacht voor werknemers, verduurzaming van productieprocessen, en inclusieve en duurzame waardeketens van inkoop tot afnemers, al dan niet over de landsgrenzen heen. In Nederland zijn vooral de relaties tussen bedrijven en werknemers, de rol van het midden- en kleinbedrijf (mkb) en de grote bedrijven, en duurzame productieprocessen en producten van belang.

Het beeld bij dit dashboard is ronduit positief. Slechts één indicator laat een dalende welvaart zien: het vertrouwen in grote bedrijven. In de overige gevallen is de welvaart stabiel of groeiend, en neemt Nederland op de EU-ranglijst gemiddelde of zelfs hoge posities in.

Middelen en mogelijkheden betreffen de mogelijkheden voor bedrijven om hun productieprocessen, energieverbruik en waardeketens duurzaam te maken. Van de honderd bedrijven in Nederland met de grootste omzet waren in 2017 82 transparant over hun bedrijfsvoering ten aanzien van maatschappelijk verantwoord ondernemen: zij publiceerden een duurzaamheidsverslag. Dit aandeel is door de jaren heen vrij constant. In Europees perspectief scoort Nederland hoog. Toegang tot financiering werd in 2019 door 7,9 procent van de ondernemingen in het mkb genoemd als grootste beperking voor de bedrijfsvoering. Dit is minder dan de helft van het percentage aan het begin van de trendperiode. Binnen Europa neemt Nederland een middenpositie in. Het belang van bedrijven die actief zijn op het gebied van milieubescherming en het beheer van natuurlijke hulpbronnen neemt geleidelijk toe. In 2019 kwam de toegevoegde waarde van de milieusector overeen met 2,3 procent van het bbp. De milieusector zorgt inmiddels voor 2,6 procent van de totale werkgelegenheid.

Gebruik heeft betrekking op de inspanning van bedrijven om hun productieprocessen, energieverbruik en waardeketens duurzaam te maken. De energie-intensiteit van de economie – een maat voor de efficiëntie van energiegebruik – daalt trendmatig. Internationaal bevond Nederland zich in 2018 in de Europese middengroep. Bij het binnenlands materialenverbruik handhaafde Nederland zich met 9 379 kg per inwoner in 2018 in de hoogste regionen van de EU-ranglijst. Overigens is bij het binnenlands materialenverbruik sprake van een trendomslag. Waar deze indicator eerder nog een verbetering te zien gaf (groen), is de trend nu neutraal.

Uitkomsten hebben betrekking op de feitelijke duurzaamheid van productieprocessen en waardeketens. Het overgrote deel van het Nederlandse bedrijfsleven bestaat uit middelgrote en kleine bedrijven (tot 250 medewerkers). Hier wordt in 2018 61,9 procent van de toegevoegde waarde van de gehele niet-financiële sector gevormd. Daarmee neemt Nederland binnen Europa een middenpositie in. De broeikasgasintensiteit van de economie daalt trendmatig: er worden per eenheid productie minder broeikasgassen uitgestoten. Dit duidt op een verbetering van de milieu-efficiëntie van de economie. De hoge positie van Nederland ten opzichte van andere landen bij de arbeidsinkomensquote (aiq) is indicatief: een internationale vergelijking van deze maatstaf voor de verdeling van het verdiende inkomen over aanbieders van arbeid en kapitaalverstrekkers is lastig te maken omdat er veel definitieverschillen zijn. Hier is gebruik gemaakt van cijfers van de International Labour Organization (ILO).

Beleving geeft een beeld van de tevredenheid met de arbeidsomstandigheden en het vertrouwen in banken respectievelijk grote bedrijven. Bij het vertrouwen in bedrijven is sprake van een trendomslag: was het vertrouwen voorheen stabiel, nu is het trendmatig dalend. Volgens cijfers van CBS en TNO was in 2019 bijna drie kwart van de werknemers tevreden met

zijn of haar arbeidsomstandigheden. Uit de laatste cijfers over andere landen, voor 2015, blijkt dat de tevredenheid in Nederland groot is.

SDG 9.2 Industrie, innovatie en infrastructuur: duurzame bedrijvigheid

Middelen en mogelijkheden

7,9% ervaart toegang tot financiering als belangrijkste probleem in 2019 ↓

14e in EU van 28 in 2019

[SDG9.3.2] Toegang MKB tot krediet

2,3% van het bruto binnenlands product in 2019 ↑

11e in EU van 24 in 2016

[SDG9.2.1] Toegevoegde waarde milieusector D)

2,6% van de totale werkgelegenheid in 2019 ↑

[SDG9.2.2] Werkgelegenheid milieusector D)

82% van de top-100 bedrijven publiceert een MVO-jaarverslag in 2017

6e in EU van 21 in 2017

[SDG12.6.1] MVO jaarverslagen bedrijven

Gebruik

124,1 kilogram olie-equivalent per 1000 euro bbp (prijzen 2010) in 2018 ↓

11e in EU van 28 in 2018

[SDG7.3.1] Energie-intensiteit van de economie

9 379 kilogram per inwoner in 2018

4e in EU van 28 in 2018

[SDG12.2.2] Binnenlands materialenverbruik

Uitkomsten

61,9% van de toegevoegde waarde van de niet-financiële sector in 2018

9e in EU van 21 in 2017

[SDG9.3.1] Toegevoegde waarde MKB

0,29 kilogram CO_2-equivalenten per euro bbp (prijzen 2015) in 2019 ↓

10e in EU van 28 in 2018

[SDG9.4.1] Broeikasgasintensiteit van de economie A)

76,2% van het nationale inkomen is beloning voor arbeid in 2019

1e in EU van 28 in 2017

Arbeidsinkomensquote A)

Beleving

74,6% van de werknemers van 15-74 jaar is (zeer) tevreden in 2019

2e in EU van 28 in 2015

Tevredenheid met arbeidsomstandigheden (werknemers)

37,5% van de bevolking van 15+ heeft (tamelijk of heel) veel vertrouwen, in 2019 ↓

Vertrouwen in grote bedrijven

41,5% van de bevolking van 15+ heeft (tamelijk of heel) veel vertrouwen, in 2019

12e in EU van 28 in 2017

Vertrouwen in banken

SDG 9.3 Industrie, innovatie en infrastructuur: kennis en innovatie

Kennis is essentieel voor het verhogen van economische prestaties en het vinden van oplossingen voor grote maatschappelijke problemen. Kennis kan worden omgezet in nieuwe technologieën en processen waarmee productieprocessen en producten kunnen worden verbeterd en verduurzaamd. Daarnaast heeft kennis sociaal-culturele en intrinsieke waarde. Van belang in dit verband is het investeren in kennis door publieke en private partijen, het uitbreiden van ICT en andere technologie en het vergroten van de kenniskapitaalgoederen-voorraad (SDG 9.5). Toegang tot het internet is van groeiend belang voor de toegang tot kennis (SDG 9.c).

Het beeld bij dit dashboard is zeer positief. Los van de daling van de fysieke kapitaalgoederen-voorraad, laten alle andere indicatoren een stabiele of zelfs stijgende trend zien. Ook voor wat betreft de positie op de EU-ranglijst is het beeld ronduit gunstig. Ook hier is er maar één indicator in het rood: de bruto investeringen in materiële vaste activa.

Middelen en mogelijkheden betreffen het geld, de menskracht en de infrastructuur voor het ontwikkelen, delen en toepassen van kennis en innovatie. De bruto investeringen in materiële vaste activa als percentage van het bbp (dit zijn vooral investeringen in machines en werktuigen) zijn na de economische crisis geruime tijd teruggelopen. Inmiddels neemt het aandeel al een aantal jaren op rij toe, maar vergeleken met andere EU-landen is het nog altijd laag. Verhoudingsgewijs wordt in Nederland wel veel in ICT geïnvesteerd. Waar het gaat om de beschikking van huishoudens over een breedbandinternetverbinding en toegang tot internet voert Nederland de Europese ranglijst aan.

Gebruik betreft de kennis die wordt geproduceerd, de innovaties die worden geïntroduceerd en de kennisnetwerken die worden gevormd. De trend van het aantal wetenschappelijke publicaties per miljoen inwoners is stijgend. In 2018 waren er wel iets minder publicaties per miljoen inwoners dan een jaar eerder. Een relatief groot deel van de Nederlandse bedrijven is technologisch innoverend.Het aantal octrooiaanvragen per miljoen inwoners liep in 2018 terug, net als in 2017. Hier is de trend neutraal. Bij alle drie indicatoren staat Nederland bovenin de Europese ranglijst.
Uitkomsten hebben betrekking op de mate waarin nieuwe technologieën en kennis worden ingebed in de kapitaalgoederenvoorraad die de huidige en toekomstige generaties nodig hebben. Tegenover de dalende trend bij de fysieke kapitaalgoederenvoorraad (machines, werktuigen en andere productiemiddelen) per gewerkt uur staat een toename bij de kenniskapitaalgoederenvoorraad. Bij de fysieke kapitaalgoederenvoorraad is sprake van een trendomslag: voorheen was de trend stabiel. Voor wat betreft het kenniskapitaal staat Nederland steevast bovenin de EU-ranglijst.

Beleving heeft betrekking op het vertrouwen van mensen in wetenschap en innovatie. Het vertrouwen in de wetenschap wordt elke drie jaar gepeild door het Rathenau Instituut. Dit vertrouwen is door de jaren heen constant en met een score van 7,1 (op een schaal van 1-10) in 2018 tamelijk groot.

SDG 9.3 Industrie, innovatie en infrastructuur: kennis en innovatie

Middelen en mogelijkheden

2,2% van het bruto binnenlands product in 2018
[SDG9.5.1] Uitgaven aan R&D

8e in EU van 28 in 2018

0,7% van het bruto binnenlands product in 2018
Publieke uitgaven aan R&D

10e in EU van 28 in 2018

1,5% van het bruto binnenlands product in 2018
Private uitgaven aan R&D

9e in EU van 28 in 2018

16,9% van het bruto binnenlands product in 2019 ↑
Bruto investeringen in materiële vaste activa

13e in EU van 15 in 2018

3,7% van het bruto binnenlands product in 2019
Investeringen in ICT

3e in EU van 15 in 2018

3,7 gewerkte uren per inwoner in 2019 ↑
[SDG9.5.2] Gewerkte uren in speur- en ontwikkelingswerk A)

6e in EU van 18 in 2018

96,3% van de bevolking van 12+ in 2019 ↑
Breedband internetverbinding

1e in EU van 28 in 2019

97,0% van de bevolking van 12+ in 2019 ↑
[SDG17.6.2] Toegang tot internet

1e in EU van 28 in 2019

Gebruik

3 121 publicaties per miljoen inwoners in 2018 ↑
Wetenschappelijke publicaties

5e in EU van 28 in 2018

240 PCT-patentaanvragen per miljoen inwoners in 2018
[SDG9.5] Octrooien

5e in EU van 28 in 2018

38% van bedrijven met meer dan 10 werknemers in 2016
Technologisch innoverende bedrijven

4e in EU van 28 in 2016

Uitkomsten

€ 148 per gewerkt uur (prijzen 2015) in 2018 ↓
Fysieke kapitaalgoederenvoorraad

7e in EU van 11 in 2018

€ 10,91 per gewerkt uur (prijzen 2015) in 2018 ↑
Kenniskapitaalgoederenvoorraad

1e in EU van 12 in 2018

Beleving

7,1 score op schaal 1-10 (10= alle vertrouwen) in 2018
Vertrouwen in de wetenschap

SDG 10.1 Ongelijkheid verminderen: sociale samenhang en ongelijkheid

SDG 10 betreft het verminderen van ongelijkheid binnen en tussen landen. Dit dashboard behandelt een belangrijk immaterieel aspect van ongelijkheid binnen landen, te weten de sociale samenhang. Sociale samenhang is onontbeerlijk voor het goed functioneren van een samenleving. De sociale infrastructuur, zoals familieverbanden, buren, vrienden, verenigingen en hulp en ondersteuning vormt hiervan de basis. Mensen moeten in staat zijn hieraan mee te kunnen doen (conform SDG's 10.1 en 10.2), zodat ze zich deel van een groep kunnen voelen (SDG 10.3). Een bijzondere plaats in dit alles wordt ingenomen door migratievraagstukken (SDG 10.7).

Het beeld bij dit dashboard is gemengd. Een groot aantal indicatoren vertoont een stabiele of stijgende trend. Daarnaast zijn er dalende trends voor de drie indicatoren die contact met familie, vrienden of buren, deelname aan vereniging en vrijwilligerswerk meten. De tijd die wordt besteed aan sociale contacten loopt trendmatig terug. In vergelijking met andere Europese landen doet Nederland het op het terrein van sociale samenhang en ongelijkheid gemiddeld tot goed.

Middelen en mogelijkheden gaan over sociaal kapitaal, sociale structuren en inkomensongelijkheid. In de context van deze SDG wordt gestreefd naar een lagere inkomensongelijkheid. De inkomensongelijkheid is in Nederland niet heel groot vergeleken met andere EU-landen. De som van alle inkomens in de categorie met de bovenste twintig procent was in 2018 ruim vier keer zo groot als de som in de categorie met onderste twintig procent van de inkomens. De Gini-coëfficiënt, die is gebaseerd op het gestandaardiseerd besteedbaar inkomen, heeft een waarde tussen 0 en 1: hoe dichter bij nul, hoe gelijker de inkomens verdeeld zijn. In 2018 bedroeg deze voor Nederland 0,28. Deze maatstaf toont al jaren een stabiele waarde. Een laag inkomen kan volwaardige deelname aan de samenleving in de weg staan. De relatieve armoede is in 2018 licht opgelopen, naar 13,3 procent. Nederland staat met dit relatief lage percentage bovenin de Europese ranglijst.

Gebruik betreft sociale interacties, deelname aan organisaties en verenigingen, en vrijwilligerswerk. Zeven van de tien Nederlanders hebben minstens één keer per week contact met familie, vrienden of buren. Dit is veel vergeleken met de andere EU-landen. Daarnaast neemt bijna 44 procent van de bevolking minstens een keer per maand deel aan activiteiten van een vereniging. De sociale infrastructuur steunt ook op vrijwilligerswerk en informele hulp aan anderen buiten het eigen huishouden, zoals mantelzorg. Een op de drie Nederlanders verleent een vorm van informele hulp. Bij het vrijwilligerswerk is overigens sprake van een trendomslag. Voorheen was de trend stabiel, nu vertoont deze een daling.

Uitkomsten hebben betrekking op de mate van sociale samenhang en op uitsluiting en discriminatie. Opvallend is hoe positief – in relatieve zin – Nederlanders oordelen over migranten. In de lijst van 16 EU-landen waarvoor dit cijfer beschikbaar is, neemt Nederland een vierde plek in.

Beleving betreft het vertrouwen dat mensen in elkaar hebben, gevoelens van gedeelde normen en waarden en sociale uitsluiting. In Nederland is het vertrouwen in andere mensen groot vergeleken met andere EU-landen, en de trend is opwaarts. Wel beschouwt bijna 9 procent van de bevolking zich als lid van een gediscrimineerde groep. Bijna de helft van de bevolking vindt dat de normen en waarden gelijk zijn gebleven of vooruit zijn gegaan. Ook voelt bijna de helft van de bevolking veel vrijheid om zelf te beslissen hoe ze hun leven inrichten. Vergeleken met andere EU-landen is dit aandeel groot.

SDG 10.1 Ongelijkheid verminderen: sociale samenhang en ongelijkheid

Middelen en mogelijkheden

4,15 inkomensratio tussen hoogste kwintiel en laagste kwintiel in 2018

7e in EU van 28 in 2018

[SDG10.1.1] Ratio 80/20

0,28 waarde tussen 0 (volkomen gelijk) en 1 (volkomen ongelijk) in 2018

8e in EU van 28 in 2018

[SDG10.1.1] Gini-coëfficient

13,3% van de bevolking leeft onder armoedegrens (60% mediane inkomen) in 2018

6e in EU van 28 in 2018

[SDG10.2.1] Relatieve armoede

Gebruik

72,2% van bevolking van 15+ gemiddeld minstens 1 keer per week contact in 2019 ↓

1e in EU van 16 in 2018

Contact met familie, vrienden of buren

43,8% van de bevolking van 15+ is actief in een vereniging in 2019 ↓

2e in EU van 26 in 2017

Deelname vereniging

46,7% van bevolking van 15+ verrichtte georganiseerd vrijwilligerswerk in 2019 ↓

1e in EU van 28 in 2015

Vrijwilligerswerk

34,4% van de bevolking van 15+ verleent informele hulp in 2019

Informele hulp

Uitkomsten

8,0 score op schaal 1-10 (10 = volledig tevreden) in 2017

15e in EU van 28 in 2017

Tevredenheid met familieleven [8]

33,1% van de bevolking van 15+ heeft een positief oordeel in 2018

4e in EU van 16 in 2018

Oordeel over immigranten

Beleving

61,8% van de bevolking van 15+ vindt de meeste mensen te vertrouwen in 2019 ↑

2e in EU van 16 in 2018

Vertrouwen in mensen

8,7% van de bevolking van 15+ ziet zich als lid gediscrimineerde groep in 2018

12e in EU van 16 in 2018

[SDG10.3.1] Discriminatiegevoelens

46,7% van de bevolking van 18+ vindt ze vooruitgegaan of gelijk gebleven in 2018

Ontwikkeling normen en waarden

47,5% ervaart in hoge mate eigen regie (score tenminste 4 van 5) in 2018

4e in EU van 28 in 2017

Ervaren regie over het eigen leven

SDG 10.2 Ongelijkheid verminderen: financiële houdbaarheid

Dit deel van SDG 10 behandelt de financiële houdbaarheid van onze welvaart en de financiële situatie van huishoudens. Zowel collectief als individueel worden schulden en vermogens opgebouwd. De financiële verplichtingen van overheid en huishoudens hebben effect op de brede welvaart van volgende generaties. Financiële systemen kunnen kwetsbaar blijken als ze worden geconfronteerd met vergrijzing, economische crises en globalisering, en met veranderingen in solidariteit tussen generaties en tussen bevolkingsgroepen.

Het beeld bij dit dashboard is gemengd. Indicatoren met een rode en met een groene trend houden elkaar qua aantal in evenwicht. Opvallend is dat voor geen van de indicatoren Nederland een hoge positie op de Europese ranglijst inneemt.

Middelen en mogelijkheden betreffen de duurzame financiering van de welvaartstaat en de opbouw van pensioenen en vermogens zonder druk te leggen op toekomstige generaties.
De demografische druk geeft inzicht in de verhouding tussen het werkende en het niet-werkende deel van de bevolking. De grijze druk (verhouding tussen 65-plussers en 20- tot 65-jarigen) en de groene druk (verhouding tussen jongeren onder de 20 en 20- tot 65-jarigen) vertonen beide een ongunstige ontwikkeling vanuit het oogpunt van houdbaarheid van brede welvaart op langere termijn. Nederland bevindt zich binnen de EU bij beide indicatoren in de middengroep.

De actuele dekkingsgraad van de pensioenfondsen is de graadmeter voor hun huidige financiële positie en geeft de verhouding tussen het vermogen en de verplichtingen weer. Deze dekkingsgraad lag in het vierde kwartaal van 2019 op 104,0 procent. Een specifieke doelstelling voor pensioenfondsen is de beleidsdekkingsgraad (het gemiddelde van twaalf maandelijkse dekkingsgraden). Deze kwam eind 2019 uit op 102,2 procent. De wettelijk vereiste minimumwaarde voor de beleidsdekkingsgraad verschilt per fonds, maar is minimaal 104,2%.[8]
Bij de overheidsuitgaven aan volksgezondheid en die aan sociale bescherming is de trend neerwaarts.

Gebruik betreft de onttrekking van middelen uit opgebouwde vermogens. Tegenover elke honderd deelnemers die in 2018 bij pensioenfondsen pensioenrechten opbouwden, stonden 58 personen die een uitkering van een pensioenfonds ontvingen. De trend is stijgend. Naast de doorzettende vergrijzing, neemt in Nederland ook het aantal zelfstandigen toe. Anders dan werknemers zijn zij zelf verantwoordelijk voor hun pensioenvoorziening; omdat zij mogelijk geen pensioen opbouwen, vormt dit een risico voor de toekomstige brede welvaart.

Uitkomsten betreffen de omvang van opgebouwde schulden en de mate van duurzaamheid van financiële stelsels. Tegenover de schulden staan het spaargeld van huishoudens (chartaal geld en deposito's) en hun niet-financiële bezittingen, zoals een woning. Nederlandse huishoudens hebben gemiddeld bijna een ton aan schuld. Nederland staat daarmee onderin de EU-ranglijst. Huishoudens met een lening voor een woning hebben gemiddeld een hypotheekschuld van 194 700 euro. De hoogte van deze schulden neemt trendmatig toe. Voor spaargeld is geen trend zichtbaar; Nederland neemt in 2018 met gemiddeld 53 331 euro per huishouden binnen Europa een middenpositie in. De trend van de overheidsschuld[9], een belangrijke indicator voor de toestand van de overheidsfinanciën, is neerwaarts.
De overheidsschuld als percentage van het bbp, ook wel de schuldquote genoemd, kwam eind 2019 uit op 48,6 procent. Dit is bijna 20 procentpunt lager dan de hoogste schuldquote die als gevolg van de kredietcrisis eind 2013 werd bereikt. De Europese norm is maximaal 60 procent van het bbp.

Beleving heeft betrekking op onzekerheid over en vertrouwen in de toekomst. Het percentage mensen dat zegt zich veel zorgen te maken over zijn of haar financiële toekomst is afgenomen, maar blijft hoog. In 2019 kende ruim een kwart van de volwassen bevolking dergelijke zorgen.

SDG 10.2 Ongelijkheid verminderen: financiële houdbaarheid

Middelen en mogelijkheden

32,6% ratio 65+'ers t.o.v. bevolking 20-64 jaar in 2019 ↑

Grijze druk

37,3% ratio bevolking van 0-19 jaar t.o.v. bevolking van 20-64 jaar in 2019 ↓

Groene druk

8,8% van de beloning van werknemers in 2018

Pensioenpremies

104,0% van verplichtingen pensioenfondsen is gedekt op 31 december in 2019

Actuele dekkingsgraad pensioenfondsen

7,6% van het bruto binnenlands product in 2018 ↓

Overheidsuitgaven aan volksgezondheid

15,5% van het bruto binnenlands product in 2018 ↓

Overheidsuitgaven aan sociale bescherming

Gebruik

71,0% van het huidige inkomen wordt gemiddeld te verwachten pensioen in 2014

Pensioenaanspraken

58,4 per 100 actieve deelnemers in pensioenfondsen in 2018 ↑

Pensioengerechtigden

Uitkomsten

48,6% van het bruto binnenlands product in 2019 ↓

Schuld van de overheid

€ 99 972 per huishouden (lopende prijzen) in 2018

Gemiddelde schuld per huishouden

€ 194 700 per huishouden met hypotheekschuld (lopende prijzen) in 2018 ↑

Gemiddelde hypotheekschuld huishoudens

€ 53 331 per huishouden (lopende prijzen) in 2018

Chartaal geld en deposito's per huishouden

89,80 ratio hypotheekschuld t.o.v. woningwaarde in 2018

Loan-to-value ratio starters

Beleving

25,2% van de bevolking van 18+ maakt zich veel zorgen in 2019 ↓

Zorgen over financiële toekomst

SDG 11.1 Duurzame steden en gemeenschappen: wonen

SDG 11 betreft duurzame steden en gemeenschappen. Wonen is een belangrijk aspect van de welvaart van steden en leefgemeenschappen. Een groot deel van het leven speelt zich af in en rond onze woning. Het hebben van kwalitatief goede, passende, veilige en betaalbare woonruimte verhoogt daarmee de brede welvaart. Het aanbod van geschikte en betaalbare woningen bepaalt in hoge mate waar mensen komen te wonen, naast gebondenheid aan de werklocatie en sociale relaties. Beweging op de woningmarkt is belangrijk voor starters en doorstromers. Daarnaast is er de beleving van het woongenot en de woonlasten: de perceptie hiervan heeft ook een duidelijk effect op brede welvaart.

Bij de trend in Nederland is het beeld gemengd, met vijf negatieve trends tegenover drie positieve. Ook bij de internationale positie bestaat een gemengd beeld, waarbij Nederland hoog scoort voor bijvoorbeeld de tevredenheid met de woonomgeving en de ervaren woonlasten. Bij laatstgenoemde is zelfs sprake van een trendomslag van neutraal naar positief. Internationaal gezien is de woonquote (het aandeel van het besteedbaar inkomen dat een huishouden kwijt is aan woonlasten) echter relatief hoog.

Middelen en mogelijkheden betreffen het aantal, de kwaliteit en de betaalbaarheid van koop- en huurwoningen. De trend van het aantal beschikbare woningen per duizend inwoners is stijgend, het aantal kwam in 2019 uit op 453. Ondanks de toename is er spanning op de woningmarkt. De prijsontwikkeling van de woninghuur en van de aanschaf en het bezit van een koopwoning zijn recentelijk sterk gestegen. De ratio tussen de vraagprijs en de verkoopprijs is tussen 2012 en 2019 trendmatig toegenomen en bedroeg in 2019 1,0. Dit betekent dat de verkoopprijs nu gemiddeld genomen gelijk is aan de vraagprijs. Volgens de Nationale Woonagenda (Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties, 2018a) zou het aantal beschikbare woningen tussen 2018 en 2025 netto moeten groeien met ongeveer 700 duizend, maar door de stikstof- en PFAS-crisis zal na 2019 het beoogde aantal per jaar naar verwachting niet gerealiseerd kunnen worden. De minister voor Milieu en Wonen gaat in een Kamerbrief (Rijksoverheid, 2020b) inmiddels uit van een kleine 50 duizend op jaarbasis. Het aandeel van het inkomen dat besteed wordt aan huisvesting, ofwel de woonquote, kwam in 2018 uit op 23,4 procent. Dit aandeel is hoog in vergelijking met andere EU-landen.

Gebruik gaat over de koop- of huurwoningen die mensen hebben en over de kans op doorstroming. Scheefhuur kan op twee manieren worden gemeten: financieel en fysiek. Het percentage huishoudens dat een sociale huurwoning bewoont met een huur die in verhouding tot het inkomen te laag is (goedkope scheefhuur) is trendmatig stabiel. Ruim 4 procent van de bevolking had in 2018 naar internationale maatstaven een woning met te weinig kamers. Dit percentage neemt trendmatig toe, maar is laag vergeleken met andere EU-landen. De gemiddelde hypotheekschuld van huishoudens met een woninghypotheek liep op naar 195 duizend euro in 2018. Over de opgebouwde tegoeden voor de aflossing van spaar- en beleggingshypotheken aan het eind van de looptijd zijn geen cijfers voorhanden.

Uitkomsten betreffen de kwaliteit van de woning, de woonomgeving en ervaren woonlasten. De kwaliteit van woningen is over het algemeen goed: 85,2 procent van de Nederlandse bevolking gaf in 2019 aan geen last te hebben van ernstige gebreken als een lekkend dak, rottende raamkozijnen, of problemen met vochtige muren, vloeren of funderingen. Een op de tien huishoudens geeft aan de woonlasten erg zwaar te vinden. Dit gevoel is wel verminderd: de trend is omgeslagen van neutraal (grijs) naar groen. Vergeleken met andere EU-landen is dit percentage relatief laag. Bijna 70 procent van de bevolking woont in een koopwoning. Hoewel dat aandeel trendmatig toenam tussen 2012 en 2019, staat Nederland onderin de EU-ranglijst.

Beleving heeft betrekking op de tevredenheid van mensen met hun woning en hun woonomgeving. Bijna 88 procent van de volwassen bevolking is tevreden met de woning. Waar dit percentage voorheen trendmatig afnam, is dit inmiddels omgeslagen naar een neutrale ontwikkeling. Ook de tevredenheid met de woonomgeving is groot. Wel is het percentage huishoudens dat onaangenaamheden[10] in de buurt ervaart in Nederland vrij hoog.

SDG 11.1 Duurzame steden en gemeenschappen: wonen

Middelen en mogelijkheden

453 woningen per 1 000 inwoners in 2019 ↑
Aantal beschikbare woningen

108,6 HICP Europees geharmoniseerde consumentenprijsindex (2015=100) in 2019 ↑

19e in EU van 28 in 2019
Werkelijke woninghuur

125,5 prijsindex (2015=100) in 2019 ↑

21e in EU van 27 in 2018
Prijsindex uitgaven aanschaf en bezit koopwoningen A)

1,00 mediane ratio in 2019 ↑
Mediane ratio verkoopprijs/vraagprijs

23,4% van het besteedbaar inkomen in 2018

23e in EU van 28 in 2018
Totale woonquote (huur en koop)

Gebruik

15,5% van de huurders betaalt te weinig huur t.o.v. het inkomen in 2018
Goedkope scheefhuur

4,1% van de bevolking woont te klein in 2018 ↑

4e in EU van 27 in 2018
[SDG11.1.1] Te klein behuisd

€ 194 700 per huishouden met hypotheekschuld (lopende prijzen) in 2018 ↑
Gemiddelde hypotheekschuld huishoudens

Uitkomsten

68,9% van de bevolking woont in een koopwoning in 2018 ↑

22e in EU van 28 in 2018
Wonen in koopwoning

10,0% van de huishoudens geeft aan de woonlasten erg zwaar te vinden in 2019 ↓

3e in EU van 28 in 2018
Ervaring van de woonlasten

85,2% van de inwoners heeft een woning zonder grote gebreken in 2019

18e in EU van 28 in 2018
[SDG11.1.1] Kwaliteit van woningen

Beleving

20,2% van de huishoudens ervaart onaangenaamheden in 2018

26e in EU van 28 in 2018

Ervaring van onaangenaamheden in de buurt

87,5% van de bevolking van 18+ is (zeer) tevreden in 2019

9e in EU van 28 in 2017

Tevredenheid met woning

85,9% van de bevolking van 18+ is tevreden in 2019

1e in EU van 28 in 2013

Tevredenheid met woonomgeving

SDG 11.2 Duurzame steden en gemeenschappen: leefomgeving

SDG 11 heeft niet alleen betrekking op wonen, maar ook op de omgeving waarin gewoond en geleefd wordt. Het kabinet streeft naar een gezonde en veilige leefomgeving met goede omgevingskwaliteit. Een leefomgeving die maatschappelijke functies de ruimte geeft en waar de boven- en de ondergrond efficiënt worden gebruikt. Er is veel druk op de leefomgeving en de beschikbare ruimte. Vanuit de overheid wordt gewerkt aan de Nationale Omgevingsvisie (Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties, 2018b) om vraagstukken met gevolgen voor de fysieke leefomgeving als verstedelijking, verduurzaming en klimaatadaptatie in samenhang aan te pakken. In dit dashboard ligt de focus dan ook op de omgevingsfactoren: ruimte per persoon (SDG 11.3), afvalverwerking (SDG 11.6) en overheidsuitgaven voor het milieu (SDG 11.4). Andere indicatoren betreffen stedelijke fijnstofconcentraties (SDG 11.6) en slachtoffers van misdaad (SDG 11.7). Concrete beleidsdoelen zijn er niet voor veiligheid en duurzaamheid in Nederlandse steden. Wel moet Nederland voldoen aan de EU-grenswaarde voor fijnstof ($PM_{2,5}$) voor de bescherming van de gezondheid: 25 microgram/m^3.

Het beeld bij deze SDG is gemengd. Bij de trend in Nederland ontwikkelen vijf indicatoren zich in de richting van het SDG-doel, hetgeen gezien wordt als vergroting van de brede welvaart. Drie duiden op een afname. Ten opzichte van andere EU-landen neemt Nederland overwegend een middenpositie of een plaats onderin de lijst in.

Middelen en mogelijkheden betreffen in deze context de beschikbare ruimte en de uitgaven aan de bescherming van de kwaliteit van de leefomgeving. Omdat de bevolking van Nederland blijft toenemen, wordt de totale ruimte per inwoner steeds kleiner. In 2019 was er per inwoner 79 m^2 minder dan in 2012, een afname van 3,2 procent. Hierbij is niet gekeken naar de toegankelijkheid of aantrekkelijkheid van deze ruimte, het betreft het totale land- en wateroppervlak van Nederland. Het CBS werkt aan andere indicatoren om ruimtelijke druk te meten. Nederland is het op een na dichtstbevolkte land van de EU: alleen in Malta hebben mensen minder ruimte. Ook de trend van de overheidsuitgaven aan milieubescherming, uitgedrukt als percentage van het bbp, is neerwaarts. Het percentage is wel het hoogste van alle landen in de EU.

Gebruik gaat over hoe mensen hun leefomgeving gebruiken. Afgaande op wat de gemeentelijke afvaldiensten inzamelen, produceren Nederlanders steeds minder afval. Waar de gemeenten in 2012 nog 587 kilo afval per persoon ophaalden, was dit in 2018 verminderd tot 554 kilo. Binnen Europa neemt Nederland voor deze indicator een middenpositie in. Daarbij past de kanttekening dat er tussen landen verschillen zijn in de soorten afval die gemeentelijke diensten ophalen.

Uitkomsten hebben betrekking op de kwaliteit en veiligheid van de leefomgeving. Bij de emissies van verzurende stoffen per inwoner (zwaveloxide, stikstofoxide en ammonia) is de trend neerwaarts. De gemeten stedelijke achtergrondconcentratie van fijnstof ($PM_{2,5}$) was in 2018 gemiddeld 12,0 microgram/m^3 en daarmee ruim onder de EU-verplichting. [11]
Een ander aspect van de leefomgeving is de natuur.

Als maatstaf voor natuur in de stad is de indicator stadsvogels opgenomen in het dashboard. De stadse broedvogels zijn als groep sinds 1990 met méér dan de helft achteruitgegaan. Hoewel sommige vogelsoorten zich meer thuis voelen tussen mensen en bebouwing dan in natuur- en landbouwgebied, is de index flink gedaald. Van de 20 soorten stadsvogels opgenomen in deze indicator zijn er sinds 1990 13 achteruit gegaan. Alleen de huiszwaluw nam in aantal toe. Voor geen enkele soort was de ontwikkeling in het stedelijk gebied gunstiger dan de landelijke trend. Dit wijst erop dat de stedelijke omgeving als broedplek voor stadsvogels minder geschikt is geworden. Een Europese vergelijking is niet mogelijk voor deze indicator.

Voor wat betreft veiligheid in de leefomgeving geven steeds minder Nederlanders aan slachtoffer van een misdaad te zijn. In 2019 ging het om 13,7 procent van de bevolking van 15 jaar en ouder.

Beleving gaat over hoe mensen hun leefomgeving ervaren. In 2019 voelde 1,4 procent van inwoners zich vaak niet veilig in de eigen buurt. De trend is omgeslagen van grijs naar groen. Wel had een vijfde van de huishoudens in 2018 last van onaangenaamheden als geluidsoverlast, vandalisme, criminaliteit en vervuiling in de directe woonomgeving. Vergeleken met de andere EU-landen is dit een groot deel van de bevolking.

SDG 11.2 Duurzame steden en gemeenschappen: leefomgeving

Middelen en mogelijkheden

2 404 m^2 per inwoner in 2019

27e in EU van 28 in 2018

[SDG11.3.1] Oppervlakte per persoon

1,4% van het bruto binnenlands product in 2018

1e in EU van 28 in 2018

Overheidsuitgaven aan milieubescherming

Gebruik

554 kilogram per inwoner in 2018

18e in EU van 25 in 2018

[SDG11.6.1] Gemeentelijk afval A)

Uitkomsten

1,00 ton zuurequivalenten per inwoner in 2018

13e in EU van 28 in 2017

Emissies van verzurende stoffen

12,0 microgram $PM_{2,5}$ per m^3 in 2018

8e in EU van 25 in 2017

[SDG11.6.2] Stedelijke blootstelling aan fijnstof ($PM_{2,5}$)

13,7% van de bevolking van 15+ was slachtoffer in 2019

11e in EU van 16 in 2018

[SDG11.7.2] Slachtofferschap van misdaad

42,9 index (trend 1990=100) in 2018

Trend stadsvogels

Beleving

20,2% van de huishoudens ervaart onaangenaamheden in 2018

26e in EU van 28 in 2018

Ervaring van onaangenaamheden in de buurt

1,4% van de bevolking van 15+ voelt zich vaak onveilig in 2019

[SDG16.1.4] Vaak onveilig voelen in de buurt

SDG 12 Verantwoorde consumptie en productie

SDG 12 concentreert zich op duurzame productie en consumptie, wat voornamelijk wordt afgemeten aan efficiënter gebruik van grondstoffen. Dit verlaagt de druk op het milieu en vermindert de afhankelijkheid van grondstoffen, en beperkt daarmee de negatieve gevolgen voor volgende generaties. Ook reductie en hergebruik van afval en verantwoord verwerken van gevaarlijke stoffen dragen bij aan deze doelstelling. Dit dashboard focust op de transitie naar een circulaire economie, waarin de afhankelijkheid van grondstoffen geminimaliseerd is door hoogwaardig hergebruik van materialen. SDG 12.2 richt zich op het streven naar een zo beperkt mogelijk gebruik van grondstoffen. De hoeveelheid afval wordt zoveel mogelijk gereduceerd en waar mogelijk hergebruikt (SDG's 12.4 en 12.5). Bedrijven (SDG 12.6) en consumenten worden aangemoedigd om bewuste keuzes te maken. Het kabinet geeft met het uitvoeringsprogramma Circulaire economie (Rijksoverheid, 2019a) vorm aan de overgang naar een circulaire economie in de jaren tot 2030. Het programma benoemt concrete stappen rond vijf thema's: biomassa en voedsel, kunststoffen, maakindustrie, bouw en consumptiegoederen.

Het beeld bij deze SDG is overwegend neutraal. Bij de trend in Nederland is ruim de helft van de indicatoren grijs. Als er een trend is, is die overwegend positief. Binnen de EU scoort Nederland redelijk positief met vijf posities in de Europese voorhoede, maar voor een aantal indicatoren is geen internationale vergelijking beschikbaar.

Middelen en mogelijkheden gaan over de mogelijkheden om duurzaam te produceren en consumeren. Van de honderd bedrijven in Nederland met de hoogste omzet publiceerden er 82 in 2017 een duurzaamheidsjaarverslag. Dit percentage is vrij constant en in Europees perspectief hoog. Een mvo-jaarverslag biedt inzicht in de mate waarin een bedrijf duurzaam produceert. Daarnaast is te zien dat het belang van de milieusector in de economie groter wordt. Bedrijven in deze sector zijn actief op het gebied van milieubescherming en management van natuurlijke bronnen, waaronder energiebesparing. De trend in hun toegevoegde waarde is opwaarts; in 2019 ging het om 2,3 procent van het bbp. Ook de trend van de werkgelegenheid in de milieusector is stijgend, hier ging het in 2019 om 2,6 procent van de totale werkgelegenheid. In internationaal opzicht nam Nederland in 2016 een middenpositie in met betrekking tot de toegevoegde waarde van de milieusector.

Gebruik betreft de hoeveelheid grondstoffen en andere materialen die wordt verbruikt en het afval dat wordt geproduceerd. De overheid wil het gebruik van abiotische grondstoffen tussen 2014 en 2030 halveren, en streeft naar een volledig circulaire economie in 2050 (Ministerie van Infrastructuur en Milieu, 2016a; Ministeries van Infrastructuur en Waterstaat, en Economische Zaken en Klimaat, 2018). Bij het binnenlands materialenverbruik (SDG 12.2) heeft een trendomslag plaatsgevonden van groen naar grijs. De internationale positie van Nederland is echter (nog) hoog.

De ontkoppeling tussen afvalproductie en de economie is eveneens een beleidsdoel (Ministerie van Infrastructuur en Waterstaat, 2017). Dit houdt in dat economische groei gepaard gaat met minder afvalproductie. De hoeveelheid gemeentelijk afval toont een groene (dalende) trend en staat op ruim 550 kg per inwoner in 2018, terwijl de hoeveelheden bedrijfsafval en gevaarlijk afval trendmatig stabiel blijven. Voor bedrijfsafval is geen internationale vergelijking beschikbaar, maar bij gemeentelijk afval staat Nederland midden op de Europese ladder, en bij gevaarlijk afval is de positie zelfs laag (rood). Nederland produceert nog ruim 300 kg per inwoner aan gevaarlijk afval.

Uitkomsten gaan over efficiëntie van grondstoffengebruik en hergebruik van afval. Nederlandse producenten gaan steeds efficiënter om met de benodigde grondstoffen: de trend van de grondstoffenproductiviteit is groen en stijgend. Op dit gebied staat Nederland in de EU aan de top. Bij de grondstoffenvoetafdruk – de totale hoeveelheid gebruikte grondstoffen per inwoner – is de trend ongunstig (rood). De grondstoffenvoetafdruk is in deze Monitor niet geactualiseerd; het CBS werkt aan het verbeteren van de methoden om deze te berekenen. De regering streeft naar halvering van de hoeveelheid afval die niet wordt gerecycled, gecomposteerd of in energie omgezet tussen 2012 en 2022 (Ministerie van Infrastructuur en Waterstaat, 2017). In 2018 werd drie kwart van het bedrijfsafval gerecycled. Het hergebruik- en composteerpercentage van het gemeentelijk afval is stijgend en bedraagt bijna 56. Nederland heeft hiermee al een aantal jaren een hoge Europese ranking. Van het gevaarlijk afval werd in 2016 ruim twee derde gerecycled, ook daarbij heeft Nederland een hoge positie.

Beleving betreft de zorgen van mensen over vervuiling, verspilling, grondstoffenverbruik en andere aspecten van duurzaamheid. In Nederland geeft 15 procent van de volwassen bevolking in 2019 aan last te hebben van afval, verontreiniging of andere milieuproblemen. Dit is vergeleken met andere EU-landen een hoog percentage.

SDG 12 Verantwoorde consumptie en productie

Middelen en mogelijkheden

2,3% van het bruto binnenlands product in 2019 ↑

11e in EU van 24 in 2016

[SDG9.2.1] Toegevoegde waarde milieusector [D)]

2,6% van de totale werkgelegenheid in 2019 ↑

[SDG9.2.2] Werkgelegenheid milieusector [D)]

82% van de top-100 bedrijven publiceert een MVO-jaarverslag in 2017

6e in EU van 21 in 2017

[SDG12.6.1] MVO jaarverslagen bedrijven

Gebruik

9 379 kilogram per inwoner in 2018

4e in EU van 28 in 2018

[SDG12.2.2] Binnenlands materialenverbruik

1 484 kilogram per inwoner in 2018

Bedrijfsafval

554 kilogram per inwoner in 2018 ↓

18e in EU van 25 in 2018

[SDG11.6.1] Gemeentelijk afval [A)]

301 kilogram per inwoner in 2016

22e in EU van 28 in 2016

[SDG12.4.2] Gevaarlijk afval

Uitkomsten

€ 4,17 bbp per kilogram materialenverbruik (prijzen 2010) in 2018

1e in EU van 28 in 2018

[SDG8.4.2] Grondstoffenproductiviteit

9,7 ton per inwoner in 2017

Grondstoffenvoetafdruk

75,3% van het totaal aan bedrijfsafval dat verwerkt wordt in 2018

Recycling van bedrijfsafval

55,9% van het totaal aan gemeentelijk afval dat verwerkt wordt in 2018

4e in EU van 25 in 2018

[SDG12.5.1] Recycling van gemeentelijk afval

67,5% van het totaal aan gevaarlijk afval dat verwerkt wordt in 2016

6e in EU van 27 in 2016

[SDG12.4.2] Recycling van gevaarlijk afval

Beleving

15,1% van de bevolking van 16+ ervaart problemen in 2019

22e in EU van 28 in 2018

Milieuproblemen

SDG 13 Klimaatactie

SDG 13 is gericht op de aanpak van door mensen veroorzaakte klimaatverandering. In 2015 is het Parijs-akkoord tot stand gekomen dat beoogt klimaatverandering en de nadelige effecten daarvan te verminderen. De effecten van klimaatverandering vormen een potentiële bedreiging voor mens en natuur. In de Nationale Adaptatie Strategie (Ministerie van Infrastructuur en Milieu, 2016b) staat voor verschillende sectoren welke gevolgen klimaatverandering voor hen heeft. Daarnaast is er het Deltaprogramma (Rijksoverheid, 2019b), dat ten doel heeft Nederland te beschermen tegen overstromingen en de gevolgen van extreem weer. In dit dashboard ligt de focus op SDG 13.2, de vermindering van uitstoot van broeikasgassen. Energiebesparing en hernieuwbare energie (zie ook SDG 7) dragen bij aan deze vermindering. Door goederen en diensten te importeren voor binnenlands verbruik beïnvloeden Nederlandse economische activiteiten ook de uitstoot van broeikasgassen elders in de wereld.

Bij de trend in Nederland is het beeld overwegend neutraal tot positief. Het beeld bij de internationale vergelijking is minder rooskleurig. Ondanks de positieve binnenlandse ontwikkelingen heeft Nederland in vergelijking met EU-landen voor meerdere indicatoren een plek in de achterhoede.

Middelen en mogelijkheden hebben betrekking op de middelen die in Nederland worden ingezet om klimaatverandering tegen te gaan en de gevolgen ervan te ondervangen.
De overheidsuitgaven gerelateerd aan het verminderen van de Nederlandse impact op het klimaat bedroegen in 2019 0,3 procent van het bbp. Trendmatig zijn deze uitgaven tussen 2012 en 2019 gestegen.

Gebruik betreft de manieren waarop Nederland bijdraagt aan klimaatverandering.
De doelstelling van het kabinet is een reductie van de uitstoot van broeikasgassen met 49 procent in 2030 ten opzichte van 1990 (Rijksoverheid, 2017). Conform de rechterlijke uitspraak in de Urgenda-klimaatzaak (juni 2015), dient de Nederlandse overheid ervoor te zorgen dat de uitstoot in 2020 ten minste 25 procent lager is dan in 1990. In 2019 was in Nederland een reductie van 17,7 procent bereikt. Deze reductie is met name bereikt door een halvering van de uitstoot van methaan en lachgas. In 2019 is de CO_2-uitstoot 5 procent lager dan in 1990. De jaarlijkse broeikasgasuitstoot per inwoner heeft een neerwaartse trend, maar Nederland staat bij deze indicator laag op de EU-ranglijst.

Bedrijven met de hoogste uitstoot van broeikasgassen zijn verplicht deel te nemen aan het emissiehandelssysteem ETS. Voor deze bedrijven geldt een EU-reductiedoelstelling van 21 procent tussen 2005 en 2020. Twintig landen hebben in 2018 een grotere afname gerealiseerd, maar acht landen – waaronder Nederland – niet. Voor de hele EU was in 2018 de ETS-reductie 29 procent. Met een afname van 4,5 procent neemt Nederland in 2018 de op een na laatste positie in op de EU-ranglijst.

Uitkomsten betreffen het geheel aan Nederlandse bijdragen aan de mondiale uitstoot van broeikasgassen. De indicator cumulatieve CO_2-emissies wordt berekend door, vanaf 1860, jaarlijks de som te nemen van de CO_2-uitstoot gedeeld door de som van het inwonertal.
De hoeveelheid opgebouwde CO_2-emissies stijgt, omdat nu meer per inwoner wordt uitgestoten dan aan het begin van de reeks.[12] De cumulatieve CO_2-emissies geven een indicatie van het Nederlandse aandeel in de historische CO_2-uitstoot sinds 1860. De Nederlandse bijdrage aan deze uitstoot is in vergelijking met andere EU-landen relatief hoog.
De broeikasgasintensiteit van de economie – een maat voor de hoeveelheid uitstoot per euro bbp – daalt, hetgeen positief is. De broeikasgasvoetafdruk kwam in 2019 uit op 17,0 ton CO_2-

equivalenten per inwoner. De trend van deze voetafdruk, een maatstaf voor de totale broeikasgasemissies ten behoeve van de Nederlandse consumptie, is neutraal. In 2019 was de voetafdruk wel duidelijk groter dan in 2018. Dit betekent dat de consumptie door Nederlanders recent een grotere uitstoot van de broeikasgassen CO_2, CH_4 (methaan) en N_2O (lachgas) tot gevolg had.

Beleving betreft de zorgen over het klimaat en de mate waarin mensen klimaatverandering als een probleem ervaren. In 2016 maakte ruim drie kwart van de Nederlandse bevolking zich zorgen over klimaatverandering en de effecten daarvan.

SDG 13 Klimaatactie

Middelen en mogelijkheden

0,3% van het bruto binnenlands product in lopende prijzen in 2019 ↑

Overheidsuitgaven aan klimaatmitigatie [D]

Gebruik

10,5 ton CO_2-equivalenten per inwoner in 2019 ↓

24e in EU van 28 in 2017

[SDG13.2.1] Broeikasgasemissies (IPCC) per inwoner [A]

-17,7% verandering ten opzichte van het basisjaar 1990, in 2019

20e in EU van 28 in 2017

Reductie broeikasgasemissies (IPCC definitie) [A]

-4,5% verandering ten opzichte van het basisjaar 2005 in 2018

27e in EU van 28 in 2018

Reductie CO_2-emissies ETS sectoren

Uitkomsten

7,65 ton CO_2 per inwoner sinds 1860, in 2019 ↑

13e in EU van 17 in 2014

Cumulatieve CO_2-emissies [A]

0,29 kilogram CO_2-equivalenten per euro bbp (prijzen 2015) in 2019 ↓

10e in EU van 28 in 2018

[SDG13.2.1] Broeikasgasintensiteit van de economie [A]

17,0 ton CO_2-equivalenten per inwoner in 2019

[SDG17.11.1] Broeikasgasvoetafdruk [A]

Beleving

76,8% van de bevolking van 15+ maakt zich zorgen in 2016

8e in EU van 18 in 2016

Zorg over klimaatverandering [B]

SDG 14 Leven in het water

SDG 14 betreft de bescherming van zeeën en oceanen. Zeewater bedekt ongeveer drie kwart van de planeet en vormt het grootste ecosysteem ter wereld. De toenemende negatieve effecten van klimaatverandering, overbevissing en vervuiling vormen een bedreiging voor zowel de intrinsieke waarde van het ecosysteem zelf, als het nut en plezier dat mensen eraan ontlenen. Het Nederlandse mariene areaal omvat een deel van de Noordzee, de Waddenzee en de zeearmen. In dit dashboard wordt onder andere aandacht besteed aan het voorkomen en verminderen van vervuiling van de Noordzee (SDG 14.1) en de duurzaamheid van de visserij in de Noordzee (SDG 14.4). Omdat slechts weinig EU-landen grenzen aan de Noordzee is het voor de huidige indicatoren niet goed mogelijk om een internationale vergelijking te maken.

Op dit moment wordt gewerkt aan een verbetering van de metingen voor dit dashboard. Hoewel er veel meetgegevens voorhanden zijn over de verschillende mariene wateren van Nederland, zijn er vooralsnog weinig samenvattende indicatoren met een voldoende meetfrequentie, tijdigheid en onomstreden duiding die hier opgenomen kunnen worden.

Middelen en mogelijkheden betreffen de omvang van het mariene areaal en de middelen die worden ingezet om het te onderhouden en beschermen. Een groot deel van de Nederlandse mariene wateren is beschermd gebied. Omdat verschillende vormen van bescherming en gebruik elkaar overlappen, is niet overal de bescherming volledig geïmplementeerd. Daardoor is het nog niet mogelijk een eenduidig beeld van de ontwikkelingen hieromtrent te geven.

Gebruik betreft de benutting van de zee voor economische activiteiten en recreatie en natuurbeschermingsaspecten. Het Nederlandse mariene areaal wordt intensief benut voor scheepvaart, visserij en recreatie. Daarnaast wordt een toenemend areaal van de Noordzee gebruikt voor de aanleg van windmolenparken en zijn er experimenten met andere vormen van duurzame energie. Op dit moment zijn voor deze verschillende vormen van gebruik geen indicatoren bekend die een beeld geven voor het gehele Nederlandse mariene areaal en die voldoen aan de kwaliteitseisen van deze publicatie.

Uitkomsten gaan over de kwaliteit van het zeewater en het natuurlijke leven in en rondom de Nederlandse mariene wateren. De duurzaamheid van bevissing (SDG 14.4) is voor zes belangrijke soorten consumptievis bepaald door de huidige visstand te vergelijking met de duurzame visstand, dat wil zeggen de visstand die nodig is voor het in stand houden van een gezonde populatie. In 2018 gold voor vijf van de zes vissoorten dat de populatie groot genoeg was om van een duurzame visstand te spreken; voor kabeljauw was dat niet het geval. In 2019 heeft bijna 76 procent van het zwemwater langs de Nederlandse kust een uitstekende kwaliteit. Nederland staat hiermee in het midden van de Europese ranglijst. In de meer algemene Clean water index (SDG 14.1) staat Nederland in vergelijking met EU-landen ook in de middengroep. Een indicator voor biodiversiteit van water en bodemleven inclusief zeevogels is de Trend fauna Noordzee; deze laat een trendmatige daling zien. De indicator heeft betrekking op het offshore deel van de Noordzee, en niet op de kustwateren, de zeearmen en de Waddenzee. De biodiversiteit van de diepe Noordzee staat dus onder druk. Dit geldt met name voor de bodemdieren.

Beleving heeft betrekking op de zorgen van mensen over de vervuiling van en het leven in zeeën en oceanen. Ook hiervoor zijn nog geen indicatoren beschikbaar.

SDG 14 Leven in het water

Uitkomsten

45,4 score op schaal 0-100 (100= volledig schoon) in 2019

17e in EU van 23 in 2019

[SDG14.1.1] Clean water index

5 van de 6 consumptievissoorten zijn boven de duurzaamheidsgrens in 2018

[SDG14.4.1] Voorraden vis

75,6% heeft de kwalificatie 'uitstekend' in 2019

15e in EU van 23 in 2018

Kwaliteit van zwemwater kustwateren

65,7 index (trend 1990=100) in 2015

Trend fauna Noordzee

SDG 15 Leven op het land

SDG 15 betreft bescherming, herstel en duurzaam beheer van het leven op het land in al zijn vormen. Bescherming en herstel van ecosystemen en biodiversiteit kunnen de weerbaarheid tegen toenemende bevolkingsdruk, intensivering van landgebruik en klimaatverandering versterken. Gezonde ecosystemen staan aan de basis van processen die grote invloed hebben op de brede welvaart, zoals de beschikbaarheid van schoon water en schone lucht, de aanwezigheid van insecten voor bestuiving en de mogelijkheden voor ontspanning, recreatie en educatie. Natuur heeft een intrinsieke waarde in het hier en nu en voor toekomstige generaties. Dit dashboard kijkt naar de bescherming van natuur (SDG 15.1) en het behoud van biodiversiteit (SDG 15.5).

Bij de trend in Nederland is het beeld overwegend rood tot grijs. Negatieve ontwikkelingen zijn onder andere zichtbaar bij de biodiversiteitsindicatoren. Ook in de internationale vergelijking staat Nederland veelal op lage posities, met uitzondering van de diverse milieu-uitgaven.

Middelen en mogelijkheden gaan over de omvang van de natuurlijke ruimte en de middelen voor herstel en bescherming. De overheidsuitgaven aan milieubescherming bedroegen in 2018 1,4 procent van het bbp. Trendmatig zijn deze uitgaven gedaald, maar Nederland bezet wel een hoge positie in vergelijking met andere EU-landen. De totale milieu-uitgaven dalen ook trendmatig, maar ook hier bezet Nederland internationaal een hoge plek. Het landoppervlak dat bedekt is met natuur en bos bedroeg in 2015 net geen 15 procent van het totaal. Daarmee heeft Nederland van 26 EU-landen het kleinste aandeel natuur en bos. De beschikbare oppervlakte per persoon in Nederland is op Malta na de kleinste van alle EU-landen.

Gebruik betreft de bescherming en benutting van de natuurlijke ruimte en haar ecosystemen en de druk op het natuurlijke systeem door menselijke activiteiten. Natuur wordt in Nederland beschermd binnen het Natuur Netwerk Nederland (NNN). Het NNN omvat bestaande en nieuw aan te leggen natuur, waaronder zowel de nationale parken en de Natura2000-gebieden als agrarisch natuurbeheer en terrein aangekocht voor natuurontwikkeling. In 2018 besloeg het NNN-areaal ruim 20 procent van het landoppervlakte. Trendmatig is bij dit areaal sprake van een toename. Het teveel aan fosfor en stikstof, vooral afkomstig uit de landbouw, heeft negatieve gevolgen voor de kwaliteit van het oppervlaktewater en gevoelige ecosystemen zoals heide.

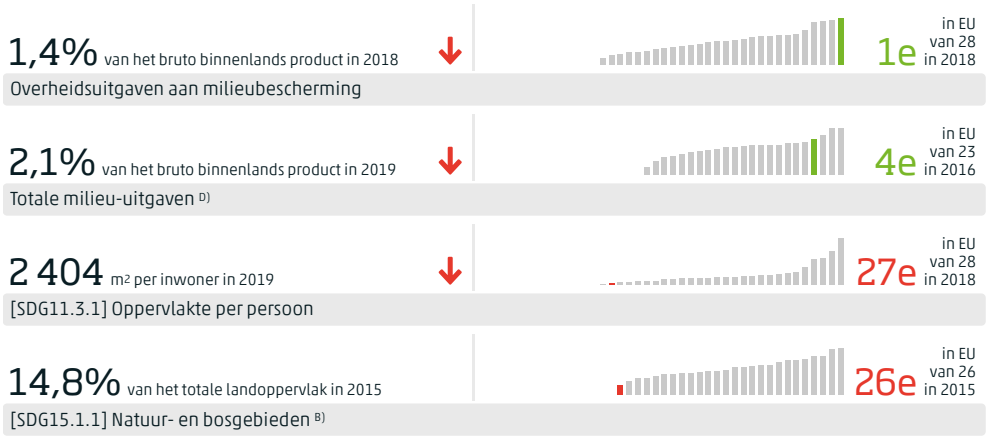
Het stikstofoverschot, dat wil zeggen het deel van de stikstof uit mest dat niet door landbouwgewassen wordt opgenomen maar uitspoelt naar bodem en grond- en oppervlaktewater, is in Nederland zeer hoog in vergelijking met andere EU- landen.[13]

Uitkomsten hebben betrekking op de kwaliteit van ecosystemen en biodiversiteit. Nederland is het tweede landbouwexportland ter wereld. Die productie heeft een keerzijde: een zeer hoge depositie van stikstof, wat gevolgen heeft voor de natuur. Daar waar de neerslag van stikstof groter is dan de natuurlijke vegetatie aankan, is sprake van een overschrijding van de kritische depositiewaarde. Natuur die hieraan blootgesteld wordt, wordt in zijn voortbestaan bedreigd en specifieke soorten zullen hierdoor verdwijnen. In Nederland werd in 2018 bij ruim 71 procent van alle landnatuur de kritische depositiewaarde overschreden (PBL/WUR/RIVM, 2019). Dit percentage is hoog maar de trend is neutraal. De indicator voor boerenlandvogels geldt als maat voor de kwaliteit van het agrarisch gebied; het gaat om weide-, akker- en erfvogels. De trendmatige daling bij deze indicator wijst op verslechterde leefomstandigheden voor deze soorten. Vogels die zich goed handhaven zijn ganzen. Deze behoren echter niet tot de kenmerkende boerenlandvogels omdat ze ook broeden in andere typen terrein. De rode-lijstindicator geeft aan dat meer dan 60 procent van de soorten, verdeeld over zeven soortgroepen (dieren en hogere planten) in Nederland **niet** wordt bedreigd. De trend is echter negatief; het aandeel bedreigde soorten nam tussen 2012 en 2019 trendmatig toe. De index voor fauna van het land is trendmatig neutraal.

Beleving gaat over de beleving van de kwaliteit van de natuurlijke ruimte en zorgen over vervuiling en de verdwijning van soorten. In Nederland geeft 15 procent van de bevolking aan problemen te hebben met vuil en verontreiniging of andere milieuproblemen te ervaren. Vergeleken met andere EU-landen is dit percentage hoog.

SDG 15 Leven op het land

Middelen en mogelijkheden

Gebruik

20,6% van het totale landoppervlak in 2018

Beheerde natuur in NNN

5,2 kilogram fosfor per hectare cultuurgrond in 2019

[SDG15.3.1] Fosforoverschot A)

162,9 kilogram stikstof per hectare cultuurgrond in 2019

[SDG15.3.1] Stikstofoverschot A)

Uitkomsten

71,4% van de landnatuur kampt met stikstofoverschrijding grens in 2018

Stikstofdepositie en landnatuur

60,9% van de soorten is niet-bedreigd in 2019

[SDG15.5.1] Rode Lijst Indicator

63,1 index (2000=100) in 2018

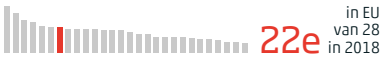
Vogels boerenland

85 index (trend 1990=100) in 2018

[SDG15.5.1] Fauna van het land

Beleving

15,1% van de bevolking van 16+ ervaart problemen in 2019

Milieuproblemen

SDG 16.1 Vrede, justitie en sterke publieke diensten: veiligheid en vrede

SDG 16 betreft het bevorderen van een vreedzame en veilige samenleving. Het ervaren van onveiligheid – met de daarmee samengaande gevoelens van kwetsbaarheid en onzekerheid – kan een grote impact hebben op het persoonlijke leven. (On)veiligheid heeft daarom, zowel objectief als subjectief, effect op de brede welvaart hier en nu. Het leger, de politie en justitie hebben de taak om de veiligheid te vergroten en te handhaven, preventief en via het rechtssysteem. Vertrouwen van burgers in deze instanties kan het gevoel van veiligheid vergroten.

Het beeld bij dit dashboard is voor wat betreft de trendmatige ontwikkelingen vrij positief te noemen. De meeste indicatoren wijzen op een stabiele of stijgende welvaart. Voor wat betreft de positie op de Europese ranglijst is het beeld gemengd. Voor twee indicatoren neemt Nederland een koppositie in, voor twee andere staat Nederland laag op de EU-ranglijst. Niet voor alle indicatoren in dit dashboard kan overigens een internationale vergelijking gemaakt worden.

Middelen en mogelijkheden hebben in deze context betrekking op de middelen die worden ingezet om een eerlijke rechtsgang en de nationale veiligheid te garanderen. De overheids-uitgaven aan openbare orde en veiligheid en de uitgaven aan landsverdediging laten geen specifieke richting zien. Nederland neemt in Europa een middenpositie in. De operationele sterkte van de politie loopt terug: het aantal agenten dat direct contact heeft met burgers en/of direct bijdraagt aan kerntaken daalde na een piek van 307 vte per 100 duizend inwoners in 2012 naar 292 vte in 2018. Vergeleken met andere EU-landen is dit weinig.

Gebruik betreft voor deze SDG het aantal mensen dat in aanraking komt met of een beroep doet op justitie. Het aantal personen in gevangenissen, penitentiaire instellingen en tucht-instellingen is duidelijk lager dan aan het begin van de trendperiode. In 2012 ging het om 80 gedetineerden per 100 duizend inwoners, in 2017 waren dit er 63. In internationaal perspectief is dit aantal relatief laag. Het aantal minderjarige verdachten dat in beeld is gekomen bij de politie is vergeleken met andere EU-landen wel hoog. Voor deze indicator is ook sprake van een trendomslag: liet de trend voorheen een neerwaartse ontwikkeling zien, deze is nu stabiel.

Uitkomsten betreffen het aantal misdrijven dat wordt gepleegd en het aantal slachtoffers van die misdrijven. Steeds minder Nederlanders geven te kennen slachtoffer te zijn geweest van traditionele vormen van criminaliteit zoals geweld, inbraak, diefstal en vernieling. De politie registreerde ook minder van deze misdrijven: bij beide indicatoren is de trend neerwaarts. Steeds meer slachtoffers van traditionele criminaliteit zeggen overigens het delict niet te hebben gemeld of aangegeven bij de politie. Slachtofferschap van cybercrime (digitale vormen van identiteitsfraude, koop- en verkoopfraude, hacken en cyberpesten) wordt apart geregistreerd. Ook van cybercriminaliteit wordt relatief weinig aangifte gedaan. Het aandeel van de bevolking dat zelf (via enquêtes) zegt slachtoffer te zijn geweest van een misdrijf is internationaal gezien gemiddeld. Een deel van de criminaliteit blijft buiten beeld van registraties. Zo wordt niet altijd aangifte gedaan, maar kan ook per land enigszins verschillen welke delicten worden geregistreerd.

Op slachtofferschap van mensenhandel is moeilijk zicht te krijgen. Recente data van de Nationaal Rapporteur betreffen alleen gemelde slachtoffers. Dit aantal daalt gestaag; in 2018 is zelfs sprake van het laagste aantal sinds de start van de meting in 2009. Dit betekent volgens de Nationaal Rapporteur niet dat het aantal slachtoffers ook daadwerkelijk lager is, want er is geen

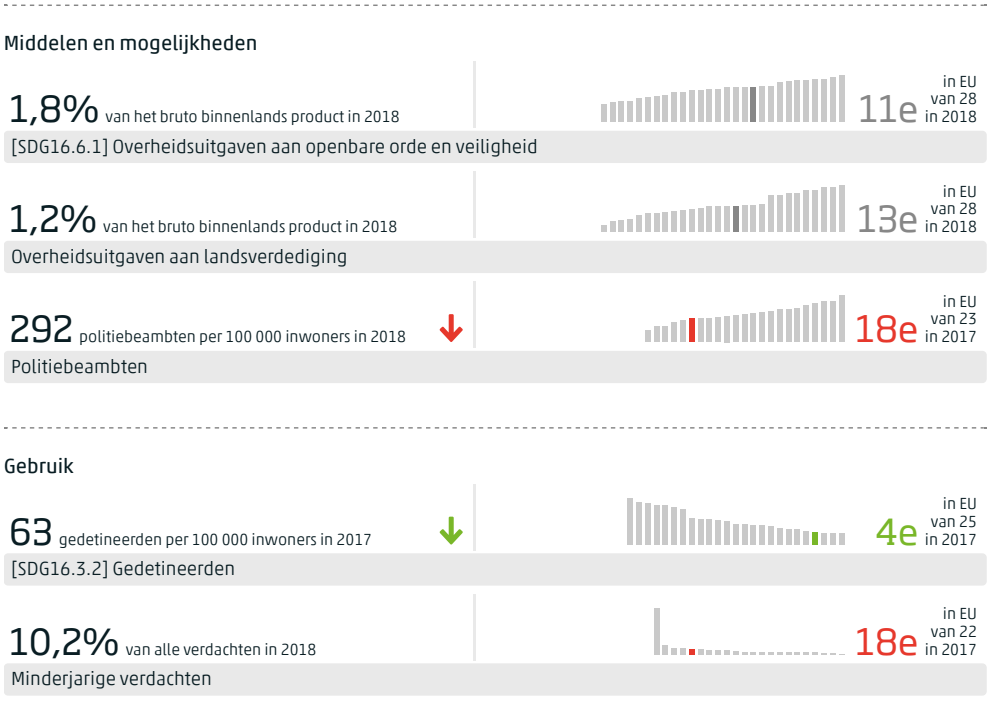
zicht op slachtoffers die niet in beeld kwamen bij de instanties. Dit maakt de datakwaliteit onvoldoende om bij deze indicator een trend te bepalen. In Nederland wordt geschat dat het aantal werkelijke slachtoffers van mensenhandel vier of vijf maal zo groot is als het aantal geregistreerde slachtoffers. In andere landen is deze verhouding wellicht anders (Nationaal rapporteur mensenhandel en seksueel geweld tegen kinderen, 2017) .

Het aantal jonge mannen dat geconfronteerd is met seksueel grensoverschrijdend gedrag was in 2017 tot de helft gedaald in vergelijking met 2012. Ook bij de jonge vrouwen is de daling fors (35 procent). Bij deze indicator zijn er niet genoeg datapunten om een trend te bepalen.

Wat de uitkomsten betreft, is bij twee indicatoren sprake van een trendomslag: voor zowel sterfte door moord of doodslag als slachtofferschap van cybercrime is de trend die voorheen groen was nu stabiel (grijs).

Beleving heeft betrekking op het vertrouwen in justitie en politie en het gevoel van veiligheid. Het vertrouwen in de rechtstaat is een van de zes aspecten van deugdelijk bestuur die worden gemeten met de Worldwide Governance Indicators van de Wereldbank. Nederlanders hebben veel vertrouwen in het rechtssysteem, waaronder de politie en de rechtbanken. Alleen in de Scandinavische landen en Oostenrijk is het vertrouwen groter. Er is sprake van een duidelijke afname bij het percentage mensen dat zich vaak onveilig voelt in de eigen buurt. Hier is een trendomslag: waar deze trend voorheen stabiel was, is deze nu groen.

SDG 16.1 Vrede, justitie en sterke publieke diensten: veiligheid en vrede

Uitkomsten

0,6 sterfgevallen per 100 000 inwoners in 2018

9e in EU van 28 in 2017

[SDG16.1.1] Sterfte door moord of doodslag

47,3 misdrijven per 100 000 inwoners in 2019

[SDG16.3.1] Geregistreerde misdrijven

13,7% van de bevolking van 15+ was slachtoffer in 2019

11e in EU van 16 in 2018

[SDG16.1.3] Slachtofferschap van misdaad

13,0% van de bevolking van 15+ was slachtoffer in 2019

Slachtofferschap van cybercrime

4,5 gemelde slachtoffers per 100 000 inwoners in 2018

[SDG16.2.2] Slachtoffers mensenhandel [G)]

11,0% van de vrouwen van 12-25 jaar heeft te maken met seksueel geweld in 2017

[SDG16.2.3] Seksueel geweld tegen jonge vrouwen [B)]

2,0% van de mannen van 12-25 jaar heeft te maken met seksueel geweld in 2017

[SDG16.2.3] Seksueel geweld tegen jonge mannen [B)]

Beleving

1,82 score op schaal van -2,5 (zwak) tot (2,5) deugdelijk in 2018

5e in EU van 28 in 2018

Vertrouwen in de rechtsstaat

1,4% van de bevolking van 15+ voelt zich vaak onveilig in 2019

[SDG16.1.4] Vaak onveilig voelen in de buurt

2,1% van de 15-18 jarigen ervaart kans op mishandeling als groot in 2019

[SDG16.2.1] Verwachte kans op kindermishandeling

SDG 16.2 Vrede, justitie en sterke publieke diensten: instituties

Naast veiligheid en vrede heeft SDG 16 ook betrekking op instituties. Doeltreffende, verantwoordelijke en transparante instituties zijn essentieel voor het ontwikkelen, maar ook het behouden van brede welvaart. De kwaliteit van deze instellingen bepaalt mede de samenhang en effectiviteit van beleid. In een open en democratische samenleving is het ook belangrijk dat instituties verantwoording afleggen; vertrouwen van burgers in de overheid bevordert tenslotte de actieve participatie van burgers in de samenleving.

Het beeld bij dit dashboard is voor wat betreft de trendmatige ontwikkelingen gemengd. Vergeleken met andere Europese landen blijkt Nederland op het gebied van deze SDG erg goed te scoren. Met vrijwel alle indicatoren staat Nederland bovenaan de EU-ranglijst.

Middelen en mogelijkheden hebben hier betrekking op middelen die de overheid heeft om haar taken uit te voeren en diensten te verlenen aan burgers. De uitgaven van de overheid aan algemeen bestuur als percentage van het bbp zijn verder teruggelopen, tot 4,2 procent in 2018. Europees gezien staat Nederland onderin de ranglijst.

Gebruik betreft in deze context het gebruik van overheidsdiensten en diensten van maatschappelijke organisaties door burgers. Actieve participatie van burgers in de samenleving is essentieel voor het functioneren van een democratie. Een indicator om participatie te meten is de dekkingsgraad van de collectieve arbeidsovereenkomsten. De hoogte van deze dekkingsgraad is gelinkt aan het aantal leden van vakbonden, maar ook aan de rechtsgeldigheid van overeenkomsten voor andere bedrijven en werknemers in een sector. Het aandeel van de werknemers dat valt onder collectieve arbeidsovereenkomsten is verder afgenomen, naar 77,6 procent in 2017. Een andere, meer directe, indicator voor actieve participatie is het percentage stemgerechtigden dat gaat stemmen tijdens parlementsverkiezingen. Vergeleken met andere Europese landen is de opkomst in Nederland hoog. Bij de laatste verkiezingen in 2017 gingen vier van elke vijf stemgerechtigden naar de stembus.

Uitkomsten betreffen de kwaliteit van publieke dienstverlening, de openheid en efficiëntie van de overheid en inspraak van burgers. Een goed functionerende overheid is een belangrijke voorwaarde voor het ontwikkelen en behouden van brede welvaart. In Europees verband staat Nederland aan de top als het gaat om zaken als kwaliteit van regelgeving, effectiviteit van overheidsbestuur, mogelijkheden voor burgers om invloed uit te oefenen op bestuur en vrijheid van meningsuiting, vereniging en vergadering. De notering bij de eerste tien van de Corruption Perception Index (180 landen) laat zien dat de Nederlandse publieke sector als in hoge mate vrij van corruptie gezien wordt. Binnen de EU bezet Nederland in 2019 een vierde plek.

Als benadering voor de efficiëntie van de overheid is gekozen voor het aantal dagen dat minimaal nodig is om legaal een bedrijf te starten. In Nederland is dit teruggebracht naar drie en een halve dag, net als in Estland. In geen enkel ander Europees land kan dit sneller.

Beleving betreft hier de vraag of burgers vertrouwen hebben in de overheid. Het vertrouwen in instituties is vergeleken met andere Europese landen groot en neemt trendmatig toe. In 2019 gaf 63,1 procent van de bevolking aan vertrouwen te hebben in de politie, het parlement en het rechtssysteem. In 2012 was dat nog 57,5 procent.

SDG 16.2 Vrede, justitie en sterke publieke diensten: instituties

Middelen en mogelijkheden

4,2% van het bruto binnenlands product in 2018 ↓

23e in EU van 28 in 2018

Overheidsuitgaven aan algemeen overheidsbestuur

Gebruik

77,6% van de werknemers valt onder CAO in 2017 ↓

7e in EU van 15 in 2016

Dekking van de collectieve arbeidsovereenkomsten

81,9% van de stemgerechtigden is gaan stemmen in 2017

6e in EU van 28 in 2019

[SDG16.7.2] Opkomst parlementsverkiezingen [B)]

Uitkomsten

2,02 score op schaal van -2,5 (zwak) tot (2,5) deugdelijk in 2018 ↑

1e in EU van 28 in 2018

Kwaliteit van overheidsregelgeving

1,85 score op schaal van -2,5 (zwak) tot (2,5) deugdelijk in 2018 ↑

3e in EU van 28 in 2018

Effectiviteit van overheidsbestuur

82 score op schaal 0-100 (100 = niet corrupt) in 2019 ↓

4e in EU van 28 in 2019

[SDG16.5.1] Corruptie perceptie index

1,60 score op schaal van -2,5 (zwak) tot (2,5) deugdelijk in 2018

4e in EU van 28 in 2018

Inspraak en verantwoordingsplicht

3,5 dagen in 2019 ↓

1e in EU van 28 in 2019

Tijd vereist om een bedrijf te starten

Beleving

63,1% van de bevolking van 15+ heeft voldoende vertrouwen in 2019 ↑

2e in EU van 16 in 2018

[SDG16.6.2] Vertrouwen in instituties

SDG 17 Partnerschap om doelstellingen te bereiken

De zeventiende en laatste SDG betreft de vorming en het behoud van partnerschappen om de andere doelstellingen te bereiken. Internationale samenwerking is nodig om de capaciteit en middelen te versterken om de duurzame ontwikkelingsagenda uit te voeren. Het realiseren van de doelen vereist samenhangend beleid, een coöperatieve omgeving en het aangaan van nieuwe mondiale partnerschappen. Helaas zijn voor de meeste subdoelen die zijn opgenomen in SDG 17 geen goede indicatoren voorhanden. Zo is een aantal doelen gericht op de ontwikkeling van beleidsinstrumenten om de duurzame ontwikkeling in landen te ondersteunen. Voor deze doelen kan geen indicator in de klassieke zin van het woord worden opgesteld, maar wordt per land eerder aangegeven in hoeverre zulke beleidsinstrumenten al dan niet bestaan. SDG 17 kan dan ook niet op eenzelfde manier worden beschreven als de eerdere SDG's. Slechts drie van de officiële SDG-subdoelen kunnen hier worden gemeten: ontwikkelingshulp (SDG 17.2), overdrachten (SDG 17.3), en de totale invoer uit de LDC's (SDG 17.11).

Voor wat betreft ontwikkelingshulp en overdrachten staat Nederland vrij hoog op de EU-ranglijst. Deze indicatoren krijgen in het SDG dashboard wel een welvaartsduiding, in tegenstelling tot in het BWT-wiel 'elders'. De indicatoren worden hier in de context van de SDG-agenda gepresenteerd. Iedere SDG-indicator heeft een gewenste richting, en meer uitgaven wordt vanuit dit perspectief geïnterpreteerd als stijgende welvaart. In de context van het 'elders' dashboard in hoofdstuk 2 wordt meer ontwikkelingshulp niet per definitie als welvaartsverhogend gezien: het geld zou ondoelmatig besteed kunnen worden. Bij het percentage overdrachten past een kanttekening in verband met een aantal meetproblemen. De indicator betreft overdrachten van lonen en salarissen verdiend door niet-ingezetenen. Maar deze cijfers bevatten mogelijk ook geldstromen van particuliere beleggers. Tot de landen met het hoogste percentage overdrachten behoren Luxemburg, Malta en Cyprus. Fiscale voordelen kunnen van invloed zijn. Verder kunnen niet-ingezetenen die langer dan twaalf maanden in een land wonen moeilijk onderscheiden worden en worden overdrachten via niet-officiële instanties niet gemeten. In hoeverre deze meetproblemen de cijfers beïnvloeden is niet duidelijk, omdat het betaalverkeer per land sterk verschilt.

Voor wat betreft de totale invoer uit de LDC's staat Nederland bovenin de Europese ranglijst. Dit is niet verbazingwekkend omdat Nederland van oudsher intensieve handelsrelaties met deze landen onderhoudt. Wel wordt hierbij aangetekend dat de omvang van de handelsstromen overschat kan zijn doordat ook wederuitvoer in de cijfers is opgenomen. Bij wederuitvoer gaat het om producten die door Nederland weliswaar zijn ingevoerd, maar die na een kleine bewerking te hebben ondergaan direct weer worden geëxporteerd. Het is vooralsnog technisch heel lastig om deze wederuitvoer uit de totale invoercijfers te filteren.

Er komen steeds meer mensen uit landen buiten de Europese Economische Ruimte (EER: de 28 EU-lidstaten, Noorwegen, IJsland en Liechtenstein) in Nederland studeren. De toename van het aantal Engelstalige studieprogramma's en het aantal internationale studenten wordt beschouwd als gunstig voor de brede welvaart. Kennisoverdracht aan andere landen staat hierbij centraal. Hoogopgeleide buitenlandse studenten die in Nederland blijven en gaan werken zullen bijdragen aan de Nederlandse economie. De keerzijde hiervan is dat er zorgen ontstaan over de toegankelijkheid van het onderwijs voor Nederlandse studenten en over de kwaliteit van dat onderwijs. Het percentage eerstejaarsstudenten uit landen buiten de EER die op 1 oktober voor het eerst staan ingeschreven voor een bachelor- of masteropleiding binnen het wetenschappelijk onderwijs, stijgt snel: in 2012 was dit 4,7 procent, in 2018 8,6 procent.

Het blijft lastig om SDG 17 beter meetbaar te maken. Overigens worstelen ook statistische bureaus in andere landen hiermee. Het is en blijft de wens van het CBS om de partnerschappen voor de doelen met aanvullende indicatoren beter in kaart te brengen.

Middelen en mogelijkheden

0,6% van het bruto nationaal inkomen in 2018

6e in EU van 25 in 2018

[SDG17.2.1] Ontwikkelingshulp E)

1,5% van het bruto nationaal inkomen in 2018 ↑

4e in EU van 28 in 2018

[SDG17.3.2] Overdrachten E)

€ 185 per inwoner (lopende prijzen) in 2019

2e in EU van 28 in 2018

[SDG17.11.1] Totale invoer uit LDC's A)

Gebruik

8,6% van de eerstejaars (bachelor of master) in 2018 ↑

Universitair studenten uit niet-EER-landen

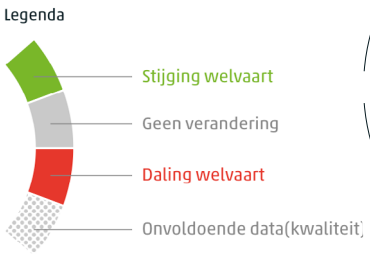
4.4 Samenvattend beeld van de SDG^{plus}-doelstellingen in de Nederlandse context

Figuur 4.4.1 geeft een overzicht van de trends van alle gemeten indicatoren per SDG, waarin onderscheid gemaakt wordt naar type indicator: middelen en mogelijkheden, gebruik, uitkomsten en beleving. Net als in de voorgaande paragrafen betreft het hier de trends voor de gehele set van indicatoren: de SDG^{plus}-indicatorenset. Deze weergave faciliteert een snelle indicatie van mogelijke relaties tussen de verschillende typen indicatoren. Aan de hand van enkele voorbeelden wordt hieronder toegelicht hoe deze figuur gelezen kan worden. Het is vervolgens aan politici en beleidsmakers om te onderzoeken of er sprake is van verbanden tussen de verschillende typen indicatoren.

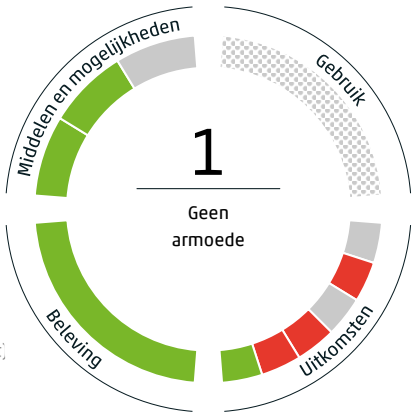
Wat valt op? Enkele voorbeelden:

- Voor SDG 1 (geen armoede) valt bij de middelen en mogelijkheden de stijgende trend bij de gemiddelde en mediane inkomens van huishoudens op. Dit is gunstig voor de brede welvaart. De stijging van de trend bij een deel van de uitkomstindicatoren, waaronder de armoedekloof en het aantal gezinnen met langdurige armoede, heeft juist een verlagend effect op de brede welvaart. De belevingsindicator neemt daarentegen weer af, en draagt daarmee bij aan hogere brede welvaart. Voor deze SDG zijn geen gebruiksindicatoren opgenomen.
- Voor SDG 9 (industrie, innovatie en infrastructuur: duurzame bedrijvigheid) valt op dat de middelen en mogelijkheden, in dit geval de toegang tot krediet en de werkgelegenheid en toegevoegde waarde van de milieusector, een groene trend kennen. Tegelijkertijd ontwikkelen ook de gebruik- en uitkomstenindicatoren zich neutraal tot gunstig, te zien aan een daling van de energie- en broeikasgasintensiteit van de economie.
  De belevingsindicatoren laten een neutraal tot dalend beeld zien, met bijvoorbeeld een afname van het vertrouwen in grote bedrijven.
- Voor SDG 15 (leven op het land) valt op dat de middelen en mogelijkheden, waaronder de overheidsuitgaven aan milieubescherming, veelal dalen. Bij gebruik is er een indicator, het percentage beheerde natuur in de NNN, die trendmatig toeneemt. Daarentegen zijn de uitkomstenindicatoren neutraal tot negatief.

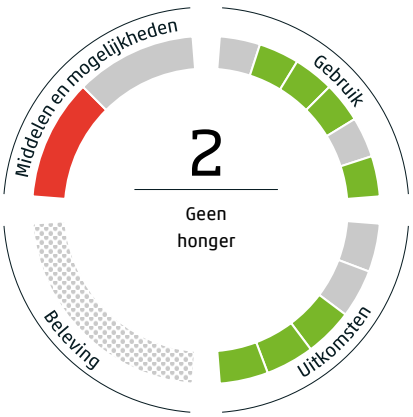
4.4.1 Trends van gemeten indicatoren per SDG^{plus} naar type indicator

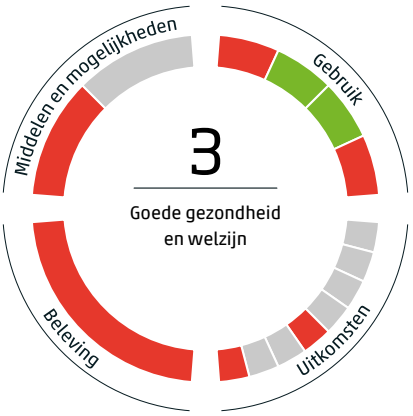
1. Geen armoede

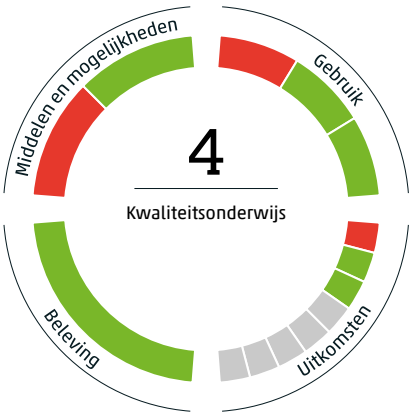
2. Geen honger

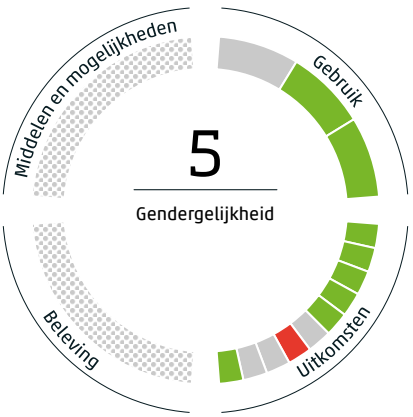
3. Goede gezondheid en welzijn

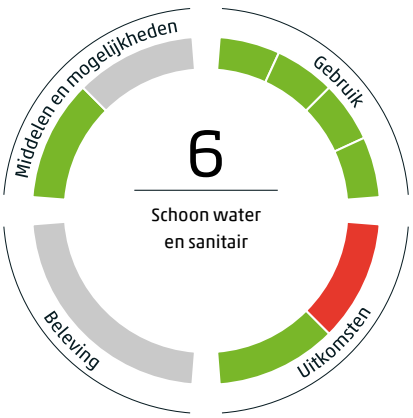
4. Kwaliteitsonderwijs

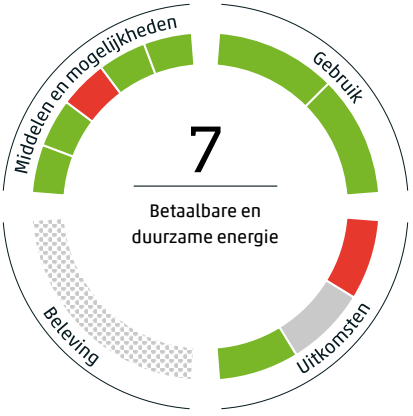
5. Gendergelijkheid

6. Schoon water en sanitair

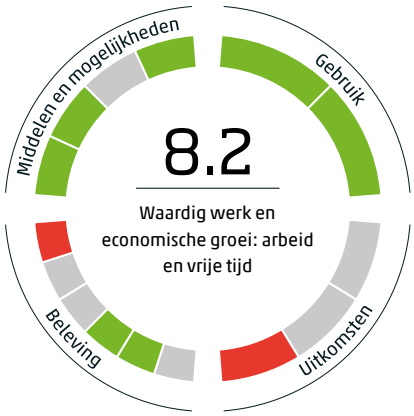
7. Betaalbare en duurzame energie

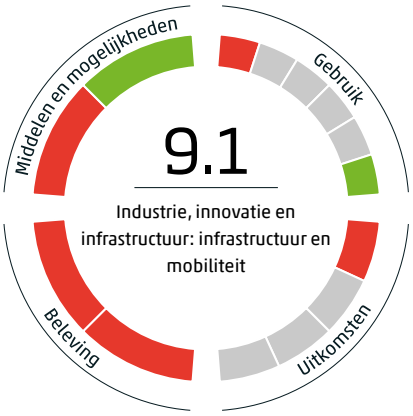
8.1. Waardig werk en economische groei: economie en productiefactoren

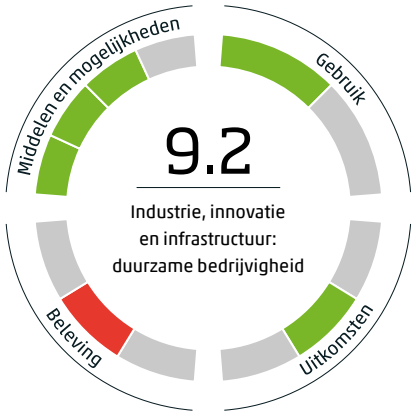
8.2. Waardig werk en economische groei: arbeid en vrije tijd

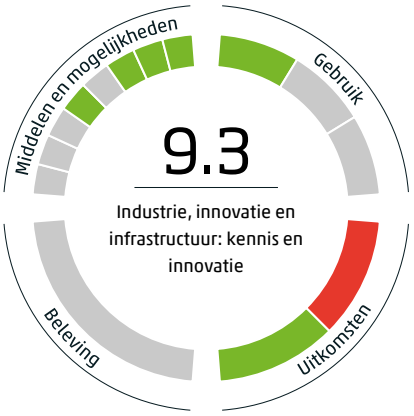
9.1. Industrie, innovatie en infrastructuur: infrastructuur en mobiliteit

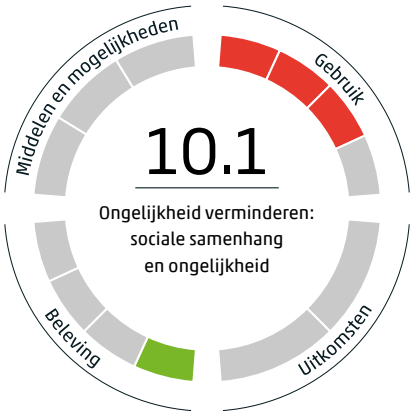
9.2. Industrie, innovatie en infrastructuur: duurzame bedrijvigheid

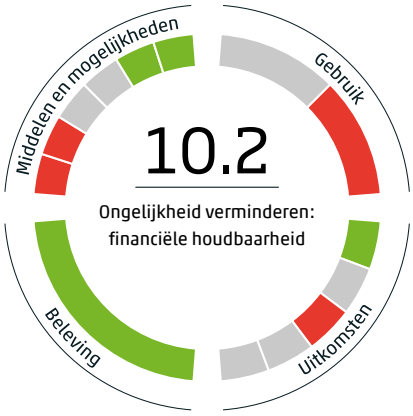
9.3. Industrie, innovatie en infrastructuur: kennis en innovatie

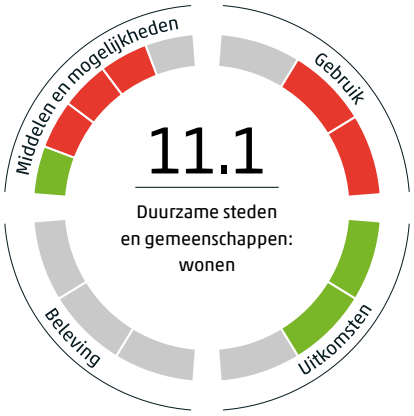
10.1. Ongelijkheid verminderen: sociale samenhang en ongelijkheid

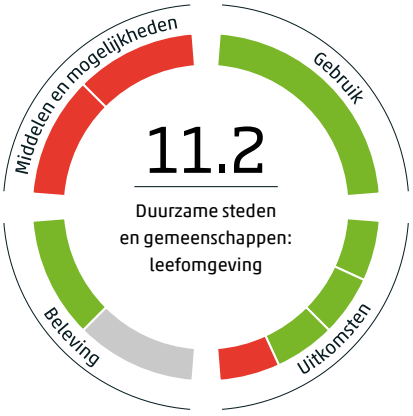
10.2. Ongelijkheid verminderen: financiële houdbaarheid

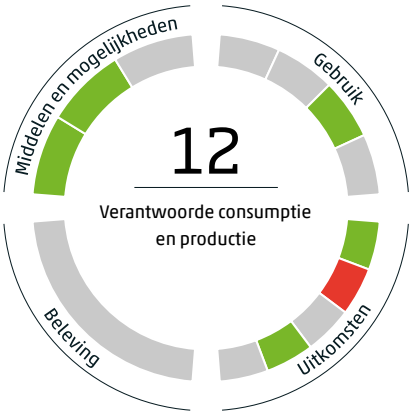
11.1. Duurzame steden en gemeenschappen: wonen

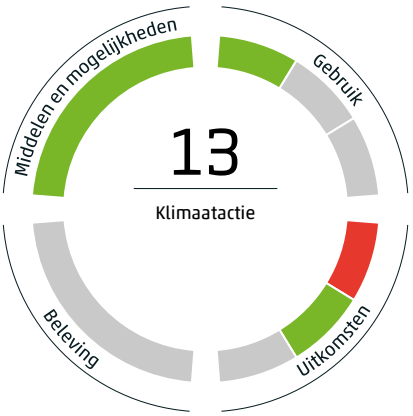
11.2. Duurzame steden en gemeenschappen: leefomgeving

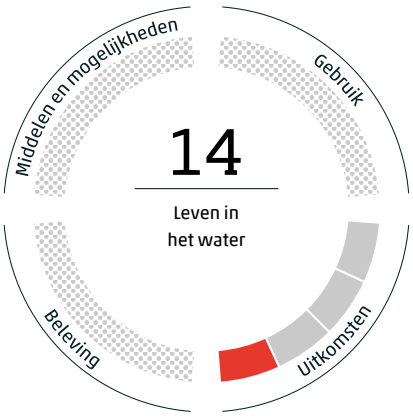
12. Verantwoorde consumptie en productie

13. Klimaatactie

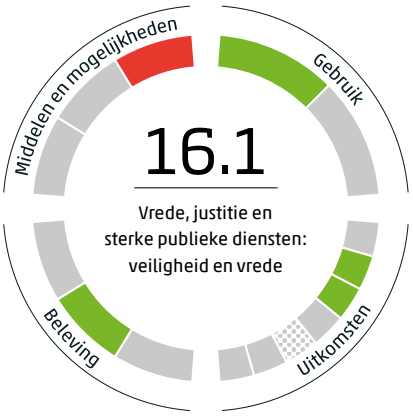
14. Leven in het water

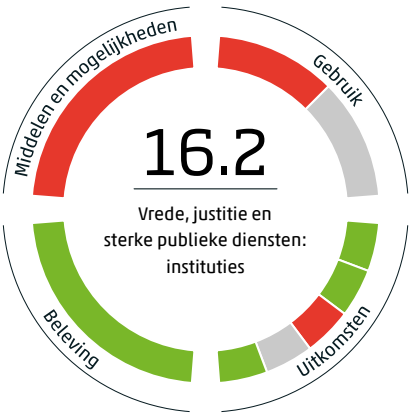
15. Leven op het land

16.1. Vrede, justitie en sterke publieke diensten: veiligheid en vrede

16.2. Vrede, justitie en sterke publieke diensten: instituties

17. Partnerschap om doelstellingen te bereiken

Literatuur

CBS, 2018a, *Duurzaamheidsdoelen: de stand voor Nederland.* Centraal Bureau voor de Statistiek, den haag/Heerlen/Bonaire.

CBS, 2020, *Monitor Brede Welvaart & Sustainable Development Goals 2020: een toelichting.* Centraal Bureau voor de Statistiek, Den Haag, Heerlen, Bonaire.

ECN, PBL, CBS, 2017. Nationale Energie-Verkenning 2017, *Energieonderzoek Centrum Nederland, Planbureau voor de Leefomgeving*, centraal Bureau voor de Statistiek. Amsterdam/Petten.

Europese Commissie, 2010, *Europe 2020 Strategy* , Europese Commissie, Brussel.

Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties, 2018a, *Nationale woonagenda 2018–2021*. Den Haag.

Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties, 2018b, *Nationale Omgevingsvisie*. Den Haag.

Ministerie van Economische Zaken, 2017a, *Nederlands Nationaal hervormingsprogramma 2017*. Bijlage 1 bij Kamerbrief over aanbieding van het Nationaal hervormingsprogramma 2017. Kamerstuk 7 april 2017. Den Haag.

Ministerie van Economische Zaken, 2017b, *Kamerbrief over aanbieding rapporten voedselverspilling.* Kamerstuk 23 mei 2017. Den Haag.

Ministerie van Economische Zaken, 2020, *Kamerbrief over Nationaal Hervormingsprogramma 2020*. Den Haag.

Ministerie van Infrastructuur en Milieu, 2016a, *Rijksbrede programma circulaire economie*. Den Haag.

Ministerie van Infrastructuur en Milieu, 2016b, *Nationale klimaatadaptatiestrategie 2016*. Den Haag.

Ministerie van Infrastructuur en Waterstaat, 2017, *Kamerbrief over Derde landelijk afvalbeheerplaan (LAP3)*. Den Haag.

Ministerie van Infrastructuur en Waterstaat, 2018, *Strategisch plan verkeersveiligheid.* Den Haag.

Ministeries van Infrastructuur en Waterstaat, en Economische Zaken en Klimaat, 2018, *Totstandkoming van de transitieagenda's uit het grondstoffenakkoord*. Den Haag.

Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap, 2018, *Emancipatienota 2018–2021; Principes in de praktijk*. Den Haag.

Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap, 2019 *Monitor Streefdoelen onderwijs*. Den Haag.

Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport, 2018a, *Nationaal Preventieakkoord*. Den Haag.

Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport, 2018b *Verder met vaccineren*. Den Haag.

Nationaal rapporteur mensenhandel en seksueel geweld tegen kinderen, 2017. *An estimation of the numbers of presumed human trafficking victims in the Netherlands*. Den Haag.

PBL/WUR/RIVM, 2019, *Compendium voor de leefomgevin*g. Planbureau voor de Leefomgeving, Wageningen University, Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieu. Den Haag/Wageningen/Bilthoven.

Rijksoverheid, 2017 *Vertrouwen in de toekomst: regeerakkoord 2017–2021*.

Rijksoverheid, 2018, *Pensioenwet geldend van 01-03-2018 t/m heden*. Den Haag.

Rijksoverheid, 2019a. *Uitvoeringsprogramma 2019–2023*. Den Haag.

Rijksoverheid, 2019b, *Deltaprogramma*. Den Haag.

Rijksoverheid, 2020a. *In wat voor land willen wij werken?*. Den Haag.

Rijksoverheid, 2020b, *Kamerbrief over versnellen aanpak woningtekort*. Den Haag.

1. Duurzaamheidsdoelen die in VN-verband zijn gesteld, zie bijvoorbeeld CBS (2018).
2. Bij de internationale vergelijking wordt een andere definitie gebruikt. Daar gaat het om wiskundevaardigheden van 15-jarigen.
3. Er bestaat geen energiebesparingsindicator. De EU2020-doelstelling voor energie-efficiëntie is een besparing van energieverbruik met 20 procent in de periode 1990–2020. Voor Nederland werd het doel vastgesteld op een primaire energieconsumptie van ruim 60 Mton olie-equivalenten in 2020 (Europese Commissie, 2010). In de Nationale Energie-Verkenning 2017 gaat het om een extra reductie van 100 PJ bruto finaal energieverbruik in de periode 2014–2020 (ECN, PBL en CBS, 2017).
4. Dit is het Nederlandse doel (Ministerie van Economische Zaken, 2017a). De EU2020-doelstelling is een nettoarbeidsparticipatie van 75 procent of hoger voor 20- tot 65-jarigen (Europese Commissie, 2010).
5. De indicator voor verkeersdoden uit SDG 3 heeft een duidelijke relatie met het thema Mobiliteit en is daarom hier opgenomen.
6. De indicator is gemeten per inwoner om hiermee de gedeelde verantwoordelijkheid van Nederlanders en Nederlandse bedrijven aan te geven.
7. Met name SDG's 2, 6, 7, 8, 9, 12, 13, en 17.
8. Nederlandse doelstelling: de beleidsdekkingsgraad voor de meeste pensioenfondsen is minimaal 104,2 procent na vijf jaar. Daarnaast hebben de pensioenfondsen een herstelplan voor vereist eigen vermogen dat binnen tien jaar bereikt moet worden. Dit ligt per pensioenfonds op een ander percentage (Rijksoverheid, 2018).
9. De overheidsschuld (EMU-schuld) bedraagt maximaal 60 procent van het bbp, zo is vastgesteld in het kader van het Stabiliteits- en Groeipact van de eurozone.
10. Onaangenaamheden in de buurt omvatten geluidsoverlast van buren en/of de straat, vandalisme, criminaliteit of geweld in de directe omgeving, vervuiling, vuil en andere milieuproblemen in de directe omgeving.
11. De historische dataset voor fijnstof wordt momenteel door het RIVM gereviseerd, dit kan gevolgen hebben voor het beeld.
12. In Hoofdstuk 2 (Brede-welvaarttrends) is verder toegelicht wat deze indicator inhoudt.
13. Voor meer informatie over stikstof in Nederland, zie www.rivm.nl/stikstof.

Afkortingen

%pt	procentpunt
aiq	arbeidsinkomensquote
bbp	bruto binnenlands product
BMI	body mass index
bni	bruto nationaal inkomen
BWT	brede welvaarttrends
cao	collectieve arbeidsovereenkomst
CBS	Centraal Bureau voor de Statistiek
CES	Conference of European Statisticians
CH4	methaan (broeikasgas)
CO_2	kooldioxide (broeikasgas)
COPD	chronic obstructive pulmonary disease
COVID-19	besmettelijke ziekte die wordt veroorzaakt door het coronavirus SARS-CoV-2
CPB	Centraal Planbureau
EC	Europese Commissie
ECN	Energieonderzoek Centrum Nederland
EER	Europese Economische Ruimte
EMU	Europese Economische en Monetaire Unie
ETS	Emissions Trading System
EU	Europese Unie
EU2020	langetermijnstrategie van de Europese Unie
EU-28	28 lidstaten van de Europese Unie (vanaf 1 juli 2013)
GALI	Global Activity Limitation index
ha	hectare
havo	hoger algemeen voortgezet onderwijs
hbo	hoger beroepsonderwijs
HICP	Harmonised Index of Consumer Prices
ICT	informatie- en communicatietechnologie
IPCC	Intergovernmental Panel on Climate Change
ISCED	International Standard Classification of Education
kg	kilogram
LDC's	least developed countries
LPI	Living Planet Index
m^2	vierkante meter
m^3	kubieke meter
mbo-1	middelbaar beroepsonderwijs niveau 1
mbo-2	middelbaar beroepsonderwijs niveau 2
mbo-3	middelbaar beroepsonderwijs niveau 3
mbo-4	middelbaar beroepsonderwijs niveau 4
mkb	midden- en kleinbedrijf
mln	miljoen
Mton	megaton
mvo	maatschappelijk verantwoord ondernemen
N_2O	distikstof(mono)oxide (broeikasgas)
NEA	Nationale Enquête Arbeidsomstandigheden

NL	Nederland
NNN	Natuur Netwerk Nederland
OECD	Organization for Economic Cooperation and Development
OESO	Organisatie voor Economische Samenwerking en Ontwikkeling
PBL	Planbureau voor de Leefomgeving
PCT	Patent Cooperation Treaty
PFAS	poly- en perfluoralkylstoffen
PIAAC	Programme for the International Assessment of Adult Competencies
PISA	Programme for International Student Assessment
PJ	Petajoule
$PM_{2,5}$	fijnstofdeeltjes tot 2,5 micrometer in omvang
PWI	Persoonlijke Welzijnsindex
R&D	research and development
RIVM	Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieu
SCP	Sociaal en Cultureel Planbureau
SDG	Sustainable Development Goal
SPV	Strategisch plan verkeersveiligheid
TNO	Nederlandse organisatie voor toegepast natuurwetenschappelijk onderzoek
UN	United Nations
UNECE	United nations Economic Commission for Europe
vmbo	voorbereidend middelbaar beroepsonderwijs
VN	Verenigde Naties
vte	voltijdsequivalent
vwo	voorbereidend wetenschappelijk onderwijs
WCED	World Commission on Environment and Development
WHO	World Health Organization
wo	wetenschappelijk onderwijs
zzp'er	zelfstandige zonder personeel